



ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 819
Παρασκευή
11 Ιουνίου 2004
Τιμή: 4 Ευρώ

Ένα UFO ταξιδεύει προς Βρυξέλλες

16 ΦΕΒ. 2005

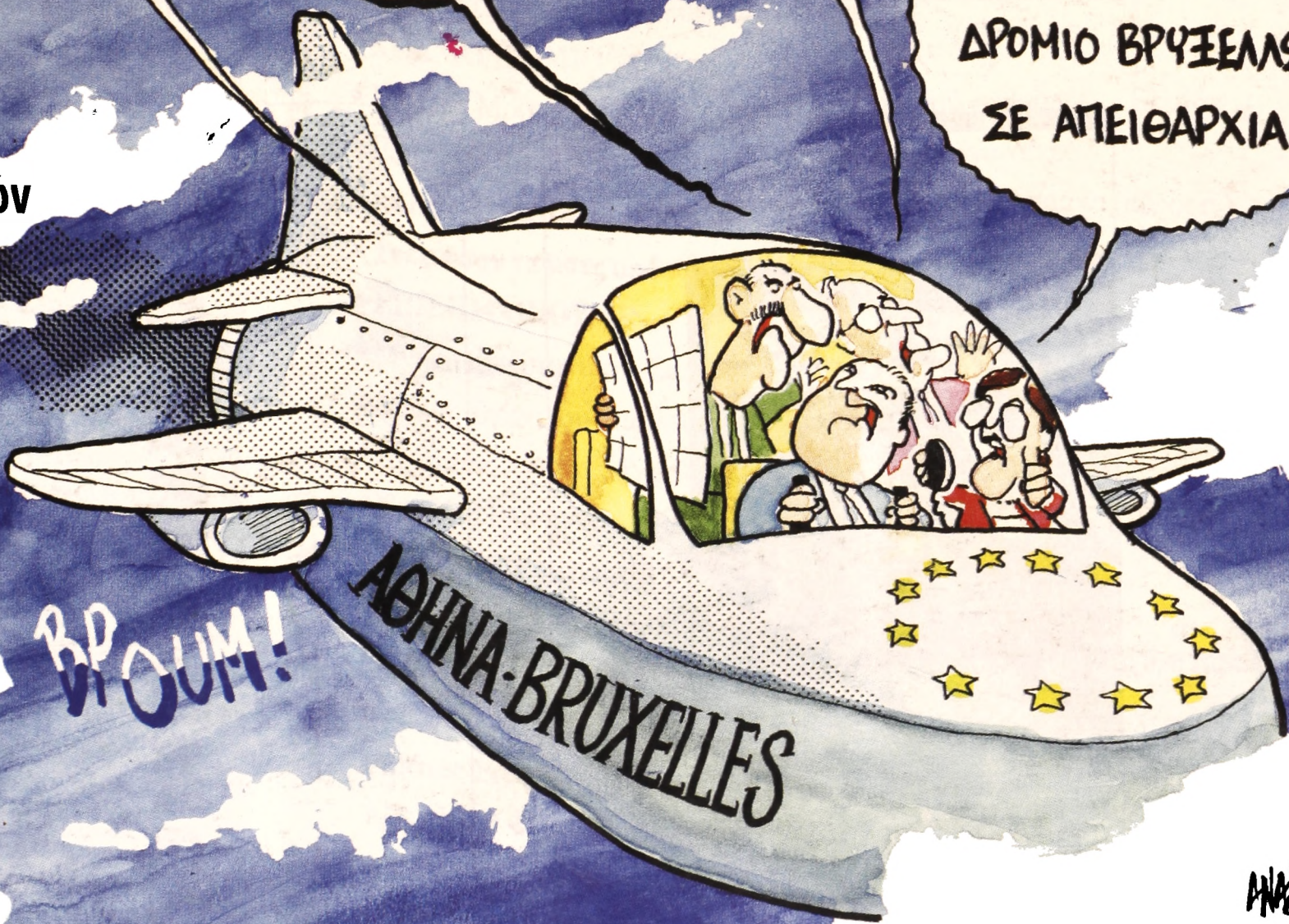


...ΜΑ ΑΥΤΟΣ
ΔΕΝ ΚΥΒΕΡΝΑ...ΑΝΤΙ-
ΠΟΛΙΤΕΥΕΤΑΙ!

ΘΕΛΩ
ΠΕΡΙΟΔΟ ΧΑΡΙΤΟΣ!

ΕΓΩ ΛΕΩ ΝΑ
ΤΟ ΠΑΡΟΥΜΕ ΑΡΙΣΤΕΡΑ
...ΘΑ ΒΡΟΥΜΕ!

ΚΑΛΩ ΤΟ ΑΕΡΟ-
ΔΡΟΜΙΟ ΒΡΥΞΕΛΛΩΝ
ΣΕ ΑΠΕΙΘΑΡΧΙΑ!

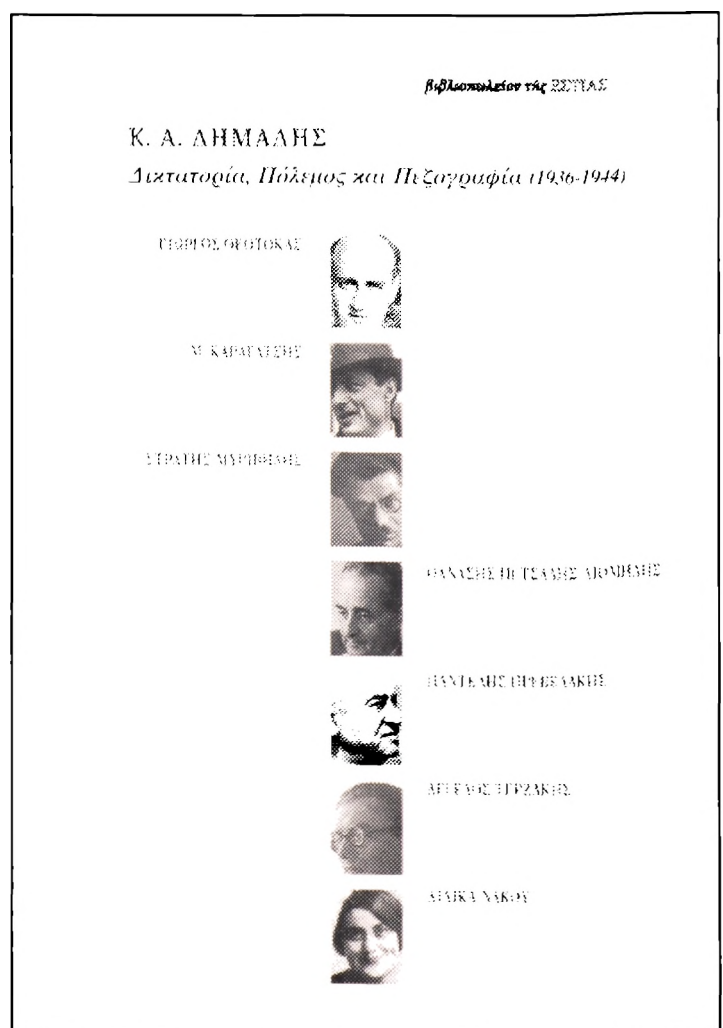
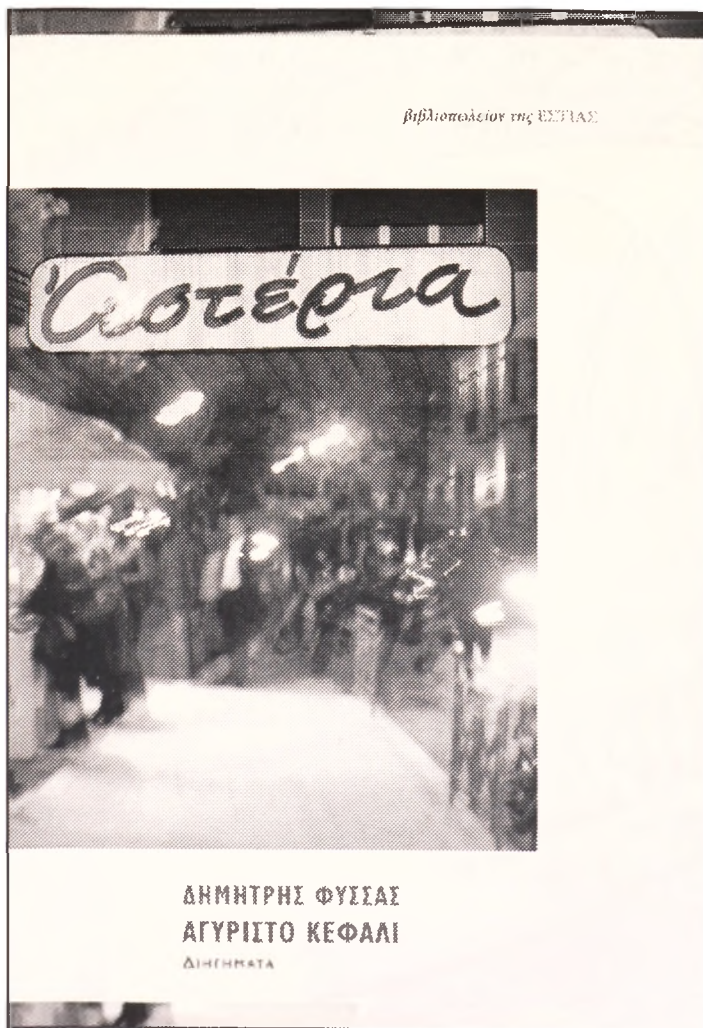
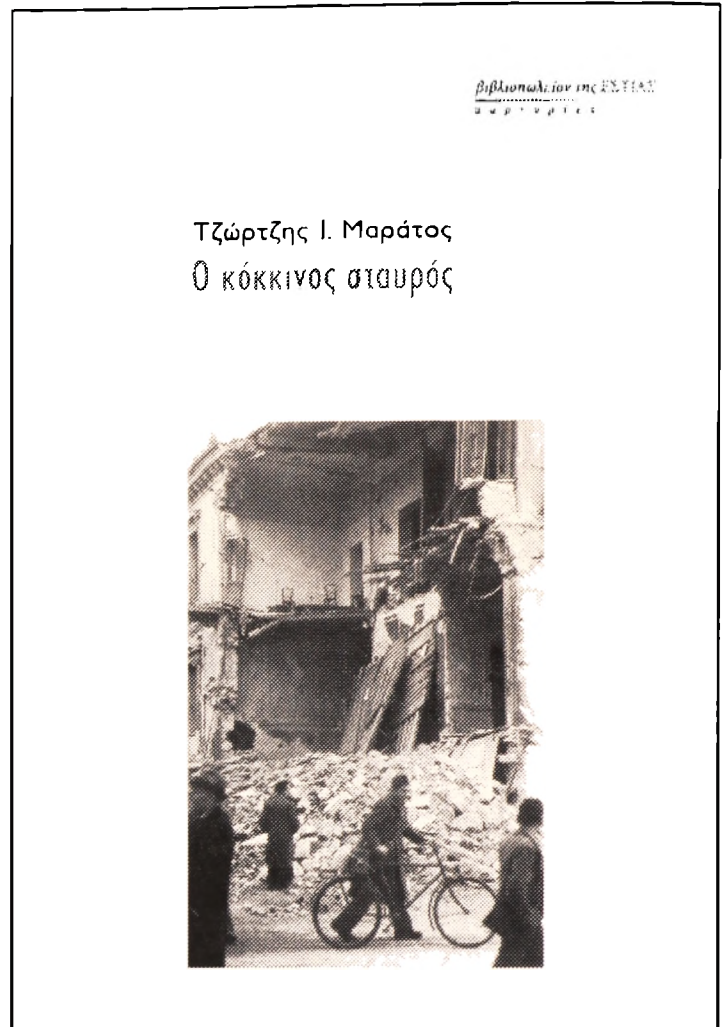
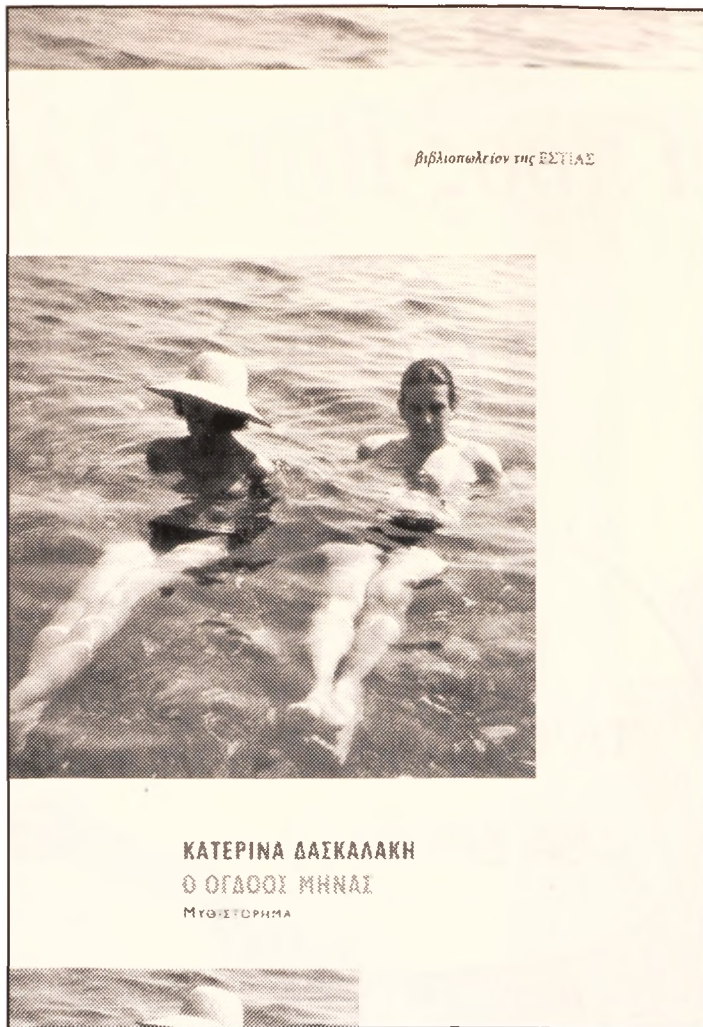


ρχίσει
πιτέλους
συζήτηση
για την Αριστερά
πόλη
οι
μετανάστες
ο μέλλον των
ατασκειαστικών
ταιρειών

ογοτεχνία
αι εκπαίδευση
Ραμπαγός
και οι γυναίκες

ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ
8-11 2004







Περίοδος Β' • Έτος 31ο • Τεύχος 819

Παρασκευή 11 Ιουνίου 2004

Τιμή τεύχους: 4 ευρώ

**ANTI - ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 210 7232713 - 210 7232819

Fax: 210 7226107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chrparou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Γ. Παπουτσάκης

ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Νεφέλη Παπουτσάκη

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ: Τασία Ρούμπου

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΤΥΠΟΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.

Λεύκης 134, Κρυονέρι, τηλ. 210 6297600

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 39 ευρώ, Ετήσια 78 ευρώ,

Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 200 ευρώ

Φοιτητική ετήσια: 70 ευρώ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 74 ευρώ, Ετήσια: 148 ευρώ,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 80 δολ. ΗΠΑ, Ετήσια 160 δολ. ΗΠΑ

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 6 ευρώ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. 2310 237463

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- **ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ:** Μπροστά στη νέα κάλπη 4
- Κώστας Κουφογιώργος: Γελοιογραφία 5
- **ΑΝΤΗΝΩΡ:** Από την αριστερά της αριστεράς έως την αριστερά του ΠΑΣΟΚ 6
- **ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ:** 8
- **Εφημερολόγια** από την Εφήμερη (Όλγα Ι. Φωτακοπούλου) 13
- Γ. Παπασπυρόπουλος: Με αφορμή μια ακόμα εκλογική μάχη: Έχει η Αριστερά πρόγραμμα; 15
- Τ.Κ.Δ.: Η Ευρώπη χρειάζεται την Αριστερά 18
- Όλγα Ι. Φωτακοπούλου: Κατασκευαστικές εταιρείες και δημόσια έργα μετά την Ολυμπιάδα 20
- Μανόλης Καρέλλης: Δεν διάβασαν τον Πλούταρχο; 23
- Μαρία Τσάτσου: Ιρφάν ή Φάνης: Ένας δικός μας από το Πακιστάν 24
- Χριστόφορος Κατσαρός: Η πλατεία, το δέντρο, ο δήμαρχος και ο ξένος 26
- Παύλος Αγγελόπουλος: Προτάσεις για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση 28
- **ΚΟΣΜΟΔΡΟΜΙΟ** 30
- Στρατής Μοσχονήσιος: Η κρατική βία του Ισραήλ σημαδεύει... Ελλάδα 32
- Ελένη Πολίτου-Μαρμαρινού: Ο *Ραμπαγάς* και οι γυναίκες 33
- Α. Λαγγουράνης: Η θεραπεία της υπέρτασης χωρίς φάρμακα (μέρος α') 38
- **Τελειώσαν τα ματς** από τον Νίκο Πρωινό 42
- **ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ** 43
- Μνήμη Κωνσταντίνου Σπ. Παπαϊωάννου (1934-2004) 47
- Μνήμη Στέφανου Βασιλειάδη (1933-2004) 50
- Δημήτρης Χαρίτος: Σημάδια που δεν αφορούν τη φαντασία 52
- Ειρήνη Μουντράκη: Σχολείο θεατών... 54
- Γρηγόρης Ιωαννίδης: Το ψήλωμα της σκάλας 55
- Εύα Φωτιάδη: Οι εικαστικοί καλλιτέχνες και το βιβλίο 56
- Χριστίνα Οικονομοπούλου: Ο Πικάσο, η παρέα του, η ροζ εποχή, η Ιταλία και η αυλαία της «Παρέλασης» 58
- Μάνος Στεφανίδης: Για το σώμα 60
- Δημήτρης Φιλιππίδης: Σκιάς όναρ 62
- **ΒΙΒΛΙΟ** 63

Σκίτσο εξωφύλλου: Τάσος Αναστασίου

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΗ ΝΕΑ ΚΑΛΠΗ

ΣΕ ΔΥΟ 24ωρα θα οδηγηθούμε στην κάλπη προκειμένου να εκλεγούν εκπρόσωποι για μια πενταετή θητεία στο ευρωκοινοβούλιο. Πριν από δύο 24ωρα παρακολουθήσαμε την πολυδιαφημισμένη τηλεοπτική αναμέτρηση των τεσσάρων προέδρων των κομμάτων που εκπροσωπούνται στην ελληνική Βουλή, ώστε να δοθεί ένα τέλος σε αμφιταλαντεύσεις για πολιτικούς προσανατολισμούς. Με δυο λόγια: Προχθές παρακολουθήσαμε το ντιμπέιτ, μεθαύριο θα ψηφίσουμε.

ΑΣ ΜΕΙΝΟΥΜΕ για λίγο στο «ντιμπέιτ», γιατί εκεί συγκεφαλαιώθηκε ο πολιτικός λόγος που εκφέρουν τα κόμματα που μας εκπροσωπούν και στη Βουλή. Όλοι μας αισθανθήκαμε πλήξη και βαρεμάρα παρακολουθώντας την «μη αναμέτρηση». Όλοι, εκτός βεβαίως των κομματικών στελεχών, που ξημεροβραδιάζονται σε πολιτικά και κομματικά γραφεία. Το πράγμα ήταν φανερό από τη μεθεπομένη των βουλευτικών εκλογών. Το μικρό χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από την 7η Μαρτίου αλλά και η καθίζηση του ΠΑΣΟΚ, που συνοδεύεται με τις καθημερινές επιδείξεις ανεπάρκειας του νέου και νεοφώτιστου, ως φαίνεται, αρχηγού, όρισαν το πλαίσιο και καθόρισαν το βαθμό ενδιαφέροντος για τις μεθαυριανές εκλογές.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ προοπτική, για τα προβλήματα που θα αντιμετωπίσουμε στην «Ευρώπη των 25» και τους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσαν ίσως να ξεπεραστούν, για τον συσχετισμό των δικών μας προβλημάτων και την ανάδειξή τους στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, για σχεδιασμούς που θα συνθέτουν τα δικά μας προβλήματα με τις δυνατότητες μιας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης δεν ακούσαμε τίποτε· ή, για να είμαστε δίκαιοι, δεν ακούσαμε τίποτε σε διάλογο.

Η ΡΗΤΟΡΕΙΑ αυτής της προεκλογικής περιόδου εξαντλήθηκε με τα «ευρήματα Παπανδρέου» και το περιγέλασμά τους. Εξαντλήθηκε στις «εργώδεις προσπάθειες» της κυβέρνησης που παρέλαβε χάος και θα επανιδρύσει το κράτος. Εξαντλήθηκε στις κόντρες ανάμεσα στο ΚΚΕ και τον ΣΥΝ για το ποιος είναι πιο αριστερός και ευρωπαϊός μαζί. Την ίδια ώρα, η χώρα σέρνεται στην Ολυμπιάδα της χλιδής (ο κύριος Ρογκ καλά τα είπε για την ελληνική μεγαλομανία), των χορηγών και των υπερβολικών, σε βαθμό παράνοιας, μέτρων ασφαλείας. Οι πολίτες περιμένουν πότε επιτέλους θα τελειώσει αυτή η φιέστα, για να ασχοληθούν με τις δουλειές και τα βάσανά τους.

ΤΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ της εκλογικής «αναμέτρησης» δεν πρόκειται να είναι κάτι περισσότερο από την επιβεβαίωση της γενικής απάθειας και χαλαρότητας που κυριαχεί από τριμήνου στο προσκήνιο της πολιτικής ζωής. Σημειώνουμε όμως ότι αυτά συμβαίνουν στο προσκήνιο, γιατί στο παρασκήνιο διαδραματίζονται άλλα, πολλά... Κάποιοι μαγειρεύουν, αδιαφορώντας αν οι πολίτες έχουν φτάσει στα όρια της υπομονής. Μαγειρεύουν, και μάλιστα με ευρωπαϊκή... συνταγή, μέτρα που θα μεγαλώσουν τη λιτότητα, ενώ αυξάνεται η ανεργία και η φτώχεια, η οποία θα επιδεινωθεί όταν ο ελληνικός λαός θα κληθεί να πληρώσει το λογαριασμό της φιέστας που άθελά του φορτώθηκε, και μαζί το κόστος των μέτρων ασφαλείας, ή της αστυνόμευσής του καλύτερα, που έφτασε σε αστρονομικά ύψη. Από Σεπτέμβριο όλα θα φανούν.

ΘΑ ΠΕΡΙΜΕΝΕ κανείς ότι η Αριστερά θα συνελάμβανε τα μηνύματα. Ότι θα παρατηρούσε, θα ανέλυε, θα διαμόρφωνε τα στρατηγικά της σχέδια. Όχι, τίποτε απ' αυτά. Το διάστημα αμέσως μετά τις εκλογές άρχισε με το ΚΚΕ πρώτο να εξαπολύει επίθεση εναντίον του ΣΥΝ, μετά τα ευδιάκριτα πολιτικά λάθη του τελευταίου, ο οποίος με τη σειρά του δεν παρέμεινε «αδρανής». Συνέχισε κι αυτός να απαντά με νέες πολεμικές. Έτσι κι αλλιώς βρέθηκε διχασμένος μετά την κατάρρευση του ΣΥΡΙΖΑ και τα παιχνίδια με το Κυπριακό.

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ απέδειξε ότι νοσεί βαθύτατα· αυτό θα φανεί και από τις εκλογές της 13ης Ιουνίου. Τόσες δεκαετίες το μόνο που επιχειρεί είναι η επανασυγκόλληση. Γιατί περί προσπάθειας ενότητας να μην γίνεται λόγος· θα ήταν κοροϊδία. Αυτές όμως οι προσπάθειες επανασυγκόλλησης δεν απέδωσαν και δεν πρόκειται να αποδώσουν. Διότι το ζητούμενο είναι άλλο. Και την ίδια ώρα που κάνουν λογαριασμούς στον Περισσό και την Κουμουνδούρου, η ζωή προχωρεί και αφήνει πίσω τα κομματικά επιτελεία. Τη ίδια στιγμή που η ζωή προχωρεί, η στενή κομματική περιχαράκωση επιμένει. Οι αριστεροί έχουν περιοριστεί στον αριθμό που προκύπτει από τη συνήθεια και την εμμονή σε μια αόριστη «παράδοση». Όχι ότι πρέπει να αποκοπεί η Αριστερά από τις πλούσιες παραδόσεις της. Αλλά θα έπρεπε, αφού τις αναστοχαστεί, να δει και λίγο μπροστά της.

ΠΕΡΙΜΕΝΟΥΜΕ τα μεθαυριανά αποτελέσματα και, δόξα τω Θεώ, θα έχουμε να πούμε πολλά από την επομένη...

ΤΑΥΡΟ
ΒΛΕΠΟ...
ΕΥΡΟΠΗ ΔΕΝ
ΒΛΕΠΟ...



Από την αριστερά της αριστεράς έως την αριστερά του ΠΑΣΟΚ

ΤΙ ΨΗΦΙΖΟΥΜΕ, πώς θα ψηφίσουμε, μεθαύριο Κυριακή, στις ευρωεκλογές της 13ης Ιουνίου, για την ανάδειξη των 24 ευρωβουλευτών μας; Ακριβή απάντηση θα δώσουν, ασφαλώς, οι κάλπες το βράδυ της Κυριακής... Μέχρι τότε, όμως, οι «διαμορφωτές της κοινής γνώμης» (ας τους αποκαλέσουμε έτσι) έκαναν το κατά δύναμη για να επηρεάσουν την ψήφο του απλού πολίτη.

ΓΙΑ ΤΗΝ κυβερνώσα παράταξη, λόγου χάρη, το κεντρικό μήνυμα προς όλους όσοι ψήφισαν, στις εκλογές της 7ης Μαρτίου, Νέα Δημοκρατία, ήταν απλό: *Τα πράγματα βαίνουν καλώς, η Νέα Δημοκρατία είναι (εκ γενετής) φιλοευρωπαϊκό κόμμα, συνεπώς ουδείς λόγος ανησυχίας συντρέχει, η ψήφος μπορεί να είναι χαλαρή...* Αντιθέτως, για τη νέα ηγεσία του ΠΑΣΟΚ, οι στόχοι είναι πολλοί και επάλληλοι: Πρώτον, ν' αποδείξει ότι η Νέα Δημοκρατία είναι «νόμισμα παλιάς κοπής», δεύτερο, να υπομνήσει στους νυν και πρώην ψηφοφόρους του ΠΑΣΟΚ ότι το κόμμα έχει εισέλθει στη «διαδικασία ανασυγκρότησης και ανανέωσης», τρίτο, να

πείσει το ευρύτερο εκλογικό σώμα ότι η διαφορά μεταξύ ΝΔ και ΠΑΣΟΚ δεν πρέπει να μεγαλώσει, διότι, σε αντίθετη περίπτωση, η ενδοκομματική βαβούρα θα μεγαλώσει, οπότε κανείς δεν ξέρει τι τέξεται η επιούσα.

ΚΑΙ ΜΕ την Αριστερά τι γίνεται; – θα ρωτήσετε, ίσως... Για την Αριστερά του Περισσού (ΚΚΕ) τα πράγματα είναι επίσης απλά. Κεντρικός στόχος: «η αποδέσμευση της χώρας από την Ευρωπαϊκή Ένωση». Με άλλα λόγια: βάζουμε όλοι πλάτη για να διαλύσουμε τη σημερινή καπιταλιστική Ευρωπαϊκή Ένωση (στον Ριζοσπάστη αναφέρεται η περίπτωση της Γροιλανδίας, η οποία «δραπέτευσε από τα τείχη της Ευρωπαϊκής Ένωσης...»), οπότε αρχίζουμε και «ονειρευόμαστε μια Ευρώπη ελεύθερη από την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ευρώπη του σοσιαλισμού». Αντιθέτως, για την Αριστερά της πλατείας Κουμουνδούρου (ΣΥΝ), η Ευρώπη μπορεί ν' αλλάξει με την ανασύνθεση των δυνάμεων της Αριστεράς – από την «αριστερά της αριστεράς έως την αριστερά του ΠΑΣΟΚ». Κατ' ακολουθία: ο ΣΥΝ αγωνίζεται, μέσα από το

Κόμμα της Ευρωπαϊκής Αριστεράς, για μια Ευρώπη ενωμένη, δημοκρατική, κοινωνική, οικολογική, φιλειρηνική.

ΕΝΑ ΝΤΙΜΠΕΪΤ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΧΩΡΙΣ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΙΣ ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ

ΤΟ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟ «ντιμπέιτ» της περασμένης Τρίτης μπορεί να ικανοποίησε τους περισσότερους από τους μετέχοντες – πολιτικούς και κυρίως δημοσιογράφους! Πλην παρέκαμψε το κύριο θέμα για το οποίο οργανώθηκε η συζήτηση αυτή: Τις ευρωεκλογές, το νόημα των εκλογών. Έτσι, από ένα σύνολο 40 ερωτήσεων-απαντήσεων, οι 32 κάλυψαν θέματα εσωτερικής πολιτικής υφής, 4 θέματα Κύπρου και Τουρκίας και μόνο 4 θέματα ευρωπαϊκά. Θ' αντιληχθεί, ίσως, ότι οι ευρωεκλογές δεν γίνονται εν κενώ και ότι είναι φυσικό θέματα εσωτερικά να συνυφαίνονται με θέματα που απορρέουν από τη συμμετοχή μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σωστά. Αλλά είναι δύσκολο να υποθέσει κανείς ότι οι εσωτερικές δομές του ΠΑΣΟΚ ή η εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας (την

ΕΤΟΙΜΑΣΤΗΚΑΝ ΑΚΟΜΗ ΔΥΟ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΝΤΙ (2002)



Είναι έτοιμοι και διατίθενται από τα γραφεία του περιοδικού
(Δημοχάρους 60, Αθήνα 115 21)

δύο ακόμα τόμοι του ANTI που συμπεριλαμβάνουν τα τεύχη
754 έως και 766 (ο 56ος)
και 767 έως και 778 (ο 57ος).

Θα βρείτε επίσης τους τόμους των προηγούμενων ετών



άνοιξη του 2005) είχαν σχέση με τις μεθαιουριανές εκλογές. Κατά τα άλλα, και με εξαίρεση τον πρόεδρο του Συνασπισμού Ν. Κωνσταντόπουλο (που ανέπτυξε διεξοδικά τη θέση του ΣΥΝ απέναντι στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι), οι άλλοι πολιτικοί αρχηγοί περίμεναν να σημάνει το τέλος του ντιμπέιτ, για να διατυπώσουν, στο έσχατο δίλεπτο, τη θέση τους απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Άρα, οι ευρωεκλογές έχουν σημασία, άρα υπάρχει διαφορά μεταξύ του «σοσιαλιστικού ΠΑΣΟΚ» και της «νεοδεξιάς Νέας Δημοκρατίας»...

ΚΑΛΗ Η «ΚΑΛΑΤΡΑΒΑ» – ΑΛΛΑ ΠΡΟΣ ΤΗ Η ΣΠΑΤΑΛΗ, Ο ΜΕΓΑΛΟΪΔΕΑΤΙΣΜΟΣ;

ΜΕΣΑ ΣΤΟ Δεκαπενθήμερο που επισκοπούμε, επέπρωτο να καταγραφεί (μεταξύ άλλων) και η δήλωση του Ζακ Ρογκ, προέδρου της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, για τις υπερβάσεις του προϋπολογισμού των Ολυμπιακών Αγώνων. Αναφερόμενος, ειδικότερα, στη στέγη Καλατράβα, που μας στοίχισε 330 εκατομμύρια δολάρια (σχεδόν τζάμπα!) αισθάνθηκε την ανάγκη να διευκρινίσει ότι δεν ήταν η ΔΟΕ, αλλά η ίδια η ελληνική πλευρά που επέμενε για την κατασκευή αυτή. «Το στέγαστρο αυτό –είπε– εμείς δεν το θέλαμε. Οι Έλληνες επέμεναν και, βεβαίως, κυρίαρχο κράτος είναι και δεν μπορούσαμε να αντιταχούμε στην κυβέρνηση ενός κυρίαρχου κράτους». Θυμάσθε την «ισχυρή Ελλάδα» του τέως πρωθυπουργού Κ. Σημίτη; Κάποιοι συγκρατούν και την τριλογία του: «Για μια ισχυρή Ελλάδα στην Ευρώπη και στον κόσμο» – «Για μια Ελλάδα ισχυρή και κοινωνικά δίκαιη» – «Για μια ισχυρή Ελλάδα, σύγχρονη και δημοκρατική». Ωραία η δημοκρατία, η κοινωνική δικαιοσύνη και τα άλλα συναφή. Ο μεγαλοϊδεατισμός πού εντάσσεται; Εντάξει, κάποιοι νεόπλουτοι, για να επιδείξουν την «αναβάθμισή» τους, μπορεί να σκορπούν, κάθε βράδυ, μερικά χιλιάδικα, στα λογής σκυλάδικα. Εντάξει, ούτε στη στήλη αρέσει η μιζέρια και ο πτωχοπροδομισμός. Αλλ' αυτά τα 330 εκατομμύρια δολάρια δεν θα μπορούσαν να επενδυθούν, άραγε, διαφορετικά;



του Χρ. Παπανίκου

ΗΠΑ ΚΑΙ ΒΡΕΤΑΝΟΙ ΒΑΡΥΠΕΝΘΟΥΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΡΡΙΨΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΚΟΦΙ ΑΝΑΝ...

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ, κι ενώ οι Αμερικανοί και Βρετανοί το έπαιζαν, ως τώρα, «βαρυπενθούντες» για την μη αποδοχή, από ελληνοκυπριακής πλευράς, του σχεδίου του Κόφι Ανάν, τόσο ο ειδικός συντονιστής του Στέιτ Ντιπάρτμεντ Τόμας Γουέστον, όσο και ο αναπληρωτής μόνιμος αντιπρόσωπος των ΗΠΑ στον ΟΗΕ Στούαρντ Χάλιντεϊ άρχισαν να καταβάλλουν εντατικές προσπάθειες προκειμένου «να εξισωθεί οικονομικά η τουρκοκυπριακή κοινότητα με την ελληνική».

ΤΟ ΤΙ ακριβώς σημαίνει η «εξίσωση» αυτή, ουδείς γνωρίζει επακριβώς, με εξαίρεση, ίσως, τον ειδικό σύμβουλο του Γ.Γ., Αλβάρο ντε Σότο, ο οποίος υποστηρίζει τώρα ότι, επιτέλους, δεν ισχύει το «πάσα ελπίς απώλετο» και ότι κάτι μπορεί να γίνει αν οι Ελληνοκύπριοι αποδείξουν ότι «παραμένουν αφοσιωμένοι στη διζωνική, δικοινοτική ομοσπονδία» και «βοηθήσουν στην κατάργηση των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι Τουρκοκύπριοι, ιδιαίτερα στο θέμα της οικονομικής τους ανάπτυξης».

ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ, ωστόσο, των Τόμας Γουέστον και Στούαρντ Χάλιντεϊ δεν φαίνεται να αποδίδουν, καθώς Ρωσία, Γαλλία και Κίνα αρνούνται –μέχρι στιγμής– να αποδεχθούν ψήφι-

σμα με το οποίο να υιοθετείται η εισήγηση του Κόφι Ανάν για σύναψη χωριστών σχέσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας με το «κράτος» της Β. Κύπρου. Από την άλλη, επίμαχο σημείο παραμένει η πρόταση του Κόφι Ανάν για ανανέωση της θητείας της ΟΥΝΦΙΚΥΠ για έξι μήνες, πρόταση στην οποία αντιδρούν οι ΗΠΑ (και το Πακιστάν...), εισηγούμενες τρίμηνη, και όχι εξάμηνη, ανανέωση! Για την υπερκέρραση της διαφοράς, παρενέβησαν οι Βρετανοί (αυτοί οι μεγάλοι υπαίτιοι όλων των δεινών του κυπριακού λαού), εισηγούμενοι ούτε εξάμηνη, ούτε τρίμηνη, αλλά τετράμηνη ανανέωση της θητείας της ΟΥΝΦΙΚΥΠ!

ΚΑΤΑ ΤΑ άλλα, το ερώτημα παραμένει το ίδιο πάντοτε: Πώς Λευκωσία και Αθήνα προτίθενται να αντιμετωπίσουν αυτή τη συμπαιγνία Βρετανών, Αμερικανών και Πακιστανών, υπό την αιγίδα, δυστυχώς, του Περουβιανού Αλβάρο ντε Σότο (για να μην αναφέρουμε το όνομα του γενικού γραμματέα) και πώς Αθήνα και Λευκωσία θα στηρίξουν, τον ερχόμενο Δεκέμβριο, την υποψηφιότητα της Τουρκίας όταν, την ίδια στιγμή, θα βρίσκονται, επί κυπριακού εδάφους 35-40 χιλιάδες τουρκικού κατοχικού στρατού;

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΡΑΣΟΚΙΕΣ

- Το ότι κράξανε τον Πολυζωγόπουλο στο συνέδριο της ΟΜΕ-ΟΤΕ δεν είναι είδηση. Το ότι δεν του εκσφενδόνισαν γιαούρτια όταν αναφέρθηκε στο «ιερό δικαίωμα της εργασίας», για τους συμβασιούχους, είναι.
 - Καλά ο Γκάντι και ο Τσε στο σποτάκι του ΠΑΣΟΚ. Τον Αϊνστάιν τι τον ήθελαν; Τον Παμπούκη, τον Καρτάλη ή τον Ράντο ήθελαν να φωτογραφίσουν;
 - Πάντως για Κουνελάκη και Ανδρουλάκη μάλλον χλωμό το βλέπω.
 - Επιμένει η εργοδοτική ΓΣΕΕ για ίδρυση μη κρατικού πανεπιστημίου. Να δούμε τον Πολυζωγόπουλο με τήβεννο και κλείσαμε ως χώρα που γέννησε τα γράμματα, τις τέχνες και τον πολιτισμό.
 - Ερε Ματσούκα που τους χρειάζεται!
 - Ο «σοσιαλιστής-παιδαγωγός» των Τρικάλων Νάστας ξαναχτύπησε. Αυτή τη φορά απαγόρευσε σε μαθητές που φορούσαν βερμούδες να δώσουν εξετάσεις. Ενώ αν φορούσαν φουστάνελες, μπορεί και να το συζητούσε.
 - Περίπου 18.000 εκπαιδευτικούς πήρε ο Πετρουευθυμίου μας στις αρχές της χρονιάς για την ενισχυτική διδασκαλία, χωρίς να φροντίσει να εξασφαλίσει τα απαραίτητα κονδύλια. Οι άνθρωποι παραμένουν απλήρωτοι, ενώ έφυγαν από τα σχολεία.
- Ν.Μολ.**

ΦΑΚΕΛΩΜΑ

Το περιβόητο φακέλωμα επανέρχεται στη δημόσια διάταξη, και ας έσπευδαν ορισμένοι να μας διαβεβαιώσουν ότι αυτή η πρακτική έχει πλέον εγκαταλειφθεί. Το πρόσχημα τώρα δεν είναι ο κομμουνιστικός «κίνδυνος» αλλά η τήρηση των κανόνων ασφάλειας των Ολυμπιακών Αγώνων. Έτσι λοιπόν οι υπηρεσίες ασφαλείας προχωρούν στο ηλεκτρονικό φακέλωμα όλων όσων εμπλέκονται με τον οποιοδήποτε τρόπο στη διεξαγωγή των Αγώνων.

Ήδη έχουν συγκεντρωθεί και ελεγχθεί προσωπικά δεδομένα περίπου 60.000 πολιτών. Το πλέον εξωφρενικό είναι ότι αναμένεται τελικά να βρεθούν στην κατοχή των αρχών προσωπικά δεδομένα για σχεδόν 500.000 άτομα, τα οποία δεν είναι απολύτως δεδομένο ότι θα έχουν σχέση με τους Αγώνες! Δεν θα ήταν δε υπερβολικό να ειπωθεί ότι λίγο έως πολύ οι περισσότεροι Έλληνες βρίσκονται στο στόχαστρο κάποιας

μορφής παρακολούθησης με πρόσχημα τους Ολυμπιακούς. Αυτό που δεν τολμούσαν οι αστυνομικές και συναφείς υπηρεσίες να επιβάλουν τα προηγούμενα χρόνια, τώρα μπορούν να το επιβάλουν με τις λιγότερες αντιδράσεις.

Τι θα απογίνει το αρχείο μετά το τέλος των Αγώνων; Ποιος μας διαβεβαιώνει ότι όλα τα στοιχεία θα καταστραφούν και δεν θα διαβιβασθούν σε χέρια ιδιωτών (διαφημιστικές εταιρείες, τράπεζες κ.ά.); Ή ότι η ύπαρξη αυτού του υλικού δεν θα χρησιμοποιηθεί για να καταστούν πιο ευδιάκριτες ομάδες με κοινωνικές ιδιαιτερότητες όπως άτομα που πάσχουν από ψυχικές ή σωματικές νόσους, ανήκουν σε διαφορετικό θρησκευτικό δόγμα ή ανήκουν σε πολιτικές και κοινωνικές οργανώσεις όχι ιδιαίτερα αρεστές στην κρατική ιθύνουσα τάξη; Αργεί λίγο το έργο της «στατιστικής καταγραφής», αλλά σίγουρα θα πιάσει τόπο.

Σ. Λέτσιος

ΣΤΑ ΟΠΛΑ! ΣΤΑ ΟΠΛΑ!

Την προοπτική να οπλοφορεί και η δημοτική αστυνομία εξετάζει το Υπουργείο Εσωτερικών, καθώς επανασχεδιάζεται ο τρόπος λειτουργίας της. Ειδική ομάδα εντός υπουργείου έχει μάλιστα αναλάβει να καταθέσει προτάσεις πάνω στο θέμα καθώς και για τη χρηματοδότηση του εν λόγω θεσμού. Πληρούν όμως τις βασικές προϋποθέσεις για να οπλοφορούν οι δημοτικοί αστυνομικοί, από τη στιγμή μάλιστα που ακούγονται φωνές

κριτικής για την ελλιπή εκπαίδευση των ίδιων των αστυνομικών; Καθημερινά καταγράφονται κρούσματα αστυνομικής αυθαιρεσίας και κατάχρησης εξουσίας από άτομα που πιθανόν στερούνται και της βασικής τους εκπαίδευσης.

Πολλοί είναι αυτοί οι οποίοι είναι έτοιμοι να πιστέψουν ότι αναλαμβάνουν να εκτελέσουν χρέη αστυνομικού υπαλλήλου: από τον ελεγκτή αστικών λεωφορείων έως τον μέσο αγροφύλακα. Καθένας κρύβει μια κα-

ταπιεσμένη άποψη περί απονομής δικαιοσύνης, που εύκολα μεταφράζεται σε κυνική επίδειξη αδιαλλαξίας. Η αμφίεση της εξουσίας αποκαλύπτει την θλιβερή έλξη προς τη βαρβαρότητα, την οποία ακόμη και ο πιο καλοπροαίρετος αστυνομικός δεν μπορεί να αποφύγει. Πληθαίνουν τα περιστατικά σε δρόμους αλλά και σε σταθμούς του μετρό, όπου τα όργανα ασφαλείας περιεργάζονται με προσβλητικό τρόπο πρόσωπα και σακούλες, όταν δεν προβαίνουν σε ατυχείς ορισμένες φορές προφορικούς ελέγχους «δια εξακρίβωσιν ταυτότητας». Και όχι απαραίτητα σε αλλοδαπούς αλλά και σε Έλληνες οι οποίοι τυχαίνει να είναι σκυθρωποί και «χαμένοι» για παρά πολλούς λόγους πλην τρομοκρατίας.

Εκτός κι αν οι αρχές σκοπεύουν να παρασκευάσουν ειδικό σώμα φυλάκων, οι οποίοι θα φροντίζουν με απαλό τρόπο να μας απαλύνουν από τη θλίψη της ημέρας κουβαλώντας μερικά από τα ψώνια μας.

Σ. Λέτσιος





του Δημήτρη Πετροσιδίου

ΑΛΕΚΟΣ ΠΑΝΑΓΟΥΛΗΣ

Το όνομα του τελευταίου ίσως έλληνα ήρωα, του Αλέκου Παναγούλη, δόθηκε –και σωστά– στον νέο σταθμό του μετρό, που εγκαινιάστηκε πρόσφατα στον Άγιο Δημήτριο. Μια καθυστερημένη και οφειλόμενη πράξη ευγνωμοσύνης της ελληνικής πολιτείας προς το πρόσωπο του σεμνού αγωνιστή. Συμπληρώθηκαν όμως 36 χρόνια από την απόπειρα δολοφονίας κατά του

δικτάτορα Παπαδόπουλου, και κανείς όλες αυτές τις δεκαετίες δεν σκέφθηκε(;) να στήσει στις «σπηλιές» κοντά στο Λαγονήσι, από όπου περνούσε η «προεδρική» αυτοκινητοπομπή, μια αναμνηστική στήλη που να θυμίζει το ιστορικό γεγονός. Δεν βαριέσαι! Μήπως ο Παναγούλης πρόλαβε να γίνει βουλευτής του ΠΑΣΟΚ για να τον τιμήσουμε;

Σως

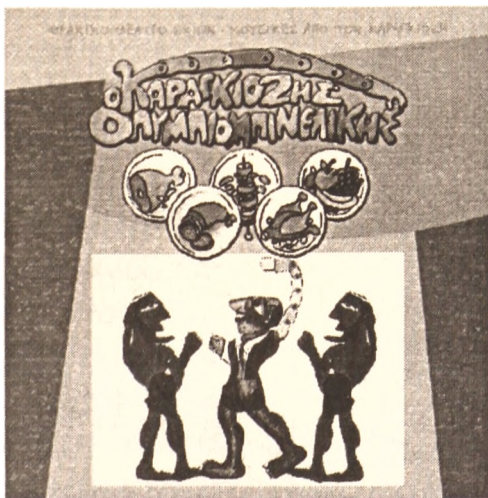
ΤΑ ΠΡΟΣΕΧΗ ΤΕΥΧΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Με την προοπτική των Ολυμπιακών, αλλά και των διακοπών μας/σας, προγραμματίσαμε τις προσεχείς εκδόσεις του *Αντί*. Ενημερώνουμε τους αναγνώστες για να αναζητήσουν στις σωστές ημερομηνίες το περιοδικό στα περίπτερα.

- Την μεθεπόμενη Παρασκευή 25 Ιουνίου θα κυκλοφορήσει το τχ. 820.

- Μια εβδομάδα μετά, στις 2 Ιουλίου, θα κυκλοφορήσει το τχ. 821, που είναι μια έκτακτη ειδική έκδοση για τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Θα έχει όμως μian ιδιαιτερότητα: Θα δει τους Ολυμπιακούς με τα μαύρα μάτια του Καραγκιόζη. Το τεύχος θα συνο-

δεύει ένα CD με μουσική από μια παλιά παράσταση Καραγκιόζη που δόθηκε στο τρίτο Αντιφεστιβάλ, πριν από οχτώ χρόνια, και άλλη Καραγκιόζικη μουσική.



- Δεκαπέντε μέρες μετά, την Παρασκευή 16 Ιουλίου θα κυκλοφορήσει ειδικό τεύχος με

ΙΠΠΕΙΣ ΠΟΔΗΛΑΤΩΝ

Κάποτε, εδώ και χρόνια, κυκλοφορούσε ένας γρίφος: Σε τι διαφέρει η γυναίκα από το ποδήλατο. Και η απάντηση ήταν: «Το ποδήλατο πρώτα το φουσκώνουμε κι ύστερα το καβαλάμε».

Εσχάτως, ο πρώην υπουργός Πολιτισμού Ευάγγελος Βενιζέλος edήλωσε ότι «το ΠΑΣΟΚ είναι σαν ένα ποδήλατο. Πρέπει να κάνεις συνεχώς πεντάλ για να διατηρήσεις την πλειοψηφική σου δύναμη.»

Όταν όμως σε ιππεύουν, ως ΠΑΣΟΚ-ποδήλατο, άτομα τα οποία την ιππική έχουν μάθει ιππεύοντας καλάμια, τότε όσο πεντάλ και να κάνεις δεν μπορείς να διατηρήσεις την εκλογική σου δύναμη, γιατί κάποτε σπάει η αλυσίδα.

PASOKIES

- Αυτό μάλλον εννοούσε ο συμμετοχικο-δημοκρατικός George, όταν σε άπταιστα ελληνοαμερικανικά βροντοφώναξε στην Κρήτη ότι θα υπερασπιστεί το κοινωνικό κράτος!

- Τελικά απαγόρευσαν στο ΔΗΚΚΙ να διεκδικήσει στις εκλογές την ψήφο των πολιτών. Το βαθύ κράτος του ΠΑΣΟΚ είναι δω, ενωμένο δυνατό.

- Εξάλλου αυτό είναι εμφανές από την εικόνα που εκπέμπουν οι τηλεκανίβαλοι. Σαν να μην έχει αλλάξει τίποτα. Λέτε;

- Δακτυλικά αποτυπώματα για ταξίδια στις ΗΠΑ; Όχι ευχαριστούμε!

- Βαθύ πένθος στη Χ. Τρικουπή. Ο ελληνοαμερικανός αρχηγός της CIA Τζωρτζ Τένετ παραιτήθηκε. Και κλάμα οι συμμετοχικοί.

- Παλιό και νέο ΠΑΣΟΚ έδωσε το παρόν του στο Ρίο σε μια τσιρκοειδή εκδήλωση για να μας θυμίσουν το έργο τους. Μα ξεχνιέται τέτοιο έργο;

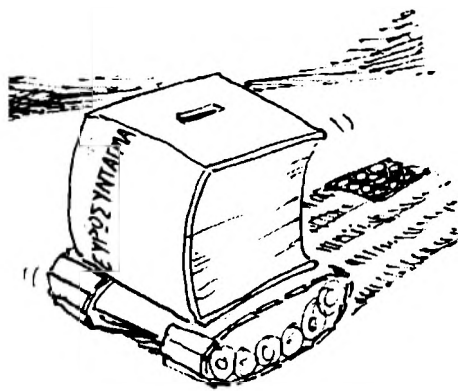
- Το αποτέλεσμα θα το δείτε σε δυο μέρες.

- Τελικά ο Βενιζέλος στηρίζει ή προιονίζει τη θέση του Προέδρου. Μόνο ο ψυχαναλυτής του μπορεί να διαλευκάνει την υπόθεση.

- Καλές οι κορώνες του Αρσένη και 5-6 άλλων. Αν όμως είχαν εκλεγεί βουλευτές θα έλεγαν τα ίδια; Κατά την οκταετία Σημίτη τι έπραξαν;

ΑΝΤΙ

N.Μολ.



PASOKIES

- Και μιας και μιλάμε για τον τ. καταλληλότερο, του 5% πλέον, μας δίνει την εντύπωση ότι κάτι ετοιμάζει και ξαναβγήκε στην πιάτσα.
 - Καράβι χωρίς τιμονιέρη, αποκάλεσε ο George τη ΝΔ. Ίσως είναι ο μοναδικός πολίτης της χώρας που το βλέπει έτσι. Αν έλεγε «τιμονιέρης χωρίς καράβι» μπορεί και να συμφωνούσαμε. Αλλά η όποια σύγκριση με τον Καραμανλή είναι συντριπτική, σε βάρος του φυσικά.
 - Αλλά ας κοιτάξει στο δικό του μαγαζί κι ας μας πει: Βλέπει πουθενά καράβι ή έστω τιμονιέρη;
 - Παραμονές εκλογών. Τι το 'θελε ο Κωνσταντόπουλος το γεύμα με τον Τσοχατζόπουλο; Φτου κι απ' την αρχή σενάρια και συζητήσεις. Τελικά εκεί στην Κουμουνδούρου δεν παίζονται με τίποτα.
 - Σε δυο μέρες εκλογές. Πόσο ενημερωθήκατε από τα κανάλια (ιδιωτικά και κρατικά); Φυσικά ό,τι κάνει τζιζ το κόβουν. Αλλά όχι κι έτσι.
 - Άλλος ένας λόγος να ψηφίσουμε Αριστερά!
 - Καλή ψήφο λοιπόν

N.Μολ.

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΤ

Πιένες η κρατική τηλεόραση ενόψει EURO 2004 και βέβαια Ολυμπιακών Αγώνων. Κατά τ' άλλα το αμαρτωλό πασοκικό καθεστώς της Αγίας Παρασκευής –μεγάλη η χάρη τους– αδιατάρακτο. Βλέπετε, η αξιοκρατία κυλάει απ' τα μπατζάκια μας και σήμερα στη ΝΔ κυριαρχεί η άποψη «Μη θίγεται τα κακώς κείμενα». Έχουμε και λέμε λοιπόν: Ως τώρα η ΕΡΤ διοικείται από συμφωνίες που έχουν περάσει από τη Βουλή επί εποχής ακόμη Παν-Παν και Ευστρατιάδη. Έτσι πληρώθηκαν όλες οι χρονίζουσες εκκρεμότητες και σήμερα δεν μπορούν να ελεγχθούν δικαστικά, παρότι οι εισαγγελείς βρίσκονται stand by με εντολή να ερευνήσουν τα καταγελλόμενα σκάνδαλα. Οι Παν-Παν και Ευστρατιάδης ξαναπήραν «οφειλόμενα» πρόσφατα. Απ' την άλλη υπάλληλοι της ΕΡΤ που συνταξιοδοτήθηκαν, απασχολούνται ήδη στη Βουλή. Ο Μπιρσίμ, μαθαίνουμε, επίσης συνταξιοδοτείται από την ΕΡΤ, απασχολείται στο Mega αλλά και στο κανάλι της Βουλής (το διαβάσαμε στο Παρόν). Δουλειές με φούντες. Επίσης ο αγαπητός σύντροφος κ. Γιώργος Χουλιάρας διατηρεί ιδιωτική εταιρεία παραγωγής, παρότι μεγαλοστέλεχος της ΕΡΤ, δηλαδή εντεταλμένος σύμβουλος του προέδρου, και σ' αυτήν την εταιρεία, την Cut, χρέωναν την κρατική εκπομπή της Σεμίνας Διγενή αντί να

γίνει εσωτερική παραγωγή. Ο νοών νοείτω. Άραγε τώρα που η εκπομπή μετακομίζει στον Alpha, θα «παράγεται» με τις ίδιες συνθήκες;

Τι γνώμη έχει για όλα αυτά, και άλλα πολλά (οι μεγαλόσχημοι της ΕΡΤ έχουν ψωμοτύρι τις ιδιωτικές εταιρείες που «εξυπηρετούν» την κρατική μεγαλοεταιρεία με τους χιλιάδες αργόμισθους) ο υπουργός Επικρατείας κ. Ρουσόπουλος;

– Πώς είναι δυνατόν επίσης ένας δημοσιογράφος να είναι και παραγωγός της εκπομπής του; Δεν συνιστά ασυμβίβαστο;

– Δεν πηγαίνει περίπατο η δημοσιογραφική δεοντολογία, όταν στις πιο πολλές περιπτώσεις ο εν λόγω δημοσιογράφος είναι και υπάλληλος της ΕΡΤ; Είπαμε, κοινωνία της αγοράς, αλλά να μην τα ξεπουλήσουμε όλα.

Με κείνα και με τ' άλλα έσβησαν τον χώρο των επαγγελματιών παραγωγών οι οποίοι ήταν επιφορτισμένοι να αναλάβουν το βάρος της παραγωγής, τις επιλογές κ.λπ. και συγχρόνως να επιτύχουν χαμηλότερο κόστος ώστε να επιλεγούν νομίμως από τις αρμόδιες επιτροπές. Αυτή η πασοκική τακτική του «Γιάννης κερνάει, Γιάννης πίνει» δεν έχει πλήξει μόνον οικονομικά την ΕΡΤ, την έπληξε κυρίως ηθικά. Δεν θα υπάρξει καθαρή επιτέλους;

Σία Τσαχπίνογλου

ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΙ

Υπάρχουν πρόσωπα που δεν περνάνε ποτέ από τα έντυπα του ΔΟΛ, ακόμη και αν πατήσουν πόδι στο φεγγάρι. Ακόμη και αν



ανακαλύψουν το εμβόλιο του καρκίνου. Ή αν πιουν το νερό του Καματερού και αναβλέψουν. Ακόμη και τότε. Ποιο είναι το κρίμα τους; Το ότι άσκησαν κάποτε, έστω εμμέσως, κριτική προς τον μεγάλο. Προς τον τενόρο ντε! Προς τον Μεγαράρη καλέ! Και ο ισόβιος αποκλεισμός κληροδοτείται από Βαλέραινα σε Βαλέραινα και από μεγαλοδημοσιογράφο σε μεγαλοδημοσιογράφο. Ακόμη και τα τσιράκια τύπου Τζίμα ή Χατζηνικολάου είναι μέσα στο κόλπο και συνεχίζουν την ίδια τακτική, έστω κι αν ΔΕΝ δουλεύουν πια –τυπικά έστω– σε κάποια ΔΟΛοκατάσταση (Mega, περιοδικά τύπου Cosmopolitan, ή το άλλο έντυπο, το νεανικό-πορνογραφικό, που διαδέχθηκε το Nitro και που εκδίδει ο Λάλας με το πραγματικό του όνομα αλλά το έχω ξεχάσει και το όνομα του Λάλα και το περιοδικό). Θα μου πείτε πως εδώ τίθεται μέγα θέμα δημοσιογραφικής δεοντολογίας. Και θα σας απαντήσω: Σιγά τα λάχανα. Η πλάκα πάντως είναι πως όσο κι αν μας εξαφανίζουν οι ΔΟΛιοι υπάλληλοι, εμείς δεν εξαφανιζόμαστε. Φυτρώνουμε εκεί που δεν μας σπέρνουν και τους τη σπάμε. Σαν τα λάχανα!

Τζιμ Μπούκης

ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΑ

Η πρόσφατη κρίση του πετρελαίου, που έσπειρε για άλλη μια φορά τον πανικό στην παγκόσμια αγορά ενέργειας και μας επηρέασε άμεσα, προκαλώντας τις γνωστές συζητήσεις ανατιμήσεις (ακόμα και σε προϊόντα ή υπηρεσίες που καμία σχέση δεν έχουν με το πετρέλαιο), δεν είναι φυσικά η πρώτη. Όπως δεν πρόκειται να είναι η τελευταία. Άλλωστε η κρίση -η κάθε κρίση- δεν έχει μόνο μία αιτία, ασπύμε τις αυξομειώσεις των ποσοστών παραγωγής των χωρών του ΟΠΕΚ. Έχει επίσης τα διάφορα πολιτικά παιχνίδια που παίζονται από μεγάλες χώρες, έχει την αυξημένη ζήτηση εξαιτίας της ραγδαίας ανάπτυξης ορισμένων χωρών όπως η Κίνα, έχει και τους κερδοσκοπούς μεγαλοκαρχαρίες του κεφαλαίου που εκμεταλλεύονται κάθε περίπτωση για να αυξήσουν τα κέρδη τους σε βάρος των λαών.

Αυτά όλα είναι γνωστά, γι' αυτό και κατανοητά. Εκείνο που δεν καταλαβαίνω είναι γιατί κάθε φορά που αντιμετωπίζουμε κάποια ενεργειακή κρίση, όλοι θυμούνται και σπεύδουν να βγάλουν από τα χρονοντούλαπα τα σκονισμένα σχέδια για εναλλακτικές μορφές ενέργειας και αναλίσκονται σε μεγάλες συζητήσεις, όσο διαρκεί η κρίση. Διότι βεβαίως μετά τη λήξη της όλα ξεχνιούνται, μέχρι... την επόμενη κρίση.

Το κακό είναι όμως ότι στο μεταξύ, στο περιθώριο των συζητήσεων, όλο και κάποια, μικρά ή μεγάλα, ποσά διατίθενται για την υλοποίηση τάχα των σχεδίων αυτών με έργα, τα οποία ωστόσο μένουν στο τέλος ημιτελή ή ανενεργά, όχι μόνο προκαλώντας τη θυμηδία, αλλά και αποτελώντας εστίες κινδύνων για την ασφάλεια των πολιτών.

T.K.A.

Η «ΚΙΝΗΤΗ» ΠΑΡΑΝΟΜΙΑ

Η κινητή τηλεφωνία μπορεί να είναι χρήσιμη, καθώς μας λύνει πολλά προβλήματα επικοινωνίας, ταυτόχρονα όμως είναι και πολύ επικίνδυνη, όταν δεν τηρούνται ορισμένοι βασικοί κανόνες ασφαλείας. Επικίνδυνη, μάλιστα, όχι μόνο για τους χρήστες των κινητών τηλεφώνων, αλλά και εκείνους που υφίστανται την ακτινοβολία που εκπέμπουν, ιδιαίτερα οι κεραιές, οι οποίες βρίσκονται διάσπαρτες σ' ολόκληρη την Αθήνα, αλλά και σε όλες τις μεγάλες πόλεις της χώρας.

Το θέμα δεν είναι καινούργιο. Την περασμένη εβδομάδα όμως το έθεσε στη Βουλή ο βουλευτής του ΣΥΝ Αλέκος Αλαβάνος, ο οποίος σε ερώτησή του προς τον υπουργό Μεταφορών επεσήμανε ότι ο νόμος που διέπει την εγκατάσταση των κεραιών αυτών βρίσκεται σε πλήρη αναντιστοιχία με τις προϋποθέσεις που έχει θέσει σχετική γνωμάτευση του Συνήγορου του Πολίτη, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις κεραιών που έχουν εγκατασταθεί σε κατοικημένες περιοχές.

Συγκεκριμένα στην έκθεση αναφέρεται ότι οι κεραιές κινητής τηλεφωνίας πρέπει, για την προστασία των κατοίκων, να τοποθετούνται σε απόσταση 500 μέτρων από σχολεία, νοσοκομεία κ.ά., ή 300 μέτρων από άλλες κατοικημένες περιοχές. Παρ' όλα αυτά, σύμφωνα με τον Α. Αλαβάνο, οι κανόνες που απορρέουν από ένα Προεδρικό Διάταγμα του 2002 απαγορεύουν μεν να χτίζονται ξενοδοχεία σε απόσταση μικρότερη των 500 μέτρων από κεραιές κινητής τηλεφωνίας, δεν προβλέπουν όμως τους ίδιους περιορισμούς και για σχολεία ή νοσοκομεία, που σημαίνει ότι ασθενείς και μικροί μαθητές εκτίθενται σε σοβαρούς κινδύνους.

Και δεν φτάνει αυτό. Ο κ. Αλαβάνος αποκάλυψε επίσης ότι σε αρκετές περιπτώσεις, ιδιαίτερα στον Δήμο Νέας Σμύρνης, όπου έκανε επιτόπια έρευνα ο ίδιος, εταιρείες κινητής τηλεφωνίας έχουν εγκαταστήσει σε κατοικημένες περιοχές κεραιές, τις οποί-



ες έχουν κρύψει σε καπνοδόχους ή ακόμα και σε... ηλιακούς θερμοσίφωνες, προβαίνοντας έτσι σε απάτη που συνιστά αδίκημα του Ποινικού Κώδικα.

Τι απάντησε ο υφυπουργός Μεταφορών Αν. Νεράτζης στον κ. Αλαβάνο; Ότι όλα γίνονται με βάση τον υπάρχοντα νόμο, τον οποίο δεν προλάβαινε να αλλάξει (λες και θα τον άλλαζε ο ίδιος!) στη διάρκεια της μιας εβδομάδας από την κατάθεση της ερώτησης του βουλευτή. Επεσήμανε επίσης ότι η ισχύουσα νομοθεσία διέπεται από τις σχετικές αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης (έτσι, για να ξέρουμε ποιον να βρίζουμε) και υποσχέθηκε ότι το θέμα των συγκεκριμένων εταιρειών θα εξετασθεί από την Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας, η οποία μέχρι τον ερχόμενο Σεπτέμβριο θα πρέπει να έχει διαπιστώσει αν υπάρχει ζήτημα διαρροής. Ζήσε Μάη μου, να φας τριφύλλι...

T.K.A.

ΑΠΛΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

- Τουλάχιστον ως το 2007 θα πληρώνουμε τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

- 6,5 δισ. ευρώ είναι η ημειπίσημη εκτίμηση, η οποία αναμένεται να αυξηθεί κατά 1,5 δισ. ευρώ.

- Οι οικονομικές υπερβάσεις στα έργα ξεπερνούν το 45%, ενώ διπλασιάστηκε το ούτως ή άλλως υπερβολικό κόστος ασφάλειας.

- Μάθαμε: Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας - βελτιώσεις, υπέρβαση 58,41%. Αρχικός προϋπολογισμός 19.894.644 ευρώ.

- Παράλληλα φέτος «επιτύχαμε» 15% μείωση της τουριστικής κίνησης!

- Τέλος, η Price Water House εκτιμά ότι το κόστος των Αγώνων κινείται στα 10 δισ. ευρώ, κάτι που ισοδυναμεί με το 6% του ΑΕΠ αντί του 4% που προβλεπόταν.

- Ενώ το Σίντνεϋ στοίχησε μόλις το 1,5 του ΑΕΠ της Αυστραλίας και η Ατλάντα το 0,03% του ΑΕΠ των ΗΠΑ!

- Και η χαριστική βολή: η ασφάλεια του Euro 2004 στην Πορτογαλία θα στοιχίσει 70 εκατ. ευρώ ενώ η Αθήνα 2004 1,2 δισ. εκ. ευρώ!

- Και το πιο απαισιόδοξο από όλα: Εξάγουμε στον πλανήτη προϊόντα που κοστίζουν 11.772 εκατ. ευρώ και εισάγουμε προϊόντα αξίας 40.000 εκατ. ευρώ (πίνακας της Στατιστικής Υπηρεσίας, 2003).

ΑΠΛΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

- Αλλά η κρατική ανικανότητα φαίνεται και αλλού: Σε 25 από τις 64 κατηγορίες του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης έχει απορροφηθεί μόλις το 10% του προσφερόμενου ποσού.
 - Που θα πει ότι τα κονδύλια κάθονται και ο μηχανισμός απορρόφησης υπνώττει.
 - Σσσο! Μην ξυπνήσετε τον κ. Βερελή, τον κ. Χριστοδουλάκη, τον κ. Πάχτα, τον κ. Νεονάκη, τον κ. Σημίτη, πάνω απ' όλα, τον αξεπέραστο λογιστή.
 - (Ελπίζω πάντως οι συγκάτοικοί του στην Αναγνωστοπούλου να μην τον βάλουν διαχειριστή στην πολυκατοικία τους. Θα βρεθούνε με έλλειμμα!)
 - Από το 1998 ως το 2003, κ. Σημίτη μου, το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου διογκώθηκε κατά 66,2%, ξεπερνώντας το 16% του ΑΕΠ, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 22,6 δισ. ευρώ και ισοφαρίζει τα έσοδα της Ελλάδας από το Γ' ΚΠΣ!
 - Βρισκόμαστε βέβαια όχι μόνο στην τελευταία θέση των 15 κρατών της ΕΕ αλλά πιο κάτω και από τα 7 νεοεισελθέντα κράτη. Με τις υγείες μας και εις υγείαν των κορόιδων.
 - Ε, ρε βρεγμένη (ιστιο)σανίδα που τους χρειάζεται. Και να την χειρίζεται κι ο Κακλαμανάκης!
- Μανωλάκης ο Ιστιοπλόος**



του Γεωργιάδης

ΣΥΝΘΗΜΑΤΑ

Μου αρέσουν τα συνθήματα. Ιδίως όταν είναι τραγουδιστά και τα φωνάζω στις διαδηλώσεις. Τώρα με τις ευρωεκλογές εμφανίστηκαν πάλι συνθήματα. Όχι τραγουδιστά, είναι αλήθεια, αλλά κατάλληλα για να κατανοήσεις τα προγράμματα των κομμάτων. Δεν μου αρέσουν όμως και τόσο. Εξηγούμαι:

Το ΠΑΣΟΚ έχει ένα σύνθημα που λέει: «Αλλάζουμε τον κόσμο;» με ερωτηματικό. Πού είναι εκείνες οι εποχές που με βεβαιότητα και χωρίς ερωτηματικά, το ΠΑΣΟΚ διακήρυξε: «Ναι, αλλάζουμε τον κόσμο», «Αλλαγή εδώ και τώρα» και τα άλλα σχετικά που βούλιαξαν.

Το ΚΚΕ έχει ένα σύνθημα που να πω την αλήθεια σε μένα αρέσει. Το σύνθημα λέει:

«Αντίσταση, Απειθαρχία, Ανυπακοή». Σωστά: αλλά νοσταλγώ τις εποχές που απαιτούσαμε ανατρεπτικές επαναστατικές λύσεις και όχι αυτά τα νερόβραστα που θυμίζουν μαθητικό σκασιαρχείο ή Εξάρχεια. Αν είναι δυνατόν!

Ο Συνασπισμός πάλι λέει: «Πάρτο αριστερά. Θα βρεις». Ε, είναι απίθανο. Παίρνει το βραβείο. Βέβαια ο ΣΥΝ έχει μακρά παράδοση παρόμοιων συνθημάτων και αφισών. Ακόμα να ξεχάσω την απίθανη εκείνη αφίσα των πρόσφατων εκλογών.

Όσο για την ΝΔ, αυτή κυβερνά. Δεν έχει ανάγκη από συνθήματα.

Χ.Ν.

ΛΕΞΙΛΑΓΝΟΣ

Στο ΠΑΣΟΚ αρέσκονται να πλάθουν νέες λέξεις με ζήλο αντίστοιχο αυτού που διακρίνει το παιδί όταν επινοεί τα δικά του γλωσσικά σύμβολα. Πρόσφατο κρούσμα από τον κ. Δημήτρη Ρέππα, ο οποίος, αν και δεν διετέλεσε υπουργός Παιδείας, τόλμησε να δηλώσει: «Βλέπω να επικρατεί (στο ΠΑΣΟΚ) μια ηττολογία (sic)». Αυτά ακούω και παθαίνω μια ψυχολογία!

ΥΠΝΗΛΙΑ

«Η ήττα του Μαρτίου μάς κοίμισε», έσπευσε να δηλώσει η κ. Βάσω Παπανδρέου απευθύνοντας ένα γενναίο

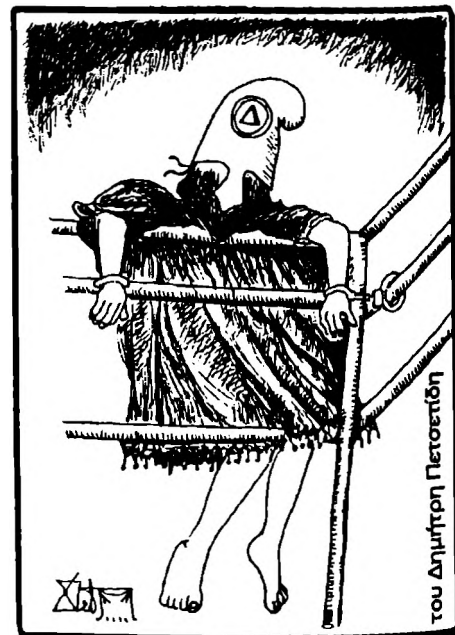
κάλεσμα «αφύπνισης» προς ψηφοφόρους και μη του κόμματος. Βλέποντάς την να μιλά με το γνωστό νυσταλέο ύφος, που κρατά τα βλέφαρα με νωχελική διάθεση μισόκλειστα, δεν διατηρούμε την παραμικρή αμφιβολία ότι τα πράγματα δύσκολα θα αλλάξουν.

ΜΥΣΤΙΚΕΣ ΣΥΝΤΑΓΕΣ

Επειδή, όπως μας λένε οι ειδικοί, ο «έρωτας» περνά και από το στομάχι, μήπως θα πρέπει να αναμένουμε εξελίξεις στις σχέσεις ΠΑΣΟΚ και Συνασπισμού μετά τη συνάντηση Τσοχατζόπουλου και Κωνσταντόπουλου σε γνωστό

εστιατόριο; Άραγε πήραν μπρος πάλι τα σενάρια περί κεντροαριστεράς ή κάτι μαγειρεύεται εν όψει εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας το 2005;

Σως



του Δημήτρη Πετσέδη

Εφημερολόγιο

Πέμπτη 27 Μαΐου

• Σήμερα συνεδρίασε για πρώτη φορά η επιτροπή για την αναμόρφωση του αναπτυξιακού νόμου. Ο υπουργός Αλογοσκούφης έθεσε την ισόρροπη ανάπτυξη της χώρας ως βασικό στόχο. Μένει να εξασφαλίσει και τους πόρους γι' αυτή την ανάπτυξη, που είναι και το βασικότερο. Ειδικά τώρα που τελειώνουν σιγά σιγά και τα κοινοτικά προγράμματα.

• Έχει ανοίξει ένα «τεφτέρι» που θα μπορούσε να ονομάζεται «απογραφή της διαφθοράς». Πραγματικά με δυσκολία παρακολουθώ τις «εγγραφές» του, δηλαδή τις σχετικές αποκαλύψεις που έχουν πάρει τη μορφή χιονοστιβάδας. Στα νέα της ημέρας συμπεριλαμβάνονται οι αποκαλύψεις στη Βουλή του υπουργού Κεφαλογιάννη, ότι υπάρχουν συνήθειες –μέχρι το 2002– εργαζόμενοι που μέσα σε δύο χρόνια έλαβαν ασυνήθειες αυξήσεις στο μισθό τους της τάξης των 120.000 ευρώ το χρόνο (41 εκ. δρχ)! Επειδή πιστεύω ότι σε ζητήματα αμοιβών των εργαζομένων εξομίωση προς τα κάτω δεν μπορεί επ' ουδενί να συζητείται, μου αρέσει το παραπάνω ως μοντέλο για την υπογραφή γενικής συλλογικής σύμβασης εργασίας. Την οποία θα διαπραγματευτούν γνωστοί εργατοπατέρες προερχόμενοι από το χώρο του ΠΑΣΟΚ βεβαίως.

Παρασκευή 28 Μαΐου

• Ενόψει Σαββατοκύριακου έχω και καλά νέα: 378 ακτές μας βραβεύτηκαν με τη Γαλάζια Σημαία, κατατάσσοντας την Ελλάδα στη δεύτερη θέση ανάμεσα σε 36 χώρες. Άντε και καλές βουτιές!

Σάββατο 29 Μαΐου

• Από τους ωραιότερους καφέδες που μπορεί να απολαύσει κανείς είναι αυτός στον πεζόδρομο της Αγίου Νικολάου στην Πάτρα Σάββατο μεσημέρι γύρω στη μία. Ανάμε-

σα στα «ατού» είναι και η τιμή του – η μισή σε σχέση με την Αθήνα. Ήταν ο καταλληλότερος τόπος για να διαβάσω στην *Καθημερινή*, με την πρόταση αγανάκτηση, για την τιμή του εσπρέσο, ο οποίος από 1,80 ευρώ που κόστιζε στα τέλη του 2001 ανήλθε το Μάιο του 2002 σε 2,5 ευρώ και στα 2,80 ευρώ στις αρχές του 2004. Αν συνεχίσει έτσι η κατάσταση, σε λίγο θα πεταγόμαστε μέχρι τη Βραζιλία για να τον πίνουμε φτηνότερα.

• Διαβάζω στον τύπο ότι, σύμφωνα με έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αν και λίγα Ελληνόπουλα διαθέτουν υπολογιστή (η χώρα μας κατατάσσεται στην τελευταία θέση), ωστόσο δεν περιορίζονται στο ηλεκτρονικό παιχνίδι, αλλά σερφάρουν για πληροφορίες στο διαδίκτυο περισσότερο από τα υπόλοιπα παιδιά της Ευρώπης. Από τα «μικρά» θα βγάλουμε άκρη – ελπίζω άκρη που, μεγαλώνοντας αυτά, να καταλήγει σε κανένα «ίντερνετ καφέ» με φτηνό καφέ.

Κυριακή 30 Μαΐου

• Αμύνεστε περί πάρτης, σκέφτομαι συνειρμικά παραφράζοντας τη γνωστή και με εντελώς αντίθετο νόημα ρήση. Αφορμή του συνειρμού δημοσίευμα της *Καθημερινής* που θέλει την κυβέρνηση «να προωθή νομοθετήματα της διαφάνειας» και «το μπλοκ των διαπλεκόμενων να επιζητεί τη συνεννόηση». Όχι που θα κώλωναν! Και στο βάθος ο Σεπτέμβρης για τον πρωθυπουργό Καραμανλή και την κυβέρνηση του, για να αρχίσουν τότε τη μάχη με τη διαφθορά. Μόνο που υπάρχει ο κίνδυνος μέχρι τότε να έχουν προλάβει οι «άλλοι».

• Ωραίο το τριήμερο για ξεκούραση, αλλά καφές χωρίς τσιγαράκι δε λείει. Πάει όμως η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας να μας το κόψει. Πληροφορούμαι ότι 101 χώρες έχουν ήδη υπογράψει Συμφωνία για

τον Έλεγχο του Καπνού. Αναρωτιέμαι: αν οι ΗΠΑ, με παρελθόν στις ποτοαπαγορεύσεις, είχαν διαφορετική άποψη για τη Συμφωνία, τι θα συνέβαινε; Πάντως για την υπογραφή Συμφωνίας της Ελευθερίας της Έκφρασης των ενηλίκων δεν ακούσαμε τίποτα ακόμα.

Δευτέρα 31 Μαΐου

• Μπορεί λόγω του τριήμερου του Αγίου Πνεύματος να μη σχολιάστηκαν αρκούντως, όμως οι πολύνεκρες επιθέσεις σε γραφεία πολυεθνικών πετρελαϊκών εταιρειών στην πόλη Χομπάρ της Σαουδικής Αραβίας το Σάββατο επιβεβαίωσαν για άλλη μια φορά ότι η μεγαλύτερη πετρελαιοπαραγωγός χώρα του κόσμου είναι στόχος της αλ-Κάιντα. 16 νεκροί είναι το ανθρώπινο κόστος. Η άνοδος της τιμής του πετρελαίου είναι το οικονομικό κόστος, που από σήμερα συζητείται και υπολογίζεται, δυστυχώς, περισσότερο από το ανθρώπινο.

Τρίτη 1 Ιουνίου

• Οι περισσότερες καλές ειδήσεις έρχονται από την πλευρά της επιστήμης. Το τεύχος Μαΐου του περιοδικού *Nature* είναι αφιερωμένο στο χρωμόσωμα 10: πρόκειται για το χρωμόσωμα των κληρονομικών ασθενειών, στην αποκωδικοποίηση του οποίου συνέβαλε σημαντικά και ερευνητική ομάδα του Εργαστηρίου Μοριακής Γενετικής του Ανθρώπου του Βιολογικού Τμήματος του Πανεπιστημίου της Κρήτης. Η ομάδα, που διευθύνεται από τον καθηγητή Νίκο Μοσχονά, είναι η μοναδική που μετέχει από ελληνικής πλευράς για περισσότερα από 10 χρόνια στην ανάλυση του γονιδιώματος του ανθρώπου.

• Πληροφορούμαι ότι στην πλατεία Κολωνακίου θα υπάρχει και σπηλιά με καταρράκτες. Για σταλακτίτες δεν άκουσα τίποτα. Ούτε για το τέρας του Λόχνης άλλωστε.

Τετάρτη 2 Ιουνίου

• Τι είναι δύο δολάρια; Όταν πρόκειται για το πετρέλαιο, δύο δολάρια ανά βαρέλι συνιστούν το μεγαλύτερο στην ιστορία άλμα της τιμής του μέσα σε μια μέρα. Το *Ecofin* συνεδριάζει για το θέμα. Η αλ-Κάιντα κερδίζει μάχες. Και η Ευρώπη πληρώνει τα σπασμένα περισσότερο από τις ΗΠΑ και εξαιτίας της πολιτικής των ΗΠΑ.

• Μάχες όμως προσωπικές οικονομικές έχει ήδη κερδίσει ο αμερικανός αντιπρόεδρος Ντικ Τσένι. Σύμφωνα με το *Time*, φρόντισε εγκαίρως να προεξοφλήσει κέρδη από το ιρακινό πετρέλαιο προωθώντας την υπογραφή ενός σημαντικού συμβολαίου πολλών δισ. δολαρίων, που ανέλαβε η πετρελαϊκή εταιρεία «Halliburton» της οποίας υπήρξε διευθυντικό στέλεχος. Αναμειγμένος, σύμφωνα με το δημοσίευμα, είναι και το γεράκι του πολέμου στο Ιράκ Πολ Γούλφοβιτς.

Πέμπτη 3 Ιουνίου

• Έγινε γνωστό ότι στα 10(!) δισ. ευρώ ανέρχεται τελικά(;) το κόστος των Ολυμπιακών. Δηλαδή κάτι λιγότερο από 3,5 τρισ. δρχ.; Το ερωτηματικό είναι γιατί πραγματικά δεν πιστεύω στα μάτια μου. Από τα τέλη Απριλίου μέχρι τις αρχές Μαΐου ο υφυπουργός Οικονομικών Πέτρος Δούκας σύναψε «αθόρυβα» πέντε νέα δάνεια μακράς διάρκειας συνολικού ύψους 5,7 δισ. ευρώ, εξαιτίας του κόστους των Αγώνων αλλά και των υπερβάσεων των κρατικών δαπανών. Στους πρώτους πέντε μήνες του έτους τα δάνεια έφτασαν τα 30 δισ. ευρώ! Η κρίση του Σεπτεμβρη είναι πια ορατή.

• Μετά τα προηγούμενα δεν λυπάμαι καθόλου τους βουλευτές του ΠΑΣΟΚ για την πολιτική πανωλεθρία που υπέστησαν απόψε στη βουλή, κατά τη διάρκεια της συζήτησης-ενημέρωσης από τον υπουργό Εθνικής Άμυνας Σπηλιωτόπουλο, σχετικά με

τα εξοπλιστικά προγράμματα. Συνέχεια στις εγγραφές του «τεφτεριού» της «απογραφής της διαφθοράς»: Επί έξι ώρες κατέθετε αναλυτικά στοιχεία, μαζί με τους βουλευτές Τζαμτζή και Μαντούβαλο. Όταν προκλήθηκε δε από τους Τσοχατζόπουλο και Παπαντωνίου κι άρχισε να μιλάει «με ονόματα και διευθύνσεις», το ΠΑΣΟΚ εξαφανίστηκε! Όπως αναφέρει το κοινοβουλευτικό ρεπορτάζ, η συντονίστρια Άννα Διαμαντοπούλου αναχώρησε για το εξωτερικό, χωρίς να δευτερολογήσει. Ο Α. Λοβέρδος άρχισε να λέει άλλα λόγια ν' αγαπιώμαστε. Ο βουλευτής Κ. Σπηλιόπουλος του ΠΑΣΟΚ ζήτησε διακοπή της συζήτησης. Καρχιμάκης, Παπαχρήστος και Αντωνίου δεν δευτερολόγησαν επίσης. Το τελειωτικό «χτύπημα» ήρθε με έναν πύραυλο Χοκ: όταν πιάστηκε ο υπουργός Σπηλιωτόπουλος, ανέφερε πως ο πρώην υπουργός Παπαντωνίου του είχε πει ότι για τον εκσυγχρονισμό των πυραύλων δεν ελήφθη υπόψιν η οικονομικότερη προσφορά!

Παρασκευή 4 Ιουνίου

- Ο Πλανητάρχης έχει βαλθεί να «θυμίσει» στην Ευρώπη αυτό που τόνιζε η αμερικανική προπαγάνδα κατά τη διάρκεια της επίθεσης στο Ιράκ: Ότι η Αμερική απελευθέρωσε την Ευρώπη από το Ναζισμό. Το «τουρ» ξεκίνησε από τη Ρώμη, όπου γιορταζόταν η απελευθέρωσή της από αμερικανικά στρατεύματα πριν από 60 χρόνια. Εκεί επεφύλαξαν στον πλανητάρχη «θερμή υποδοχή» χιλιάδες διαδηλωτές με πιο φρέσκια μνήμη από αυτή των γεγονότων του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η οποία σχετίζεται με την παρούσα κατοχή του Ιράκ από τους Αμερικανούς.

Σάββατο 5 Ιουνίου

- Σήμερα είναι η Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος, αλλά έπρεπε να βγει στις κινηματογραφικές αίθουσες μια αμερι-

κάνικη ταινία, το *The day after tomorrow*, για να προβληματιστεί η παγκόσμια κοινή γνώμη στην προοπτική μιας οικολογικής καταστροφής, που θα οδηγούσε σε μοιραίες κλιματολογικές αλλαγές. Είναι η ίδια παγκόσμια κοινή γνώμη που θεωρούσε γραφικούς μέχρι χτες όλους εκείνους τους επιστήμονες που επί τουλάχιστον 20 χρόνια προειδοποιούν γι' αυτόν τον κίνδυνο.

Κυριακή 6 Ιουνίου

- Μιλώντας για «γραφικούς», αντιγράφω από τα αφιερώματα για τα 10 χρόνια από το θάνατο του Μάνου Χατζηδάκη τι έλεγε ο ίδιος επ' αυτού: «Ήθελαν να μου φορέσουν το μανδύα του γραφικού, για να πάψω να είμαι επικίνδυνος, όπως ακριβώς και στην περίπτωση των τρελών που τους φοράν ζουρλομανδύα, με πλατύ χαμόγελο και αισθηματική κατανόηση...».
- Μετά απ' αυτό μπορώ να ασχοληθώ και με τα απαραίτητα πριν από κάθε εκλογική

αναμέτρηση γκάλοπ. Ο καθηγητής Μάνος Δρεπτάκης σε συγκριτική μελέτη επί των δημοσιευθέντων δημοσκοπήσεων εκτιμά ότι η διαφορά μεταξύ των δύο μεγάλων κομμάτων θα κινηθεί στην περιοχή των 8,5 ποσοστιαίων μονάδων. Κυριακή κοντή γιορτή.

Δευτέρα 7 Ιουνίου

- Τον θυμάστε τον επίτροπο Φερχόιγκεν; Ήταν εκείνος που τις κρίσιμες ώρες του δημοψηφίσματος στην Κύπρο δήλωνε οργισμένος ότι τον είχε εξαπατήσει ο Κύπριος Πρόεδρος Τάσος Παπαδόπουλος σχετικά με το «όχι». Λοιπόν αυτός έστειλε επιστολή στην τουρκική κυβέρνηση και της ζητά να συμμορφωθεί προς τους κανονισμούς της ΕΕ και να επεκτείνει τη συμφωνία τελωνειακής σύνδεσης Τουρκίας-ΕΕ και με τη Λευκωσία. Κίνηση που υπονοεί την αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Άνευ λοιπών σχολίων, για να μην επαναλαμβάνομαι κιόλας...

Τρίτη 8 Ιουνίου

- Την πρώην κυβέρνηση κάρφωσε με δηλώσεις του ο πρόεδρος της ΔΟΕ Ρογκ. Είπε περίπου ότι το στέργιστρο Καλατράβα ήταν περιττό και ότι η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ επέμενε να γίνει. Βεβαίως ήταν ο ίδιος που κάποτε τη «λιβάνιζε», αλλά αυτή είναι μια άλλη ιστορία.

Τετάρτη 9 Ιουνίου

- Ντιμπέιτ ήταν, και πέρασε. Αντί σχολίου θα παραθέσω, όχι τυχαία, μια παρότρυνση του συντρόφου-πολίτη Λαλιώτη. Η παρότρυνση απευθύνεται στα τρία εκατομμύρια των ψηφοφόρων του ΠΑΣΟΚ στις βουλευτικές εκλογές: «να είναι παρόντες στη μάχη της Κυριακής». Να δείτε πώς το έλεγε η γιαγιά μου... Θα φάει η μύγα σίδερο και το κουνούπι ατσάλι, νομίζω. Άντε καλό βόλι την Κυριακή!

Εφημερίδα



ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

RENÉ RISTELHUEBER

Ιστορικός - Συγγραφέας

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΛΑΩΝ

Μετάφραση: Αναστασία Μεθενίτη - Αθανάσιος Στεφανής
Με 537 σελίδες, σχ. 8ο, με χρονολογικούς πίνακες και 13 χάρτες

Ο R. Ristelhueber στο έργο του αυτό αναλύει με συστηματικό τρόπο την πορεία των λαών που έζησαν στη Βαλκανική χερσόνησο: Βούλγαροι, Σέρβοι, Μαυροβούνιοι, Αλβανοί, Έλληνες και οι παλαιοί κυρίαρχοι όλων οι Τούρκοι αλλά και οι Ρουμάνοι που η χώρα τους θεωρείται βαλκανική περισσότερο για πολιτικούς παρά για γεωγραφικούς λόγους.

Εξετάζεται η ιστορία του κάθε λαού ξεχωριστά από τη στιγμή της εμφάνισής του στο Βαλκανικό χώρο. Με τη νηφαλιότητα και τη στάση του ουδέτερου παρατηρητή που υιοθετεί ο Γάλλος συγγραφέας, αντιμετωπίζεται η Ελληνική Αντίσταση και η συμμετοχή της στον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο μέχρι τον εμφύλιο, το «Μακεδονικό ζήτημα» και η πολιτική των μεγάλων δυνάμεων καθώς και η διαμόρφωση στους κόλπους της Γιουγκοσλαβίας του σημερινού κράτους των Σκοπίων και των άλλων κρατών.



ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό και στην Παιδεία
Ιπποκράτους 8 Αθήνα Τηλ.: 210.36.27.318
www.papadimasbooks.gr • e-mail: papadimas@atp.gr

Με αφορμή μίαν ακόμα εκλογική μάχη: Έχει η Αριστερά πρόγραμμα;

του Γιώργου Παπασυρόπουλου

Γινόμαστε καθημερινά μάρτυρες, και τώρα λόγω ευρωεκλογών, σ' έναν μέχρι τελικής πτώσεως εμφύλιο μέσα στην Αριστερά. Όπου υπάρχουν εκλογές τα στοιχήματα και οι τακτικές για ένα καλό αποτέλεσμα σε βάρος όχι τόσο των δυνάμεων του νεοφιλελευθερισμού αλλά του αντιπάλου αριστερού πόλου, γιγαντώνονται. Οι διαφορετικοί πόλοι μέσα στην Αριστερά δεν αθροίζονται· αντίθετα, διεκδικούν την εξόντωση ο ένας του άλλου.



Για πολλούς η ένταση και η διάρκεια αυτού του πολέμου είναι κάτι το ακατανόητο, εφόσον η Αριστερά είναι αυτή που υποτίθεται ότι προκρίνει πάντα τη μέγιστη και από τα κάτω συγκέντρωση δυνάμεων, καθώς δεν διαθέτει άλλα μέσα επιβολής πέραν «της ενότητας και του αγώνα».

Ο εμφύλιος της Αριστεράς αναπαρά-

γεται ανεξαρτήτως του μεγέθους της. Είτε είμαστε στο 1974 όπου στο φοιτητικό χώρο σχεδόν δεν υπήρχε άλλη παράταξη, είτε είμαστε στο 2004 όπου με κόπο το σύνολο της Αριστεράς συγκεντρώνει ένα 20% στους φοιτητές κι ένα 10% στην κοινωνία με έντονες καθοδικές τάσεις, η ένταση της αντιπαλότητας παραμένει η ίδια.

Την ίδια ώρα οι παρατάξεις της κε-

ντροδεξιάς και της κεντροαριστεράς δέχονται και καταφέρνουν να έχουν ανοιχτές πολυσυλλεκτικές συσπειρώσεις που συγκεντρώνουν όλο σχεδόν το διαθέσιμο δυναμικό τους σε μία οντότητα, με τις διαφωνίες, τις τάσεις, τις ομαδοποιήσεις τους. Τι λοιπόν συμβαίνει στην Αριστερά;

ΟΣΑ ΔΕΝ ΦΤΑΝΕΙ Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΤΑ ΚΑΝΕΙ ΙΔΕΟΛΟΓΗΜΑΤΑ

Υπάρχουν όλες οι ενδείξεις ότι ο πόλεμος αυτός δεν γίνεται στη βάση προγραμματικών διαφορών και ουσιαστικών αποκλίσεων, αλλά στη βάση τεχνητών καχυποψιών και λεκτικών ακροβατισμών που συχνά φαίνεται να εφευρίσκονται, απλά για να υπάρχει κάπου διαφορά και έδαφος για αντιπαράθεση. Παράδειγμα οι ευρωεκλογές: Αν φερ' ειπείν η συμμετοχή μας στην ΕΕ καταστεί πραγματικά (και όχι φαντασικά) αρνητική για τον ελληνικό λαό, οι «ευρωλάγνοι» ΣΥΝ, ΑΚΟΑ κ.λπ. δεν θα ζητήσουν προφανώς την αποδέσμευση; Γιατί το ΚΚΕ πατεντάρει τη θέση από τώρα; Αν είναι ήδη αρνητική, γιατί οι πολέμοι του «ευρωμονόδρομου» ΚΚΕ, ΜΕΡΑ κ.λπ. συμμετέχουν στην ευρωβουλή και τις εκλογές; Θα συμμετείχαν π.χ. στη κοινοβουλευτική σύνοδο του ΝΑΤΟ ή στην εκλογή αντιπροσώπων γι' αυτήν; Όλοι τους άλλωστε, μέσα πλέον στην ευρωβουλή, τον ίδιο αγώνα δεν θα δώσουν;

Προφανώς οι διαχωρισμοί και οι αντιπαλότητες εφευρίσκονται. Οι ιδεολογικές διαφορές εξωθούνται στα άκρα επίτηδες. Οι τρεις διακριτές τάσεις της Αριστεράς (ορθόδοξοι, ανανεωτές και ανατρεπτικοί) κάνουν τρεις ξεχωριστές πορείες για τον πόλεμο στο Ιράκ, τρεις χωριστούς εορτασμούς της Πρωτομαγιάς, τρεις χωριστές διαμαρτυρίες στην πρεσβεία του Ισραήλ, κι

όπου μπορούν έχουν και τρία χωριστά σωματεία ή και εκλογικά αποτελέσματα: επικοινωνία μηδέν. Τι όμως τους υποχρεώνει σε αυτήν την άγωνα και καταστροφική για το κίνημα αντιπαράθεση; Ποια αδυναμία προσπαθούν να καλύψουν ή να εξορκίσουν; Μήπως την πραγματική τους αδυναμία να προτείνουν στην κοινωνία ένα ξεκάθαρο προγραμματικό λόγο; Μήπως πραγματικά δεν ξέρουν που πάνε και μετά την πτώση των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού, που άλλοι υποστήριζαν και άλλοι αντιπολιτευόντουσαν, δεν έχουν να αρθρώσουν καμιά στρατηγική κοινωνικής αλλαγής και αναλώνονται σε τακτικισμούς και επαναστατική γυμναστική; Όταν κάποιοι έχουν πολύ καιρό να βγουν από το σπίτι, καταλήγουν να τσακώνονται μεταξύ τους – και η Αριστερά έχει καιρό να βγει στην κοινωνία με πραγματικές προτάσεις και στρατηγική! Ο όποιος προγραμματικός της λόγος δεν έχει συνοχή, αναμασά γενικότητες και παρωχημένες αναλύσεις μιας άλλης πραγματικότητας που έχει παρέλθει προ πολλού – κι αυτό ισχύει και για το κομμάτι της λεγόμενης ανανεωτικής Αριστεράς!

Κι όμως η Αριστερά και εμπειρίες και εργαλεία ανάλυσης διαθέτει και ικανούς διανοητές περιλαμβάνει στους κόλπους της. Γιατί δεν μπορεί να αναπτύξει προγραμματικό λόγο;

Η ΜΟΝΟΛΙΘΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Η ιστορία της Αριστεράς ίσως μπορεί να φωτίσει λίγο αυτό το ζήτημα. Η Αριστερά που οι παλαιότεροι μας παρέδωσαν ήταν κατά κανόνα μονολιθική. Οι λέξεις *διάσπαση*, *προδοσία*, *φράξια* ήταν το «αιεταξάμην» τους. Η άλλη άποψη καταδιώχθηκε αλύπητα: σύντροφοι στον αγώνα, ακόμα και υπό συνθήκες πολέμου ή εξορίας, πολέμουσαν λυσσαλέα ο ένας τον άλλο, κι όχι μόνον ιδεολογικά, για μια ασυμφωνία απόψεων. Η μονολιθικότητα φάνταζε σαν ο απαραίτητος όρος για την επιτυχία του κινήματος.

Προκρινόταν πάντα η ομοφωνία και η πειθαρχία και η άλλη άποψη έμοιαζε με καταστροφή. Ο «άλλος» ήταν αποδιοπομπαίος, ακόμα κι αν ζητούσε να συμβάλει στη βελτίωση των πραγμάτων

ή έβλεπε λίγο μακρύτερα. Δεν υπήρξε λοιπόν πολιτισμός συνύπαρξης στην Αριστερά.

Είχε για δεκαετίες και δούλευε ένα –υποτίθεται μαρξιστικό– μοντέλο κοινωνίας σε υπαρκτή εκδοχή. Είτε βλέποντάς το σαν μονόδρομο, είτε διορθώνοντάς το με δημοκρατία και ανθρωπινό πρόσωπο. Μέχρι που όλο το οικοδόμημα κατέρρευσε με κρότο. Υποστηρικτές και επικριτές έμειναν χωρίς αντικείμενο και, μη έχοντας διαύλους επικοινωνίας μεταξύ τους, χωρίστηκαν για άλλη μια φορά σε νοσταλγούς και κουρασμένους!

ΤΡΑΥΛΙΣΜΑΤΑ

Ή ΑΛΗΘΙΝΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ;

Ένα παραμένει και στους δύο σαν κοινό χαρακτηριστικό: η έλλειψη απαντήσεων βάσει σοβαρής ανάλυσης και επεξεργασίας προγραμματικού αριστερού λόγου!

Υπάρχουν βέβαια κρυφές και ανομολόγητες σκέψεις στο πίσω μέρος του μυαλού της όποιας Αριστεράς, αλλά δεν βγαίνουν στο φως της πραγματικότητας. Η Αριστερά δεν συζητά μεταξύ της για το πρόγραμμά της, δεν φέρνει στο φως τις αγωνίες και τις ελλείψεις της, νιώθει ανεπαρκής να διαμορφώσει κοινά και ανοιχτά τη στρατηγική της, για να μην δεχθεί πλαγιομετωπικές επιθέσεις από φίλους και εχθρούς και συντριβεί. Φοβάται ακόμα, εξαιτίας ίσως του μετατραυματικού στρες από την αιφνίδια και δραματική κατάρρευση του μοντέλου της, να ξαναγίξει το θέμα. Φυλάγεται από τις κακοτοπιές και προτιμά να αντιμετωπίζει την καθημερινότητα με τις παλιές συνταγές, κι ας μην έχουν δυναμική, κι ας καθιζάνει εκλογικά και συρρικνώνεται οργανωτικά μέρα με την μέρα.

Η σοβαρότερη απόπειρα που παρουσίασε ποτέ σ' αυτόν τον τομέα ήταν η ίδρυση και λειτουργία του Χώρου Διαλόγου και Κοινής Δράσης της Αριστεράς, που έφερε μεγάλες τομές κυρίως στο κλίμα μέσα στην Αριστερά, αλλά και πανικό στις ηγεσίες της από το άνοιγμα τόσων κρίσιμων ζητημάτων. Κάποιοι βέβαια δεν πήγαν καν στο Χώρο, παρότι δεν τους δέσμευε σε τίποτα – μόνο τη συνεισφορά τους στον

κοινό προβληματισμό ζητούσε.

Η πρωτόγνωρη αυτή διαδικασία έδειξε μια σειρά πράγματα. Το πιο αποκλυπτικό (για όσους πήγαν στο ραντεβού) είναι ότι όσο οι αριστεροί συζητούν, λίγα θέματα μπορούν να τους χωρίσουν, ειδικά όταν βάζουν κάτω όλη τους τη γνώση και εμπειρία, για να αποτυπώσουν το πρόγραμμα και τις επιδιώξεις της Αριστεράς. Επίσης όμως ότι τα τινάζουν όλα στον αέρα όταν, για να εφαρμόσουν τα παραπάνω, έρχονται αντιμέτωποι με τη διατήρηση των εσωτερικών τους ισορροπιών και την κοντόθωρη επιβίωση του προσωπικού τους μηχανισμού, που αλλιώς ήταν μαθημένος ως τώρα. Έτσι στον ΣυΡΙΖΑ τα βρήκαν πολιτικά και τα έσπασαν οργανωτικά: τα προσυνέδρια του ΣΥΝ στο προηγούμενο συνέδριό του είχαν μεγάλη επιτυχία και πρωτόγνωρο προβληματισμό με την συμβολή όλου του Χώρου, όμως τα υλικά τους τα έφαγε το σκοτάδι λόγω του πανικού της ηγεσίας και ποτέ δεν έφτασαν ούτε καν στα μέλη. Ιστορικά ρεύματα της Αριστεράς, τροτσκιστές, μαοϊκοί, αριστεροί σοσιαλιστές, νεοκομμουνιστές, αριστεροί οικολόγοι, ανανεωτές κ.λπ. τα βρίσκουν προγραμματικά μεταξύ τους, αλλά διαχωρίζονται λόγω σκοπιμοτήτων των ηγητόρων τους (εντολές άνωθεν).

Τι απομένει; Το αυτονόητο: Να παραμερισθούν οι αντιρρήσεις των μηχανισμών και να ξεμπλοκάρει ο δρόμος της διατύπωσης από κοινού, αριστερού προγράμματος από όλους τους πόλους της Αριστεράς, πράγμα που θα επιτρέψει να μην γιγαντώνονται οι επιμέρους διαφορές και να μην διασπάται ο κοινός αγώνας. Σε αυτή τη διαδικασία χρειάζονται όλοι, κανείς δεν περισσεύει και καμιά κομματική διαδικασία δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί πια προσπερνώντας την πραγματικότητα ελαφρά τη καρδία.

Η ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΜΗΤΡΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Η μόνη κίνηση που είναι ικανή να αλλάξει τη σημερινή κατάσταση είναι η συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων, μέσα από συγκεκριμένες διαδικασίες και τη χρήση όλων των υπαρκτών δομών της Αριστεράς, στην κοινή ολοκλή-

ρωση, διατύπωση και προώθηση στην κοινωνία ενός νέου προγράμματος. Η Αριστερά είναι πράγματι η ιδεολογική μήτρα της κοινωνίας, συσπειρώνει όλους εκείνους τους ανθρώπους που δεν μπορούν να ζήσουν αλλιώς παρά εργαζόμενοι για την αλλαγή αυτής της κοινωνίας, και οι ιδέες της έχουν τεράστιο ακροατήριο. Δεν μπορεί λοιπόν ειδικά αυτή να υπολείπεται σήμερα του βασικού της έργου, της διατύπωσης δηλαδή προγραμματικού λόγου και καθορισμού δρόμων κοινωνικής αλλαγής, μόνο και μόνο επειδή απέτυχε ένα πρώτο πείραμα σοσιαλιστικής αλλαγής που αποπειράθηκε να εφαρμόσει, λες και δεν μπορεί να μάθει από τα λάθη της, λες και χάθηκαν οι αιτίες που οδηγούν στην επιδίωξη της κοινωνικής αλλαγής, λες και η καταναλωτική κοινωνία έφερε την ευτυχία στους λαούς, λες και η καταστροφή της φύσης από το κεφάλαιο δεν έφερε τον πλανήτη στο χείλος του γκρεμού και οι καιροί μπορούν να περιμένουν!

Νέες δυνάμεις αναδύονται καθημερινά στα κοινωνικά κινήματα. Οι οργανωμένες δυνάμεις της Αριστεράς, αντί να κνηγούν μόνο την ψήφο τους, δεν θα έπρεπε να δώσουν όλες τους τις δυνάμεις, τώρα, στην συνδιαμόρφωση του προγράμματος και της φυσιογνωμίας του κινήματος; Να παραδώσουν τη σκυτάλη στη νέα γενιά δωρίζοντάς της τις πολύτιμες εμπειρίες τους και προμοτώντας τη νέα ενότητα της Αριστεράς πάνω στη Μεγάλη Προγραμματική Συμφωνία, κι όχι πάνω στις αγωνίες για κοινοβουλευτική εκπροσώπηση ή για μια παρουσία άλαλη και κουραστική στους άμβωνες της κοινωνίας, εντέλει για ένα πουκάμισο αδειανό;

ΔΕΣΜΙΟΙ ΤΗΣ «ΠΡΟΟΔΟΥ» – ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΙΓΗ ΑΣΥΡΜΑΤΟΥ

Σοβαρότατα είναι τα θέματα στα οποία υστερεί επικίνδυνα η ανάλυση της Αριστεράς. Κι όπως έλεγε ο Γκράμισι, αν η ανάλυση δεν είναι σωστή, όλα όσα θα ακολουθήσουν μοιραία θα είναι λάθος.

Τι είναι π.χ. πρόοδος σήμερα; Η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων; Η ανάλυση της Αριστεράς για το βασικό αυτό ζήτημα είναι ανύπαρκτη έως ανα-



του Χρ. Παπανίκου

χρονιστική. Η αντιμετώπιση των συνεπειών στην κοινωνία και το περιβάλλον από την άκριτη πρόοδο που σήμερα ανεμίζει εμβληματικά στις σημαίες του νεοφιλελευθερισμού και ωθεί τον πλανήτη στα όριά του, δεν έχει αντιμετωπισθεί ιδεολογικά και προγραμματικά από την Αριστερά, με αποτέλεσμα την συρρίκνωση του οικολογικού κινήματος, που η ίδια θα έπρεπε κυριαρχικά να έχει αξιολογήσει, ιεραρχήσει και βάλει σαν προτεραιότητα στο πρόγραμμά της για μια άλλη, αναπόφευκτα οικολογική, κοινωνία.

Πόσο και τι κράτος θέλουμε και τι θέση έχει σ' αυτό η ιδιωτική πρωτοβουλία και η μονιμότητα του μηχανισμού των δημοσίων υπαλλήλων; Πώς θέλουμε να λειτουργεί η αγορά;

Αναλαμβάνουμε συνευθύνη στην κοινωνία, πολεμάμε την ατομική διαφθορά, τον αγρότη που δηλητηριάζει εν γνώσει του με νιτρικά τον κόσμο ή τον υπάλληλο που «τα παίρνει» με την κάλυψη του συνδικάτου του, ή καταγγέλλουμε απλά «το σύστημα που τα γεννάει»;

Ζητάμε να καταργηθούν οι καταστροφικές καλλιέργειες καπνού και βαμβακιού, ή συντηρούμε την αρρωστημένη κατάσταση με τις αποζημιώσεις;

Αναλαμβάνουμε πλανητική ευθύνη ή την παραδίνουμε στο κεφάλαιο; Μας νοιάζει ο υπερπληθυσμός, η εξάντληση του νερού, οι κλιματικές αλλαγές, ή απλά «τα καταγγέλλουμε»;

Χωρίς απαντήσεις σε καιρία ζητήματα, η Αριστερά λάθρα βιώνει, χάρη μονάχα στην ιστορία της. Συμπεριφέρεται σαν χαμένη σ' ένα κόσμο που αλλάζει καθημερινά, πιάνει σήμερα ένα θέμα για να το αφήσει την επομένη, αλλάζει συνεχώς ιεραρχήσεις, προσπαθεί να

αντιμετωπίσει ό,τι έρχεται μπροστά της χωρίς να μπορεί να επηρεάσει τις εξελίξεις, γιατί δεν έχει στρατηγική!

Έτσι παραμένει στις διατυπώσεις άλλος κόσμος, άλλη Ελλάδα, άλλη Ευρώπη, αδυνατώντας να διατυπώσει επακριβώς τι εννοεί. Πού πάμε, τι είναι σήμερα το σημαντικό, τι το δευτερεύον;

ΑΡΚΕΤΑ ΤΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ, ΑΣ ΑΚΟΥΣΤΟΥΝ ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ!

Τα επερχόμενα συνέδρια, μετά την αναπόφευκτη νέα συρρίκνωση της Αριστεράς εν συνόλω στις ευρωεκλογές, είναι μια μεγάλη ευκαιρία. Κι αν ο Χώρος Διαλόγου και ο κόσμος που συμμετείχε στον ΣυΡΙζΑ και τις άλλες κατά περιόδους απόπειρες ενωτικής δράσης της Αριστεράς (Αυδής, παλαιός Συνασπισμός, Φόρουμ, Αντικαπιταλιστική Αριστερά κ.λπ.) μπορέσει να διαπεράσει τις διεργασίες τους και δεν κλειστεί ο καθένας στο δικό πρόβλημα, θα είναι η ιδανικότερη συγκυρία! Όλα τα τραύματα και οι καχυποψίες μπορούν να εξηγηθούν από την έλλειψη αποτυπωμένης σε πρόγραμμα ιδεολογίας και να παραμεριστούν μαζί με όσες ηγεσίες έχουν κουφαθεί στις κοινωνικές διεργασίες. Συχνά η ήττα φέρνει μαζί και κάποια ανακούφιση με την απόρριψη από το κοινωνικό σώμα αντιλήψεων που καλώς ή κακώς δεν έχουν ζωή. Απελευθερώνει δυνάμεις στη κατεύθυνση μιας φρέσκιας αποτύπωσης του οράματος της κοινωνικής αλλαγής, χωρίς αγκυλώσεις και προκαταλήψεις ή τραύματα του παρελθόντος. Η πάλη για την κυριαρχία σε μια Αριστερά που κινδυνεύει να μην υπάρχει σε λίγο ούτε οργανωτικά, εξαιτίας της απουσίας προγραμματικού λόγου, δεν έχει πια νόημα. Όσοι στο ΚΚΕ εξαντλούν τις φιλοδοξίες τους στην αμφίβολη είσπραξη από καραμπόλα κάποιου/όποιου εκλογικού οφέλους στις ευρωεκλογές και όσοι στον ΣΥΝ θα είναι ικανοποιημένοι με την επίσης αμφίβολη επανεκλογή δύο ευρωβουλευτών, κοιμούνται ύπνο βαθύ και παραλυτικό. Αν το «κάλλιο πρώτος στο μαγαζάκι μου παρά δεύτερος στη Μεγάλη Προγραμματική Αριστερά» είναι η μοναδική τους έγνοια, η κοινωνία τους επιφυλάσσει μάλλον οδυνηρές εκπλήξεις. Ίδωμεν.

Η Ευρώπη χρειάζεται την Αριστερά

Σε δυο ημέρες οι έλληνες πολίτες καλούνται να προσέλθουν στις κάλπες, προκειμένου να εκλέξουν τους εκπροσώπους τους στο ευρωπαϊκό κοινοβούλιο. Ωστόσο το βασικό ερώτημα που απασχολεί μια μεγάλη μερίδα ψηφοφόρων, δεν είναι τόσο το «ποιο κόμμα» ή «ποιον υποψήφιο να επιλέξω», όσο κυρίως το «γιατί να ψηφίσω». Γιατί δηλαδή πρέπει να συμμετάσχουν σε μια διαδικασία την οποία θεωρούν το λιγότερο περιττή. Και το ερώτημα δεν είναι βεβαίως ρητορικό. Αντίθετα δείχνει μια θλιβερή πραγματικότητα (που επικρατεί όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλες χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης), για την οποία υπεύθυνοι είναι βεβαίως οι ίδιοι οι ψηφοφόροι, μεγαλύτερη όμως μερίδα ευθύνης έχουν τα πολιτικά κόμματα, τα μέσα ενημέρωσης και όλοι οι φορείς και θεσμοί που είναι αρμόδιοι για την ενημέρωση και τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης.

Εδώ και δυο μήνες η ελληνική κοινή γνώμη βομβαρδίζεται καθημερινά από ένα μπαράζ μηνυμάτων, στόχων των οποίων είναι τελικά ο εφησυχασμός και η πολιτική ύπνωση των πολιτών, είτε με επιχειρήματα-μύθους, του τύπου «ο λαός είναι κουρασμένος από τις πρόσφατες βουλευτικές εκλογές, γι' αυτό και δεν δείχνει το απαιτούμενο ενδιαφέρον προς τις ευρωεκλογές», είτε με επικοινωνιακά παιχνίδια,

της μεν νέας κυβέρνησης για να αποδείξει ότι τηρεί τις προεκλογικές υποσχέσεις της, της δε αξιωματικής αντιπολίτευσης για να καταδείξει την ανικανότητα της κυβερνητικής παράταξης να παράγει έργο.

Το συμπέρασμα είναι ωστόσο ότι ουσιαστικά για το ΠΑΣΟΚ και τη Νέα Δημοκρατία είναι σαν να μην έγιναν οι εκλογές του περασμένου Μαρτίου, καθώς και

από καιρό ήττα του ΠΑΣΟΚ ξανάφερε στην εξουσία τη Νέα Δημοκρατία – μια κατάληξη που και τα δυο κόμματα φαίνεται ότι δεν έχουν συνειδητοποιήσει ακόμα. Η εκλογική αυτή αναμέτρηση εκτός των άλλων σηματοδότησε το τέλος της μεταπολιτευτικής περιόδου, με μια στροφή του εκλογικού σώματος προς μια μεγαλύτερη ανεκτικότητα σε πολιτικές θέσεις προσαρμοσμένες πε-

εσωτερική πολιτική πραγματικότητα στην Ελλάδα, η οποία όμως αναπόφευκτα εκφράζει επίσης τον προανατολισμό και τις θέσεις που εκφράζονται έναντι της Ευρώπης και όσων συντελούνται σ' αυτήν και επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα την καθημερινή μας ζωή – όσο και αν αυτό παραμερίζεται σκοπίμως.

Και εδώ που τα λέμε, τα δυο μεγάλα κόμματα έχουν πολλούς λόγους να αποφεύγουν –πολύ δε περισσότερο να προβάλλουν σε μια εκλογική καμπάνια– θέματα που άπτονται των αποφάσεων και των τρόπων που λαμβάνονται αυτές στα διάφορα ευρωπαϊκά όργανα, περιλαμβανομένου και του κοινοβουλίου. Κι αυτό διότι έτσι θα κατέδειχναν την αναντιστοιχία μεταξύ όσων υπόσχονται και εκείνων που πραγματικά πράττουν, αλλά και εκείνων που τους επιτρέπεται να πράξουν, καθώς είναι γεγονός πλέον ότι οι όποιες πολιτικές αποφάσεις μιας εθνικής κυβέρνησης χώρας μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης υποκειται σε οδηγίες ή σε αποφάσεις της Ένωσης και τελικά στον άμεσο έλεγχο των οργάνων της.

Αυτό το τελευταίο ωστόσο είναι εκείνο που έπρεπε, πριν από όλα, να πληροφορηθούν οι έλληνες πολίτες, άμεσα και με τη μεγαλύτερη ακρίβεια, προκειμένου να αποκτήσουν την αναγκαία γνώση και να διαμορφώσουν μια τεκμηριωμένη άποψη. Μετά από αυτό, θα έπρεπε να ακολουθήσει η



τα δύο κόμματα δείχνουν να παραμένουν εγκλωβισμένα στη λογική της προεκλογικής εκστρατείας που είχαν ξεκινήσει από τις αρχές του χρόνου.

Όμως οι εκλογές της 7ης Μαρτίου έγιναν. Ήταν μάλιστα η σημαντικότερη εκλογική αναμέτρηση των τελευταίων 25 χρόνων, στην οποία σημειώθηκε μια καθοριστική πολιτική αλλαγή στη χώρα, καθώς η αναμενόμενη

ρισσότερο στις νεοφιλελεύθερες επιταγές της παγκοσμιοποιημένης «νέας τάξης», που όπως φαίνεται να υιοθετούν –το καθένα με τον δικό του τρόπο– και τα δυο μεγάλα κόμματα του διπολικού συστήματος που στήνεται και στην Ελλάδα, κατά το πρότυπο των ΗΠΑ και άλλων χωρών.

Όλα αυτά αποτελούν στοιχεία που προσδιορίζουν –έστω και χονδρικά– την

πληροφόρηση για το ρόλο του ευρωκοινοβουλίου, αλλά και των άλλων οργάνων της Ένωσης, καθώς και τις ποικίλες σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ τους, για τις συζητήσεις που γίνονται αναφορικά με την πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, για την συζητούμενη κοινή άμυνα και εξωτερική πολιτική, για το ευρωσύνταγμα, για τα διαρθρωτικά οικονομικά προγράμματα, ή για τις συνέπειες της διεύρυνσης και για τις σχέσεις που διαμορφώνονται μεταξύ της Ευρώπης και της υπερατλαντικής υπερδύναμης, ώστε να καταδειχθεί έτσι η σημασία της μεθαιριανής ψήφου.

Αντί γι' αυτά όμως, ΠΑΣΟΚ και ΝΔ τσακώνονται για την πορεία των ολυμπιακών έργων, για το ποιος «διαπραγματεύθηκε» για την Κύπρο, για το ποιος δημιούργησε καλύτερες σχέσεις με την τουρκική ηγεσία, για τους συμβασιούχους, ή για άλλα θέματα καθαρά εσωτερικού ενδιαφέροντος, χρησιμοποιώντας απλώς τη μεθαιριανή εκλογική αναμέτρηση για την αύξηση της εκλογικής τους πελατείας.

Και η Αριστερά; Είναι αλήθεια ότι ο ΣΥΝ και το ΚΚΕ προσπάθησαν –αν και ο πρώτος λίγο καθυστερημένα, αφού έχασε αρκετό χρόνο στις εσωτερικές του τριβές και διαμάχες για τον σχηματισμό της λίστας των υποψηφίων του, γεγονός που οδήγησε και στην ατυχή διάλυση του ΣΥΡΙΖΑ– να αρθρώσουν έναν πολιτικό λόγο που αντιστοιχούσε περισσότερο στο νόημα της μεθαιριανής ψηφοφορίας για το ευρωκοινοβούλιο. Όμως και αυτή τη φορά δεν κατάφεραν να ξεφύγουν από την κακοδαιμονία της Αριστε-

ράς, που την θέλει σε κάθε περίπτωση –ιδιαίτερα σε σημαντικές στιγμές, στις οποίες πρέπει να εμφανίζει όλο τον δυναμισμό της– να κονταροχτυπιέται πρωτίστως με τον εαυτό της. Έτσι την πρώτη θέση στην πολεμική των δύο κομμάτων κατείχαν οι επιθέσεις του ενός εναντίον του άλλου: του μεν ΚΚΕ από τη σταθερή θέση του αρνητή της Ευρωπαϊκής Ένωσης – για τον λόγο αυτό και οι κατηγορίες του εναντίον του ΣΥΝ αφορούν κυρίως στην υποστήριξη της Συνθήκης του Μάαστριχτ και κατά συνέπεια στην υποστήριξη των αντιλαϊκών και αντεργατικών αποφάσεων που λαμβάνονται από τα όργανα της Ένωσης και του δε ΣΥΝ από τη θέση ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μια πραγματικότητα η οποία δεν ικανοποιεί βεβαίως, αλλά μπορεί και πρέπει να επιδιωχθεί η αλλαγή της με τη

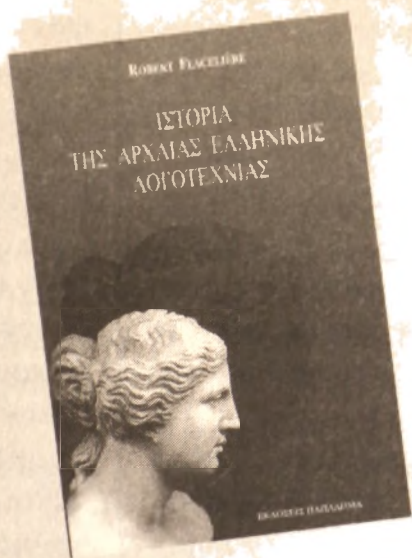
συνεργασία όλων των πολιτικών δυνάμεων – για τον λόγο αυτό και κατηγορεί το ΚΚΕ για απομονωτισμό και αναχωρητισμό.

Το θέμα όμως είναι ότι, είτε το θέλουμε είτε όχι, σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση –και η ύπαρξη σ' αυτήν και της Ελλάδας– είναι όντως μια αναντίρροπη πραγματικότητα, από την οποία είναι σχεδόν αδύνατο να απεμπλακεί οποιαδήποτε χώρα, αν θέλει φυσικά κάτι τέτοιο. Διότι είναι γεγονός ότι, με όλα τα στραβά που έχει, ακόμα και αν δεν υπήρχε η Ένωση αυτή, θα έπρεπε να την εφεύρουμε. Η ίδια αυτή πραγματικότητα περιλαμβάνει βεβαίως και τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, που όντως έπαιξε και συνεχίζει να παίζει αρνητικό ρόλο, περιλαμβάνει όμως και αρκετές νεότερες συμφωνίες και αποφάσεις που διαμορφώνουν μια νέα, ζοφερή για

το μέλλον, εικόνα της Ευρώπης. Εικόνα, που πρέπει όλοι οι λαοί, όλες οι προοδευτικές δυνάμεις της Ευρώπης, να παλέψουν σοβαρά για να αλλάξει έγκαιρα, πριν να είναι αργά.

Στο πλαίσιο αυτό, η ευθύνη πέφτει, όπως πάντα, στην Αριστερά, ως μόνη δύναμη που μπορεί να δώσει και να κερδίσει τη μάχη. Μια μάχη όμως, στην οποία η ελληνική Αριστερά θα πρέπει επιτέλους να απαλλαγεί από τα αυτοκαταστροφικά της σύνδρομα, να συνθέσει τις διαφορετικές αποχρώσεις, τάσεις, απόψεις και προβληματισμούς της, να δει την πραγματικότητα και να ενώσει τις δυνάμεις της με τις αντίστοιχες δυνάμεις της Ευρώπης σε ένα κοινό μέτωπο αγώνα για τους πολίτες του σήμερα, αλλά και για τις γενιές που θα ακολουθήσουν.

Τ.Κ.Δ.



ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

ROBERT FLACELIÈRE

Καθηγητής Κλασικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου της Σορβόνης

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Μετάφραση: Γεράσιμος Δ. Βανδώρος, Ελπινίκη Κάζου-Βανδώρου
Επανέκδοση, σχήμα 8ο, με 642 σελίδες, 45 εικόνες και 1 χάρτη

Στο έργο αυτό ο συγγραφέας εξετάζει την εξέλιξη των διαφόρων λογοτεχνικών ειδών στην αρχαία Ελλάδα από τον Όμηρο ως το νεοπλατωνικό φιλόσοφο Πλωτίνο, τον οποίο θεωρεί «ως τον τελευταίο εκπρόσωπο ενός γνήσιου και αυ-

θεντικού ελληνισμού».

Τα έργα εξετάζονται τοποθετημένα στο ιστορικό τους πλαίσιο και σε συσχέτισμό με αυτό. «Σκοπός μου» γράφει ο συγγραφέας στον πρόλογό του, «δεν είναι να εξετάσω αποκλειστικά την αρχαία ελληνική λογοτεχνία και να παρουσιάσω την εξέλιξη των διαφόρων λογοτεχνικών ειδών: έπος, λυρική ποίηση, θέατρο, ιστορία, φιλοσοφία, ρητορική». Θέλησε να γράψει, συνεχίζει, μια Ιστορία της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας, όπου «θα προβληθούν σε πρώτο πλάνο οι συγγραφείς και τα έργα τους, αλλά το πλάνο αυτό θα έχει για φόντο την ιστορία, πολιτική, καλλιτεχνική, κοινωνική και επιστημονική».



ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό και στην Παιδεία

Ιπποκράτους 8 Αθήνα Τηλ.: 210.36.27.318

www.papadimasbooks.gr • e-mail: papadimas@atp.gr

Κατασκευαστικές εταιρείες και δημόσια έργα μετά την Ολυμπιάδα

της Όλγας Ι. Φωτακοπούλου

Στις 30 Αυγούστου οι Ολυμπιακοί Αγώνες της Αθήνας θα αποτελούν παρελθόν. Όλοι συζητούν γι' αυτή την ημερομηνία, όλοι ενδιαφέρονται, όλοι την περιμένουν: η κυβέρνηση «για ν' αρχίσει το πραγματικό έργο της με λυμένα χέρια», η αντιπολίτευση «για ν' αρχίσει να ασκεί κριτική στην κυβέρνηση» και οι πολίτες «με φόβο» για το «τι μέλει γενέσθαι», όπως ακούγεται παντού. Είναι η τυπική καταληκτική ημερομηνία προκειμένου να περάσει η Ελλάδα σε μια άλλη φάση. Ουσιαστικά βέβαιως «η επόμενη μέρα» θα αρχίσει με τη λήξη και των Παραολυμπιακών Αγώνων στα τέλη του Σεπτεμβρίου. Σημαντικό θέμα αυτής της «επόμενης μέρας» θα είναι και το μέλλον των δημοσίων έργων στη χώρα, καθώς και το μέλλον των κατασκευαστικών εταιρειών. Είναι δύσκολο να φανταστούμε ότι θα πάψουν να γίνονται έργα μετά την ολοκλήρωση της Ολυμπιάδας ή των Κοινοτικών Προγραμμάτων. Όμως το τοπίο θα είναι σαφώς διαφοροποιημένο και η εικόνα αλλιώςτική. Στο κείμενο αυτό θα προσπαθήσουμε να την περιγράψουμε.

Ενα τμήμα των κατασκευαστικών εταιρειών είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο. Το 80% αυτών είναι εταιρείες μεγάλου μεγέθους. Εξαιτίας της τελευταίας, όχι όμως πρόσφατης, αλλαγής του νομικού πλαισίου και με την αλλαγή των κατηγοριοποιήσεων δεν είναι «ευδιάκριτο» πόσες είναι ακριβώς.

Το 9% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος, έναντι του 6% που ήταν πριν από δέκα χρόνια, παράγει ο κατασκευαστικός κλάδος. Το 30% των εσόδων των εισηγμένων στο Χρηματιστήριο κατασκευαστικών εταιρειών έχει σχέση με τα Ολυμπιακά Έργα. Άρα ήδη μπορούμε να δούμε ότι θα προκύψει μια μείωση της τάξης του 30% άμεσα μετά την ολοκλήρωση των Ολυμπιακών Έργων. Αυτό συνεπάγεται και αντίστοιχες μειώσεις εργασιών και φυσικά απολύσεις προσωπικού.

Αυτή θα είναι η άμεση εξέλιξη. Όμως

σχετίζεται χρονικά και με μια ακόμη, αναμενόμενη. Ένα άλλο 40% των εσόδων των κατασκευαστικών εταιρειών προέρχεται από τις κρατικές δαπάνες και το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης – κυρίως από το ΚΠΣ. Υπολογίζεται ότι μέχρι το 2008 θα υπάρξει μείωση των εσόδων των εταιρειών της τάξης του 50%.

Ήδη υπάρχουν προβλήματα στην απορρόφηση τέτοιων προγραμμάτων, σε σημείο που η κυβέρνηση να «δημοσιοποιεί» την ανησυχία της και να προχωρά στην αναθεώρησή τους. Κατά τη διάρκεια της πρόσφατης συνεδρίασης της Επιτροπής Παρακολούθησης του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (8/6/2004), επισημάνθηκαν οι σοβαρές δυσκολίες στην απορροφητικότητα των προγραμμάτων – πρόβλημα αξεπέραστο, που αφορούσε εξάλλου και όλα τα προηγούμενα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης. Οφθαλμοφανώς, κυφορούνται

σοβαρές εξελίξεις.

Ζητήσαμε από τον Πρόεδρο της Ένωσης Πιστοποιημένων Αναλυτών του Χρηματιστηρίου Κ. Βέργο, να μας σχολιάσει τα δεδομένα που του θέσαμε υπόψιν και να μας δώσει την εικόνα όταν θ' αρχίσουν να πέφτουν οι χρηματιστηριακές αποτιμήσεις των κατασκευαστικών εταιρειών: «Άρα δεν θα αντλούνται κεφάλαια. Και θα καταλήξουμε στο πρόβλημα, κέρδη προς ίδια κεφάλαια συν κόστος χρηματοδοτικό». Όσον αφορά το τελευταίο μεταφράζεται «τόκοι προς δανειακά κεφάλαια».

Με δεδομένο ότι το επιτόκιο δανεισμού στη διατραπεζική αγορά – που είναι η βάση του υπολογισμού όλων των δανείων – είναι 3,5%, το μέσο κόστος δανεισμού μιας κατασκευαστικής εταιρείας είναι 7-8%. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι «δεν θα μπορούν να καλύψουν τους τόκους, εκτός αν μειώσουν τα δανειακά κεφάλαια και στραφούν προς ίδια κεφάλαια». Αν δεν συμβεί αυτό, στο προσκήνιο θα βρεθούν οι Τράπεζες «ως βασικοί μέτοχοι». Μοιραία ο κλάδος οδηγείται στην εξαγορά.

Θα επιβιώνουν πλέον δύο είδη εταιρειών: Οι εταιρείες με μεγάλη κεφαλαιακή επάρκεια, όπως αυτές που θα έχουν ως βασικούς μετόχους τους τις Τράπεζες π.χ., και οι πολύ μικροί εργολάβοι οι οποίοι είναι ειδικευμένοι σε ορισμένη κατηγορία έργων. Θα υπάρχει δηλαδή ο βασικός υπεργολάβος και οι πολύ μικροί που θα κατασκευάζουν τμήματα του εκάστοτε έργου· οι ενδιάμεσοι εξαφανίζονται.

Έτσι «θα τείνουμε προς έργα χαμηλού περιθωρίου κέρδους και θα οδηγηθούμε στην τάση να συρρικνωθεί ο ευρύτερος κλάδος κατασκευών στο 7% του ΑΕΠ». Τι σημαίνει αυτό για το ύψος και το είδος των μελλοντικών δημοσίων έργων; Αν λάβουμε υπόψιν το

ΜΕΓΕΘΗ ΧΡΗΣΗΣ 2003, ΣΕ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΕΥΡΩ

	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΤΑΙΡΙΑΣ					ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΟΜΙΛΟΥ				
	ΚΕΡΔΗ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΔΑΝΕΙΑ	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΚΕΡΔΗ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΔΑΝΕΙΑ	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ
ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ										
ΑΚΤΩΡ	113.460	860.516	0	230.617	294.295	115.368	897.524	3.764	243.010	262.999
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ	48.349	11.677	19.800	51.078	485.089	133.209	897.451	51.374	302.533	607.693
ΑΒΑΣ	42.415	412.365	0	149.401	174.932	57.616	523.365	11.075	176.030	207.458
ΠΕΡΝΑ	34.773	383.239	17.453	102.702	123.405	44.062	412.364	39.704	131.736	156.234
ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ	33.756	25.781	0	31.540	437.128	135.454	1.910.735	0	929.453	640.326
ΑΛΤΕ	15.366	167.504	0	118.382	193.860					
ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ	14.448	155.631	0	112.646	131.577	14.097	179.221	0	139.853	134.279
ΜΗΧΑΝΙΚΗ	12.222	109.536	0	30.109	256.546	16.407	152.118	13.196	56.585	364.792
ΑΕΓΚ	11.576	138.653	0	114.701	264.730	27.399	368.453	0	345.255	454.312
ΠΑΝΤΕΧΝΙΚΗ	10.209	200.615	62.137	109.251	153.626	8.062	210.194	0	127.807	154.717
ΜΟΧΛΟΣ	9.240	325.128	0	64.517	110.851	9.491	332.388	0	69.174	110.441
ΕΜΠΕΔΟΣ	9.170	171.234	0	121.015	148.287	6.186	174.437	0	125.966	149.216
ΑΘΗΝΑ	7.189	187.555	24.251	62.956	80.532	7.742	192.098	28.335	67.559	80.463
INTRACOM ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	7.007	56.193	6.508	20.202	40.224	7.827	67.033	20.902	38.924	44.427
ΔΙΕΚΑΤ	6.446	69.868	0	60.876	57.598	11.810	119.955	0	87.297	37.914
ΒΙΟΤΕΡ	6.200	109.421	0	71.901	92.954	6.500	115.885	0	74.380	93.846
ΑΤΤΙ-ΚΑΤ	5.518	131.697	0	140.046	130.766					
ΕΚΤΕΡ	5.449	52.258	0	11.531	29.462	5.442	52.447	0	11.620	29.450
ΕΔΡΑΣΗ	4.849	94.676	39.397	63.086	57.979	5.693	123.860	52.311	81.527	57.873
ΕΥΚΑΙΔΗΣ	2.327	107.779	91.538	151.871	109.350	3.790	109.221	64.630	156.852	172.837
ΓΕΝΕΡ	1.609	51.656	0	32.492	35.278	1.527	51.695	0	32.657	35.811
ΔΟΜΙΚΗ ΚΡΗΤΗΣ	1.224	33.005	0	13.756	24.032	1.535	38.616	0	22.375	24.611
ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ	1.055	44.395	0	15.400	60.164	1.055	44.395	0	15.400	60.164
ΜΕΣΟΧΩΡΙΤΗΣ	623	19.945	0	10.812	26.821	774	20.583	0	10.711	22.764
ΜΗΛΑΑΦΑΣ	472	1.058	0	12.798	59.341	5.711	74.688	0	58.721	27.687
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	-1.343	2.005	241	37.581	31.837	-1.359	2.005	241	37.580	31.570
ΕΡΓΑΣ	-1.808	18.429	0	26.519	23.522	-1.171	19.181	0	28.832	24.820
ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ	-20.048	36.907	0	33.978	11.547	-27.033	43.122	0	39.784	-3.625

Η εικόνα των κατασκευαστικών εταιρειών την προηγούμενη χρονιά. Όπου υπάρχει ποσό μηδέν δεν έχουν διατεθεί τα σχετικά στοιχεία.

γεγονός ότι για την κατασκευή ενός χλμ. εθνικής οδού το κόστος είναι 2 δις., εύκολα αντιλαμβανόμαστε γιατί «πρακτικά, μεγάλα έργα πια θα εκτελούνται με εγχώριους πόρους ή με τη μέθοδο της αυτοχρηματοδότησης».

Για τους εγχώριους πόρους τα πράγματα είναι γνωστά. Και η μέθοδος της αυτοχρηματοδότησης μπορεί μεν να εξασφαλίζει ενδεχομένως ποιότητα στην κατασκευή ενός έργου, όμως είναι γνωστός ο «αποικιοκρατικός» χαρακτήρας της. Όσον αφορά αυτόν τον «χαρακτήρα», το κόστος των διοδίων της Αττικής Οδού, που δεν είναι αυτοχρηματοδοτούμενο έργο, νομίζουμε είναι το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα για το τι μέλει γενέσθαι.

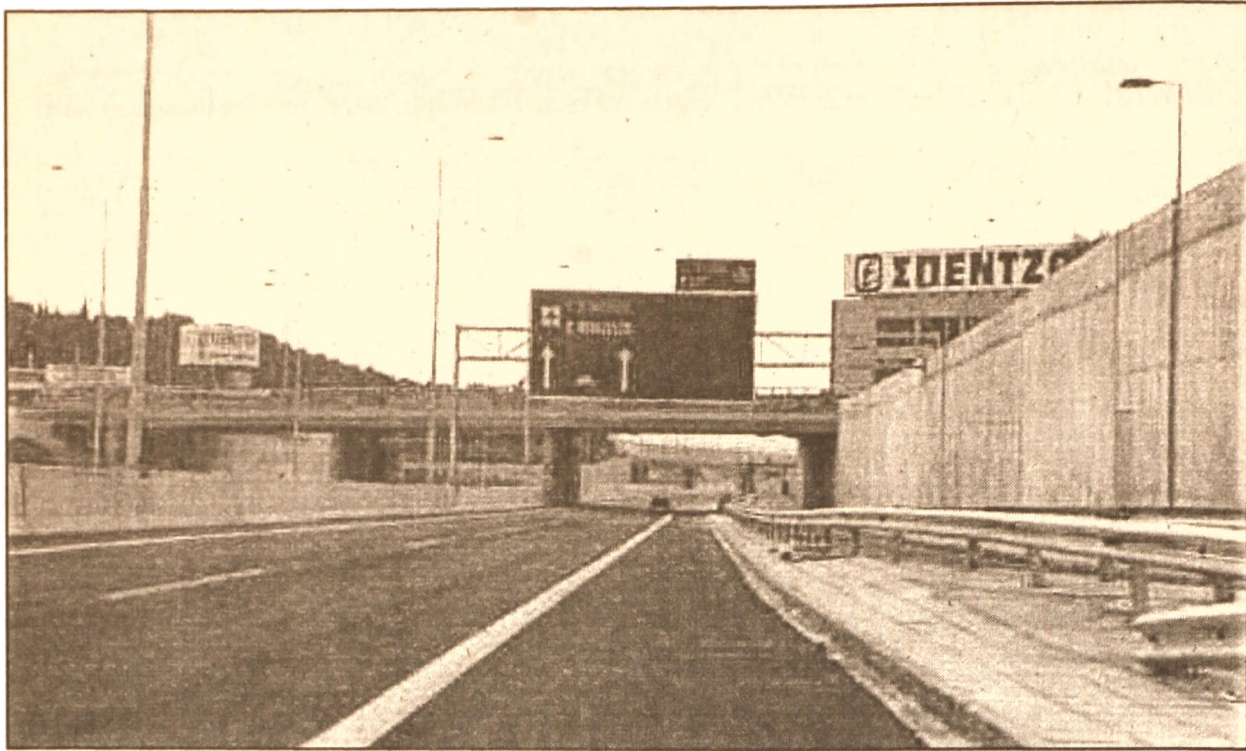
Ας επιστρέψουμε όμως στην απορρόφηση των κοινοτικών κονδυλίων. Παρατηρείται ότι το τομεακό πρόγραμμα του Γ' ΚΠΣ «Οδικοί Αξονες, Λιμένες, Αστική Ανάπτυξη» σημειώνει απορρόφηση ίση με το 44% των πόρων της αντίστοιχης δημόσιας δαπάνης. Αντίθετα, το πρόγραμμα «Περιβάλλον» σημειώνει απορρόφηση 16%, δηλαδή λιγότερο από το μισό ποσοστό που θα έπρεπε να είχε πετύχει. Άλλο παράδειγμα πολύ χαμηλής απορροφητικότητας πόρων αποτελεί το πρόγραμμα «Υγεία-Πρόνοια», με απορρόφηση

14% των πόρων της αντίστοιχης δαπάνης. Επίσης χαμηλά ποσοστά σημειώνουν σχεδόν όλα τα περιφερειακά προγράμματα: έχει απορροφηθεί μόνο το 18% των πόρων της αντίστοιχης δημόσιας δαπάνης.

Ερευνήσαμε κάπως τα αίτια των χαμηλών ποσοστών απορρόφησης των περιφερειακών προγραμμάτων. Τα μεγάλα κέρδη των εταιρειών δεν προκύπτουν πάντα μόνο από κάποια υπερτιμολόγηση ή υπέρβαση του προϋπολογισμού. Οι ευκολίες παρέχονται με τα φτηνά εργοτάξια. Φτηνά εργοτάξια έχουμε μόνο στην Αττική και στα πολύ μεγάλα αστικά κέντρα. Για παράδειγμα δεν συγκρίνεται το κόστος εργοταξίου για την κατασκευή τμήματος της Εγνατίας Οδού κάπου στην Ήπειρο, όπου θα πρέπει να μεταφερθεί το προσωπικό από το κέντρο, να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις διαμονής του και να συνυπολογισθεί και η εκτός έδρας αμοιβή τους, με το κόστος της Αττικής Οδού, όπου τα πάντα ήταν «εκεί δίπλα»: άφθονα εργατικά χέρια, ντόπια αλλά και οικονομικών μεταναστών, και με τη διαμονή τους εξασφαλισμένη στη μόνιμη κατοικία τους. Το κόστος ενός εργοταξίου στην περιφέρεια ανεβάζει σαφέστατα σημαντικά το κόστος ενός έργου. Έτσι δίνεται μία

εξήγηση γιατί τα περιφερειακά έργα έχουν «κολλήσει».

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να ανοίξουμε μια μεγάλη παρένθεση και να αναφερθούμε στο γεγονός για το οποίο «βοά» ο τόπος και σχετίζεται με το κόστος ενός έργου γενικότερα. Πρόκειται για το περίφημο 20% -μερικοί εκτιμούν ότι είναι υψηλότερο- που υπολογίζεται ότι είναι το «μαύρο χρήμα» στα δημόσια έργα και που φέρονται να εισπράττουν οι επιβλέποντες μηχανικοί και στο στάδιο της μελέτης των έργων, και στο στάδιο της κατασκευής τους. Ή ακόμα και παράγοντες των υπουργείων. Ίσως να πρόκειται και για τους «μεγάλους ωφελημένους» την ώρα (είναι μάλλον πολύ κοντά πια) που θα γίνει το μεγάλο ταμείο και των Ολυμπιακών Έργων. Ίσως εδώ θα έπρεπε να αναζητήσουμε μάλιστα μια βασική αιτία στις μεγάλης κλίμακας κινητοποιήσεις που γίνονται ώστε να μην αναβαθμιστούν τα πτυχία των ΤΕΙ που σχετίζονται με αυτούς τους κλάδους. Όπως αναφέρουν οι θιασώτες της αναβάθμισης των πτυχίων των ΤΕΙ, «το νέο αίμα στην τεράστια μέχρι σήμερα πίτα φοβίζει εκείνους που ήδη την μοιράζονται, όμως δημιουργεί και μια προοπτική -την μοναδική ίσως- εξυγίανσης του κλάδου των δημοσίων έργων στο τμήμα



που σχετίζεται με τη διαφθορά». Φυσικά υπάρχει και ο αντίλογος, σύμφωνα με τον οποίο «τα ανώτατα πτυχία εξασφαλίζουν καλύτερη ποιότητα στον έλεγχο ενός έργου».

Πάντα ωστόσο ψάχνουμε να βρούμε την αιτία γιατί ολοκαίνουργια έργα χαρακτηρίζονται από κακοτεχνίες, όχι μόνο οφθαλμοφανείς αλλά και άκρως επικίνδυνες, όπως η κατάρρευση τμημάτων τους αμέσως λίγο μετά τα εγκαίνια (π.χ. ο δρόμος στην Καλαμάτα, τμήμα του οποίου κατέρρευσε), ή το σύνθημα φαινόμενο ολοκαίνουργιοι, εθνικοί μάλιστα δρόμοι να έχουν λακκούβες.

Από τις αρχές Απριλίου η κυβέρνηση στοχεύει στην προσέλκυση ιδιωτικών κεφαλαίων, προκειμένου να βελτιωθούν οι ρυθμοί υλοποίησης του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης. Όπως αναφέρει η εφημερίδα *Εξπρές* (1/4/2004), «η αύξηση της ιδιωτικής συμμετοχής στην υλοποίηση του προγράμματος αποτελεί εφικτή χρηματοδοτική λύση, η οποία εκτιμάται ότι μπορεί να οδηγήσει σε ουσιαστική βελτίωση στους ρυθμούς υλοποίησης του ΚΠΣ, βελτίωση η οποία θα πρέπει να αναμένεται μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες, οπότε και θα έχουν τερματιστεί οι χρηματοδοτικές ανάγκες για τη διοργάνωση».

Ο δρόμος για τις αυτοχρηματοδοτήσεις έμμεσα έχει ανοίξει. Όπως αναφέραμε στην αρχή αυτού του κειμένου, στα επόμενα χρόνια τα δημόσια έργα θα κατασκευάζονται κυρίως με αυτή τη

μέθοδο. Όμως οι κατασκευαστικές εταιρείες που θα μπορούν να αντλούν κεφάλαια και να χρηματοδοτούν τα αυτοχρηματοδοτούμενα έργα, θα είναι αυτές που ο βασικός τους μέτοχος θα είναι κάποια Τράπεζα. Εξέλιξη προφανώς ανησυχητική, αφού ήδη οι Τράπεζες ελέγχουν και το Χρηματιστήριο και την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς.

Όταν λέμε δε «οι Τράπεζες», αναφερόμαστε κυρίως σε πέντε: την Alpha Bank, την Εθνική, την Eurobank, την Εμπορική και την Πειραιώς. Μία έκκτη, η Αγροτική, δεν αναμένεται να έχει ρόλο στον κατασκευαστικό κλάδο, και γενικότερα στην αγορά, συγκρινόμενο με των άλλων πέντε. Όλα αυτά έχουν προκύψει με τις ευλογίες του δημοσίου: να θυμίσουμε π.χ. την εξαγορά της Ιονικής από την Alpha Bank, που χαρακτηρίζει και το τέμπο στη διαμόρφωση του τοπίου. Μετά την ορατή εξαγορά των κατασκευαστικών εταιρειών η ανάπτυξη της χώρας περνάει στα χέρια δύο ή τριών ανθρώπων, οι οποίοι μάλιστα δεν είναι καν πολιτικά πρόσωπα, αφού οι Τράπεζες βεβαίως δεν εντάσσονται στους πολιτικούς θεσμούς της δημοκρατίας.

Όσοι ανησυχούν για την συγκέντρωση τόσο μεγάλης οικονομικής δύναμης σε τόσο λίγα χέρια, καλά κάνουν (προφανώς αποτελεί ένα είδος, μικρής όμως, ανακούφισης –για πόσο ακόμα άραγε;– η αποτυχία της επιχείρησης συγχώνευσης της Εθνικής Τράπεζας με την Alpha Bank, πριν δύο περίπου χρόνια).

• ΝΗΣΙΔΕΣ •

Εκδόσεις Νησίδες, 37003 Σκόπελος,
τηλ.: 2424-023277, 023283,
231-0263363, 6937745452
www.nissides.gr

Χρίστος Τσολάκης, Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική Τρίτος τόμος

- Ο Νίτσε και η πολιτική. Ολοκληρωτισμός ή δημοκρατία;
- Το όραμα του υπερανθρώπου. Μία ερμηνεία του έργου του Νίτσε «Έτσι μίλησε ο Ζαρατούστρα»
- Τα έργα του Φρίντριχ Νίτσε σε καινούργιες μεταφράσεις του Ζήση Σαρίκα:
 - Χαραυγή
 - Έτσι μίλησε ο Ζαρατούστρα
 - Πέρα από το καλό και το κακό
 - Το λυκόφως των ειδώλων-Αντίχριστος
- Ίδε ο άνθρωπος (Ecce homo)
- Η θέληση για δύναμη
- Γενεαλογία της ηθικής
- Η γέννηση της τραγωδίας
- Κείμενα για την Ελλάδα
- Πέτρο Κροπότκιν, Αναμνήσεις ενός επαναστάτη
- Ζιλ Λιποβετσκι, Η εποχή του κενού
- Πωλ Βιριλιό, Αυτό που έρχεται
 - Η πληροφορική βόμβα
 - Η διαδικασία της σιωπής
 - Καθαρός πόλεμος
- Ζαν Μπωντριγιόρ, Η καταναλωτική κοινωνία
 - Συνθήματα
- Μαρκ Φερό, Η ιστορία υπό επιτήρηση
- Κρίστοφερ Λας, Η κουλτούρα του ναρκισσισμού

• Νικόλαος Μουτσόπουλος, Άγνωστα βυζαντινά κάστρα της Μακεδονίας

- Άλντους Χάξλεϋ, Θαυμαστός καινούργιος κόσμος
- Φιόντορ Ντοστογιέφσκι, Ο σωσίας
- Άρθουρ Κάιζερ, Το μηδέν και το άπειρο
- Πιέρ-Πάολο Παζολίνι, Μυθοπλασία
- Τόμας Μπέρνχαρντ, Οι φτηνοφαγάδες
- Φούλα Λαμπελέ, Το άλλο ανάστημα
 - Ίο (διηγήματα)
 - Διακοπή ταξιδιού (διηγήματα)
- Ζήσης Σαρίκας, Ψίχουλα (μικρά πεζά)
 - Μισές δουλειές
- Απόστολος Λυκεσάς, Διηγήμενες ευχαριστημένων ανθρώπων (μικρά πεζά)
- Στέφανος Μπαλής, Μαθηματικά και ποίηση
 - Λυρικά ουρανογραφήματα
- Χριστίνα Φλόκα, Η φαρμακογνωσία του Οδυσσέα Ελύτη
 - Εγώ, ο Αμάραντος (Τα βότανα στο δημοτικό τραγούδι)
- Τα μυθιστορήματα του Αργύρη Παυλιώτη
 - Ολέθριος δεσμός
 - Ο φόνος θέλει τέχνη
 - Το δίχτυ

• Χάννα Άρεντ, Άνθρωποι σε ζοφερούς καιρούς (Λούξεμπουργκ, Μπένγιαμιν, Μπρεχτ)

- Κώστας Τομανάς, Χρονικό της Θεσσαλονίκης
- Τσβετάν Τόντοροφ, Απέναντι στο ακραίο
- Ντσίβιντ Ρήσμαν, Το μοναχικό πλήθος
- Εύα Φοργκάς, Μπάουχαους: Ιδέες και πραγματικότητα

Δεν διάβασαν τον Πλούταρχο;

του Μανόλη Καρέλλη

Από τους Βίους Παράλληλους του Πλούταρχου και από το βιβλίο «Αλέξανδρος-Καίσαρ» (κεφ. 42, 5-10), μεταφέρω:

«Τότε βάδισε (ο Αλέξανδρος) εναντίον του Δαρείου, για να πολεμήσει πάλι... Στην καταδίωξη που ήταν πολυήμερη και δύσκολη (γιατί σε έντεκα μέρες έτρεξε με το άλογο τρεις χιλιάδες τριακόσια στάδια), κουράστηκαν οι περισσότεροι και κυρίως στην περιοχή που ήταν άνυδρη. Εκεί τον συνάντησαν κάποιοι Μακεδόνες που μετέφεραν μέσα σε ασκιά νερό από το ποτάμι πάνω στα μουλάρια. Και όταν είδαν τον Αλέξανδρο, καθώς ήταν πια μεσημέρι, να είναι σε άσχημη κατάσταση από τη δίψα, αφού γέμισαν γρήγορα μια περικεφαλαία με νερό, του την πρόσφεραν. Όταν λοιπόν ζήτησε να μάθει για ποιους μετέφεραν το νερό, του είπαν: «Για τα παιδιά μας. Αλλά αφού ζεις εσύ, θα κάνουμε άλλα κι αν τα χάσουμε αυτά». Ακούγοντας αυτά πήρε την περικεφαλαία στα χέρια του· κοιτάζοντας όμως γύρω του και βλέποντας όλους τους ιππείς με σκυμμένο το κεφάλι να τον κοιτάζουν, την έδωσε πίσω χωρίς να πιει, αφού επαίνεσε τους ανθρώπους. «Αν εγώ πιω μόνος μου», είπε, «αυτοί θα στενοχωρηθούν». Αφού οι ιππείς είδαν τη δική του εγκράτεια και το μεγαλείο του, με δυνατές κραυγές τού έλεγαν να τους οδηγήσει με θάρρος και μαστίγωναν τα άλογά τους. Γιατί εφόσον έχουν τέτοιο βασιλιά, ούτε κουράζονται, ούτε διψούν, ούτε θεωρούν τους εαυτούς των θνητούς».

Και αυτά μεν λέγει, με τον όμορφο τρόπο του, ο διαχρονικός Πλούταρχος. Φοβούμαι όμως ότι αρκετοί Δήμαρχοί μας δεν τον διάβασαν – όπως λόγου χάρη εκείνοι που εισηγήθηκαν σε κάποιους σχετικά παλιότερους υπουργούς των Εσωτερικών τη ρύθμιση εκείνη σύμφωνα με την οποία όσοι υπηρετούν την Τοπική Αυτοδιοίκηση και προέρχονται από το Δημόσιο το ίδιο ή από οργανισμούς και τράπεζες του δημόσιου τομέα θα εισπράττουν από το ένα μέρος τα έξοδα



του Τάσου Αναστασίου

παράστασης για το λειτούργημά των, αλλά από το άλλο και το μισθό του Δημοσίου ή των οργανισμών του Δημοσίου για όλο το διάστημα της θητείας των, για το οποίο θα τους χορηγείται ισόχρονη «**άδεια μετ' αποδοχών**».

Με πιο απλά λόγια: ο Δήμαρχος που θα προέρχεται από το Δημόσιο, τη Δ.Ε.Η., την Εθνική Τράπεζα, τον Ο.Τ.Ε. κ.ο.κ. θα εισπράττει τη χορηγία του ή, άλλως, τα έξοδα παράστασης (που δεν είναι μεν υπερβολικά αλλά δεν είναι και ασήμαντα, μια και ξεπερνούν αρκετές φορές τους μέσους ελληνικούς μισθούς) και την ίδια ώρα, χωρίς να προσφέρει καμιά υπηρεσία, και το μισθό από το Δημόσιο ή την Εθνική, τον Ο.Τ.Ε. και τη Δ.Ε.Η., που ξεπερνά πολλές φορές και αυτός τα κατώτατα όρια των συλλογικών συμβάσεων αλλά και τον εθνικό μέσο όρο.

Θα μου πείτε ότι ο Δήμαρχος πρέπει να έχει τη δυνατότητα να ζει σχετικά αξιοπρεπώς και η δημοτική χορηγία δεν είναι σε θέση να του εξασφαλίσει την αξιοπρεπή διαβίωση. Το ίδιο αξιοπρεπώς όμως πρέπει να ζει και ο δημότης του, που δεν έχει αυτή τη δυνατότητα του δεύτερου μισθού, χωρίς την παροχή υπηρεσιών, που μάλλον, για την περίπτωση, θα έπρεπε να ονομάζεται **αργομισθία**.

Μα πρέπει να θωρακισθεί ο Δήμαρχος με ένα δεύτερο μισθό για να είναι σε θέση να αντιστέκεται σε πειρασμούς που παραμονεύουν. Μήπως όμως όσοι θα πουν κάτι τέτοιο, προσβάλλουν στην ουσία τους ανθρώπους της Τοπικής Αυτοδιοίκησης παρουσιάζοντάς τους ως έχοντες ανάγκη από θωράκιση για αντοχή στην παρανομία και στο δεκασμό;

Για να σοβαρευτούμε όμως λίγο: Αυτή η ρύθμιση για τους Δημάρχους, που ίσχυσε για 4-5 χρόνια και της οποίας η επαναφο-

ρά συζητιέται από τη σημερινή ηγεσία του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, μετά από δικομματική ή διακομματική πίεση, ήταν, είναι και θα είναι σκανδαλώδης. **Και βέβαια εισάγει την ανισότητα μεταξύ των ελλήνων πολιτών, για την οποία κάνουν λόγο όλα τα ελληνικά Συντάγματα από καταβολής του νεότερου ελληνικού κράτους απαγορεύοντάς την. Και συνιστά ολίγη διαπλοκήν, φευ.**

Δεν τα αντιλαμβάνονται όλ' αυτά οι δημοκρατικοί μας άρχοντες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και της κεντρικής κυβέρνησης που τους έκαναν το χατίρι ή που θα τους το κάνουν στο μέλλον, όπως ψιθυρίζεται; Τόσο το χειρότερο γι' αυτούς, όταν ο ίδιος ο Αλέξανδρος, ο επιλεγόμενος μέγας, κάθε άλλο παρά δημοκρατικός με τη συνήθη έννοια του όρου ή φανατικός υπέρμαχος της ισότητας, τα είχε ενστερνισθεί δίδοντας εκλεκτό υλικό στους βιογράφους του.

Θα πρέπει ακόμα να προσθέσω ότι αν κάποιος Δήμαρχος μας έφερνε πριν μερικά χρόνια στα συνέδρια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης ή στο Διοικητικό Συμβούλιο της ΚΕΔΚΕ μια πρόταση για το δεύτερο μισθό που θα εδικαιούντο (χωρίς να εργάζονται) όσοι υπηρετούν στην Τοπική Αυτοδιοίκηση προέρχονται όμως από το Δημόσιο ή κάποιον οργανισμό του Δημοσίου, δεν θα βρισκόταν κανένας του χώρου που να την υιοθετούσε. Τουλάχιστον δεν μπορώ να φαντασθώ εγώ κανένα.

Αλλά δεν θα βρισκόταν και κανένας υπουργός της κυβέρνησης που θα δεχόταν να βάλει τέτοια εισαγωγική της ανισότητας ρύθμιση σε κάποιο νομοσχέδιο του είδους της «σκούπας», που περιέχει «τα πάντα και άλλα τινά», όπως επιμένει το καθαρευουσιάνικο ευφυολόγημα.

Ιρφάν ή Φάνης, ένας δικός μας από το Πακιστάν



Αντε, πάμε Ελλάδα, αυτά τα λόγια, ειπωμένα στην τύχη στο αεροδρόμιο του Καράτσι, σφραγίσανε μια ολόκληρη πορεία ζωής. Ήτανε το 1990. Ο Ιρφάν Μουχάμαντ Μπουτ, μαζί με άλλους επτά από το χωριό Τζαλάλ-πουρ-Τζατάν της επαρχίας Γκουτζαράτ του Πακιστάν, βλέπανε να περνάνε οι ώρες και να μην έρχεται το αεροπλάνο που θα τους πήγαινε στη Γερμανία. Μέσα στην αδημονία του κι έχοντας ακούσει καλά πράγματα για την Ελλάδα, ο Ιρφάν πέταξε την ιδέα: «Πάμε Ελλάδα». Οι άλλοι το δεχτήκανε.

Σε εξι ώρες είχανε κάνει το άλμα: από τον κόσμο του Ισλάμ, στον κόσμο της Ορθοδοξίας, από τον κόσμο των χαμηλών αναπτυξιακών ρυθμών και της πατριαρχικής οικογένειας, στον κόσμο της κατανάλωσης και της λατρείας του αμερικανικού αναπτυξιακού μοντέλου, χωρίς τα... αρνητικά του.

Βγαίνοντας στην Ελλάδα, ο νεαρός από το Πακιστάν, οικονομικός μετανάστης πια, δεν ένωσε ξένος. Η φύση ήταν σχεδόν η ίδια, το κλίμα έμοιαζε, οι άνθρωποι συναισθηματικοί κι εκδηλωτικοί δεν τον κρατήσανε μακριά τους. Στην αρχή ο Ιρφάν δούλεψε σ' ένα περιβόλι στο Μαραθώνα, ύστερα έπιασε δουλειά στο Μπουρνάζι σ' ένα εργοστάσιο που έφτιαχνε λαμαρίνες και κουτιά. Όπως γίνεται συνήθως με τους οικονομικούς μετανάστες, μένανε πολλοί μαζί σ' ένα σπίτι. Μια μέρα ο Ιρφάν πήγε στην κρεαταγορά για κρέας κι ο χασάπης, που είχε πολλή δουλειά, του λέει: «κόψε μόνος σου». Το μαγαζί ήτανε δίπλα στο κρεοπωλείο του Μανώλη Αθηνιώτη και του Γιάννη Αικατερίνη (μετά το θάνατο του Ηλία έχει αναλάβει τώρα ο γιος του Γιάννης). Όταν εί-



Επάνω: Ο Ιρφάν Μπουτ επί το έργον.

Το εγκάρδιο χαμόγελο σε κάνει να ξεχνάς τη σκληρότητα της δουλειάς.

Κάτω: Τζένη Αθηνιώτη, Αφτάμπ (ξάδελφος του Ιρφάν), Γιάννης Αικατερίνης, Ιρφάν Μπουτ, Μανώλης Αθηνιώτης, και Ναβίντ (κουινιάδος του Ιρφάν).

δε ο Μανώλης πώς έκοβε ο Ιρφάν το κρέας, του λέει: «έλα από δω μετά». Αυτό ήτανε. Από τότε έμεινε σταθερά στο κρεοπωλείο. Το μυστικό βέβαια ήτανε ότι ο Ιρφάν είχε πατέρα χασάπη κι από μικρός δούλευε το κρέας. Ήξερε την τέχνη λοιπόν.

Ρωτάω τον Ιρφάν πώς βλέπει τη σχέση του με το Μανώλη και τους άλλους Έλληνες της Αγοράς.

«Ο Μανώλης δεν με έχει κοιτάξει ποτέ σαν υπάλληλο, αυτό είναι σημαντικό, να το γράψουμε με μεγάλα γράμματα. Κι εγώ δουλεύω σαν να είναι δικό μου μαγαζί. Όπου τον έχω ανάγκη είναι δίπλα μου. Αυτός με βά-

φτισε Φάνη. Όχι, δεν είχα ποτέ πρόβλημα με ρατσισμό εδώ, είμαστε όλοι φίλοι, μια παρέα, Έλληνες και Πακιστανοί». Έτσι μιλάει ο Ιρφάν για τον Μανώλη Αθηνιώτη, τον εργοδότη, φίλο και... νονό του, δίνοντας με τα λόγια αυτά και το ρυθμό της Αγοράς, που έχει έναν δικό της κώδικα ανθρωπιάς, αντισυμβατικό, αλλά πολύ πιο άμεσο και ουσιαστικό από τους διατυμπανιζόμενους στα συνέδρια.

Ο Ιρφάν γεννήθηκε τον Ιανουάριο του 1967. Ο μπαμπάς του πέθανε όταν ήτανε δέκα χρονών από εγκεφαλικό. Η μάνα του τα 'βγαλε πέρα με τη βοήθεια των συγγενών. Ο Ιρφάν πήγε δέκα χρό-

νια σχολείο, όπου έμαθε και τα αγγλικά, αφού το Πακιστάν ήταν κι αυτό κάποτε κομμάτι της Αυτοκρατορίας όπου ο ήλιος δεν έδνε ποτέ, αφού τα πλοκάμια της απλωνόντουσαν στις πέντε ηπείρους. Έχει άλλα οκτώ αδέρφια, τα 7 αγόρια. Είναι ο τρίτος στη σειρά. Όλα τ' αδέρφια και τα ξαδέλφια υποστηρίζονται και αγαπιούνται μεταξύ τους. Πρόπερσι πέθανε η μονάκριβη αδελφή του από καρδιά, αφήνοντας πέντε ορφανά. Το ένα, το κορίτσι, το πήρανε ο Ιρφάν με τη γυναίκα του, τη Σαμίνα, και το 'χουνε σαν δικό τους. Ο Ιρφάν παντρεύτηκε τη γυναίκα του Σαμίνα το '87. Του τη βρήκε η μάνα του. Είναι μια πανέμορφη κοπέλα με μακριά μαλλιά, ένα χρόνο μικρότερή του. Αρραβωνιαστήκανε πρώτα και μετά δύο χρόνια έγινε ο γάμος. Η Σαμίνα μένει στο σπίτι για να φροντίσει τα τέσσερα παιδιά τους. Ο Ιρφάν τα απαριθμεί αρχίζοντας από το μικρότερο: είναι ο Μομπίν 4 χρονών, η Τεχμίνα 6 χρονών, ο Χεντεραλί 12 χρονών και ο Αμπντουραχμάν 16 χρονών. Η Σαμίνα δουλεύει και σ' ένα αμπέλι που έχουνε λίγο πιο μακριά από το σπίτι. Ερχόμενος στην Ελλάδα ο Ιρφάν είχε ήδη ένα γιο. Πρώτη φορά πήγε πίσω στο Πακιστάν μετά από εξήμισι χρόνια απουσίας, το '96, όταν έδωσε άδειες παραμονής και εργασίας το ΠΑΣΟΚ. Πάει στο Πακιστάν κάθε χρόνο και περνάει δυο μήνες με τους δικούς του. Κάθε μέρα τηλεφωνεί στην οικογένειά του στο κινητό. Καλός νοικοκύρης, πατέρας και σύζυγος, ο Ιρφάν χτίζει σιγά σιγά το σπίτι του. Έχει φτιάξει το μισό και τώρα φτιάχνει το άλλο μισό. Οι δεσμοί της οικογένειας στο Πακιστάν θυμίζουνε μάλλον μια Ελλάδα της δεκαετίας του '50. Το σπίτι είναι ναός του πνεύματος της οικογένειας, όπου συγκεντρώνονται και συμβιώνουν τρεις και τέσσερις γενιές. Σχήμα απόλυτα λειτουργικό για μια χώρα σαν το Πακιστάν, όπου ο αγροτικός τρόπος ζωής κυριαρχεί και οι οικοι ευγηρίας είναι κάτι άγνωστο.

Ο Ιρφάν κατοικεί στη Νίκαια με άλλους έξι οικονομικούς μετανάστες στο ίδιο σπίτι. Δεν τον ενοχλεί ο συγχρωτισμός. Τον ελεύθερο χρόνο του βλέπει λίγο τηλεόραση, παίζει λίγο ιππόδρο-

μο, πάει σε καμιά εκδήλωση μουσικής από πακιστανούς καλλιτέχνες. Το μυαλό του είναι πάντα στο Πακιστάν, την πατρίδα του. Σε δέκα χρόνια από σήμερα λογαριάζει να γυρίσει πίσω. Ο μεγάλος του γιος, ο Αμπντουραχμάν, θα είναι 26 χρονών τότε. Ίσως και να 'ναι παντρεμένος.

Πόσο πιστός μουσουλμάνος είναι ο άνθρωπος αυτός που έμεινε τόσο καιρό έξω από τα πάτρια; «Εδώ δεν είναι εύκολο ν' ακολουθήσω το ραμαζάνι, είναι πολύ αυστηρό και οι ώρες δουλειάς δεν μου το επιτρέπουν. Αν υπήρχε τζαμί, ναι, θα πηγαίνα να προσευχηθώ μια φορά την εβδομάδα. Θα ήθελα να υπάρχει τζαμί».

Αν είχε να διαλέξει ανάμεσα στην Ελλάδα και την Αγγλία, ο Ιρφάν θα διάλεγε την Ελλάδα. Λέει πως τώρα είναι ελεύθεροι από τους Αγγλους, αλλά οι πληγές πληγές, το συλλογικό υποσυνείδητο δεν μπορεί να μη δουλεύει. Ο χωρισμός με το Μπανγκλαντές και οι πολιτικές εξελίξεις που ακολούθησαν δεν μπορεί να μην άφησαν σημάδια, όχι μόνον στην οικονομία, αλλά και στον ψυχισμό.

Ο Ιρφάν Μουχάμμαντ Μπουτ, ο Φάνης της Αγοράς, είχε βάλει υποψηφιότητα για Πρόεδρος της Πακιστανικής Κοινότητας της Αθήνας. Ήρθε δεύτερος στην ψηφοφορία. Μιλώντας ως άνθρωπος με πολιτική συνείδηση λέει ότι γενικά αναφέρονται κρούσματα ρατσισμού στον ελληνικό χώρο, από εργοδότες και άλλα. Πιστεύει και ελπίζει ότι η θέση των μεταναστών μετά την Ολυμπιάδα δεν θα επιδεινωθεί και ότι η ΝΔ θα ακολουθήσει τη γραμμή που χάραξε το ΠΑΣΟΚ (οι συμπάθειες του πάνε προς τα εκεί). Ο ίδιος δεν φαίνεται να ανησυχεί, καθώς αισθάνεται, όπως λέει, μισοέλληνας, και φυσικά έχει τα χαρτιά του τακτοποιημένα από καιρό.

Αξίζει τον κόπο να σημειωθεί ότι στο κρεοπωλείο του Μανώλη Αθηνιώτη εργάζεται και ο πρώτος εξάδελφος του Ιρφάν, ο Μουσταγκ Αχμάντ, ο επονομαζόμενος Μπόμπι, ο γαμπρός του, καθώς και αρκετοί άλλοι από το ίδιο χωριό.

Θα τους δούμε στις φωτογραφίες, όπως θα δούμε και το μεγάλο καμάρι της οικογένειας, τον μικρότερο αδελφό



Ο Αμανάτ Μπουτ, που αναδείχθηκε Μίστερ Γκουτσαράτ 2004.

του Ιρφάν, Αμανάτ, ο οποίος λίγες μέρες πριν ανακηρύχθηκε Μίστερ Γκουτσαράτ 2004.

Έτσι κάπως κυλάει η ζωή ενός οικονομικού μετανάστη στην Αθήνα, λίγο πριν τους μεγαλειώδεις Ολυμπιακούς. Έτσι κάπως κυλάνε οι μικρές ανθρώπινες ζωές, πότε με τις αλήθειες, πότε με τα ψέματά τους, με τις μικρές ελπίδες τους και τους μεγάλους αγώνες. Μακριά από την εγκληματική ψυχρότητα του κεφαλαίου, τους εξουσιαστές του χρήματος, την απρόσωπη μανία του κέρδους. Ίσως στο μακρινό αλλά και τόσο κοντινό μας Πακιστάν να διασώζεται κάποια αλήθεια που μας έχει εγκαταλείψει πια. Ίσως και όχι. Τα ταξίδια των ανθρώπων για μια καλύτερη τύχη θα συνεχίσουν να γίνονται, οι κύκλοι δεν θα παύσουν να διαδέχονται ο ένας τον άλλον.

Όσοι πιστεύουμε λίγο σ' αυτή την ανθρώπινη, ρομαντική, ουτοπική έστω πλευρά των πραγμάτων, όσοι είμαστε οικονομικοί μετανάστες στον τόπο μας, θα πρέπει να προσπαθήσουμε με κάθε τρόπο να προστατεύσουμε τα δικαιώματα, την αξιοπρέπεια και τις ιδιαιτερότητες των οικονομικών μεταναστών που βρίσκονται ή θα βρεθούν στη χώρα μας. Τα δικαιώματά τους είναι και δικά μας· όταν αυτοί παραβιάζονται, παραβιαζόμαστε και εμείς. Παιδιά Ενός και Μοναδικού Θεού, είμαστε όλοι ταξιδιώτες σ' αυτόν τον κόσμο...

ΜΑΡΙΑ ΤΣΑΤΣΟΥ

Η πλατεία, το δέντρο, η δήμαρχος και ο ξένος

Πολλά ειπώθηκαν για τη νέα πλατεία Ομόνοιας, τόσο για την πλατεία αυτή καθαυτή όσο και για τις αντιδράσεις των Αθηναίων στη διαμορφώση του Αθανασίου Ζούλια.

Η δειλία με την οποία η πολιτεία απάντησε σε αυτή την κριτική δεν ξαφνιάζει πλέον κανένα.

Αντίστοιχη ήταν και στην περίπτωση της απόσυρσης έργων από την έκθεση του Χρήστου Ιωακειμίδα.



Ο λόγος για τον οποίο αξίζει να επανέλθει κανείς στο θέμα, είναι οι πολιτικές διαστάσεις αυτής της λαϊκής κατακραυγής. Εδώ η πολιτική δεν εννοείται με την κομματική έννοια του όρου αλλά με την πολιτισμική της διάσταση. Ως πολιτικές ερμηνεύονται οι πολιτειακές διαστάσεις του ζητήματος. Η ανάλυση αυτών των στοιχείων είναι που μας επιτρέπει την κριτική της σύγχρονης αθηναϊκής κοινωνία με βάση τη στάση μέρους της ως προς την υπόθεση.

Τι ενόχλησε πραγματικά στην Ομόνοια; Αυτό είναι το ζητούμενο, και η απάντηση σ' αυτή την ερώτηση είναι που μπορεί να αποδώσει πολιτική διάσταση σ' αυτή την αυτοαποκαλούμενη αισθητική κριτική. Τι μπορεί να κρύβει το αίτημα για περισσότερο πράσινο;

Στην Ομόνοια κρίνεται η στάση μας απέναντι στους μετανάστες, όχι τόσο σε επίπεδο ένταξης όσο σε επίπεδο αναπα-

ράστασης. Το ζήτημα είναι λεπτό και πολλά εδώ βασίζονται σε μη εξακριβωσιμα στοιχεία. Ίσως επίσης να δίνεται η εντύπωση ότι αποδίδονται στο ζήτημα διαστάσεις που δεν έχει.

Και όμως στην Ομόνοια αυτό που ενόχλησε πάνω απ' όλα είναι μια κερκίδα όπου πήραν θέση μετανάστες. Η χρήση αυτής της άκρως συμβολικής κερκίδας είναι που ξεσήκωσε αντιδράσεις. Και αυτή η αντίδραση είναι που θέτει επιτακτικά το ερώτημα για το αν και πώς χωράνε οι ξένοι στην εικόνα της νέας ελληνικής κοινωνίας.

Για να κατανοηθεί πλήρως η υπόθεση της νέας πλατείας χρειάζεται να επανοποθετηθεί στο ιστορικό πλαίσιο του ρόλου της στην μεταπολεμική Αθήνα. Σύμβολο νεωτερικότητας στη δεκαετία του '60, σταδιακή παρακμή στην δεκαετία του '80, και αίτημα εξωραϊσμού έτσι όπως αυτό διαμορφώθηκε και διατυπώθηκε στη δεκαετία του '90. Η φθαρμένη κεντρική

πλατεία της Ελλάδος έπρεπε να επανακτήσει τη χαμένη της δόξα. Αυτή των ταινιών της Φίνος και της αυτοκινητόσαρκας στην Αθήνα, στην Ομόνοια φυσικά! Αυτή η ανώδυνη και ανέμελη κινηματογραφική εικόνα της Ομόνοιας συνιστά την πρώτη παράμετρο του ζητήματος.

Το ότι πρόκειται για μια φαντασιακή εικόνα, μέρος του συλλογικού υποσυνείδητου των Αθηναίων, δεν την καθιστά λιγότερο σημαντική. Η δεύτερη παράμετρος είναι η δημιουργία του Μετρό και τα έργα που την απέσπασαν από το τοπίο της πόλης για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η αναμονή φέρνει προσδοκία.

Τέλος, κανείς οφείλει να υπολογίσει και τις αλλαγές που συντελέστηκαν τα δέκα τελευταία χρόνια με τον ερχομό οικονομικών μεταναστών.

Με τη νέα πλατεία, το αίτημα της επανάκτησης του γεωγραφικού κέντρου της Αθήνας έμεινε αναπάντητο, σχεδόν μετέωρο για τους πολλούς. Τι κι αν ήρθε το Μετρό, τι κι αν μεταποτίστηκαν άρον άρον οι ναρκομανείς, η Ομόνοια δεν κατάφερε να ξαναγίνει κέντρο. Ή μήπως δεν έπαψε ποτέ να είναι κέντρο, με τη διαφορά ότι είναι όλο και πιο δυσπρόσιτο για τον «αυτοκινούμενο» νεοέλληνα; Τι είναι κέντρο μίας πόλης σαν την Αθήνα; Καθορίζεται ιστορικά, οικονομικά; Χτίζεται ένα κέντρο ή κληρονομείται;

Το κέντρο είναι το σημείο της μέγιστης συγκέντρωσης, ο φαντασιακός πόλος της μέγιστης συγκέντρωσης, γιατί ο πραγματικός μπορεί να είναι άλλος. Το κέντρο είναι πέρασμα, σταυροδρόμι. Πηγαίνεις στο κέντρο για να βεβαιωθείς ότι δεν χάνεις κάτι το σημαντικό.

Οι αυθόρμητοι πανηγυρισμοί φιλάθλων στην Ομόνοια είναι ένα παράδειγμα αυτής της φαντασιακής διάστασης του κέντρου. Το ότι στην Ομόνοια βρίσκεις τις περισσότερες εφημερίδες από οποιοδήποτε άλλο μέρος στην πόλη είναι επίσης ενδεικτικό αυτής της πραγματικότητας.

Το κέντρο της Νέας Υόρκης, η Times Square δεν έχει δέντρα, δεν είναι οικε-

ρός και ανήλιος τόπος για περίπατο· και όμως ποιος μπορεί να πει πως πήγε στη Νέα Υόρκη και δεν πέρασε από εκεί; Το κέντρο έχει κάτι το καταναγκαστικό, η έλξη του δεν εξηγείται με λογικά, αισθητικά ή πολεοδομικά αίτια. Το κέντρο διαμορφώνεται παράλογα, και ως τέτοιο βιώνεται. Σχετικά με την έλξη του, δεν είναι τυχαίο πως στο κέντρο της πόλης συναντά κανείς τους περισσότερους τρελούς.

Το κέντρο οφείλει να είναι γυμνό, δίχως ιδιότητες, σχεδόν άδειο, για να μπορέσει να εκφράσει αυτό που το συντελεί. Κάτι σαν την άπνοια στο μάτι ενός κυκλώνα. Κενό, το κέντρο αποδίδει καλύτερα το ρόλο που καλείται να παίξει στον ιστό της πόλης. Πιο απλά, μία πλατεία με δέντρα δεν μπορεί να είναι η κεντρική πλατεία μιας μεγάλης πόλης. Ποιο δέντρο θα άντεχε; Στο κέντρο της πόλης δεν μπορεί παρά να υπάρχει το κινητήριο και δυναμικό κενό της ακατάπαυσης δραστηριότητας που την διακατέχει. Γι' αυτό και η κυκλική διαμόρφωση του '60 ήταν επιτυχημένη, και γι' αυτό και η κινηματογραφική της απόδοση ήταν πάντα εν κινήσει. Η μελέτη του Ζούλια ουσιαστικά επαναδιαπραγματεύεται αυτό το παρελθόν, προσθέτοντας ένα καινούργιο συστατικό, τον σταδιακό εκδιωγμό του αυτοκινήτου από το κέντρο της πόλης. Και φυσικά εκεί είναι που τα χαλάει με τον σύγχρονο Αθηναίο. Καλή η νεωτερικότητα φτάνει να μην θίγεται το αδιαπραγμάτευτο *Ιδιωτικής Χρήσης* δικαίωμά του. Η περιορισμένη θέση του αυτοκινήτου στη νέα πλατεία είναι ίσως ο πρώτος λόγος απόρριψης. Ο δεύτερος λόγος είναι ίσως πιο σοβαρός και πιο δύσκολα ομολογήσιμος.

Αφορά τη θέση του οικονομικού μετανάστη στη νέα ελληνική κοινωνία· τη θέση του στην εικόνα αυτής της κοινωνίας. Μια οικογενειακή φωτογραφία με έναν άγνωστο στην άκρη.

Στην Ομόνοια συντελείται μια συμβολική πράξη. Το λέει το ίδιο της το όνομα, και σε αυτό αποβλέπει και ο σχεδιασμός της. Η Ομόνοια οφείλει να είναι η σκηνή όπου τελείται η αναπάρασταση της νέας ελληνικής κοινωνίας έτσι όπως αντιλαμβάνεται η ίδια τον εαυτό της. Η Ομόνοια, πολιτισμικός καθρέφτης της πόλης. Τι καλύτερο γι' αυτό τον σκοπό από

μία κερκίδα όπου οι περαστικοί κάθονται, αντικρίζοντας την πόλη, στημένοι σαν ποδοσφαιρική ομάδα έτοιμη για την αναμνηστική φωτογραφία πριν τον αγώνα; Το σκάνδαλο είναι πως σ' αυτή τη συμβολική θέση ήρθαν και κάθισαν μετανάστες. Αυτοί που καλέσαμε για λίγο και που τολμήσαν να εγκατασταθούν. Και σαν να μην έφτανε αυτό έχουν και την απαίτηση να φιγουράρουν στην αναμνηστική φωτογραφία. Κατέλαβαν άθελά τους το στρατηγικό αυτό σημείο. Η καθόλα δημοκρατική κερκίδα που περιφρόνησαν οι Αθηναίοι, επειδή δεν χωρούσε το ΙΧ τους, άρεσε πολύ στους μετανάστες. Ήρθαν λοιπόν άγνωστες παρέες και έκατσαν στο συμβολικό μας κέντρο. Δεν το άντεξαν αυτό μερικοί. Οι ίδιοι που αντέδρασαν στη δημιουργία τζαμιού στην Παιανία, επειδή οι άλλοι ξένοι –οι καλοί–, ερχόμενοι από το νέο αεροδρόμιο, θα διαμόρφωναν λάθος εικόνα για τη χώρα. Λες και η σωστή εικόνα είναι αυτή μίας πόλης που απαγορεύει στους αλλόθρησκους μετανάστες της την άσκηση των θρησκευτικών τελετών τους. Η σωστή εικόνα είναι αυτή μιας χώρας που υποχρεώνει τις οικογένειες των μεταναστών να επαναπατρίσουν τα σώματά τους, ελλείψει νεκροταφείων, αν έχουν την ατύχια να πέθάνουν στην Ελλάδα; Πόσο κοστίζει άραγε ένα ταξίδι άνευ επιστροφής για έναν νεκρό; Για την οικογένεια του, ακριβά. Για την εικόνα της χώρας, πολύ περισσότερο, αφού διαιωνίζεται η φήμη της ανυπαρξίας ανεξιθρησκείας στην Ελλάδα.

Στην Ομόνοια οι αρχές σπεύδουν τώρα να διορθώσουν το κακό. Τα Χριστούγεννα έβαλαν γλάστρες στην κερκίδα και έκλεισαν τον χώρο με έλατα. Η όλη διαμόρφωση προβαλλόταν σε γιγαντοοθόνη για τους περαστικούς αυτοκινητιστές.

Ειρωνεία της υπόθεσης – μια ηχητική εγκατάσταση ευχόταν χρόνια πολλά σε διάφορες ξένες γλώσσες. Διώξαμε τους μετανάστες αντικαθιστώντας τους με τη φωνή τους!

Όσον αφορά τα σχέδια για αναδιαμόρφωση της πλατείας, προβλέπεται μεταξύ άλλων η αχρήστευση της κερκίδας. Δεν είναι η πρώτη φορά που ξενοφοβία και πολεοδομία συμπνέουν και, φυσικά, αυτή η περίπτωση είναι από τις

πλέον ανώδυνες. Αν την συγκρίνει κάποιος με το τείχος της Παλαιστίνης, ή τα γκέτο της Νοτίου Αφρικής, όντως η ξενοφοβική αναδιαμόρφωση της Ομόνοιας δεν είναι πάρα μια λεπτομέρεια.

Απαντώντας λοιπόν στο αίτημα των Αθηναίων για περισσότερο πράσινο, η δήμαρχος κ. Μπακογιάννη εξωστρακίζει δια του καλλωπισμού αυτού που τόσο δυσκολευόμαστε να αποδεχθούμε.

Δέντρα αντί μεταναστών – ίσως η υπενθύμιση θεωρηθεί υπερβολική, αλλά είναι γεγονός ότι οι ιστορικές καταβολές της οικολογίας είναι ο γερμανικός εθνικισμός του Μεσοπολέμου.

Συχνά οικολογία και ξενοφοβία διαπλέκονται, η πρώτη λειτουργώντας ως πρόσχημα για τη δεύτερη. Τι κι αν η διαμόρφωση είναι λειτουργική, τι κι αν τα καλοκαιρινά απογεύματα, όταν δροσίσει η πόλη, μετατρέπεται σε ένα κοσμοπολίτικο και ζωντανό κέντρο; Τι κι αν η λιτότητα που την χαρακτηρίζει αρέσει στους επισκέπτες, επειδή ακριβώς αναδεικνύει αυτό που πραγματικά είναι η Αθήνα – μια μοντέρνα μεταπολεμική πρωτεύουσα; Τι κι αν όλα αυτά ισχύουν; – εκεί που κάθονται οι ξένοι θα μπουν ζαρντινιέρες! Όσες ακριβώς χρειάζονται για να τους κρύψουν από τη θέα μας.

Ερώτηση: Αν βάλει ο δήμος ζαρντινιέρες και φύγουν οι μετανάστες, θα επιστρέψουν οι Αθηναίοι; Αμφιβάλλω.

Σε 100 χρόνια, όταν το μοντέρνο θα είναι κάτι σαν το νεοκλασικό του σήμερα, και οι τουρ οπερέιτορ θα υπόσχονται διακοπές στην υπέροχη «Μοντέρνα Αθήνα» της δεκαετίας του 1960, ίσως και να επιστρέψουν.

Η διαμόρφωση της εικόνας μιας πόλης που ετοιμάζεται να υποδεχτεί τους Ολυμπιακούς Αγώνες δεν μπορεί να γίνεται υπόθεση μικροεπεμβάσεων καλλωπισμού, όπως τις προανεγγέλλει η δήμαρχος κ. Μπακογιάννη.

Η Αθήνα χρειάζεται δημόσιους χώρους που να καταφάσκουν την μοντέρνα αισθητική της, αντί για γλάστρες-καμουφλάζ και ψευτο-νεοκλασικές διαμορφώσεις που την αλλοιώνουν.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ

Επιμελητής εκθέσεων
στο Witte de With center
for contemporary art, στο Ρόττερνταμ

Προτάσεις για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

του Παύλου Ν. Αγγελόπουλου

Ο εγκυρότερος τρόπος για να μάθει κανείς πώς διδάσκονται οι μαθητές προκύπτει από τις απαιτήσεις του εξεταστικού συστήματος. Τα «βοηθήματα» για μαθητές και καθηγητές περιορίζουν ακόμη περισσότερο τις προσπάθειες ανανέωσης του μαθήματος. Οι ίδιες παρενέργειες από τις ίδιες αιτίες παρατηρούνται και σε άλλες χώρες, όπως λ.χ. στις ΗΠΑ, όπου η «τεστομανία»¹ οφείλεται στην εκδοτική βιομηχανία της οποίας τα κέρδη είναι τεράστια. Το εξεταστικό σύστημα προκαλεί ομογενοποίηση της μάθησης: όλοι μαθαίνουν τα ίδια με τον ίδιο τρόπο· άρα περιορίζεται η ελευθερία της επιλογής έργων, της ερμηνείας κ.λπ.² Ένα ζητούμενο της έρευνας, και όχι μόνο στην Ελλάδα, είναι η διερεύνηση της πρόσληψης της λογοτεχνίας από τους μαθητές.

Στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες διδάσκονται, παράλληλα με τις ανθολογίες, ολόκληρα λογοτεχνικά έργα τόσο από σχολικές εκδόσεις όσο και από εκδόσεις του εμπορίου. Πάντως το μάθημα της λογοτεχνίας, στα εκπαιδευτικά προγράμματα όλων των χωρών,³ είναι συνδεδεμένο με το μάθημα της μητρικής γλώσσας,⁴

έστω και αν, αλλού λιγότερο και αλλού περισσότερο, έχει την αυτονομία του και θεωρείται από τα βασικά και πρωτεύοντα. Στην Αγγλία, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία το μάθημα της λογοτεχνίας συνδέεται περισσότερο με την πολιτική και κοινωνική αγωγή παρά με την Ιστορία. Συνδέεται με την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, και σε

μερικές χώρες, όπως λ.χ. στη Γαλλία και στην Ιταλία, δίνεται έμφαση στην προσέγγιση των ευρωπαϊκών πολιτισμικών κινημάτων.

Ορισμένες διαπιστώσεις και προτάσεις: α) Αν δεχθούμε ότι στη λογοτεχνία, όπως και σε κάθε άλλη τέχνη, διακυβεύεται η ελευθερία της έκφρασης, τότε θα ήταν συνετό αυτό ακριβώς το θέμα να αποτελεί σκοπό του μαθήματος της λογοτεχνίας. Το περιεχόμενο του προγράμματος σπουδών, η μέθοδος διδασκαλίας και η αξιολόγηση δεν μπορούν παρά να ακολουθούν τους σκοπούς.

β) Το περιεχόμενο, δηλαδή ποια λογοτεχνικά βιβλία θα διδαχθούν, δεν μπορεί να είναι δεσμευτικό, αλλά όσο γίνεται πιο ελεύθερο. Οι μαθητές θα μπορούσαν να επιλέξουν κι αυτοί λογοτεχνικά κείμενα (μέσω ερωτηματολογίου σε αντιπροσωπευτικό δείγμα). Οι καθηγητές, αν μη τι άλλο, να είναι σε θέση να αρνηθούν κάποιο κείμενο που δεν το βρίσκουν κατάλληλο για

1. «The United States has been called test mad»: Purves, Rogers και Soter 1995, 189.

2. Purves, Rogers και Soter, ό.π.

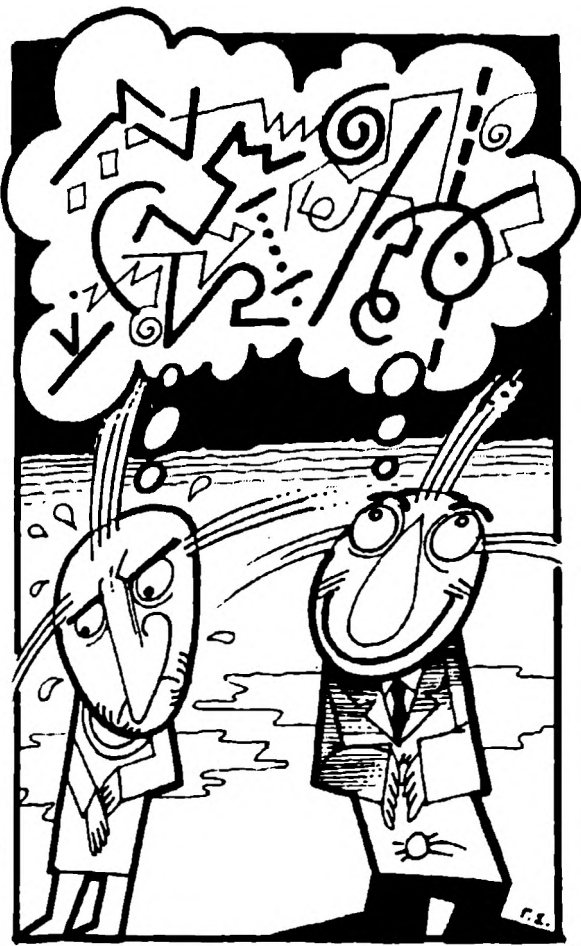
3. Purves 1994: 3482. Πέρα από τις διατριβές της Χοντολίδου (1989) και της Πεσκετζή (1995) για τα εκπαιδευτικά προγράμματα λογοτεχνίας στην Αγγλία και στη Γερμανία, διαθέτουμε τις εργασίες του Σταμάτη Παντίδη για την Πορτογαλία (1993) και κάποιες γενικές πληροφορίες και για τις 15 χώρες της Ε.Ε. που επιβεβαιώνουν ότι το μάθημα της λογοτεχνίας είναι συνδεδεμένο με το γλωσσικό μάθημα (Παντίδης 1996: 43). Για τις λογοτεχνικές σπουδές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στις 15 χώρες της Ε.Ε. (και στις Ισλανδία, Νορβηγία,

Ελβετία): Wentzlaff-Eggebert (επιμ.) 1998. Συντάκτες της «εθνικής αναφοράς» για την Ελλάδα οι Γιώργος Κεχαγιόγλου και Ερατοσθένης Καψωμένος.

4. «Παλαιότερα η γραπτή νόρμα καθοριζόταν με βάση τους μεγάλους λογοτέχνες, ποιητές και πεζογράφους, τώρα όμως περιορίζεται δραστικά ο ρόλος τους από τα ηλεκτρονικά μέσα μαζικής επικοινωνίας και τη μαζική λογοτεχνία...»: Χαραλαμπάκης 1996, 102. Ο Νόμος 1566/1985 ορίζει ως «επίσημη», «πρότυπη» σχολική γλώσσα, τη «δημοτική όπως διαμορφώνεται από το λαό και τη δόκιμη λογοτεχνία», χωρίς ακρότητες και ιδιωτισμούς. Δόκιμη λογοτεχνία χωρίς ακρότητες και ιδιωτισμούς σημαίνει πως είτε θα

περιορίσουμε τον όρο «λογοτεχνία» σε λίγα μόνον έργα είτε θα λογοκρίνουμε τη δόκιμη λογοτεχνία και θα προσφέρουμε στους μαθητές αποσπάσματα. Και τα δύο έχουν ήδη συμβεί. Συμφωνώ με τον Χαραλαμπάκη ότι δεν μας χρειάζεται στο σχολείο η λογοτεχνία που εξαντλείται στη μίμηση των φθαρμένων κλισέ του τηλεοπτικού λόγου ούτε εκείνη η λογοτεχνία που συναγωνίζεται τις τηλεοπτικές σαπουνόπερες. Η εμπορευματοποίηση του βιβλίου ωστόσο δημιούργησε τις προϋποθέσεις ένα μέρος της δόκιμης λογοτεχνίας να φτάσει στον απλό αναγνώστη και όχι να έχουν πρόσβαση σ' αυτή μόνο κάποιοι «πεπαιδευμένοι».

5. Με τον όρο «κριτική παιδαγωγική»



τους μαθητές τους. Τα κείμενα να διδάσκονται ολόκληρα, ακόμα κι όταν πρόκειται για μυθιστορήματα ή συλλογές διηγημάτων με θεματική ενότητα. Οι καθηγητές να έχουν κι αυτοί τη δυνατότητα να προτείνουν κείμενα.

Η ποικιλία των κειμένων (διαφορετικά είδη, ύφη, τρόποι γραφής κ.λπ.) ίσως οδηγεί και στην αποδοχή πως έτσι συμβαίνει και μέσα στην κοινωνία: συναντούμε ανθρώπους πολύ διαφορετικούς μεταξύ τους. Με αυτόν τον τρόπο αναπτύσσεται η ανοχή στο διαφορετικό και το ανοίκειο και η προσπάθεια προσέγγισής του.

γ) Για τη μέθοδο διδασκαλίας: χρειάζεται κι αυτή να εναρμονιστεί με την Κριτική Παιδαγωγική⁵ και τη μαθητοκεντρική προσέγγιση. Ίσως η προσηγορύτερη μέθοδος να μην είναι οι ποικίλες κειμενοκεντρικές λογοτεχνικές θε-

ωρίες (όπως λ.χ. ο φορμαλισμός, ο δομισμός, η Νέα Κριτική, η αφηγηματολογία κ.λπ.), αλλά η θεωρία της αναγνωστικής πρόσληψης, όχι εκείνη που ενδιαφέρεται για τους «πληροφορημένους» αναγνώστες, αλλά η αμερικανική εκδοχή της που έχει προσανατολιστεί στη διδασκαλία της λογοτεχνίας.⁶

δ) Η αξιολόγηση θα μπορούσε να εγκαταλείψει, για τις μικρότερες τουλάχιστον τάξεις, το παραδοσιακό γραπτό διαγώνισμα με τις περιοριστικές του ερωτήσεις. Μικροέρευνες των μαθητών, εργασίες με τη μέθοδο project, συνθετικές δημιουργικές εργασίες, ημερολόγια ανάγνωσης, κοινωνιογράμματα, στοιχεία σχετικά με την πρόσληψη των έργων από τους μαθητές,⁷ όπως λ.χ. συγκρίσεις πολιτισμικών στοιχείων, παρατηρήσεις για τις κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των ηρώων και αν αυτές σήμερα θα είχαν αλλάξει και πώς, κείμενα δημιουργικής φαντασίας από όσους μαθητές έχουν αυτή την κλίση κ.ά. προσφέρονται για να αναπτύξουν οι έφηβοι μια περισσότερο κριτική στάση απέναντι στο λογοτεχνικό φαινόμενο.

Αν εξασφαλιστεί η προθυμία για συμμετοχή των μαθητών και των καθηγητών, με την προϋπόθεση της «αυτοδιακυβέρνησης» του μαθήματος, τότε κάθε αλλαγή είναι εφικτή. Αν συνεχιστεί ο κατεστημένος τρόπος της «άνωθεν» λήψης των εκπαιδευτικών αποφάσεων και των «οδηγών», τότε αποκλείεται.

δηλώνεται μία από τις τρεις κυρίαρχες επιστημονικές θεωρίες της παιδαγωγικής: οι άλλες είναι η «εμπειρική» και η «ερμηνευτική» παιδαγωγική. Η κριτική παιδαγωγική επιδιώκει τη διαλεκτική σχέση θεωρίας και πράξης, την ενεργό συμμετοχή όλων όσων εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία, τον συνεχή αναστοχασμό και τις βελτιωτικές παρεμβάσεις κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης, τον εκπαιδευτικό ως ερευνητή κ.λπ.: βλ. Carr και Kemmis [1986] 1997.

6. Rosenblatt 1994. Purves, Rogers και Soter 1995.

7. Ένα απλό διάγραμμα, που συμπυκνώνει τις βασικές διδακτικές απαιτήσεις της θεωρίας της αναγνωστικής πρόσληψης,

δίνει η Deborah Appleman (2000: 25-56). Από τον μαθητή-αναγνώστη ζητείται να γράψει ποιες προσωπικές καταστάσεις και εμπειρίες σχετικές με το συγκεκριμένο βιβλίο επηρέασαν την αναγνωστική του ανταπόκριση, ζητείται ελεύθερος σχολιασμός του κειμένου και ποια κειμενικά χαρακτηριστικά (ηλικία/φύλο/εθνότητα ηρώων και οι σχέσεις τους, αφηγηματικές τεχνικές κ.ά.) επηρέασαν την αναγνωστική του ανταπόκριση (ό.π.: 45). Η κριτική εγγραμματοσύνη των μαθητών αναπτύσσεται όταν παρουσιάζουν στην τάξη την αναγνωστική ανταπόκρισή τους στο κείμενο, τεχνική που τους βοηθά να ανακαλύψουν τις διαφορετικές προσεγγίσεις τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Appleman, Deborah (2000): *Critical Encounters in High School English. Teaching Literary Theory to Adolescents*. New York: Columbia University.
- Carr, Wilfred και Kemmis, Stephen [1986] (1997): *Για μια κριτική εκπαιδευτική θεωρία: εκπαίδευση, γνώση και έρευνα δράσης*. Μετάφραση: Αλεξάνδρα Λαμπράκη-Παγανού, Ευανθία Μηλίγκου και Κώτια Ροδιάδου-Αλμπάνη. Αθήνα: Κώδικας.
- Παντίδης, Σταμάτης (1993): «Η διδασκαλία της γλώσσας στο δεύτερο, τρίτο και προπανεπιστημιακό κύκλο της Πορτογαλικής Εκπαίδευσης». *Φιλολόγος* 74, 255-265.
- Παντίδης, Σταμάτης (1996): «Η ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης μέσα από τη λογοτεχνία». *Η λέσχη των εκπαιδευτικών* 15, 42-45.
- Πεσκέτζη, Μαρία (1995): *Η διδασκαλία του λογοτεχνικού κειμένου σε μαθητές ηλικίας 15-18 ετών στην Ελλάδα, Αγγλία, Γερμανία κατά τη δεκαετία του 1980. Σύγκριση διδακτικών προσεγγίσεων*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. Αθήνα: Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας.
- Purves, Alan C. (1994): «Literature: Educational programmes»: *The International Encyclopedia of Education*. T. Husen and T.N. Postlethwaite (επιμ.). G. Britain: Pergamon-Oxford, vol. 6, 3480-3483.
- Purves Alan C., Rogers Teresa και Soter Anna O. (1995): *How Porcupines Make Love III: Readers, Texts, Cultures in the Response-Based Literature Classroom*. New York: Longman.
- Rosenblatt Louise M. (1994): *The Reader, the Text, the Poem: The Transactional Theory of the Literary Work*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Χαραλαμπίδης, Χριστόφορος (1996): «Η σημερινή νεοελληνική γλώσσα: προβλήματα και προοπτικές». Στον τόμο: *Εισηγήσεις σε επιμορφωτικό σεμινάριο για τους Σχολικούς Συμβούλους όλων των βαθμίδων* (26-30.9.1994). Αθήνα: ΥΠΕΠΘ.
- Χοντολίδου, Ελένη (1989): *Το μάθημα της λογοτεχνίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην Αγγλία και την Ελλάδα: Συγκριτική θεώρηση*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. Θεσσαλονίκη: Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας.
- Wentzlaff-Eggebert, Christian (επιμ.): *Literary Studies in Europe*. Stuttgart: Raabe 1998.
- www.education.gouv.fr (Πληροφορίες από το γαλλικό Υπουργείο Παιδείας)
- www.istruzione.it (Πληροφορίες από το ιταλικό Υπουργείο Παιδείας).

ΙΡΑΚ

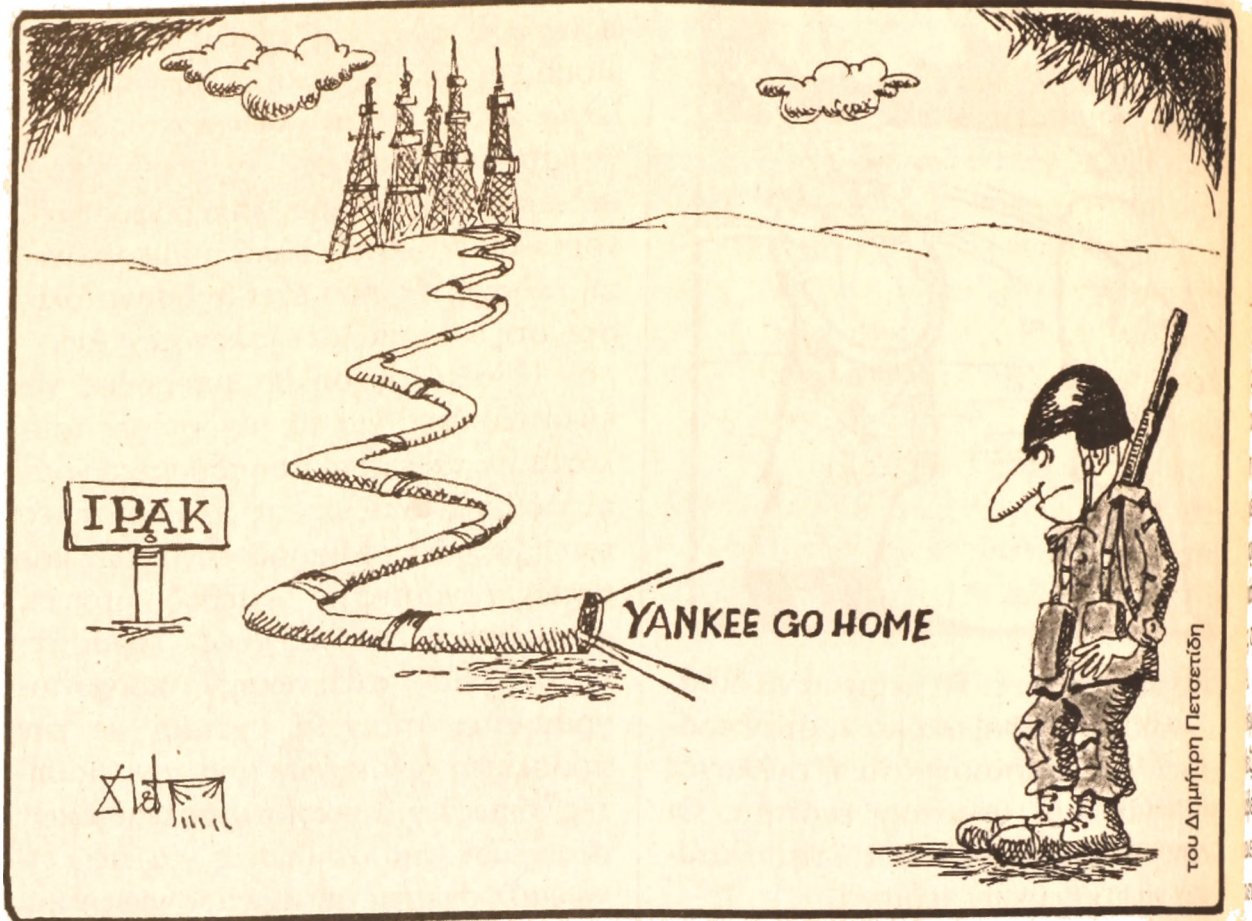
Ο ΟΗΕ ΕΔΩΣΕ ΔΙΕΞΟΔΟ ΣΤΟΝ ΜΠΟΥΣ

Σιγά σιγά Αμερικανοί και Βρετανοί στήνουν στο Ιράκ το σκηνικό για τη μεταβίβαση, στις 30 Ιουνίου, της εξουσίας στη νέα πολιτική ηγεσία που δημιουργείται, μεταβίβαση που, όπως πιστεύουν, θα αμβλύνει τις διεθνείς αντιδράσεις τόσο για τον τρόπο με τον οποίο μεθοδεύτηκε η εισβολή στη χώρα όσο και για τη συνεχιζόμενη κατοχή, με όλες τις τραγικές συνέπειες που τη συνοδεύουν.

Στο πλαίσιο αυτό εξάλλου επεδίωξαν και μόλις προχτές, μετά από πολλές δυσκολίες, πέτυχαν να «περάσουν» στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ μια απόφαση η οποία αναγνωρίζει αυτή τη νέα ηγεσία, καθορίζοντας παράλληλα τις σχέσεις της με την πολυεθνική στρατιωτική δύναμη που θα παραμείνει στο Ιράκ υπό τη διοίκηση των Αμερικανών. Μια απόφαση όμως που εμπλέκει άμεσα ολόκληρη τη διεθνή κοινότητα στο θέμα του Ιράκ, προσφέροντας έτσι μια έμμεση πλην σαφή νομιμοποίηση της εισβολής και κατοχής της χώρας από τους Αμερικανοβρετανούς και παράλληλα μια ελάφρυνση του κόστους της κατοχής, το οποίο μόνο για την αμερικανική πλευρά υπολογίζεται σε 5 δισ. δολάρια το μήνα. Για το λόγο αυτό άλλωστε την περασμένη εβδομάδα ο πρόεδρος Τζορτζ Μπους ζήτησε και πήρε από την αμερικανική βουλή ένα πρόσθετο κονδύλι ύψους 25 δισ. δολαρίων για τον «πόλεμο» του Ιράκ.

Είναι βέβαιο όμως ότι μια μεγάλη μερίδα Ιρακινών, από όλες τις πολιτικές, εθνικές και θρησκευτικές παρατάξεις, δεν είναι και τόσο ικανοποιημένη από τις εξελίξεις, όπως τουλάχιστον φαίνεται από τις επιθέσεις «καμικάζι» σε διάφορους στρατιωτικούς και αστυνομικούς στόχους, ή τις συγκρούσεις ένοπλων ομάδων με τις δυνάμεις κατοχής, που συνεχίζονται καθημερινά με πολλούς νεκρούς και τραυματίες και από τις δυο πλευρές.

Οι επιθέσεις αυτές μάλιστα αποτελούν και το ασφαλές πρόσχημα για τις ΗΠΑ, οι οποίες πίσω από όλες τις



ενέργειες που γίνονται δεν κρύβουν εντελώς την πρόθεσή τους να διατηρήσουν σε μονιμότερη βάση τις δυνάμεις τους στο Ιράκ, με σκοπό τον διαρκή και άμεσο έλεγχο ολόκληρης της ευρύτε-

ρης περιοχής. Παραμονή που θα νομιμοποιηθεί στην κατάλληλη στιγμή, με μια αίτηση που θα υποβληθεί επίσημα προς τους Αμερικανούς από τη νέα εξουσία της Βαγδάτης.

ΤΕΛΙΚΑ ΗΞΕΡΕ...

Γνώριζε ή δεν γνώριζε ο πρόεδρος Μπους για τα φριχτά βασανιστήρια στα οποία υποβάλλονταν οι ιρακινοί κρατούμενοι στη φυλακή Άμπου Γράιμπ της Βαγδάτης, ή οι κρατούμενοι στη φυλακή του Γκουαντανάμο; Την απάντηση έδωσε ο υπουργός Δικαιοσύνης των ΗΠΑ Τζον Άσκροφτ, ο οποίος παραδέχτηκε τελικά, αν και με βαριά καρδιά, ότι νομικοί σύμβουλοι της κυβέρνησης είχαν συντάξει για λογαριασμό του προέδρου μνημόνιο όπου περιγράφονταν διάφορες πρακτικές ανακρίσεων που παραβιάζουν τους νόμους.

Που σημαίνει ότι ο Μπους γνώριζε πολύ καλά, και μάλιστα από την αρχή, τι συνέβαινε στις φυλακές αυτές. Άρα οι μετέπειτα κατηγορίες του για «βασανιστές που δεν εκφράζουν την Αμερική» και η έκφραση «φρίκης» και «οδύνης» για τα θύματα, είναι απλώς μια ακόμα υποκριτική εξαπάτηση της διεθνούς και κυρίως της αμερικανικής κοινής γνώμης, η οποία, ενόψει και των επικείμενων εκλογών, όλο και περισσότερο απομονώνει έναν πρόεδρο που όχι μόνο προσβάλλει τη νοημοσύνη της αλλά και πλήττει ανεπανόρθωτα το γόητρο της χώρας του.

G8 ΤΟ ΝΕΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΤΗΣ ΟΥΑΣΙΓΚΤΟΝ

Νέα μοιρασιά της τράπουλας επιχειρεί ο Τζορτζ Μπους, ιδιαίτερα στη Μέση Ανατολή, έχοντας ήδη στην τσέπη του την ομόφωνη αποδοχή της πρότασης για τη νέα εξουσία στο Ιράκ εκ μέρους των μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Αυτό άλλωστε είναι και το θέμα που κυριάρχησε στη συνάντηση της ομάδας των οκτώ πιο ανεπτυγμένων χωρών του κόσμου (G8), που πραγματοποιήθηκε τις ημέρες αυτές, κάτω από πρωτοφανή μέτρα ασφαλείας, στο μικρό νησάκι Σι Άιλαντ των ΗΠΑ.

Το θέμα αφορά στην πρωτοβουλία για τη Μείζονα Μέση Ανατολή που έχει αναλάβει ο Μπους και η οποία ήδη έχει προκαλέσει αρνητικές αντιδράσεις από την πλευρά συγκεκριμένων αραβικών χωρών με πρώτη την Αίγυπτο.

Εξαιτίας των αντιδράσεων αυτών μάλιστα, σε μια προσπάθεια να αμβλύνει τις εντυπώσεις και να πείσει τους συνομιλητές του στην «ομάδα των οκτώ», είχε καλέσει σε ειδική συνάντηση και τους ηγέτες έξι μουσουλμανικών χωρών: Τουρκίας, Αφγανιστάν, Αλγερίας, Μπαχρέιν, Ιορδανίας και Υεμένης. Στη συνάντηση αυτή εκτός των άλλων καταδείχτηκε και ο νέος ρόλος που όπως φαίνεται αποδίδεται στον τούρκο πρωθυπουργό Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, ο οποίος εμφανίζεται ως ο νέος ευνοούμενος της Ουάσιγκτον, προβαλλόμενος ως ο νέος ηγέτης του μουσουλμανικού κόσμου, με την ίδια την Τουρκία ως πρότυπο χώρας με δημοκρατική διακυβέρνηση – μια εικόνα που δεν ευνοεί μόνο τα νέα σχέδια των Αμερικανών στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, αλλά δημιουργεί και το κατάλληλο κλίμα για την άρση των όποιων αντιρρήσεων εκ μέρους των ευρωπαϊών ηγετών για την ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στο πλαίσιο αυτό, δεν είναι τυχαία η πρόσφατη έκρηξη του Ερντογάν εναντίον του Ισραήλ, το οποίο κατηγορήσε δημόσια για «κρατική τρομοκρατία», ενώ μόλις προχτές έγινε γνωστό ότι η Άγκυρα ανακάλεσε τους επικεφαλής



των τουρκικών διπλωματικών αποστολών στο Ισραήλ, με το πρόσχημα των διαβουλεύσεων. Μια ενέργεια με καθαρά πολιτικό περιεχόμενο, στο πλαίσιο των νέων σχεδίων, παρά τη στενή συνεργασία που υπάρχει μεταξύ Τουρ-

κίας και Ισραήλ, στη βάση της στρατιωτικής συμφωνίας που υπέγραψαν οι δύο χώρες εδώ και ενάμιση χρόνο περίπου – «συμπτωματικά» πριν από την έναρξη της αμερικανοβρετανικής εισβολής στο Ιράκ.

ΣΕΡΒΙΑ ΨΑΧΝΟΥΝ ΑΚΟΜΑ ΓΙΑ ΠΡΟΕΔΡΟ

Εκλογές και στη Σερβία, ταυτόχρονα με τις εκλογές που διεξάγονται για το ευρωκοινοβούλιο, μόνο που στη Σερβία η εκλογή αφορά στον πρόεδρο της Δημοκρατίας, η θέση του οποίου χηρεύει εδώ και πάνω από ένα χρόνο, από τη δολοφονία δηλαδή του προηγούμενου προέδρου Ζόραν Τζίντζιτς.

Όπως είναι γνωστό, τον περασμένο χρόνο είχαν διεξαχθεί απανωτές εκλογικές αναμετρήσεις για την εκλογή προέδρου, όλες όμως απέβησαν άκαρπες εξαιτίας της μεγάλης αποχής, που ξεπερνούσε το 50% των εγγεγραμμένων ψηφοφόρων, πράγμα που σύμφωνα με το σύνταγμα της χώρας δεν επιτρέπει την εκλογή προέδρου.

Έτσι το μεγάλο ερώτημα είναι αν αυτή τη φορά θα θελήσουν οι σέρβοι πολίτες να εκλέξουν τελικά πρόεδρο της χώρας τους, η οποία ήδη αντιμετωπίζει τεράστια προβλήματα.

Ένα μεγάλο πρόβλημα, όπως είναι γνωστό, αποτελεί η κακή οικονομική κατάσταση και η αυξανόμενη ανεργία, σε συνδυασμό με την έντονη δράση των διαφόρων κυκλωμάτων «μαφίας» που δρουν στη χώρα, έχοντας σε πολλές περιπτώσεις καταφέρει να κρατούν το επίσημο κράτος σε ομηρία.

Πέρα από αυτό όμως, ένα άλλο πρόβλημα που απασχόλησε και τις προεκλογικές διακηρύξεις των πέντε συνολικά υποψηφίων για την προεδρία, είναι το μέλλον του νέου κράτους Σερβίας-Μαυροβουνίου, η τύχη του οποίου απειλείται από τη διάθεση του 50% περίπου των Μαυροβουνίων για απόσχιση και δημιουργία ανεξάρτητου κράτους. Στο πλαίσιο αυτό μάλιστα δεν είναι τυχαίο ότι έχει οριστεί ήδη η ερχόμενη Τρίτη ως ημέρα κατά την οποία στην ομοσπονδιακή βουλή οι εκπρόσωποι της Σερβίας και του Μαυροβουνίου θα υποβάλουν τις προτάσεις τους για τον εθνικό ύμνο και τα σύμβολα του νέου κράτους.

Ένα άλλο μεγάλο πρόβλημα τέλος είναι το θέμα του Κοσσυφοπεδίου, στο οποίο οι Σέρβοι όλο και περισσότερο τείνουν να δεχτούν μια λύση διχοτόμησης.

Η κρατική βία του Ισραήλ σημαδεύει... Ελλάδα

Οα μπορούσε να είναι ένα –έστω χοντροκομμένο– αστείο το γεγονός ότι το γνωστό Ίδρυμα Βίζενταλ εξέδωσε ταξιδιωτική οδηγία προς όλους τους Εβραίους του κόσμου να μην έλθουν στην Ελλάδα για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, επειδή, λέει, οι Ολυμπιακοί δεν θα είναι ασφαλείς, για τους Εβραίους, διότι η Ελλάδα αποτελεί τον μεγαλύτερο παραγωγό αντισημιτισμού στον κόσμο. Και θα ήταν αστείο για δυο λόγους: Ο ένας είναι ότι, κατά κοινή ομολογία, στην Ελλάδα δεν έχουν υπάρξει σοβαρά δείγματα αντισημιτισμού – το αντίθετο μάλιστα. Ο άλλος είναι ότι, εδώ και δυο χρόνια τουλάχιστον, μυστικές υπηρεσίες του Ισραήλ, μαζί με αντίστοιχες των ΗΠΑ και άλλων χωρών, αλωνίζουν κυριολεκτικά την Ελλάδα, στο πλαίσιο της προετοιμασίας της Ολυμπιάδας, ενώ στο μεταξύ ισραηλινές εταιρίες ασφάλειας, σε συνεργασία με αντίστοιχες αμερικανικές, έχουν πάρει τη μερίδα του λέοντος από τα πρωτοφανή σε μέγεθος κονδύλια της ασφάλειας των Αγώνων. Όμως το θέμα της «ταξιδιωτικής οδηγίας» είναι ευρύτερο και πολύ σοβαρότερο για να χαρακτηριστεί ως αστείο.

Πριν από λίγο καιρό, η πρεσβεία του Ισραήλ στην Αθήνα είχε διαμαρτυρηθεί έντονα για κάποιες δηλώσεις που είχε κάνει ο Μίκης Θεοδωράκης, αναφορικά με την πολιτική της κυβέρνησης του Αριέλ Σαρόν σε βάρος των Παλαιστινίων. Δηλώσεις καθαρά πολιτικού περιεχομένου, που για κανένα λόγο δεν στρέφονταν εναντίον της εθνικής ή της θρησκευτικής υπόστασης του Ισραήλ ως κράτους και πολύ περισσότερο εναντίον των Εβραίων γενικώς ως έθνους, άρα δεν περιείχαν ούτε ως ψήγμα οποιαδήποτε αντισημιτική διάθεση. Άλλωστε για το θέμα αυτό έχει δώσει τη δική του απάντηση ο ίδιος ο Μίκης.

Λίγο αργότερα ωστόσο, στη Γαλλία, ένας κωμικός ηθοποιός διώχθηκε με την κατηγορία του αντισημιτισμού, επειδή σε ένα θεατρικό νούμερο εμφανίστηκε με το παραδοσιακό κοστούμι των ορθόδοξων Εβραίων, χαιρετώντας με υψωμένο το χέρι αλλά Χίτλερ.

Η ιστορία αυτή, όμως, αποδεικνύεται πολύ σοβαρή, καθώς, φανερά πλέον, εντάσσεται σε μια ευρύτερη προσπάθεια, στόχος της οποίας είναι κάθε αντίδραση έναντι του Ισραήλ, ανεξαρτήτως

περιεχομένου, να θεωρείται και να αντιμετωπίζεται ως ποινικό αδίκημα. Μια προσπάθεια που ξεκινά από το πανίσχυρο εβραϊκό λόμπι στις ΗΠΑ και εξαπλώνεται και στην Ευρώπη, όπως έδειξε το πρόσφατο συνέδριο που οργανώθηκε με θέμα τον αντισημιτισμό και στο οποίο ένας από τους βασικούς ομιλητές ήταν και ο υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Κόλιν Πάουελ.

Βεβαίως δεν μπορεί να αμφισβητήσει κανείς ότι υπάρχουν σε όλο τον κόσμο άτομα, ομάδες, αλλά και έθνη που τρέφουν αισθήματα εχθρικά προς τους Εβραίους, για λόγους διάφορους, οι οποίοι δεν είναι δυνατό φυσικά να αναλυθούν και να εξηγηθούν σ' αυτό το σημείωμα. Από την άλλη όμως και κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι όλοι σχεδόν οι λαοί της υφηλίου και οι πολιτικές ηγεσίες τους έχουν αναγνωρίσει επίσημα, με όλους τους τρόπους και τα μέσα που διαθέτουν, το πραγματικό δράμα που έζησε το εβραϊκό έθνος και την γενοκτονία που υπέστη πριν και κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Είναι αξιοσημείωτο μάλιστα πόσο πολλοί βοήθησαν αργότερα, ώστε να βρεθούν οι φυγάδες δήμιοι των ναζιστικών κολαστηρίων και να παραδοθούν στη δικαιοσύνη, όπως τους άρμοζε, είτε για εγκλήματα πολέμου είτε για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Στο πλαίσιο αυτό ιδιαίτερα σημαντική και η δράση του Σιμόν Βίζενταλ και του Ίδρυματός που πήρε το όνομα του, με το οποίο σε ανύποπτο χρόνο συνεργάστηκε και το Αντί.

Από τότε όμως πέρασε πολύς χρόνος και πολλά άλλαξαν, μεταξύ αυτών και το κράτος του Ισραήλ, στο οποίο οι άλλοτε κυνηγημένοι Εβραίοι δημιούργησαν ένα καταπιεστικό στρατοκρατικό καθεστώς σε βάρος των Παλαιστινίων, που υφίστανται έναν απηνή διωγμό και από γηγενής πληθυσμός, με δικαιώματα αναγνωρισμένα επισήμως από την άλλοτε Κοινωνία των Εθνών όσο και από τον σημερινό ΟΗΕ, έχουν μετατραπεί σε πρόσφυγες στον δικό τους τόπο.

Στο πλαίσιο αυτό μάλιστα, κανένας δεν αμφισβάλλει, διεθνώς, ότι βασική αιτία της κατάστασης των διωγμών, των περιορισμών, των πιέσεων, των δολοφονιών και της συστηματικής γενοκτονίας σε βάρος των Παλαιστινίων, είναι ο άκρατος εθνικός και θρησκευτικός φονταμενταλισμός

μιας ισχυρής μερίδας σκληροπυρηνικών Εβραίων, μέσα και έξω από το Ισραήλ, οι οποίοι όχι μόνο επηρεάζουν άμεσα και διαμορφώνουν την πολιτική της χώρας τους, επιβάλλοντας το δικό τους παιχνίδι, αλλά και, μέσω των στενών πολιτικών, οικονομικών και άλλων δεσμών τους με τις ΗΠΑ και άλλες μεγάλες χώρες, προσπαθούν να επηρεάζουν προς όφελός τους και την διεθνή πολιτική σκηνή, προτάσσοντας βεβαίως σε κάθε περίπτωση το περίφημο «ολοκαύτωμα», σαν το επιχείρημα που μπορεί να δικαιολογήσει οποιοδήποτε έγκλημα, οποιαδήποτε αυθαιρεσία.

Έτσι δεν είναι τυχαίο ότι η κατάσταση που έχει δημιουργηθεί στο Ισραήλ αποτελεί εδώ και αρκετές δεκαετίες μια σοβαρή δικαιολογία για τις απεγνωσμένες –γι' αυτό και περισσότερο αιματηρές– πράξεις αντίστασης των Παλαιστινίων, όπως και ότι το παλαιστινιακό ζήτημα αποτελεί την αιχμή του δόρατος για την πλειονότητα των αραβικών και άλλων μουσουλμανικών χωρών στην πολεμική τους έναντι όχι μόνο του ίδιου του Ισραήλ αλλά και έναντι της Δύσης γενικότερα, με αποτέλεσμα τον τελευταίο καιρό η διεθνής κοινότητα να θεωρεί όλο και περισσότερο το Παλαιστινιακό ως την κυριότερη πηγή της διεθνούς τρομοκρατίας και το Ισραήλ ως έναν από τους μεγαλύτερους κινδύνους για την παγκόσμια ασφάλεια.

Η άμυνα λοιπόν είναι ο λόγος της εκστρατείας επηρεασμού ή εκφοβισμού της διεθνούς κοινής γνώμης εκ μέρους των απανταχού εβραϊκών οργανώσεων, κυρίως στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη. Μόνο που η κριτική ή και η πολεμική έναντι ενός κράτους, το οποίο αποδεδειγμένα ασκεί καταπίεση και τρομοκρατία, δεν συνιστά κατ' ανάγκη και κριτική ή πολεμική έναντι του λαού του, με την έννοια της εθνικής του υπόστασης ή του θρησκευτικού προσανατολισμού του, ούτε και προσβολή βεβαίως σε μια παλαιότερη τραγική περίοδο του λαού αυτού. Έτσι, κάθε συσχέτισμός αποτελεί απλώς μια πολύ βολική υπεραπλούστευση, αντίστοιχη της αμερικανικής ρήσης «όποιος δεν είναι μαζί μας υποστηρίζει την τρομοκρατία». Είναι δε προς τιμήν της ελληνικής εβραϊκής κοινότητας, που δημόσια αποκέρυξε την «ταξιδιωτική οδηγία» και τις αιτιάσεις του Ίδρυματος Βίζενταλ σε βάρος της Ελλάδας.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΟΣΧΟΝΗΣΙΟΣ

Ο Ραμπαγάς και οι γυναίκες ή «Η επιστήμη δεν έχει φύλον»

της Ελένης Πολίτου-Μαρμαρινού

Το καλοκαίρι του 1878 ο θίασος «Μένανδρος» ανεβάζει στο θέατρο «Απόλλων» και σε μετάφραση Ιω. Καμπούρογλου την κωμωδία του Victorien Sardou (1831-1908) *Rabagas* (1872), πολιτική σάτιρα της οποίας ο τίτλος παρέπεμπε στο παρεφθαρμένο όνομα του γάλλου πολιτικού Léon Gambetta (1838-1882), υποπτηρική του «οπορτουνισμού» στην πολιτική. Η κυβέρνηση Κουμουνδούρου απαγορεύει αμέσως τις παραστάσεις, προκειμένου να προστατεύσει τη φήμη του Γαμβέττα, ο οποίος την εποχή ακριβώς αυτή είχε επιδείξει αξιόλογη δραστηριότητα στο Συνέδριο του Βερολίνου υπέρ των ελληνικών συμφερόντων. Στις 14 Αυγούστου 1878 λοιπόν, μέσα στο σάλο του είχε προκαλέσει στην ελληνική πρωτεύουσα η απαγόρευση των παραστάσεων, κυκλοφορεί ο *Ραμπαγάς*, εφημερίδα πολιτικοσατιρική, με εκδότες τον Βλάση Γαβριηλίδη (1848-1920) και τον Κλεάνθη Τριαντάφυλλο (1850;-1889), δύο φιλελεύθερους και προοδευτικούς δημοσιογράφους που ιδίως είχαν έρθει από την Κωνσταντινούπολη, με την ελπίδα ότι στο ελληνικό κράτος θα μπορούσαν να εκφράζουν και να διαδίδουν ελεύθερα τις δημοκρατικές ιδέες τους, για τις οποίες είχαν δεινοπαθήσει στην απολυταρχική Τουρκία.¹ Έτο προγραμματικό άρθρο του πρώτου φύλλου αποσαφηνίζεται ότι *ραμπαγάς* είναι ο «παληάνθρωπος», αυτός ο οποίος ουδεμίαν έχει αρχήν, αίσθημα ουδέν, χαρακτήρα ουδένα» και διακηρύσσεται πως, αφού «είμεθα όλοι Ραμπαγάδες εν Ελλάδι, από του ανωτάτου μέχρι του κατωτάτου», στόχος της εφημερίδας θα είναι να στηλιτεύει τα κακώς κείμενα της ελληνικής πολιτικής, κοινωνικής και πνευματικής ζωής, κάθε



Κλεάνθης Τριαντάφυλλος

δηλαδή φαυλότητα που εμποδίζει την πρόοδο του τόπου.

Η συμβολή αυτής της σχετικά μακρόβιας (14 Αυγούστου 1878 - 4 Μαΐου 1889, κάθε Πέμπτη και Κυριακή σε τετρασέλιδα ή συνηθέστερα οκτασέλιδα φύλλα) και ιδιαίτερα μαχητικής εφημερίδας στην ανανέωση και τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής κοινωνίας σε όλους τους τομείς κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου αι. είναι εμφανής.² Σταθερά και θαρραλέα αντιμοναρχική, κυρίως χάρις στους αγώνες του Κλ. Τριαντάφυλλου,³

1. Βλ. Δημήτρης Σταμέλος, *Πρωτοπόροι και ήρωες της ελληνικής δημοσιογραφίας: Βλάσης Γαβριηλίδης, Κλεάνθης Τριαντάφυλλος-Ραμπαγάς*. Γλάρος, Αθήνα 1982.

2. Βλ. Ελένη Πολίτου-Μαρμαρινού, «Η εφημερίδα *Ραμπαγάς* (1878-1889) και η συμβολή της στην ανανέωση της νεοελληνικής λογοτεχνίας», *Παρνασσός*, ΚΑ' (1979) 235-257, όπου και σχετική βιβλιογραφία.

3. Το πρωτοσέλιδο άρθρο του πρώτου φύλλου είχε ως αποτέλεσμα τη σύλληψη και προφυλάκιση των δύο εκδοτών με την κατηγορία της εξύβρισης του ανωτάτου άρχοντος. Στις 7 Αυγούστου 1879 ο Τριαντάφυλλος συλλαμβάνεται κατηγορούμενος για αντιβασιλική δημοσιογραφία. Τον Μάιο του 1881 ο Τριαντάφυλλος συλλαμβάνεται ύστερα από τη δημοσίευση του ποιήματός του *Βασιλιά* – ο Γαβριηλίδης είχε εντωμεταξύ αποχωρήσει και είχε προχωρήσει μόνος του στην έκδοση (16 Ιανουαρίου 1880) της εφ. *Μη Χάνεσαι* (ο τίτλος από συνήθη

φράση του Αλ. Κουμουνδούρου). Στις 19 Απριλίου 1886 ο Τριαντάφυλλος συλλαμβάνεται και πάλι εξαιτίας της απροκάλυπτης αντιβασιλικής εκστρατείας του, αυτή τη φορά με τη σοβαρή κατηγορία της υποκίνησης σε στάση. Τέλος, άρθρο του Ρόγκκου Χοϊδά δημοσιευμένο στον *Ραμπαγά* της 4ης Σεπτεμβρίου 1888 θεωρείται υβριστικό για το πρόσωπο του βασιλιά και του διαδόχου με αποτέλεσμα τη σύλληψη τόσο του αρθρογράφου όσο και του εκδότη της εφημερίδας και τη φυλάκισή τους με διαταγή του Χαρ. Τρικούπη. Ύστερα από πολύμηνη προφυλάκιση καταδικάζονται ο μεν Χοϊδάς σε τρία χρόνια φυλάκιση, ο δε Τριαντάφυλλος σε επτά χρόνια ειρκτή. Στις 25 Μαΐου 1889 ο Κλεάνθης Τριαντάφυλλος, με καταρρακωμένο ηθικό και κλονισμένη υγεία, αυτοκτονεί ενώ ο Χοϊδάς, αρνούμενος ως την τελευταία στιγμή να υποβάλει αίτηση για απονομή βασιλικής χάριτος, πεθαίνει στις 15 Μαΐου 1890 εκτίοντας την ποινή του στις φυλακές Χαλκίδας

συσπειρώνει γύρω της δημοκράτες όπως ο Ρόκκος Χοϊδάς (1830-1890) και, εκτός από τον πολιτικό στίβο, προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες και στον κοινωνικό τομέα καυτηριάζοντας τη συντηρητική νοοτροπία και καταγγέλλοντας κάθε μορφή κοινωνικής αδικίας. Σ' αυτό ακριβώς το γενικότερο ιδεολογικό πλαίσιο του *Ραμπαγά* εντάσσονται και οι ριζοσπαστικές για την εποχή θέσεις της εφημερίδας υπέρ των δικαιωμάτων των γυναικών. Οι πρώιμες αλλά και συνεπείς αυτές θέσεις μου επιτρέπουν μάλιστα να υποστηρίξω πως το ελληνικό φεμινιστικό κίνημα, που αναπτύχθηκε αργότερα γύρω από την *Εφημερίδα των Κυριών* (1887 κ.εξ.),⁴ προετοιμάστηκε αρκετά και από τις στήλες του *Ραμπαγά*, του «ριζοσπαστικότερου πολιτικού έντυπου του καιρού εκείνου», όπως έχει χαρακτηριστεί.⁵

Από τη σχετική ύλη παραθέτω εδώ πρωτοσέλιδο άρθρο δημοσιευμένο στο χριστουγεννιάτικο φύλλο του 1879 (έτος Β', αρ. 144, Κυριακή 23 Δεκεμβρίου 1879, σσ. 1-3) με τίτλο «Κάτω οι άνδρες! Επάνω οι γυναίκες!». Στο άρθρο αυτό, που δημοσιεύεται την επαύριο ακριβώς συζήτησης στη Βουλή με αφορμή την απόρριψη από την πρωτανεία αιτήματος δύο αποφοίτων του Αρσακείου να εγγραφούν στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου, ο Κλεάνθης Τριαντάφυλλος, υπό το ψευδώνυμο «Τραμπούκος», ξιφουλκεί όχι μόνον υπέρ της ισότητας των γυναικών ως προς την πρόσβαση στην επιστημονική γνώση, διότι «η επιστήμη δεν έχει φύλον», αλλά και υπέρ του προβαδίσματος των γυναικών στη γνώση αυτή, διότι «η επιστήμη είναι γυνή και μόνον γυνή».⁶ Το κείμενο είναι βέβαια γραμμένο με το γνωστό ευτράπελο ύφος της εφημερίδας:

Δόξα και τιμή εις την Εύαν, ήτις έβαλεν εις την κεφαλήν του Αδάμ την γνώσιν επιφυλαττομένη να του βάζη επί της κεφαλής τους κλάδους του ξύλου της γνώσεως.

Παρούσα είναι και η πολιτική με τη μορφή και πάλι σατιρικών υπαινιγμών:

Εν μέσω της λιμναστικής υμών καταστάσεως και καθ' ον χρόνον όλα μας εκκρεμή και μετέωρα έχομεν τα ζητήματα, εκτός του αγκυροβολήσαντος κουμουνδουρικού [... Ο πτωχός ελληνισμός] ως νέος Τάνταλος, ούτε εις την λίμνην των Ιωαννίνων δεν φθάνει σήμερα να σβύση την δίψαν του [...]. Ο Μπένσης του Παραδείσου τον ηπειλεί διά φυλακίσεως εν τη γη του κλαυθμώνος [...]. Το πετωμένον σκαμνί του υπουργού [...].

Κάτω όμως από αυτήν την ανάλαφρη επιφάνεια υπάρχει μια σοβαρή και τεκμηριωμένη επιχειρηματολογία για το δι-

καίωμα των γυναικών να έχουν ίσες ευκαιρίες με τους άνδρες σε όλους τους τομείς της δημόσιας ζωής. Και αν, για την υποστήριξη του συγκεκριμένου αιτήματος των δύο Αρσακειάδων να σπουδάσουν στην Ιατρική Σχολή, ο Τριαντάφυλλος χρησιμοποιεί απλώς ως επιχειρήματα την ευεργετική επίδραση που έχει στον ασθενούντα άνδρα η γυναικεία γοητεία (*Φαντάσθητε πόσαι μαγικάί θεραπείαι θα γίνονται διά μόνης της επιδράσεως του κάλλους, της γλυκείας συμπεριφοράς, της γοητευτικής επικρούσεως και ακροάσεως θήλος Ασκληπιού επί άρρενος νοσούντος*), το γενικότερο θέμα της ισότητας των γυναικών αντιμετωπίζεται από την ακλόνητη προοπτική της κοινωνικής δικαιοσύνης. Έτσι, ήδη με τον υπότιτλο *Ελευθερία! Ισότης! Αδελφότης!* ολόκληρο το περιεχόμενο του άρθρου στεγάζεται κάτω από το τρίπτυχο σύνθημα της Γαλλικής Επανάστασης, ενώ ειδικότερα σημεία του ερμηνεύονται και αυτά από σκοπιά καθαρά κοινωνιολογική:

Ο ανδρικός εγωϊσμός ζητεί την γυναίκα, οσάκις διαπραχθή έγκλημά τι θεωρών αυτήν 99 τοις 0/0 ως πρώτην αιτίαν του εγκλήματος. Αλλ' είναι φυσικόν ο αδικούμενος, ο παραγκωνιζόμενος, ο υποκύπτων υπό τον όγκον της ανωτέρας ισχύος και βίας να εκδικήται και να γίνεται πηγή σκοτίων έργων.

Αξιοσημείωτο είναι ακόμη το γεγονός ότι η εφημερίδα παίρνει αμέσως υπό την προστασία της τις δύο «Ελληνίδες» σημαφόρους της προόδου, αίτινες πρώται διεμαρτυρήθησαν κατά της παρ' ημίν αποκλειστικότητας των ανδρών εν τη επιστήμη». Ενθουσιασμένος ο Κλ. Τριαντάφυλλος, γιατί με την ενέργειά τους οι θαρραλέες αυτές Αρσακειάδες εκφράζουν αρχές, τις οποίες όχι απλώς συμμερίζεται αλλά και μάχεται για την επικράτησή τους, βρίσκει την ευκαιρία να προβάλλει πάγιες θέσεις του, επικαλούμενος αφενός την παλαιότερη ρήση της Madame de Stael «Η μεγαλοφυΐα δεν έχει άρρεν ή θήλυ φύλον» και αφετέρου τις σύγχρονες του προοδευτικές ιδέες που εκπορεύονται από την Αμερική:

Δύο θαρραλέαι σημαιοφόροι των αμερικανικών ιδεών [... Η τολμηρά καινοτόμος δυάς] ανεπέτασε την σημαίαν εφ' ης γέγραπται το αμερικανικόν: Go ahead!...

Ο αρθρογράφος υπερακοντίζει τελικά τις δύο Ελληνίδες με προτάσεις που υπερχαλύπτουν το συγκεκριμένο αίτημά τους:

Και αν όλαι της επιστήμης αι έδραι αφεθώσιν ελεύθεραι, αν εις την γυναίκα συγχωρηθή να γίνεται νομική, φιλόσοφος, φι-

4. Βλ. Ελένη Βαρίκα, *Η εξέγερση των κυριών. Η γένεση μιας φεμινιστικής συνείδησης στην Ελλάδα, 1833-1907*. Β' έκδοση. Κατάρτι, [Αθήνα] 1996.

5. Κωστής Μοσχώφ, *Η εθνική και κοινωνική συνείδηση στην Ελλάδα, 1830-1909. Ιδεολογία του μεταπρατικού χώρου*. Θεσσαλονίκη 1972, σ. 201.

6. Ας σημειωθεί πως εγγραφή φοιτήτριας στο Πανεπιστήμιο επιτράπηκε μόλις κατά το ακαδημαϊκό έτος 1890-91, στο Τμήμα Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής και επί πρωτανείας Γ.

Μιστριώτου. Για περισσότερα βλ. Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, «Προ των Προπυλαίων: η εξέλιξη της ανώτατης εκπαίδευσης των γυναικών στην Ελλάδα», στο: *Εκπαίδευση και φύλο. Ιστορική διάσταση και σύγχρονος προβληματισμός*. Επιμέλεια έκδοσης Β. Δεληγιάννη και Σ. Ζιώγου. Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 333-415. Βλ. και Ελένη Φουρναράκη, *Εκπαίδευση και αγωγή των κοριτσιών*. Ελληνικοί προβληματισμοί (1830-1910). Ένα ανθολόγιο. Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, 11, Αθήνα 1987, σσ. 53-57.

λόλογος, θεολόγος, φυσικομαθηματική, κ.τ.λ., τίς οίδε τότε οποία τις αναζύμωσις θα επέλθη εις το έθνος εκ της ισότητος ταύτης των δικαιωμάτων συνεπαγομένης την ισότητα των καθηκόντων;

Ορισμένες μάλιστα από τις προτάσεις του Τριαντάφυλλου (μεικτή Σχολή Ευελπίδων, πλήρη πολιτικά δικαιώματα στις γυναίκες...) είναι τόσο προωθημένες για την εποχή του, ώστε υπερβαίνουν και αυτές τις προσφιλείς του «αμερικανικές ιδέες».⁷

Και αφού, εις τους σκοτεινούς χρόνους της δουλείας έλαμψαν ως μετέωρα αι ηρωίδες της ελληνικής επανάστασης, διατί σήμερα δεν θα διέπρεπον αι Ελληνίδες και ως μαθήτριάι νέας θηλείας Σχολής των Ευελπίδων, ή μάλλον ως συμμαθήτριάι των εν αυτή; [...] Δότε την χείρα εις την γυναίκα, υψώσατέ την μέχρις υμών, αναβιάσατέ την εις την έδραν του επιστήμονος, εις τα εδώλια του βουλευτού, εις την εξέδραν του δικαστού, εις το πετσωμένον σκαμνί του υπουργού.

Έχει, τέλος, ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε πως η γλώσσα του άρθρου, όσο κι αν είναι η καθαρεύουσα της εποχής, είναι μια γλώσσα ζωντανή και παραστατική, γιατί ο Τριαντάφυλλος δεν διστάζει να χρησιμοποιεί, ανάλογα με τις ανάγκες του, εκφράσεις, διατυπώσεις και λέξεις αντλημένες από τον ακραίο καθαρεύοντα ως τον πιο καθημερινό προφορικό λόγο:

Εκέρδησε πελατείαν επίζηλον και τοις περιφημοτέροις θιασώταις του Ασκληπιού, αλλά και

αν η Εύα δεν ησθάνετο πρώτη την σωτήριον φαγούραν της περιεργείας...

Τον ηπείλει διά φυλακίσεως εν τη γη του κλαυθμώνος, αλλά και

τον απλήστως φερμαριζόμενον υπ' αυτού καρπόν.

Το πτύχιον Πανεπιστημίου της Ελβετίας, αλλά και η πατέντα της εξώσεως.

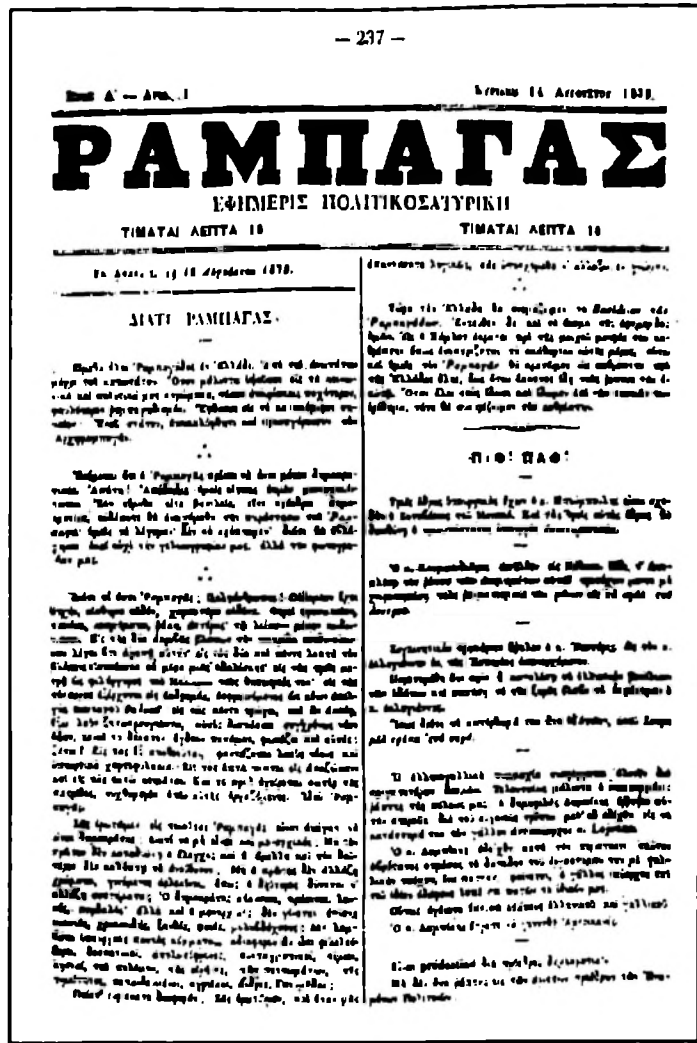
Το μικκύλον ελληνικόν ζητημάτιον, αλλά και το πετσωμένον σκαμνί του υπουργού.

Ο κλωστομύσταξ Κουμουνδούρος, αλλά και ο θεοξούριστος Γεωργαντάρας.

Στη γλωσσική αυτή ελευθερία οφείλεται ασφαλώς και η παρατήρηση του Παλαμά πως η σάτιρα του Κλεάνθη Τριαντάφυλλου γραφόταν «σε μια γλώσσα ζωγραφική, που είχε κάτι από της θάλασσας τη δροσιά και τον αέρα, κάτι σχετικώς ποιητικώτερο, και κάποτε φλογερώτερο από τα σατυρικά του Καρύδη και των μαθητάδων του».⁸

Στο παρακάτω δημοσιευόμενο κείμενο διατηρώ την ορθογραφία και τη στίξη του πρωτοτύπου, εκτός από τη διόρθωση ενός προφανούς τυπογραφικού λάθους (πραύειν αντί πραύνειν). Προσθέτω ορισμένα πραγματολογικά σχόλια, χρήσιμα για την κατανόηση σημείων του κειμένου από τον σημερινό αναγνώστη.

7. Σύμφωνα με άρθρο του ίδιου στο φύλλο της 10ης Απριλίου 1880, μόλις τότε δόθηκαν πολιτικά δικαιώματα στις έγγαμες μόνον γυναίκες «εις μίαν των χωρών του Νέου Κόσμου».



**ΚΑΤΩ ΟΙ ΑΝΔΡΕΣ!
ΕΠΑΝΩ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ!**
Ελευθερία! Ισότης! Αδελφότης!

Δύο απόφοιτοι του Αρσακείου, δύο θαρραλέαι σημαιοφόροι του αμερικανικών ιδεών, ων (όχι των ιδεών, αλλά των σημαιοφόρων) ο πολίτης *Ραμπαγάς* θα έσφιγγε την χείρα, εξήτησαν να καταταχθώσιν εις την ιατρικήν σχολήν του Πανεπιστημίου μας και το Πανεπιστήμιον, το ψυχρόν και ουδέτερον Πανεπιστήμιον, έστρεψε προς αυτάς τα νώτα!

Τας Αμερικανίδας⁹ αυτάς πολίτιδας λαμβάνει υπό την προστασίαν του ο *Ραμπαγάς*, χωρίς να έχη την τιμήν να τας γνωρίζη, μόνον και μόνον διότι συμμερίζεται τας αρχάς των, διότι θέλει τέλος πάντων να ίδη κινούμενον το θήλυ γένος εν Ελλάδι, αφού εκ του άρρενος, ως απεδείχθη μέχρι τούδε, ου δύναται τι αγαθόν είναι.

Τα εγκαίνια της ωραίας ταύτης αρχής τελούντες αναφωνούμεν απευθυνόμενοι προς τας ανδρικής πύλας του *φλογερού καμινιού* μας:

— Άρατε πύλας οι πρυτάνεις και εισελεύσονται αι βασίλισσαι της επιστήμης!

Διότι αι γυναίκες είναι προωρισμένοι να βασιλεύσωσι πανταχού και εν αυτή έτι τη δημοκρατία των γραμμάτων.

Βεβαίως η προσφιλής του Πανεπιστημίου νεολαία, αν ηρωτάτο, διά γενικής αναστάσεως θα εψήφιζε την εις τα εδώλια

8. Κωστή Παλαμά, *Άπαντα*, τόμ. 4ος, σ. 438.

9. Εξαιτίας των αμερικανικής προέλευσης ιδεών τους.

της παραδοχῆς της τολμηρᾶς καινοτόμου δυνάδος,¹⁰ ἥτις πρῶ-
τη ἐν τῇ πεζῇ κοινωνίᾳ μας, ἐν μέσῳ τῆς λιμναστικῆς ἡμῶν
καταστάσεως καὶ καθ' ὃν χρόνον ὅλα μας ἐκκρεμῆ καὶ μετέ-
ωρα ἔχομεν τὰ ζητήματα, ἐκτός του ἀγκυροβολήσαντος κου-
μουνδουρικῆς, ἔδειξε σημεῖα ορμῆς, ἀρχεβουλίας, κινήσε-
ως, σαλευτικῆς διαθέσεως καὶ ἀνεπέτασε τὴν σημαίαν ἐφ' ἧς
γέγραπται τὸ ἀμερικανικόν:

— Go ahead!

Δηλαδή εμπρός! πανταχοῦ εμπρός! πάντοτε εμπρός!

—
Ἄν ἦτο ἀνάγκη νὰ ψηφισθῆ νόμος παρὰ τῆς Βουλῆς, ὅπως
ἐπιτραπῆ εἰς τὸ θῆλυ μέρος τοῦ ἐλληνισμοῦ νὰ διαγωνισθῆ
πρὸς τὸ ἄρρεν ἐν τῇ εὐγενεῖ παλαιστρα τῆς ἐπιστήμης, ὁ *Ρα-
μπαγᾶς* παρακαλεῖ καὶ παρακαλεῖ πρῶτην φορᾶν, τὸν «εὐγε-
νέστατον» καὶ «γλυκύτατον» Κουμουνδούρον¹¹ τοῦ Οἰκονό-
μου,¹² τὸν «ἀγαπητόν» καὶ «σεβαστόν» Κουμουνδούρον τοῦ
Ἰακωβάτου¹³ νὰ υποβάλλῃ ἐν τοιοῦτο νομοσχέδιον εἰς τὴν
Βουλήν, ἥτις, ὡς εἰς καὶ μόνος Τσουτσουνάτος,¹⁴ θὰ το παρα-
δεχθῆ παμψηφεῖ.

Ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ τοῦ «αἰμοβόρου», κατ' Ἰακωβάτον, Ἀλε-
ξάνδρου¹⁵ ἐπιτρέπεται ἡ εἰς τὰ Πανεπιστήμια φοίτησις τῶν
Ρωσίδων.

Καὶ ὁ *Ραμπαγᾶς* ἐγνώρισε *ρωσίδα ἰατρόν* (ὁ Κόντος ἀς
ορίσῃ τὸ θηλυκόν τοῦ ἰατροῦ) πρὶν ἔλθῃ ἐκ περάτων, δηλα-
δὴ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως,¹⁶ ὅπου πλέον εἶναι τὰ πέρατα
τῆς γῆς διὰ τὸν πτωχόν ἐλληνισμόν ὅστις, ὡς νέος Τάντα-
λος, οὔτε εἰς τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων δὲν φθάνει σήμε-
ρον νὰ σβύσῃ τὴν δίψαν τοῦ, ἐγνώρισε, λέγομεν, Ρωσίδα,
ἥτις φέρουσα *πτύχιον* (Κόντε, σε ἀκολουθῶ πιστῶς) Πανε-
πιστημίου τῆς Ελβετίας ἐκέρδησε πελατεῖαν ἐπιζήλον καὶ
τοὺς περιφημοτέρους θιασώταις τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Ἀπὸ τῶν ἀβρῶν χειρῶν τῆς περικαλλοῦς ἐκείνης Ρωσίδος
καὶ τὸ ἀηδέστερον καθαρτικόν ἦτο νέκταρ καὶ τὰ πι-
κρότερα καταπότια ἦσαν μελίπηκτα, ἤρκει δὲ ἡ ἀκτινοβό-
λος ἐμφάνισις τῆς μορφῆς αὐτῆς, ἵνα χύσῃ θάλλπος γλυκύ
εἰς τὸν ριγούντα ἐκ πυρετοῦ ἢ γαλβανίσῃ τοὺς ἀποναρκω-

θέντας μυς τοῦ ψυχορραγούντος.

Τὰ ἰατρικὰ θαύματά τῆς ἦσαν θαύματα *Εὐαγγελιστρίας*.
Περὶ τὸ ὄνομά τῆς υψούτο θυμίαμα εὐλογιῶν τόσων ὅσων
οὐδέποτε ἠξιώθη ὁ θαυματουργότερος τῶν αγίων.

Ἦτο τῆς ἐπιστήμης ἡ προσωποποίησις.

Γλυκεία, παρήγορος, πλήρης αὐταπαρηνησίας, τρέπουσα
εἰς φυγὴν τὸν θάνατον δι' ἐνός μειδιάματος, ἐμφυσῶσα τὴν
ζωὴν δι' ἐνός φυσήματος, ὡς ὁ θεὸς εἰς τὸν πρωτόπλαστον.

Ὁ χους αὐτὸς ὅστις λέγεται ὕλη ὑπήκουεν εἰς ἐν αὐτῆς
«γεννηθῆτω!»

Ἐπλαττεν ἐκ τοῦ μηδενός. Ἦτο Θεός!...

—
Ἀλλὰ βλασφημῶ ἴσως, ἀν τὴν Ρωσίδα ἐκείνην θέσω ὑπε-
ράνω τῶν Ἑλληνίδων σημαιοφόρων τῆς προόδου, αἰτίνας
πρῶται διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς παρ' ἡμῖν ἀποκλειστι-
κότητος τῶν ἀνδρῶν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ.

Ἡ Κυρία Στάελ εἰσήλασέ ποτε διὰ τῆς βίας εἰς τὰ ολύμπια
δῶματα τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, μεθ' ὅλην τὴν ἀντί-
στασιν τοῦ πυλωροῦ ὅστις ἐκράζεν αὐτῇ:

— Ἀλλά, Κυρία, ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος! Ὁ αυτοκράτωρ
κάνει τὸ λουτρόν του!

Καὶ πρὸ τοῦ Διὸς τῆς Ευρώπης ἐμφανισθεῖσα, ἐνῶ ἐκεῖ-
νος ἐντρέπετο διὰ τὴν ἀδαμιαίαν γυμνότητά του, ἀνεφώνη-
σε:

— Μεγαλειότατε, ἡ μεγαλοφυΐα δὲν ἔχει ἄρρεν ἢ θῆλυ
φύλον!

Αὐτὸ τούτο δύνανται νὰ εἰπῶσιν αἱ δύο τῆς ἐπιστήμης ἱε-
ροφάντιδες εἰς τὴν σεβαστὴν τοῦ Πανεπιστημίου πρυτανεί-
αν, ἥτις λούεται εἰς τὰ νάματα τῆς ἰατρικῆς.¹⁷

— Ἡ ἐπιστήμη δὲν ἔχει φύλον.

Ἦ καὶ ἄλλως:

— Ἡ ἐπιστήμη εἶναι γυνή καὶ μόνον γυνή.

Διότι ἡ ἐπιστήμη ἐγεννήθη παρὰ τῆς γυναικός.

Ἡ ἐπιστήμη εἶναι θυγάτηρ τῆς γυναικειᾶς περιεργείας.

Ἄν ἡ Εὐὰ δὲν ἠσθάνετο πρῶτη τὴν σωτήριον φαγούραν
τῆς περιεργείας καὶ δὲν ἐδάγκανε τὸ μῆλον τοῦ ξύλου τῆς

10. Ἡ θετικὴ στάσις τῶν φοιτητῶν, ποὺ προεξοφλεῖ ὁ
Τριαντάφυλλος τὸ 1879, ἐγένετο φανερὴ τὸ 1887, ὅταν ομάδα
φοιτητῶν, διαφωνώντας μετὰ νέα ἀπόρριψη αἴτησις ἀπόφοιτος
τοῦ Ἀρσακείου νὰ ἐγγραφῆ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, δημοσιεύουν
στὶς ἐφημερίδας «Διαμαρτυρήσιν» καὶ δηλώνουν ὅτι «μετ'
ἐθνικῆς ὄντως υπερηφανείας καὶ ἀνεκλαλήτου χαράς θὰ
δεχθῶσιν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν τὴν υψηλόφρονα νέαν, ἥτις θ'
ἀνυψώσῃ τὴν σημαίαν τῆς πνευματικῆς χειραφετήσεως τῆς
Ἑλληνίδος...». Βλ. Σιδηροῦλα Ζιώγου-Καραστεργίου, «Πρὸ τῶν
Προπυλαίων: ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀνώτατης ἐκπαίδευσης τῶν
γυναικῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι», ὁ.π. στὴ σ. 6, σσ. 338-339.

11. Ἀλέξανδρος Κουμουνδούρος (1815-1883). Πρωθυπουργὸς κατὰ
τὴ δημοσίευσιν τοῦ ἀρθροῦ, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν τῆς 23ης
Σεπτεμβρίου / 5ης Ὀκτωβρίου 1879.

12. Ἀριστείδης Οἰκονόμου (1835-1890). Νομομαθὴς, ἐκδότης τῆς
ἐφ. *Νέαι Ἰδέαι*.

13. Γεώργιος Ἰακωβάτος (1813-1882). Βουλευτὴς, ἀδελφὸς τοῦ

Νικολάου (1798-1883), βουλευτὴ καὶ αὐτοῦ τὸ 1879 καὶ
προσωρινοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς.

14. Τσουτσουνάτος Ζερβός. Βρακοφόρος βουλευτὴς Μέσης
Κερκύρας, σατιριζόμενος συχνά εἰς τὰ ἐντυπα τῆς ἐποχῆς τόσο γιὰ
τὴ χωρικὴν τοῦ ἐμφάνισιν ὅσο καὶ γιὰ τὸ ὄνομά του. Πρβλ. καὶ τὸ
λατινιστὶ ἐπίγραμμα τοῦ Γ. Σουρῆ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «*Souris*»
ἐν τῷ *Ραμπαγᾶ* (ἔτος Β', ἀρ. 128, 28 Ὀκτωβρίου 1879, σ. 2):

Quid nomen audiverit, o Jupiter, senatus!

Et visu est horribilis et dictu «Tsoutsounatus»!

15. Ἀλέξανδρος Β' (1818-1881), τσάρος τῆς Ρωσίας (1855-1881).

16. Ὅπως μνημονεύτηκε, ὁ Τριαντάφυλλος καὶ ὁ Γαβριηλίδης εἶχαν
ἐρθῆ ἐν τῇ Ἀθῆνᾳ ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

17. Κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸ ἔτος 1879-1880 πρύτανης τοῦ
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἦταν ὁ καθηγητὴς τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς
Θεόδωρος Ἀρεταῖος (1830-1895), μετὰ κληροδοτήματα τοῦ οὐλοῦ
ιδρύθηκε τὸ πανεπιστημιακὸ νοσοκομεῖον ποὺ φέρει τὸ ὄνομά
του.

γνώσεως, πού θα ετόλμα ποτέ ο βλαξ, ο δειλός Αδάμ, να εγγίση τον απλήστως φερμαριζόμενον υπ' αυτού καρπόν, αφού ο Μπένσης¹⁸ του Παραδείσου τον ηπείλει διά φυλακίσεως εν τη γη του κλαυθμώνος και τελευταίον διά της καρμανιόλας του θανάτου;

Δόξα και τιμή εις την Εύαν, ήτις έβαλεν εις την κεφαλήν του Αδάμ την γνώσιν επιφυλαττομένη να του βάζη επί της κεφαλής τους κλάδους του ξύλου της γνώσεως.

Διά το πολυθέλητρον ήμισυ του ανθρωπίνου γένους δεν υπάρχει εισιτήριο μεγαλύτερον εις τον εγωϊστικόν παράδεισον της ανδρικής επιστήμης από την πατένταν της εξώσεως εκ του θείου Παραδείσου.

Είναι δι' αυτάς μέγα εισιτήριο το εξιτήριο εκείνο.

Και διατί να μην έχωσι τα Έθνη γυναίκας θεραπευούσας, αφού έχωσι γυναίκας τραυματιζούσας;

Και τίς άλλος παρά την γυναίκα είναι ειδικώτερος εις νοσήματα έχοντα την πηγήν αυτών εις το πάσχον ηθικόν του ανδρός;

Ως δεν υπάρχει ανήρ νοσοκόμος δεξιώτερος γυναικός, δεν θα υπάρξη περί το πραϋνειν τους πόνους του πάσχοντος Αρεταίος¹⁹ ή Πρετεντέρης²⁰ δοκιμώτερος διδακτορίδος μαγνητιζούσης διά του αμφιβληστροειδούς αυτής τα κύτταρα του ασθενούς και κατορθούσης να προλαμβάνη την εναλλαγήν της ύλης και ν' αποσοβή τον κίνδυνον της μοργανείου παρατηρήσεως.²¹

Φαντάσθητε πόσαι μαγικαί θεραπείαι θα γίνωνται διά μόνης της επιδράσεως του κάλλους, της γλυκείας συμπεριφοράς, της γοητευτικής επικρούσεως και ακροάσεως θήλεος Ασκληπιού επί άρρενος νοσούντος!

Και αν όλαι της επιστήμης αι έδραι αφεθώσιν ελεύθεραι, σν εις την γυναίκα συγχωρηθή να γίνεται νομική, φιλόσοφος, φιλόλογος, θεολόγος, φυσικομαθηματική, κ.τ.λ., τίς οίδε τότε οποία τις αναζύμωσις θα επέλθη εις το έθνος εκ της ισότητος ταύτης των δικαιωμάτων συνεπαγομένης την ισότητα των καθηκόντων;

Και αφού εις τους σκοτεινούς χρόνους της δουλείας έλαμψαν ως μετέωρα αι ηρωίδες της ελληνικής επαναστάσεως, διατί σήμερον δεν θα διέπρεπον αι Ελληνίδες και ως μαθή-

τριαι νέας τινός θηλείας Σχολής των Ευελπίδων, ή μάλλον ως συμμαθήτραι των εν αυτή ομοφύλων των;

Φαντάσθητε τώρα την γυναίκα και εν τη πολιτική.

Ο Δηληγιάννης²² δεν κατώρθωσε να λύση το μικκύλον ελληνικόν ζητημάτων.

Αλλ' η γυνή μη αμφιβάλλετε ότι θα το έλυε.

Θα είχεν, ως διπλωμάτης, γόητρον ακαταμάχητον.

Ουδείς ανήρ, είτε κλωστομύσταξ, ως ο Κουμουνδούρος, είτε θεοξούριστος, ως ο Γιωργαντάρας,²³ θα ηδύνατο να διεξαγάγη κάλλιον ωραίας διπλωμάτιδος τα ακανθωδέστερα των ζητημάτων και ουδείς θα ηδύνατο να διατηρηή φιλικωτέρας τας μετά των δυνάμεων σχέσεις.

Οπίσω άνδρες! Εν πολέμω, εν Αμαζόνων τάγμα θα έσυρε μέχρις Αθηνών τον Δομοκόν μετά των εν αυτώ Τούρκων.

Ο ανδρικός εγωϊσμός ζητεί την γυναίκα,²⁴ οσάκις διαπραχθή έγκλημά τι θεωρών αυτήν 99 τοις 0/0 ως πρώτην αιτίαν του εγκλήματος.

Αλλ' είναι φυσικόν ο αδικούμενος, ο παραγκωνιζόμενος, ο υποκύπτων υπό τον όγκον της ανωτέρας ισχύος και βίας να εκδικήται και να γίνεται πηγή σκοτίων έργων.

Δότε την χείρα εις την γυναίκα, υψώσατέ την μέχρις υμών, αναβιβάσατέ την εις την έδραν του επιστήμονος, εις τα εδώλια του βουλευτού, εις την εξέδραν του δικαστού, εις το πετσωμένον²⁵ σκαμνί του υπουργού και τότε θα ζητήτε όχι μόνην την γυναίκα, αλλά το ανδρόγυνον ή το γύνανδρον.

Και αν ηλλάζετε θέσεις καθ' όλα, αν πανταχού και εν παντί ετίθεντο επάνω αι γυναίκες και κάτω οι άνδρες, θα εβλέπατε φανεράν την υπεροχήν της Εύας επί του Αδάμ, θα εβλέπατε ότι ο ανήρ επλάσθη άνευ αρχεβουλίας, ότι είναι φύσει βλαξ και ότι:

Η γυνή προώριστα να μασσά πρώτη τον καρπόν του ξύλου του γινώσκειν το καλόν και το πονηρόν.

Ο ανήρ δεν μασσά.

Ο ανήρ αναμασσά.

Είπον.

Τραμπούκος.

18. Γεώργιος Μπένσης (1838-1914). Εισαγγελεύς εφετών, με διαταγή του οποίου ο Τριαντάφυλλος είχε συλληφθεί και φυλακιστεί ήδη δύο φορές (14-8-1878 και 7-8-1879) για τα αντιβασιλικά του δημοσιεύματα. (Βλ. παραπ. σημ. 3).

19. Βλ. παραπ. σημ. 17.

20. Χαράλαμπος-Τυπάλδος Πρετεντέρης (1821-1886). Καθηγητής της Ιατρικής Σχολής, βουλευτής Κεφαλληνίας.

21. Ιατρικός όρος από το όνομα, μάλλον, του Ιταλού ιατρού Ιωάννη-Βαπτιστή Morgagni (1682-1771), ιδρυτή της παθολογικής ανατομίας.

22. Θεόδωρος Δηληγιάννης (1824-1905). Ηγήθηκε της ελληνικής αντιπροσωπείας στο Συνέδριο του Βερολίνου ως υπουργός Εξωτερικών της κυβερνήσεως Κουμουνδούρου.

23. Από ανυπόγραφο σημείωμα της ίδιας εφημερίδας με τίτλο *Ιακωβάτων το ανάγνωσμα* στο φύλλο της 4ης Οκτωβρίου 1879 (έτος Β', αρ. 121, σ. 3) συμπεραίνω, όχι χωρίς επιφυλάξεις, πως αναφέρεται στον Γεώργιο Ιακωβάτο (βλ. παραπ. σημ. 13), ο οποίος πάντως σε σκίτσο δημοσιευμένο στη Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια Δρανδάκη ήταν πράγματι «θεοξούριστος».

24. Από τη γαλλική φράση «cherchez la femme».

25. *Πέτσωμα*: χρηματικό ποσό παρεχόμενο από το κράτος σε Έλληνες αντάρτες των ακηρύκτων πολέμων κατά της Τουρκίας (κυρίως της Θεσσαλικής Επανάστασης του 1878) για την αγορά στολών και ιδίως υποδημάτων. Κατά συνέπεια: χρηματική αμοιβή από το δημόσιο ταμείο για κρυφές, αμφίβολες ή και ύποπτες υπηρεσίες.

Η θεραπεία της υπέρτασης χωρίς φάρμακα

του Αντώνη Λαγγουράνη

Μέρος πρώτο

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες έχει επιτευχθεί μεγάλη πρόοδος στη φαρμακευτική αντιμετώπιση της υπέρτασης. Η πληθώρα όμως των σύγχρονων αντιυπερτασικών ουσιών που έχουμε στη διάθεσή μας, έχει οδηγήσει στην υποτίμηση του σημαντικού θεραπευτικού ρόλου των διαφόρων απλών υγιεινοδιαιτητικών μέσων.

Σε ήπια υπέρταση, αλλά και σε βαρύτερες περιπτώσεις, η μη φαρμακευτική αγωγή από μόνη της συχνά ελέγχει επαρκώς την αρτηριακή πίεση (ΑΠ), χωρίς να χρειάζεται φαρμακευτική θεραπεία ή τουλάχιστον την αναβάλλει για απώτερο χρόνο. Στην περίπτωση που η προσφυγή στη φαρμακευτική αντιμετώπιση του προβλήματος είναι αναπόφευκτη, τα υγιεινοδιαιτητικά μέσα θα συμβάλουν κατά πολύ στη μείωση της απαιτούμενης δοσολογίας των φαρμάκων και ως εκ τούτου θα ελαττώσουν σε μεγάλο βαθμό όχι μόνο τις γνωστές, αλλά και τις άγνωστες επί του παρόντος, ανεπιθύμητες ενέργειές τους (παρενέργειες). Ιδιαίτερα τις άγνωστες, διότι, παρότι σήμερα γνωρίζουμε πολύ περισσότερα σε σχέση με το παρελθόν για τον τρόπο δράσης (modus operandi) των φαρμάκων, εξακολουθεί ως ένα βαθμό να ισχύει το υπό του Βολταίρου ρηθέν, δηλαδή ότι «οι γιατροί χορηγούν φάρμακα για τα οποία γνωρίζουν πάρα πολύ λίγα, σε σώματα για τα οποία γνωρίζουν ακόμα λιγότερα, για να θεραπεύσουν αρρώστιες για τις οποίες δεν ξέρουν τίποτα».

Η χωρίς φάρμακα θεραπεία της

Ο Α. Λαγγουράνης είναι παθολόγος-νεφρολόγος, διδάκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών, και διευθυντής Μονάδας Τεχνητού Νεφρού στο ΓΝ Αθηνών «Αλεξάνδρα».

υπέρτασης περιλαμβάνει κυρίως τα κάτωθι:

1. Μείωση του σωματικού βάρους, επί παχυσαρκίας.
2. Αύξηση της μυϊκής δραστηριότητας (σωματική άσκηση).
3. Διακοπή του καπνίσματος.
4. Μείωση του άγχους και άλλων καταστάσεων αρνητικού stress (distress) με διάφορες τροποποιητικές της συμπεριφοράς μεθόδους, που τις διακρίνουμε σε:
 - α) μεταφυσικού-τελετουργικού τύπου (διαλογισμός, ύπνωση, γιόγκα),
 - β) μη τελετουργικού τύπου.
5. Διαιτητικό περιορισμό του χλωριούχου νατρίου (επιτραπέζιο αλάτι).
6. Δίαιτα «υψηλού» καλίου (άφθονα φρούτα και λαχανικά, στα πλαίσια της υγιεινής διατροφής).
7. Αποφυγή κατάχρησης οινοπνευματωδών, καφέ και άλλων τοξικών ουσιών.
8. Επαρκή ανάπαυση και ύπνο.

Μεταξύ αυτών των μέσων υπάρχει μεγάλη αλληλεπίδραση. Π.χ., η αύξηση της σωματικής δραστηριότητας, πέραν της ευεργετικής επενέργειας που ασκεί αυτή καθαυτή στην πτώση της ΑΠ, θα συμβάλει κατά πολύ και στη μείωση του σωματικού βάρους και επομένως θα βοηθήσει και μέσα από αυτή την επίδραση. Η ελάττωση του σωματικού βάρους με τη σειρά της θα

προδιαθέσει τον ασθενή για περισσότερη κινητοποίηση. Η μείωση του άγχους, με διάφορες μεθόδους, συνεπάγεται ευκολότερη διακοπή του καπνίσματος, αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του αλκοολισμού και της παχυσαρκίας, ιδίως σε άτομα στα οποία το κάπνισμα, η κατάχρηση οινοπνεύματος και η λαιμαργία αποτελούν συμπτώματα διαφόρων συγκινησιακών εντάσεων, ανασφαλειών, καθώς και διεξόδους καταπιεσμένων συναισθημάτων. Το συνολικό ευεργετικό αποτέλεσμα που προκύπτει από δύο ή περισσότερους υγιεινούς παράγοντες, είναι πολύ μεγαλύτερο από το απλό άθροισμα των θετικών επιδράσεων που ασκεί χωριστά ο καθένας από αυτούς, διότι υπάρχει δυναμική σχέση μεταξύ τους και όταν έχουμε να κάνουμε με βιολογικά φαινόμενα, δεν ισχύουν πάντοτε οι μαθηματικές εξισώσεις.

1. ΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΙΚΟΥ ΒΑΡΟΥΣ (ΣΒ)

Η καταπολέμηση της παχυσαρκίας αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της θεραπευτικής αντιμετώπισης όλων των υπερτασικών ασθενών, διότι έχει αποδειχθεί κατά τρόπο αναμφισβήτητο ότι η αύξηση του ΣΒ συνοδεύεται συχνά από άνοδο της ΑΠ και αντιστρόφως. Η καλύτερη απόδειξη ότι η απώλεια βάρους ελαττώνει την ΑΠ, προέρχεται από μία μελέτη που έγινε στο Ισραήλ πριν από πολλά χρόνια. Από 81 υπερτασικούς ασθενείς που συμμετείχαν σε ένα πρόγραμμα δίαιτας 4 μηνών και έχασαν 9,5 χιλιόγραμμα βάρους κατά μέσον όρο, οι 79 είχαν στατιστικά σημαντική πτώση της ΑΠ. Η συστολική (μεγίστη) και η διαστολική (ελαχίστη) ΑΠ μειώθηκαν κατά μέσον όρο 30 & 20 χιλιοστά της στήλης υδραργύρου

(mm Hg) αντιστοίχως.

Η άνοδος της ΑΠ στην παχυσαρκία οφείλεται κυρίως στην αύξηση των περιφερικών αντιστάσεων στην κυκλοφορία του αίματος λόγω της σημαντικής αύξησης του αγγειακού χώρου. Πριν από μερικές δεκαετίες ο Beall υπολόγισε ότι η αιμάτωση ενός χιλιογράμμου λίπους απαιτεί τη δημιουργία νέων αγγείων, μήκους τριών χιλιομέτρων περίπου, που σημαίνει ότι σε μία συνηθισμένη παχυσαρκία, με 20 χιλιογράμματα πάνω από το ιδανικό ΣΒ, δημιουργούνται νέα αιμοφόρα αγγεία συνολικού μήκους 60 χιλιομέτρων! Πέρα από την αύξηση των αγγειακών αντιστάσεων και άλλοι παράγοντες συμβάλλουν στη δημιουργία της υπέρτασης, όπως η αυξημένη συχνότητα αρτηριοσκλήρυνσης στους παχύσαρκους, λόγω της συνυπάρχουσας υπερλιπιδαιμίας, η αύξηση του κυκλοφορούντος όγκου αίματος, η αυξημένη, λόγω πολυφαγίας, έκκριση ινσουλίνης, η οποία προάγει την επαναρρόφιση χλωριούχου νατρίου από τα ουροφόρα σωληνάρια, η αντίσταση των ιστών στη δράση της ινσουλίνης, η μειωμένη σωματική δραστηριότητα κ.τ.λ.

Πρέπει λοιπόν ο θεράπων γιατρός να καταβάλει ιδιαίτερη προσπάθεια για τη διόρθωση της παχυσαρκίας σε κάθε υπερτασικό ασθενή. Η ιδεώδης διόρθωση θα ήταν σωστό να γίνει πριν από την έναρξη της φαρμακευτικής αγωγής. Από την άλλη μεριά, δεν αποτελεί ορθή τακτική η αναβολή της φαρμακευτικής θεραπείας σε παχύσαρκους με βαριά υπέρταση, αναμένοντας τα ευεργετικά αποτελέσματα από τη μείωση του βάρους, που μπορεί και να καθυστερήσει ή και να μην επέλθει ποτέ (σε απείθαρχους ασθενείς). Αντίθετα, αν η ΑΠ φαίνεται να ελέγχεται, μία προσπάθεια ελάττωσης της δοσολογίας των αντιυπερτασικών φαρμάκων (ή ακόμα και η πλήρης διακοπή τους) μπορεί να επιχειρηθεί, αφού προηγουμένως μειωθεί το ΣΒ.

Η εκτίμηση (μέτρηση) της παχυσαρκίας επιτελείται κυρίως:

1. Με την επισκόπηση της ποσότητας και της σωματικής κατανομής του λίπους.

2. Με τη μέτρηση του πάχους της πτυ-

χής του δέρματος στην οπίσθια επιφάνεια του βραχίονα ή κάτω από τη γωνία της ωμοπλάτης, με κατάλληλο όργανο, μέτρηση που παρέχει ένα πρόσθετο, αντικειμενικό στοιχείο για την καλύτερη παρακολούθηση πριν και μετά τη θεραπεία.

3. Με τη χρησιμοποίηση προτύπων πινάκων αναστήματος-βάρους και με διάφορους δείκτες, όπως ο Δείκτης Μάζας Σώματος (ΔΜΣ) κ.ά., που δίνουν τα ποσοστά της υπέρβασης του «ιδανικού» βάρους.

Ο ΔΜΣ, ο οποίος χρησιμοποιείται πολύ συχνά τελευταία, καθορίζεται από την εξίσωση: $\Delta\text{Μ}\Sigma = \text{ΣΒ} \text{ σε χιλιογράμματα} / (\text{ύψος σε μέτρα})^2$.

Π.χ., Άτομο με ΣΒ 70 κιλά και ύψος 1,80 μέτρα έχει $\Delta\text{Μ}\Sigma = 70 / (1,80)^2 = 70 / 3,24 = 21,6$.

ΔΜΣ: α) > 27 = παχυσαρκία.
β) 25-27 = υπέρβαρο άτομο.
γ) 20-25 = κανονικό, «φυσιολογικό» βάρος.
δ) 18-20 = λεπτό άτομο.
ε) $<$ του 18 = υποθρεψία.

Το «φυσιολογικό» βάρος προκύπτει από στατιστικά στοιχεία που σχετίζονται με τον μέσο όρο του πληθυσμού και δεν πρέπει να ταυτίζεται κατ' ανάγκη με το ιδανικό βάρος, το οποίο σε πολλές περιπτώσεις αντιστοιχεί σε χαμηλότερα επίπεδα και βρίσκεται στα όρια μεταξύ «υποθρεψίας» και λεπτής σωματικής διάπλασης.

Η αντιμετώπιση της παχυσαρκίας

Για να είναι αποτελεσματική η παρέμβασή μας στις συνήθειες διατροφής του ασθενούς, δηλαδή για να επιτύχουμε ικανοποιητικό έλεγχο του ΣΒ σε μόνιμη βάση (κάτι που δεν είναι και τόσο εύκολο, όπως όλοι γνωρίζουμε), θα πρέπει να έχουμε υπ' όψιν ότι:

α) Ο ανθρώπινος οργανισμός αποτελεί πολύπλοκο μηχανισμό και στις θερμικές απαιτήσεις του σημαντική επίδραση έχουν η ιδιοσυστασία, το είδος της εργασίας και άλλοι παράγοντες, όπως η μυοσκελετική διάπλαση, το ύψος, το φύλο, η ηλικία και οι διάφορες παθολογικές καταστάσεις, όπως ο υπερθυρεοειδισμός, ο υποθυρεοειδισμός κ.ά. Ο καθένας έχει τη δική του δομή και δυναμική, τη δική του ανεπα-

νάληπτη προσωπικότητα και ως εκ τούτου το Ιδανικό Βάρος (ΙΒ) πρέπει να περνά πάντοτε μέσα από την εξατομίκευση και όχι από την προκρούστεια κλίνη των γενικεύσεων. Φανταστείτε τον Πήτερ Ο'Τούλ χοντρό! Αντίθετα, μία μετρίου αναστήματος, μεσογειακού τύπου, αεικίνητη και πικάντικη γεματούλα πιθανόν πολλά να έχανε από την ελκυστικότητά (σεξ απίλ) της, εάν αποφάσιζε να ακολουθήσει τρέχοντα πρότυπα αισθητικής στυλ Τούιγκυ. Η αίσθηση και ο καθορισμός του ωραίου και ιδανικού εξαρτώνται από εποχιακούς, τοπικούς και πολιτισμικούς παράγοντες. Με αυτή την επιφύλαξη το ΙΒ θα μπορούσαμε να το ορίσουμε με την ακόλουθη εξίσωση (η οποία είναι πιο πρακτική από τον προαναφερθέντα ΔΜΣ και από άλλες μεθόδους προσδιορισμού του ΙΒ):

$\text{ΙΒ} = \text{Συνολικό ύψος σε εκατοστά} - (110 \pm 5)$.

Π.χ. άτομο με ύψος 1,70 μ. πρέπει να ζυγίζει: $170 - (110 \pm 5) = 55-65$ κιλά.

Αυτή η διακύμανση του ΙΒ σχετίζεται κυρίως με τη μυοσκελετική διάπλαση. Άτομα «δωρικού» ρυθμού, από πλευράς κατασκευής (βαρύς σκελετός και μεγάλη μυϊκή ανάπτυξη), πρέπει να βρίσκονται στα ανώτερα όρια του ΙΒ. Αντίθετα, άτομα λεπτής, ντελικάτης ιδιοσυστασίας επιβάλλεται να είναι κοντά στα κατώτερα όρια του ΙΒ στο οποίο αντιστοιχούν. Βεβαίως, οι περισσότεροι άνθρωποι δεν υπάγονται σε αυτές τις ακραίες περιπτώσεις, αλλά κάπου ενδιάμεσα. Επομένως στο ανωτέρω παράδειγμα το ΙΒ είναι γύρω στα 60 κιλά. Επισημαίνεται και πάλι, ότι σε άτομα λίαν «κομψής» σωματικής διάπλασης, το ΙΒ μπορεί να βρίσκεται ακόμα πιο κάτω, κατά 2-6 κιλά, από αυτό που προσδιορίζει η ανωτέρω εξίσωση.

β) Η μείωση του βάρους, επιδίωξη που αποτελεί πηγή σταθερού άγχους, ιδίως στις γυναίκες, δεν πρέπει να θεωρηθεί ως αυτοσκοπός ούτε ως στέρση των απολαύσεων της ζωής. Η πείρα άλλωστε δείχνει την πλήρη αποτυχία, μακροπρόθεσμα, των διαφόρων διαιτητικών προγραμμάτων που συνήθως καταρτίζει κάποιος ειδικός διαιτολόγος, ο οποίος όμως βλέπει το μέρος και όχι

το όλον, το δένδρο και σπανίως το δάσος. Συνιστάται ιδιαίτερη προσοχή στις δίαιτες με άφθονες ζωικές πρωτεΐνες, οι οποίες ακολουθούνται παντού και μετά μανίας τα τελευταία χρόνια και οι οποίες, παρότι συχνά οδηγούν σε θεαματική απώλεια βάρους, έχουν, για πολλούς και διάφορους λόγους, ολέθριες επιπτώσεις στην υγεία των ατόμων που τις ακολουθούν.

γ) Η παχυσαρκία δεν είναι μία απλή υπόθεση θετικού ισοζυγίου θερμίδων, αλλά ένα σύνθετο και πολυπαραγοντικό αποτέλεσμα και, κυρίως, μία βαριά διαταραχή του μεταβολισμού, που στη δημιουργία της συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό η χρόνια λήψη ακατάλληλων και άστοχα συνδυασμένων τροφών. Ο ρόλος του κακού συνδυασμού των τροφών τονίζεται ιδιαίτερα. Δεν πρέπει επίσης να παραβλέπεται ότι για μερικά άτομα το πολύ φαγητό ασκεί και την ψυχολογική λειτουργία της διαφυγής ή της υποκατάστασης. Πολλοί μέσω της πολυφαγίας καταπνίγουν την ανία, τη μοναξιά και πολλά άλλα αρνητικά συναισθήματα.

δ) Η απάρνηση προσφιλών διαιτητικών συνηθειών, βαθιά ριζωμένων για δεκαετίες ολόκληρες, που συνθέτουν τη δεύτερη φύση μας, ακολουθείται πολλές φορές από διάφορες σωματικές και ψυχικές διαταραχές, οι οποίες απογοητεύουν τον ασθενή και τον κάνουν να εγκαταλείψει γρήγορα τις προσπάθειές του για απώλεια βάρους. Παρόμοιες αναστατώσεις, με άλλους μηχανισμούς, παρατηρούνται και κατά τη διακοπή συνηθειών που έχουν σχέση με τη νικοτίνη, την καφεΐνη, την αιθυλική αλκοόλη (οινόπνευμα) και με πολλές άλλες τοξικές ουσίες, και που συνιστούν τα διάφορα στερητικά σύνδρομα. Η πορεία προς την απαλλαγή από την «τροφική τοξικομανία» είναι συχνά λίαν ακανθώδης. Πέρα από την ψυχική εξάρτηση, που θίξαμε πιο πάνω, η οργανική εξάρτηση από το πολύ φαγητό εδραιώνεται με πολλούς τρόπους. Εδώ αναφέρεται μόνον ένας από αυτούς. Άτομο που για μακρύ χρονικό διάστημα καταναλώνει μεγάλες ποσότητες ραφιναρισμένων υδατανθράκων, κυρίως υπό τη μορφή των σακχάρων του εμπορίου (γλυκά, ανα-

ψυκτικά και οτιδήποτε άλλο περιέχει άσπρη ζάχαρη), θα εμφανίσει έντονα συμπτώματα υπογλυκαιμίας αμέσως ύστερα από την απότομη διακοπή της κατανάλωσής τους. Η υπογλυκαιμία επισυμβαίνει διότι υπάρχει χρόνια αντισταθμιστική υπερλειτουργία των κυττάρων που ενέχονται στην έκκριση της ινσουλίνης (β-κύτταρα των νησιδίων του Langerhans του παγκρέατος), συνεπεία του χρόνιου ερεθισμού αυτών των κυττάρων από τα υψηλά επίπεδα της γλυκόζης στο αίμα, και η οποία υπερλειτουργία δεν μπορεί να υποχωρήσει από τη μία στιγμή στην άλλη. Για να επιτευχθεί η προσαρμογή της έκκρισης της ινσουλίνης στις καινούργιες διαιτητικές συνθήκες απαιτείται κάποιο χρονικό διάστημα. Καμία λογική δεν μπορεί σε αυτές τις υπογλυκαιμικές στιγμές να ελέγξει την παρόρμηση, την έντονη βουλιμία για γλυκά, η πρόσληψη των οποίων θα κάνει τον εθισμένο σε αυτά να αισθανθεί καλύτερα, διαιωνιζόμενου έτσι του φαύλου κύκλου: Υπεργλυκαιμία > υπερέκκριση ινσουλίνης > αντισταθμιστική υπογλυκαιμία > μεγάλη επιθυμία για γλυκά > λήψη γλυκών > υπεργλυκαιμία κ.ο.κ., με όλες τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις (παχυσαρκία, υπερχοληστελαιμία, και μάλιστα κακής ποιότητας, σακχαρώδης διαβήτης και πλείστα όσα άλλα δεινά). Είναι αναγκαίο λοιπόν στη συγκεκριμένη περίπτωση να συστήσουμε στον ασθενή βαθμιαία μείωση της κατανάλωσης των σακχάρων, διότι ο οργανισμός αντιδρά άσχημα σε κάθε απότομη μεταβολή, τόσο του εξωτερικού, όσο και του εσωτερικού περιβάλλοντός του. Επίσης, μπορούμε να επιτύχουμε ευνοϊκά αποτελέσματα (κατάργηση του φαύλου κύκλου) παροτρύνοντας τον ασθενή να τρώει κατά την ώρα της υπογλυκαιμίας γλυκά φρούτα, σταφίδες, μέλι και άλλες παρόμοιες τροφές που περιέχουν κυρίως φυσική (ανεπεξεργαστη) φρουκτόζη, η οποία δεν απαιτεί ινσουλίνη για την είσοδό της στα κύτταρα, για να μεταβολιστεί.

ε) Η σωστή διατροφή δεν πρέπει να είναι μία «δίαιτα» αλλά μία –μη ψυχαναγκαστικού τύπου– συνειδητή επιλογή, που καλύπτει μόνο μία από τις βασικές

φυσιολογικές ανάγκες του ανθρώπινου οργανισμού (ουκ επ' άρτω μόνω ζήσεται άνθρωπος). Προϋποθέτει όμως επίγνωση της αξίας της, πίστη στην αποτελεσματικότητά της, αλλαγή νοοτροπίας και διαφορετική στάση απέναντι στη ζωή, καθώς και ένταξη της σε ένα συνολικά ορθολογικό τρόπο ζωής, που απελευθερώνει από τις φθοροποιές συνήθειες του παρελθόντος, οι οποίες οικοδομούν τις συνέπειες του παρόντος και του μέλλοντος, και που αποσκοπεί στην πολύπλευρη ανέλιξη και ολοκλήρωση με την αρμονική ανάπτυξη όλων των δυνατοτήτων του ατόμου.

Έχοντας αυτά υπ' όψιν, η αποτελεσματική επέμβασή μας απαιτεί τη συλλογή πληροφοριών επί των συνηθειών και ιδιομορφιών του ασθενούς. Η άντληση όλων αυτών των πληροφοριών επιτυγχάνεται: α) με τη λήψη του ιστορικού, β) με τα διάφορα ερωτηματολόγια διατροφής και γ) με το ημερολόγιο διατροφής, όπου ο ασθενής για διάστημα 7-10 ημερών καταγράφει καθημερινά το είδος και την ποσότητα όλων των τροφών και ποτών που καταναλώνει.

Με τους τρεις αυτούς τρόπους δεν θα μας διαφύγουν σημαντικές πληροφορίες, ανάλογα δε με το πνευματικό επίπεδο, την προσωπικότητα, τη δεκτικότητα, τις ιδιαιτερότητες και τα κοινωνικοοικονομικά δεδομένα του ατόμου θα επιχειρήσουμε την προσέλαση στο πρόβλημα της παχυσαρκίας εξατομικεύοντας τη διαιτητική αγωγή με βαθμιαίες τροποποιήσεις, που είναι πάντοτε εύκολες για τον καθένα και δεν δημιουργούν μείζον πρόβλημα. Σημαντική θέση κατέχει και η μέθοδος του διαχωρισμού των τροφών, π.χ. να μη συνδυάζονται στο ίδιο γεύμα άμυλα και πρωτεΐνες, όπως κρέας με πατάτες. Βαθύτερες ψυχολογικές προσπελάσεις στην ελάττωση και τη διατήρηση του ΣΒ σπάνια απαιτούνται, δεν είναι άλλωστε σε όλους ομοιόμορφα προσιτές και αποτελεσματικές. Επίσης, ο στόχος, που είναι ο έλεγχος της υπέρτασης, μπορεί να ενεργοποιήσει τον ασθενή να ξεκινήσει ένα διαιτητικό πρόγραμμα και η επίτευξη αυτού του στόχου, δηλαδή η μείωση της ΑΠ με την απώλεια βάρους, θα τον παρο-

τρύνει να τη συνεχίσει, θα αυξήσει την αυτοπεποίθησή του, θα τον ευαισθητοποιήσει και θα τον καταστήσει πιο δεκτικό να αναλάβει και ο ίδιος μέρος της ευθύνης για την υγεία του. Δυστυχώς πολλοί, επειδή χάνουν μερικές μάχες, απογοητεύονται, τα παρατούν και επανέρχονται στον φαύλο κύκλο: Αποτυχία εφαρμογής του διαιτητικού προγράμματος απώλεια αυτοεκτίμησης, άγχος και ενοχή, πολυφαγία κ.ο.κ. Ο ασθενής πρέπει να πεισθεί να μη βιάζεται και να μην περιμένει θαύματα από τη μία στιγμή στην άλλη. Ο σκοπός είναι να κερδίσει τον πόλεμο κατά της παχυσαρκίας και δεν έχει σημασία εάν στην πορεία αποτύχουν κάποιες προσπάθειες. Αυτό ισχύει βεβαίως και για τις υπόλοιπες φθοροποιές συνήθειες, των οποίων οι επιπτώσεις δεν μπορούν να υποχωρήσουν μέσα σε λίγες ημέρες. Η μακροχρόνια πρόληψη της παχυσαρκίας επιβάλλει την αποφυγή πίεσεως των παιδιών για πολυφαγία και την ενθάρρυνση όλων για ισόβια σωματική άσκηση. Πριν τελειώσουμε με τη σχέση παχυσαρκίας-υπέρτασης, πρέπει να επισημάνουμε ότι το πρόβλημα της παχυσαρκίας δεν είναι μόνο ποσοτικό, αλλά και ποιοτικό και αντιμετωπίζεται οριστικά με την υγιεινή διατροφή και με άλλους υγιεινοδιαιτητικούς παράγοντες. Η ανάπτυξη όμως των αρχών της σωστής διατροφής ξεφεύγουν του σκοπού αυτού του άρθρου.

2. ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΜΥΪΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Η συστηματική μυϊκή άσκηση είναι πέραν πάσης αμφιβολίας ευεργετική στην αντιμετώπιση της υπέρτασης με πολλούς τρόπους, π.χ:

– Μέσω της μείωσης του σωματικού βάρους.

– Με τη μείωση του stress, πιθανόν λόγω του αυξημένου καταβολισμού των κατεχολαμινών (αδρεναλίνης και νοραδρεναλίνης) και της κορτιζόλης, που υπερεκκρίνονται σε κάθε κατάσταση ψυχικής υπερέντασης. Οι κατεχολαμίνες ασκούν έντονη αγγειοσπαστική δράση, και απευθείας και μέσω της ενεργοποίησης του άξονα ρενίνης-αγγειοτενσίνης-αλδοστερόνης, ενώ η κορτιζόλη κατακρατεί χλω-

ριούχο νάτριο στον οργανισμό και αναστέλλει την αγγειοδιασταλτική επίδραση του νιτρικού οξειδίου (NO) στο τοίχωμα των αγγείων. Επίσης, παράγονται από τον οργανισμό (ιδίως από τον εγκέφαλο) ουσίες με αντικαταθλιπτικές ιδιότητες, όπως η φαινυλαιθυλαμίνη, που συμβάλλουν στην ελάττωση της νευρομυϊκής έντασης, στην αύξηση της αυτοπεποίθησης, στη βελτίωση της ποιότητας του ύπνου κ.τ.λ. Η ευεργετική επίδραση μίας ώρας σωματικής άσκησης (προσαρμοσμένης στις ιδιαιτερότητες και τις εκάστοτε δυνατότητες του ατόμου) ισοδυναμεί με αυτή, που προκύπτει ύστερα από ψυχανάλυση και ψυχοθεραπεία ωρών.

– Με την απώλεια χλωριούχου νατρίου, εξαιτίας της προκαλούμενης εφίδρωσης.

Πρέπει να αναφερθεί ότι ο ασθενής που πείθεται να ξεκινήσει ένα πρόγραμμα ασκήσεων αποφασίζει να ασχοληθεί γενικά με την υγεία του. Επομένως θα μειώσει ή θα διακόψει το κάπνισμα, θα περιορίσει την κατανάλωση καφέ και οινοπνευματωδών (των οποίων η κατάχρηση συμβάλλει, κυρίως μακροπρόθεσμα, στην αύξηση της ΑΠ), θα βελτιώσει την ποιότητα της διατροφής του, τρώγοντας λιγότερο αλάτι και περισσότερα φρούτα και λαχανικά, τα οποία πέραν των άλλων ευεργετικών επιδράσεών τους επί της υγείας έχουν πολύ κάλιο (είναι γνωστό από πολλών ετών ότι η δίαιτα υψηλού καλίου βοηθά στη μείωση της ΑΠ) κ.ο.κ. Μία καλή συνήθεια συνοδεύεται και από άλλες καλές συνήθειες, όπως και το αντίστροφο. Πρέπει λοιπόν η ενθάρρυνση για συστηματική μυϊκή άσκηση να αποτελεί μέρος της προσπάθειας για έλεγχο της υπέρτασης και των κινδύνων που απορρέουν από αυτήν.

Η δραστηριότητα που θα συστήσουμε θα πρέπει να στηρίζεται στις δυνατότητες και στις προτιμήσεις του ασθενούς. Η παροχή συμβουλών γύρω από το θέμα της άσκησης πρέπει να γίνεται με σοβαρότητα, σαφήνεια και ακρίβεια, όπως ακριβώς συμβαίνει και με τη χορήγηση φαρμάκων. Το βασικό πρόγραμμα για τους περισσότερους

ενήλικες υπερτασικούς περιλαμβάνει πορεία (η οποία αποτελεί την πιο φυσιολογική μορφή άσκησης) διάρκειας μίας ώρας περίπου, καθημερινά. Υπάρχουν μεγάλες δυνατότητες κλιμάκωσης της έντασης της άσκησης με την πορεία, διότι μπορούμε να μεταβάλλουμε την ταχύτητα, τη διάρκεια, τη συχνότητα και την κλίση του εδάφους πάνω στο οποίο αυτή γίνεται. Άλλες, πιο έντονες μορφές μυϊκής δραστηριότητας θα εξαρτηθούν κυρίως από τη φυσική κατάσταση του ατόμου. Βεβαίως υπάρχουν μερικά σημεία τα οποία πρέπει να προσέχονται ιδιαίτερα, δηλαδή:

– Οι ασκήσεις να γίνονται συστηματικά και όχι σε αραιά χρονικά διαστήματα.

– Να μην υπάρχει πιεστική ανάγκη να τελειώσουν σε λίγο χρονικό διάστημα.

– Να μην γίνονται σε ψυχρό περιβάλλον.

– Να αρχίζουν προοδευτικά και όχι με τη μέγιστη δυνατή ένταση.

– Να αποφεύγονται βαριές εργασίες που γίνονται κατά διαλείποντα χρόνο και καταπονούν το αγύμναστο άτομο.

– Να αποφεύγονται βαριές ασκήσεις που προκαλούν έντονη ισομετρική φόρτιση, η οποία αυξάνει απότομα την ΑΠ. Τις ασκήσεις τις διακρίνουμε σε ισομετρικές (στατικές) και ισοτονικές (δυναμικές ή αεροβικές). Στις ισομετρικές δεν αυξομειώνεται το μήκος των μυών, ενώ τούτο συμβαίνει στις ισοτονικές. Παραδείγματα ισομετρικών ασκήσεων είναι η μεταφορά βάρους, το θαλάσσιο σκι κ.ά. Παραδείγματα ισοτονικών ασκήσεων αποτελούν η πορεία, η ποδηλασία, η κολύμβηση κ.ά. Κατά τη διάρκεια της ισομετρικής άσκησης αυξάνεται τόσο η συστολική, όσο και η διαστολική ΑΠ (οπότε αυξάνεται η μέση πίεση), ενώ κατά τη διάρκεια της ισοτονικής ναί μεν αυξάνεται η συστολική αλλά μειώνεται η διαστολική, λόγω της μείωσης των αντιστάσεων του κυκλοφορικού συστήματος (με διαστολή κυρίως των μυϊκών αγγείων), με αποτέλεσμα η μέση πίεση να παραμένει αμετάβλητη ή και να ελαττώνεται. Αυτός είναι ο βασικότερος λόγος που οι ισοτονικές ασκήσεις συνιστώνται στους υπερτασικούς.



Πασόκια, ζείτε για να μας ψυχαγωγείτε

του Νίκου Πρωινού

☞ Πάει κι αυτό το πρωτάθλημα. Ο ευσεβέστατος κ. Κρόκο, τρώγοντας πόρτα από παντού, προσέλαβε εκ νέου τον Μπάγιεβιτς. Περισινά ξινά σταφύλια.

☞ Μισή ντροπή δική του (που τον είχε διώξει πριν από χρόνια εξαιτίας των κακών εμφανίσεων της ομάδας στην Ευρώπη) και μισή του προπονητή (που βάλθηκε να δικαιώσει τα σενάρια των απανταχού ανεγκέφαλων με τα σενάρια περί προδοσίας κ.λπ.).

☞ Πάντως το όλο σκηνικό μοιάζει με επιστροφή του Σημίτη στο ΠΑΣΟΚ, ή της Δαμανάκη στον ΣΥΝ!

☞ Ο Παναθηναϊκός, μετά την κατάκτηση του πρωταθλήματος στο βόλεϊ και κυπέλλου και πρωταθλήματος στο ποδόσφαιρο, πήρε επίσης την κούπα στο μπάσκετ.

☞ Τα πήρε όλα κι έφυγε, αφήνοντας την Κροκοπαρέα να συσκέπτεται τρόπους για να επανέλθει στον αφρό. Σ' ένα περιβάλλον όμως που κάθε άλλο παρά ευνοϊκό είναι πλέον για την Παράγκα...

☞ Προς το παρόν το μόνο που πέτυχε είναι να πάρει τον Νικοπολίδη, δημιουργώντας βεντέτα μεταξύ των πράσινων οπαδών και του συμπαθούς τερματοφύλακα της Εθνικής.

☞ Μπορεί ο Ιωαννίδης λόγω ασυμβίβαστου να έχει κόλλημα στη θέση του προπονητή της Εθνικής μπάσκετ, ο Πεδουλάκης να γύρισε την πλάτη και ο Γιαννάκης να δηλώνει ότι το Σεπτέμβρη γυρίζει στο Μαρούσι...

☞ Όμως υπάρχει λύση. Ο Φασούλας είναι άνεργος, μιας και κόπηκε από ευρωβουλευτής και οι ενστάσεις του σε βάρος του ΚΚΕ δεν έχουν την παραμικρή τύχη. Οπότε...

☞ Εκτός κι αν κάνει εκπομπές στον FLASH μαζί με τον Ανδρουλάκη και τον Τάκη.

☞ Του στέρησε το ψωμί ο Δούρος, είτε ο συμπαθής Αλέφαντος στην Στάη. Κυρ Νίκο, μπορεί να έγινες τραγούδι, αλλά αν ο συγκεκριμένος διαιτητής απέβαλε από νωρίς τον ξυλοκόπο Γεωργάτο, μάλλον θα έχανες και την ισοπαλία. Ήσουν χαμένος από χέρι με το σκορποχώρι που σου παρέδωσαν και για το οποίο δε φταις. Άσε τις κλάψες λοιπόν, γιατί θυμίζεις προεκλογικό Συνασπισμό.

☞ Ο «επαγγελματίας» Νικολαΐδης εγκατέλειψε την τελευταία αγωνιστική την Ατλέτικο και ήρθε στη Φιλαδέλφεια για μπίζνες. Δική του η επιλογή, αλλά τι παράδειγμα δίνει στους νεότερους;

☞ Ήρθε λοιπόν και πήρε το πλειοψηφικό πακέτο της ΑΕΚ, αλλά το τοπίο παραμένει θολό και κανείς δεν ξέρει τι θα ξημερώσει.

☞ Αρκετοί είναι αυτοί που ετοιμάζονται για προσφυγές και άλλοι που θα φύγουν επειδή έληξαν τα συμβόλαια. Μάλιστα δυο-τρεις συζητείται ότι βρίσκονται στο στόχαστρο του Μπάγιεβιτς.

☞ Άλλες κόντρες με τους Original και τον «προδότη».

☞ Ουρά, όπως φαίνεται, έχει η ιστορία με τον αγώνα Ακράτητου-Ηρακλή. Ανιχνεύθηκαν ουσίες στα νερά που ήπιαν οι παίκτες του γηραιού. Και πιο συγκεκριμένα αλοπεριδόλη.

☞ Διαβάζοντας την είδηση, θυμηθήκαμε ότι το know-how είχε ο Ολυμπιακός, πριν από λίγα χρόνια, σε αγώνα διεθνή, όταν οι αντίπαλοι αναγκάστηκαν να παίξουν με τέσσερις παίκτες!

☞ Η ζωή μας κύκλους κάνει...

☞ Συζήτηση πριν από λίγες μέρες στο ALFA, με προσκεκλημένους τους Ορφανό, Κανέλλη, Αλαβάνο, Λιάνη, Οικονομέα, Συρίγο και Μαυρομάτη.

☞ Ήταν η πρώτη φορά που έστω και για λίγο λυπήθηκα Πασόκο. Από τη μια ο Συρίγος με στοιχεία φωτιά για τα οικονομικά των Ολυμπιακών, από την άλλη η Κανέλλη για τα τρομοκρατικά κι ο Αλαβάνος με τα περί πασοκικού κιτς, έφεραν τον «ξάδερφο» σε κατάσταση απόγνωσης και παντελούς απώλειας ψυχραιμίας.

☞ Ο δευτεροξάδελφος –με στρακαστρούκες τύπου «είσαι παιδί του Καραμανλή» (στην Κανέλλη), «δε θες την Ολυμπιάδα γιατί σου αρέσει μόνο το μπάσκετ» (στο Συρίγο), «καλά εσείς τώρα» (στον Αλαβάνο), «είσαι ανιστόρητος» στον Οικονομέα– προσπαθούσε να βρει βοήθεια από τον απαθή και σιωπηρό Ορφανό.

☞ Πρόκανε βέβαια να πλέξει το εγκώμιο της κ. Αγγελουπούλου...

☞ Ν' αφήσουμε και καμιά πόρτα ανοιχτή!

☞ Ο ALFA θα πρέπει να επαναλάβει την εκπομπή στη μεσημεριάτικη ψυχαγωγική του ζώνη. Είχε πολύ γέλιο.

☞ Πασόκια, ζείτε για να μας ψυχαγωγείτε!

☞ Και μην ξεχνάτε. Αύριο έχουμε εκλογές και πρέπει να ραπίσουμε το πιο απεχθές καθεστώς των μεταπολιτευτικών χρόνων. Δηλαδή το ΠΑΣΟΚ. Η στήλη βέβαια έχει τις προτιμήσεις της σ' αυτό που λέει για αντίσταση και ανυπακοή.

☞ Αλλά κυρίαρχος στόχος είναι η με κάθε μέσο και τρόπο συντριβή του σοσιαλφιλελευθερισμού.

☞ Για όλα τα υπόλοιπα, έχουμε χρόνο να τα λύσουμε.

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

Τοια Ευρώπη; Ποιος πολιτισμός;

αντιμετωπίζουμε την Ευρώπη με το σύνδρομο του επαρχιώτη. Και μάλιστα του πονηρού επαρχιώτη που θέλει να εκμεταλλευτεί, εκδικούμενος ουσιαστικά, τον πρωτεύουσιάνο. Ακόμη και σήμερα, όταν αναφερόμαστε στους Ευρωπαίους, τους αποκαλούμε απαξιωτικά «κουτόφραγκους». Κι αν κριθούμε εν πολλοίς την ευημερία μας σε κοινοτικά κονδύλια, τα οποία πάντως διαχειρίστηκαν αντιπαραγωγικά και χωρίς ουσιαστική προοπτική και πασοκικές κυβερνήσεις. Η Ευρώπη όμως δεν είναι μόνο μια παχιά, αν και λίγο υστερική, αγελάδα που ενδείκνυται μόνο για άρμεγμα. Συνοψίζει επίσης τον δυτικό τρόπο ζωής και αποτελεί το λίκνο πάμπολλων επιμέρους πολιτισμών. Η Ευρώπη είναι πολιτισμικά μια ελληνική αποικία και αναφέρομαι στην κλασική εποχή και το Βυζάντιο— όσο τουλάχιστον είναι και η σημερινή Ελλάδα μια ευρωπαϊκή επαρχία που κοιτάει με ζήλια προς τις Βρυξέλλες.

Όμως. Ο δρόμος είναι πλέον ανοιχτός και για επικοινωνία και για ισόμοση. Κι είναι λυπηρό που δεν υπάρχει ένας θεσμός ευρωπαϊκής επικοινωνίας που να αξιοποιεί την κουλτούρα των Βαλκανίων και να ανταλλάσσει με την πολιτιστική κληρονομιά π.χ. της Ιβηρικής ή της Σκανδιναβίας. Το Μουσείο της Κέρκυρας, το υποβαθμισμένο δηλαδή παράρτημα της Εθνικής Πινακοθήκης, θα μπορούσε να λειτουργήσει ως κέντρο Βαλκανικής Τέχνης και Έκφρασης βάζοντάς μας στο παιχνίδι των ευρωπαϊκών διοργανώσεων από την ευθεία οδό κι όχι την τεθλασμένη ύπου Outlook. Κάτι τέτοιο θα τόνωνε την εγχώρια δημιουργία μας και θα υποκαθιστούσε το σύγχρονό μας πρόσωπο στα μάτια των βόρειων συνεταιίρων μας. Αυτών δηλαδή που ενδιαφέρονται για την ελληνική κληρονομιά της σύγχρονης τέχνης και για το ιδιόλεκτό της μέσα στην διεθνή κλάση κι όχι για μια κακέκτυπη αμερικανιά που φιλοτεχνήθηκε σε κάποια βαλκανική περιφέρεια.

Σεβαστά μην περιμένετε συζήτηση ή πρωτοβουλίες από τα μεγάλα κόμματα για τον κοινό μας ευρωπαϊκό πολιτισμό. Αυτά έχουν να διαχειριστούν τα ύψισα πορρόφητα κοινοτικά κονδύλια και να παράγουν «έργα». Ο δικός μας πολιτισμός όμως αγωνιά για τις «ημέρες» μας και την άλλη διάσταση της καθημερινότητάς μας. Δεν είμαστε ούτε αριθμοί, ούτε προϊόντα προς κατανάλωση. Έχουμε επιβιώσει και σε πολύ χειρότερες συνθήκες· ποτέ όμως δεν νιώθαμε τόση μοναξιά μελαγχολία και έλλειψη στόχων.

Για μας σήμερα ο πολιτισμός είναι μια πολιτική, ταξική διαδικασία, αφού δεν θέλει απλώς διεκπεραίωση αλλά επανάσταση και στις μέρες και στα έργα μας. Πολιτισμός σήμερα είναι η κοινωνική ευαισθησία, η έγνοια για την τύχη του πλανήτη, η αντίσταση στην οικολογική καταστροφή, η προντίδα των πεινασμένων όπου γης. Η Ευρώπη εκκόλαψε τις μεγάλες αποικιοκρατικές δυνάμεις που απομύζησαν την Αφρική, την Ασία και την Αυστραλία. Ο αλαζόνας δυτικός άνθρωπος όμως δεν μπορεί σήμερα να διασωθεί μόνος του, να επιβιώσει στο ατομικό του κουτάκι ευτυχίας, αν δεν παρασύρει μαζί του και τον τρίτο κόσμο που πένεται. Αυτό το ιδρόγειο σκάφος που λέγεται ΤΙΤΑΝΙΚΟΣ, 21ος αιώνας, θα χαθεί ή θα σωθεί αύτανδρο. Εξαιρέσεις δεν θα γίνουν. Για μια τέτοια Ευρώπη και για έναν ανάλογο αντίληψη πολιτισμού, αληθινά οικουμενικού, ποιος αληθινά θα μιλήσει και ποιοι αληθινά θα δράσουν υπερβαίνοντας μικροανασφάλειες και μεγαλοσυμφέροντα; Ίδού το μεγάλο στοίχημα της ευρωπαϊκής Αριστεράς.

Μάνος Στεφανίδης

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

- Η έκθεση ζωγραφικής του Δημοσθένη Κοκκινίδη με τίτλο «Πόλεμος - Βία 1964-1967», που διοργάνωσε το ΜΙΕΤ τον περασμένο Δεκέμβρη στην Αθήνα, μεταφέρθηκε στη Θεσσαλονίκη, στο Πολιτιστικό Κέντρο του Ιδρύματος (Βασ. Όλγας 108).



Εγκαινιάστηκε στις 9/6 και θα παραμείνει ανοικτή έως 19/9.

- **Επισκεφθείτε** ή συμμετάσχετε στη δράση-κάλεσμα «in situ» του Τζίμη Ευθυμίου, που ξεκίνησε εν λευκώ στον χώρο τέχνης «Hώς» (Χέυδεν 38α, πλ. Βικτωρίας) στις 7/6, και θα βρίσκεται εν εξελίξει έως την προσεχή Δευτέρα 14/6, οπότε, στις 8.30 το βράδι, θα γίνουν τα εγκαίνια για τα έργα που θα έχουν δημιουργηθεί. Το εγχείρημα προβλέπει τη συλλογική δράση των θεατών και αποτελεί ένα κάλεσμα να μελετηθούν οι συνθήκες που ορίζουν το φαινόμενο της δημιουργίας στο χώρο και το χρόνο, της τυχαιότητας, της πλήρωσης του κενού, και των ορίων ανάμεσα στο ιδιωτικό και το δημόσιο. Συνολική διάρκεια έως 26/6.

- «**Έκθεση Εικονογράφησης Βιβλίου**» παρουσιάζει το Επιμελητήριο Εικαστικών Τεχνών στον εκθεσιακό του χώρο στα Εξάρχεια (Κωλέτη 14). Στην έκθεση, που διαρκεί έως τις 25/6, συμμετέχουν 42 καλλιτέχνες εικονογράφοι βιβλίων, με 150 πρωτότυπα έργα και χειροποίητες εκδόσεις.

- Στο πλαίσιο του αγώνα ενάντια στη χρήση ναρκωτικών ουσιών, ο Σύλλογος Οικογένειας Εναλλακτικής Κοινότητας **Παρέμβαση** διοργανώνει συναυλία στο Θέατρο Λυκαβηττού, την Πέμπτη 17/6 (στις 9 το βράδι),

με τη συμμετοχή των Λ. Μαχαιρίτσα και Χ. Θηβαίου.

- Την **Δευτέρα 14/6**, εγκαινιάζεται στη γκαλερί «Astra» (Καρυάτιδων 8, Ακρόπολη) η έκθεση της **Νέλλης Τραγούστη**, με τίτλο «Ίχνη 1993-2003».



- **Δείτε**, επίσης, την αναδρομική (1963-2003) έκθεση ζωγραφικής του **Χέρμαν Μπλάουτ** που γίνεται στην Πινακοθήκη του Δήμου Αθηναίων (Πειραιώς 51, πλ. Κουμουνδούρου). Θα διαρκέσει μέχρι 4/7.

4 χρόνια «Σήματα Καπνού»

Πριν από τέσσερα χρόνια κυκλοφόρησε το πρώτο τεύχος ενός περιοδικού. Θα μπορούσε να ονομάζεται «Άνεμος από Μακρινές Στεριές». Όμως από τη μεριά της μακρινής στεριάς της Αμερικής αχνοφάνηκαν κάποια μικρά συννεφάκια, όχι σαν αυτά που φέρνουν τη βροχή, αλλά διαφορετικά σύννεφα, σύννεφα καπνού. Η περιέργεια γρήγορα μετατράπηκε σε παρατήρηση και τελικά σε πεποίθηση: δεν ήταν απλά σύννεφα, αλλά σήματα, σήματα καπνού: εκεί κάτω στη μακρινή στεριά υπήρχε φωτιά, έβραζε ένα καζάνι που καλούσε κάποιους να το εξερευνήσουν.

Αρχές του 2000 και κάποιοι «αλλόφρονες» αποφασίζουν να καλύψουν το εγχώριο κενό ενημέρωσης γύρω από τις πολι-

τικές και κοινωνικές εξελίξεις στη Λατινική Αμερική με την κυκλοφορία ενός εντύπου. Μέχρι τότε το μόνο που μαθαίναμε για κείνες της χώρες αφορούσε την εκδήλωση τυφώνων ή πλημμυρών και στην καλύτερη περίπτωση τις εμφύλιες συρράξεις στην Κολομβία. Παρόλα ταύτα διάφορα μέλη που προέρχονταν από την «επιτροπή αλληλεγγύης στους Ζαπατίστας» και την συλλογικότητα «Ya Basta!» αποφάσισαν να συγκροτήσουν την ομάδα αντιπληροφόρησης για τη Λατινική Αμερική, με στόχο τη μετάδοση της κινηματικής εμπειρίας της «άλλης» Αμερικής στην Ελλάδα. Άλλωστε οι περισσότεροι από αυτούς είχαν ταξιδέψει στις χώρες αυτές, έχοντας προσωπική αντίληψη για το τι πρόκειται να «περιγράψουν» στους

υπολοίπους.

Το εγχείρημα δύσκολο, καθώς αποτελούσε γρίφο η αποδοχή της θεματολογίας του εντύπου από το εγχώριο κοινό. Επιπλέον, η ύλη του περιοδικού συναντούσε αντικειμενικές δυσκολίες, όπως η εύρεση των ειδήσεων, η αξιολόγησή τους και κυρίως η μετάφρασή τους! Με κέφι και μεράκι, το πρώτο τεύχος, με 700 αντίτυπα, έκανε την εμφάνισή του σε επιλεγμένα σημεία πώλησης. Εξαιτίας της «δημοσιογραφικής» αρτιότητας και της εξειδικευμένης θεματολογίας του, το περιοδικό αποκτούσε συνεχώς νέους αναγνώστες και σημεία διανομής, πέρα από μητροπολιτικά κέντρα. Σήμερα απαριθμεί 4 χρόνια κυκλοφορίας, διανέμεται σε 25 επαρχιακές πόλεις και, το κυριότερο, εκ-

B O M B I Δ I A

πολιτιστικής

A Φ Α Σ Ι Α Σ

- Ως Μανωλάκης και ως βομβιστής ψηφίζω το ψηφοδέλτιο των Αριστερών Γυναικών ως την πιο σέξυ και ανατρεπτική πολιτική πρόταση της εποχής.
- (Σιγά μην ψήφισα Στεφανίδη και ΣΥΝ.)
- Σε ποιον ανήκει το Μέγαρο; Εδώ σε θέλω κάβουρα, να περπατάς στα κάρβουνα.
- Το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης πάντως ανήκει στο Μέγαρο πάππου προς πάππου (του Βενιζέλου).
- Βρε μπας και το Μέγαρο ανήκει στον ελληνικό λαό; Μια ερώτηση κάνουμε, ευρωεκλογές που 'ρχονται και δεν πρέπει να μένουμε με απορίες.
- Αλλά σε ποιον ανήκει και η ΚΟΑ, το Εθνικό Θέατρο -μη μου πείτε στην κυρία Λάτση- το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, το Κέντρο Δελφών και τα λοιπά, ψυχωφελή ιδρύματα

που χρησιμοποιούσαν οι Πασόκοι για βακάνς;

- Κουλτούρα να φύγουμε όπου φύγει-φύγει. Δηλαδή ο πολιτισμός των φευγάτων (κατά το σκαφάτο, τζιπάτο, αμανάτι) με τις τζιπούρες (δηλαδή τα τζιπ των νέων τζακιών που τα οδηγούν οι τζιπατζήδες, κατά το σκαφατζήδες ή το χιμπατζήδες).
- Γνωμικόν (τους): Όποιος έχει τα φράγκα είναι και κουλτουριάρης (που δεν είναι!). Η κουλτούρα του χρήματός τους δηλαδή. Όσο πιο μαύρο το χρήμα τόσο και πιο κατράμι ο μαύρος, ο κατά δήλωσίν του, κουλτουριάρης. *Black Jack και Black Venus.*
- Η κουλτούρα τους είναι «έργα», «έργα», «έργα». Η δική μας απλώς «ημέρες».
- Και σεις, αγαπητοί αντιστεκόμενοι αναγνώστες του Αντί, κατανοείτε τη διαφορά.
- «Νηστεία και προσευχή» όπως προτάθηκε στον

φίλτατο πρώην Πρωτόπαπα σε τηλεοπτική πολιτική εκπομπή, για να του συγχωρεθούν οι κομματικές αμαρτίες, και ξεραθήκαμε στα γέλια.

- *Ενώ οι Νεοδημοκράτες ακόμη εφαρμόζουν το ασκητικό εκείνο «σεμνότητα και ταπεινοφροσύνη» του Καραμανλή, έστω και βαρυνκομώντας. Βλέπουν τη χλίδα και τη λιμπίζονται.*
- Το θέμα είναι ως πότε.
- *Κουίζ: Σε ποιο άλλο κοινοβούλιο του πλανήτη με τέσσερα κόμματα υπάρχουν βουλευτές σαν τη Δαμανάκη ή τον Ανδρουλάκη, που έχουν περάσει τουλάχιστον από τα τρία;*
- Στο τέταρτο καίγονται (ή υπουργοποιούνται).
- Σε κανένα!
- Κουράγιο Μίμη· θέλει υπερβάσεις -όπως θα 'λεγε κι ο Σαμαράς- η καρέκλα. Και ιδεολογικές ρήξεις, βεβαίως-βεβαίως.
- *Συγγνώμη... Γράψαμε στο περασμένο Αντί πως ο Γιωργάκης μαθαίνει ελληνικά στον Στρατηγάκη. Το σωστό, όπως μας διορθώνει ο Διονύσης Χαριτόπουλος, είναι ότι του*

τα μαθαίνει η μαμά μου. Ή ο τελευταίος κατά σειράν σύμβουλος, θα συμπληρώναμε...

- Πάντως ο αδελφός Νίκος την διέπραξε τη ρηξικέλευθη ανάλυση: «φωνάζουμε για την εισβολή στο Ιράκ -έγραψε- αλλά έτσι θα έχουμε φτηνό πετρέλαιο!» Έλα όμως που και έτσι πάλι δεν έχουμε φτηνό πετρέλαιο. Ένα μικρό λαθάκι έκανε ο μαιτρ της haute politique.
- *Μήπως πρέπει να δούμε σοβαρά το ενδεχόμενο μιας εισβολής στην Αμερική απευθείας; (Αυτό κι αν είναι haute, hot dog κανονικό).*
- Μια ιδέα λέω, μπας και φτηνύνει το πετρέλαιο και δεν αγχώνονται περαιτέρω οι βλαστοί Παπανδρέου.
- *Θα 'χουνε που θα 'χουνε το αποτέλεσμα των ευρωεκλογών από μεθαύριο. Εκεί να δεις άγχος και μαυρίλα. Κι ο Καραμανλής όλο ν' ανεβαίνει.*
- Μερικοί μιλάνε για διψήφια διαφορά. Οι κακεντρεχείς! Οι εχθροί του σοσιαλισμού! Οι εχθροί της Μάργκαρετ! Οι

δίδεται σε 2000 τεύχη. Εάν αναλογιστεί κανείς ότι συντηρείται από ίδιους πόρους, το μέγεθος της επιτυχίας λαμβάνει επιπρόσθετες διαστάσεις.

Μπορεί στα πρώτα τεύχη οι ειδήσεις να προέρχονταν από κινηματικούς διαύλους επικοινωνίας και σχετικές ιστοσελίδες (Rebellion, La Jornada, El Siglo), μετέπειτα όμως η πληροφόρηση απέκτησε πρωτογενείς πηγές. Πλέον οι επαφές με μέλη συλλογικοτήτων και κινημάτων της Λατινικής Αμερικής είναι άμεσες και προσωπικές. Τρανταχτό παράδειγμα ο Ουρουγουανός συγγραφέας Εδουάρδο Γκαλεάνο, του οποίου κείμενα δημοσιεύονταν στα *Σήματα Καπνού*, δίχως ο ίδιος να το γνωρίζει. Εξαιτίας όμως της δυναμικής και της σταθερότητας που απέκτησε το περιοδικό, ο συγγραφέας προσκλήθηκε στην Αθήνα σε μια πανηγυρική εκδήλωση στο ΕΜΠ.



Πέρα από την έντυπη μορφή τους, τα *Σήματα Καπνού* συμμετέχουν σε εκδηλώσεις και καμπάνιες ενημέρωσης σχετικών θεματολογιών. Ξεχωριστή είναι η καμπάνια «Ένα Σχολείο για την Τσιάπας», η οποία στοχεύει στη δημιουργία ενός άρτιου εκπαιδευτικού κέντρου στις εξεγερμένες περιοχές της Τσιάπας. Ήδη έχει συγκεντρωθεί το απαιτούμενο χρηματικό ποσό, οι περισσότερες εγκαταστάσεις έχουν θεμελιωθεί και το σχολείο αναμένεται να εγκαινιαστεί τον Αύγουστο!

Οι γενεσιουργές αιτίες κυκλοφορίας του εντύπου συνοψίζονται στο editorial του 12ου τεύχους, που συνέπιπτε με την συμπλήρωση 2 χρόνων κυκλοφορίας. Αντιγράφουμε: «Τα *Σήματα Καπνού* αφιερώνονται στους λαούς και τα κινήματα της Λατινικής Αμερικής, δηλαδή στους αγρότες και τους εργαζόμενους του

αχάριστοι που δεν κατανοούν ούτε το χιούμορ της μητέρας του έθνους.

- Και που προετοιμάζουν τον εγγονό Ευάγγελο για διάδοχο. Τον Βενιζέλο τον νόθο!

- Που να βγάλουνε φλύκταινες στον πισινό και μύκητες στον καβάλο μεγάλους σαν μανιτάρια με μπεσαμέλ.

- Μπέσα με μούτσο (μπόι) με το κανούργιο σου βιβλίο που καταγράφει –μαζί με άλλους και την τρομερή Βαρβάρα– το πώς είδαν οι εικαστικοί τον πόλεμο στο Ιράκ (εκδ. Πλέθρον).

- Ορισμένοι εικαστικοί τέλος πάντων, γιατί οι περισσότεροι τα ξέχασαν όλα και ενθουσιάστηκαν με την Ολυμπιάδα και φτιάχνουν έργα για να την απαθανατίσουν (την οσονούπω μακαρίτισσα), κατασυγκινημένοι από το κλέος της.

- Εγώ πάλι κλαίω τις εμπνεύσεις τους.

- Σας άρεσε ο καινούργιος Λαζόπουλος; Ούτε εμένα!

- Κυρίως επειδή παρουσιάζει την ομοφυλοφιλική υστερία σχεδόν σαν πολιτικό καθεστώς και

συνδικαλιστική κατοχύρωση.

- Ένα είδος ΙΚΑ για τη λούγγρα.

- Κι έχω σαφώς υπόψη μου ότι η τηλεόραση είναι ένα μέσο διαμορφωμένο έτσι ώστε να ισοπεδώνει τα μεγέθη· και να κάνει το μικρό να φαίνεται μεγάλο.

- Απ' την άλλη, αυτό που ονομάζουμε και νιώθουμε ως μεγάλη τέχνη, δεν παραδίδεται εύκολα όχι γιατί δεν θέλει αλλά γιατί δεν πρέπει.

- Επειδή πρέπει να γίνει αίτημα των πολλών όχι με τους όρους των πολλών αλλά με τους δικούς της όρους.

- Αλλιώς ο λαϊκισμός παραμονεύει.

- Έχετε ακούσει το Τζιβαέρι με την Καλύμνια Αιμιλία Χατζηδάκη;

- Τύφλα να 'χουν οι ομπρέλες του Χερβούργου. Ήταν η ερμηνεύτρια των νησιώτικων που λάτρευε ο Μάνος Χατζιδάκις.

- Επαινούμε την επιλογή της Σοφίας Σακοράφα να συμμετάσχει συμβολικά στους Ολυμπιακούς της Αθήνας με τα χρώματα της Παλαιστίνης.

- Αυτή τη στιγμή όλοι πρέπει να νιώθουμε Παλαιστίνιοι και η Σοφία με την πράξη της έδωσε επιτέλους ένα ελληνικό χρώμα σ' αυτή την άνευρη, «τρομοκρατημένη» και καθυστερημένη διοργάνωση.

- Τι επαγγέλλεται τελικά ο θαυμαστός κ. Άγγελος Παπαδημητρίου;

- Είναι ζωγράφος, είναι γλύπτης, είναι «καταστασιακός», είναι τραγουδιστής της όπερας, της οπερέτας, είναι ηθοποιός του κλασικού ρεπερτορίου ή μήπως πάλι ένας tv-star με πέραση στα μεγάλα κανάλια;

- Μήπως πάλι είναι ο μέλλον δήμαρχος του Κιάτου ή ο μέλλον πρόεδρος των απανταχού της γης αυτοδίδακτων ταλέντων;

- Ό,τι κι αν είναι, θα αποκαλυφθεί σύντομα στην τηλεοπτική εκπομπή που ετοιμάζει ο φίλος της στήλης Μάνος Στεφανίδης για το tvcosmopolis με τίτλο «Γ' Παγκόσμιος».

- Τι σημαίνει πάλι «Γ' Παγκόσμιος»; Θα σας γελάσω και δεν το θέλω.

- Στην εκπομπή θα

παρελάσουν προσωπικότητες όπως η Κική Δημουλά, ο Βασίλης Αλεξάκης, ο Βλάσης Κανιάρης, ο Σεραφείμ Φυντανίδης, ο Ιάσων Μολφέσης, ο Αχιλλέας Δρούγκας, ο Κώστας Βαρώτσος, η Ευανθία Ρεμπούτσικα, η Μάνια Παπαδημητρίου, ο Κοσμάς Ψυχοπαίδης, η Θέμις Μπαζάκα, ο Γιάννης Ψυχοπαίδης, η οικογένεια Ρόκων, ο Κυριάκος, η Ρουμπίνα, ο Στέφανος και ο Δημήτρης, κ.ά.

- Τελικά πολύ ροκ καταστάσεις. (Μόνο ο Ρόκο δεν θα παρουσιαστεί λόγω κωλύματος. Θα πρέπει να παρουσιαστεί αλλού.)

- Το πιάσατε, πιστεύω, το υπονοούμενο!

- Άσχετο: Εξαιρετικά έχουν στηθεί τα γλυπτά του Ροντέν και του Μαγιόλ στο πεζοδρόμιο (sic) της Εθνικής Πινακοθήκης.

- Τέχνη τροτουάρ. Ο δε Moore είναι κάτω από ένα δέντρο και δεν φαίνεται! Εκτός κι αν παρουσιάζει τον αόρατο άνθρωπο.

- Το πιάσατε κι αυτό το υπονοούμενο;

- Σκίζει το «Μίξερ» του

Εκουαδόρ, στους γκεριγιέρος και καμπε-
σίνος της Κολομβίας, στους κοκαλέρος
της Βολιβίας, στους Sem Terra (Χωρίς Γη)
της Βραζιλίας, στους Sin Techo (Χωρίς
Στέγη) της Παραγουάης, στον εξεγερμένο
λαό της Αργεντινής, στους κατοίκους των
φτωχογειτονιών της Βενεζουέλας που
απέτρεψαν το πραξικόπημα, στους ντεσα-
παρεσίδος των διδακτοριών της Λατινικής
Αμερικής, στον Μουμιά Αμπού Τζαμάλ και
στους κομπανιέρος και κομπανιέρας της
Τσιάπας που με υλικά την αξιοπρέπεια και
την αλληλεγγύη οικοδομούν μια ανταγωνι-
στική προς το νεοφιλελευθερισμό πραγ-
ματικότητα, φορτίζοντας ξανά με περιε-
χόμενο λέξεις που τόσο ο καπιταλισμός
όσο και το κακέκτυπο του υπάρκτου είχαν
καταστήσει εννοιολογικά ανενεργές:
**ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ, ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ,
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ».**

Φώτης Φωτεινός

Εκδήλωση προς τιμήν του Εμμανουήλ Κριαρά

Η Ελληνική Εταιρεία Γενικής και
Συγκριτικής Γραμματολογίας
και ο Τομέας Λογοτεχνίας του
Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φι-
λολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών
διοργανώνουν εκδήλωση προς τιμήν
του Εμμανουήλ Κριαρά για τη συμβο-
λή του στον κλάδο της Συγκριτικής
Γραμματολογίας στη χώρα μας. Η εκ-
δήλωση θα γίνει την Παρασκευή 18
Ιουνίου 2004, ώρα 18.00, στο αμφιθέα-
τρο «Ιωάννης Δρακόπουλος» του κε-
ντρικού κτηρίου του Πανεπιστημίου
Αθηνών (Πανεπιστημίου 30).

Το πρόγραμμα της εκδήλωσης έχει
ως εξής:

Πρόεδρος: Ελ. Πολίτου-Μαρμαρι-

νού

Ζ.Ι. Σιαφλέκης: Ο συγκριτολόγος
Εμμανουήλ Κριαράς και η Ελληνική
Εταιρεία Γενικής και Συγκριτικής
Γραμματολογίας.

Στέφανος Κακλαμάνης: Ο Κριαράς
ως μελετητής της δημόδους μεσαιωνι-
κής και αναγεννησιακής λογοτεχνίας.

Ευριπίδης Γαραντούδης: Η συγκρι-
τολογική ματιά του Κριαρά στην επτα-
νησιακή ποιητική παράδοση του 19ου
αιώνα.

Ιωάννα Κωνσταντουλάκη-Χάντζου:
Εμμανουήλ Κριαράς, ο φωτισμένος
ψυχαριστής.

Την εκδήλωση θα κλείσει ο τιμώμε-
νος με σύντομη ομιλία του.

Παύλου Νεράντζη στην
ΕΤ3, μια αντισυμβατική
εκπομπή που παίζεται
κάθε τελευταία Πέμπτη
του μήνα και έχει ταξιδέψει
από το Κόσοβο και τη
Βοσνία ως το Πακιστάν και
το Ιράν αναζητώντας την
«αθέατη πλευρά των
πραγμάτων».

- Θυμόμαστε την
εκπομπή-αφιέρωμα στο
χωριό Μπελογιάννης της
Ουγγαρίας με τους
υπερήλικες απάτριδες,
όπως και το «Fast Food
εναντίον Slow Food» που
διαπραγματευόταν τις
άθλιες διατροφικές μας
συνήθειες.

- Σκηνοθέτης ο έμπειρος
Βασίλης Κατσιόγης, ο
οποίος πάντως δεν πρέπει
να διατρέφεται σωστά ούτε
ο ίδιος.

- Πολύ αδύνατος, βρε
παιδί μου. Σαν υπουργός
τις πρώτες μέρες της
υπουργοποίησής του.

- Γιατί στις τελευταίες
είναι αλλιώς (π.χ. ο κ.
Πρωτόπαπας.)

- Επίσης το «Μίξερ»
συμμετείχε στα φεστιβάλ
Prix Europe, Circum,
Escocinema και αλλού,
αποσπώντας συχνά
βραβεία και διακρίσεις.

- Κι άλλα καλά νέα.
Έσκισε η ταινία του
Κυριάκου Κατζουράκη «Ο
Δρόμος προς τη Δύση» στο
φεστιβάλ ντοκιμαντέρ και
καλλιτεχνικής ταινίας που
διοργάνωσε ο πολύς
Μάρτιν Σκορτσέζε στην
Tribeca της Νέας Υόρκης.

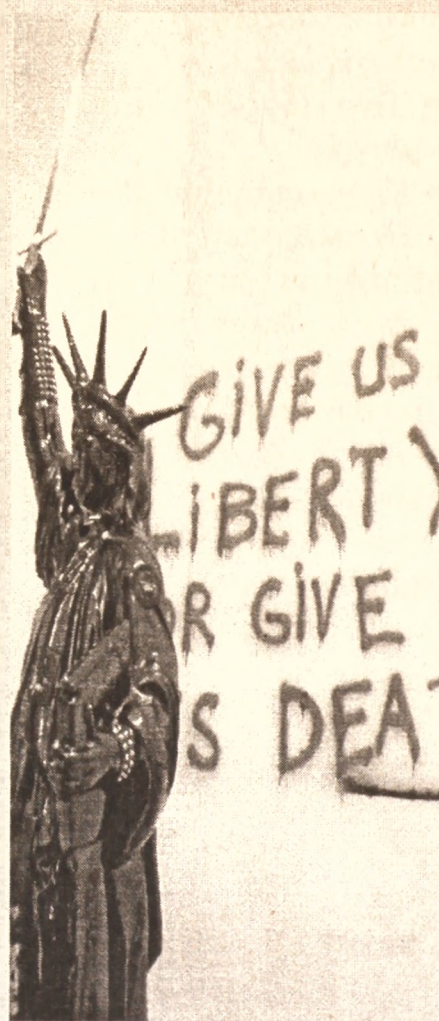
- Εκεί παρουσιάστηκε και
η «Πολίτικη Κουζίνα» του
Τάσου Μπουλμέτη μ' όλες
τις προβολές sold out.

- Έξω πάμε καλά, και όσο
πιο έξω βρισκόμαστε από
κρατικούς θεσμούς ακόμη
καλύτερα.

- Είδαμε, και μας άρεσε,
την έκθεση του ολλανδού
πολιτικού καλλιτέχνη Marc
Bij (1970), που
πρωτοπαρουσιάστηκε στο
Breder, να μεταφέρεται
στο καλλιτεχνικό κέντρο
Giorgio de Chirico του
Βόλου με πρωτοβουλία της
συνεργάτιδάς μας Φαίης
Τζανετουλάκου.

- Δείτε το έργο του «One
Living, One Dead», για να
πάρτε μια γνώση του τι
εννοώ λέγοντας «πολιτική
τέχνη». Αλλά και την μαύρη
«ελευθερία» των ΗΠΑ.

- (Μεταξύ μας, κάθε
μορφή τέχνης έχει μια
πολιτική διάσταση, ακόμη
κι αν την αποποιείται).



- Χαμός! Καλλιτεχνική
επιτροπή επέλεξε ένα
γλυπτικό έργο με
μαξιλάρια για τον σταθμό
του ΗΣΑΠ στα Πενκάκια
που αντιγράφει σύνθεση
του Γιώργου Χαρβαλιά του
1994.

- Η συνέχεια προβλέπεται
ερεθιστική σε
αποκαλύψεις. Θα
επανεέλθουμε!

- Πολύ μ' αρέσει το
ψηφοδέλτιο με τις

αριστερές γυναίκες, όπως
σας προείπα.

- Αριστερούς άντρες που
θα βρούμε, σύντροφε
Μπανιά μου.

- (Άσχετο: Αρχίζουν
οσονούπω και τα μπάνια
του Λαού, που έλεγε και ο
μακαριστός Λαοπλάνος.)

- Θα μπορούσαμε επίσης
να κατεβάσουμε έτσι και
ψηφοδέλτιο με τους
αριστερούς γκαίη. Θα
(ξε)σκίζαμε!

- Κατ' αρχάς ο κάθε γκαίη
θα έσπενδε ν'
αυτοπροσδιοριστεί
πολιτικά και θα έπεφτε
σαν ώριμο φρούτο στην
αγκαλιά της Αριστεράς.

- Πρόεδρε, πρόσεξέ με.
Έχω ρέντα σήμερα. (Δεν
εννοώ τον
Κωνσταντόπουλο. Τον
Βαλλιανάτο εννοώ).

- Μόνο να σπύσουμε να
κατοχυρώσουμε την ιδέα,
μην μας την πάρει ο
Γιωργάκης.

- Είναι κι ο Πρωτόπαπας
που απορεί αν έγιναν
σκάνδαλα με τις
χρηματοδοτήσεις της
Ευρωπαϊκής Ένωσης.

- Σκάνδαλο θα είναι να
μην έχουν γίνει σκάνδαλα.

Μανωλάκης ο βομβιστής

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΠ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ (1934-2004)

**Α, πῶς τὰ χρόνια σὰν καπνὸς ἐχάθηκαν, σὰ νέφη,
σὰν πάχνη, σὰ ζωή!*

Κ.Γ. Καρυωτάκης

Εφυγε την περασμένη Πέμπτη ο Ντίνος Παπαϊωάννου, ομότιμος καθηγητής της Αρχιτεκτονικής στο Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο.

Ο Ντίνος Παπαϊωάννου ήταν ένας εξαιρετος αρχιτέκτονας και πολύ αγαπητός συνάδελφος στη γενιά του.

Στον τόπο μας γίνονται γνωστοί και τιμώνται συνήθως μετριότητες με ανεπτυγμένο το εγώ τους· καταφεύγουν στις δημόσιες σχέσεις και στην αγορά, όπου αναφέρονται συνεχώς. Ο Ντίνος Παπαϊωάννου δεν ήταν αυτό το είδος ανθρώπου. Διάλεξε την αφάνεια και παρέμενε πεισματικά στο περιθώριο της δημόσιας ζωής. Αυτό ήταν ένα από τα πολλά χαρίσματά του.

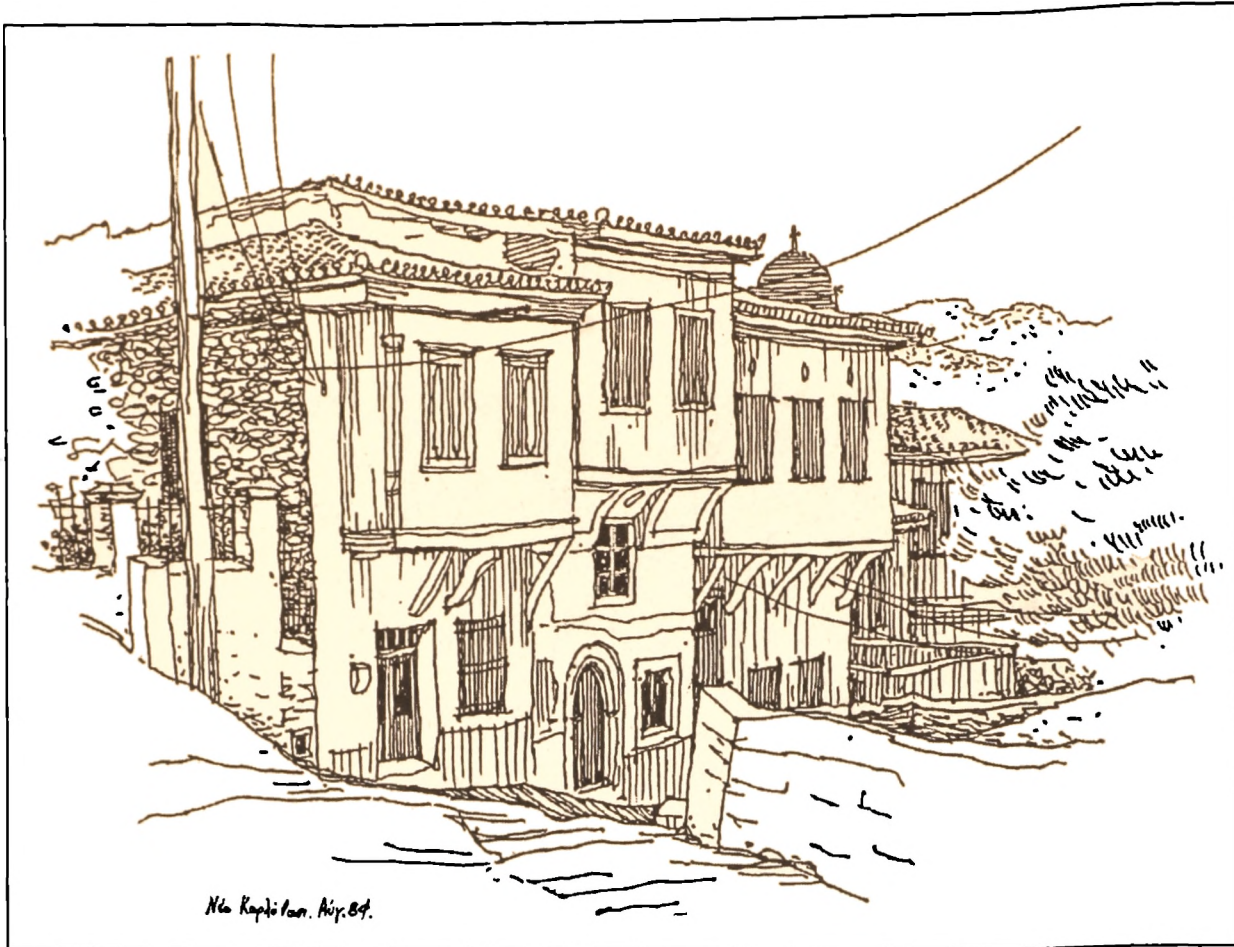
Ο Ντίνος Παπαϊωάννου σπούδασε στην Αρχιτεκτονική Σχολή του Μετσοβείου από το 1953 έως το 1958. Έτυχε στα χρόνια εκείνα να έχει δασκάλους εξαιρετικούς: δίδασκαν τότε στην Αρχιτεκτονική Σχολή δάσκαλοι όπως οι Ορλάνδος, Σώχος, Χατζηκυριάκος-Γκίκας, Μιχελής, Πικιώνης, Εγγονόπουλος, Κριτικός, Μάρθας, Ευαγγελίδης – για να μην αναφέρουμε τώρα άλλους, διδάσ. οντες και βοηθούς. Στα εργαστήρια, από το πρωί ως αργά το βράδι μελετούσαν, σχεδίαζαν, ζούσαν οι φοιτητές από το πρώτο έως το πέμπτο έτος, βοηθώντας ο ένας τον άλλο, διδάσκοντας οι παλιότεροι τους νεότερους με την παρουσία και την επίβλεψη των δασκάλων. Υπήρχε ένας γόνιμος και συνεχής διάλογος· εκεί καθάριζε η ήρα από το στάρι. Όλοι εκείνης της γενιάς που γνώρισαν τον Ντίνο Παπαϊωάννου, ήξεραν από τότε και αναγνώριζαν έκτοτε τη χαρισματική προσωπικότητά του, που έδωσε πλούσιους καρπούς σε έργο και ζωή.

Εξέδωσε μελέτες για την εκκλησιαστική και για την



παραδοσιακή κοσμική αρχιτεκτονική. Η διατριβή του είχε θέμα *Τα ελληνικά μοναστήρια σαν αρχιτεκτονικές συνθέσεις* (1977)· εκεί με θαυμαστή διεισδυτικότητα αναλύει την αρχιτεκτονική διάταξη των μοναστηριών, με τη συγκρότηση των κτηριακών συνόλων, τις σχέσεις των κτηρίων με τα αυλόγυρα, τις κανονικότητες αλλά και τις παρεκκλίσεις. Η ανάλυσή του βασίστηκε στα θεωρητικά μοντέλα του Παναγιώτη Μιχελή. Στην έδρα του Μιχελή, την «Αρχιτεκτονική

Ρυθμολογία και Μορφολογία», αρχικά ως επιμελητής και στη συνέχεια, όπως εξελίχθηκε στις βαθμίδες της καθηγεσίας, δίδαξε μέχρι την εποχή της συνταξιοδότησής του. Δημοσίευσε πολλά άρθρα και μελέτες σε ειδικά περιοδικά και εξέδωσε έργα όπως: *Τα λιθόστρωτα της Λέσβου* (εκδ. Πολύτυπο)· ο τόμος για τη Σάμο στη σειρά των εκδόσεων Μέλισσα περί παραδοσιακής αρχιτεκτονικής· το *Εκκλησίες και μοναστήρια της Σάμου* (εκδ. Ιδρύματος «Νικόλαος Δημητρίου»,



Σκίτσο του Ντίνου Παπαϊωάννου από το Νέο Καρλόβασι Σάμου, Αύγουστος του '84.

1997)· και πρόσφατα, στις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις του ΕΜΠ, η μονογραφία *Το ελληνικό παραδοσιακό σπίτι* (2003). Το τελευταίο βιβλίο ήρθε ως συνέχεια του τόμου με τίτλο *Το παραδοσιακό σπίτι στο Αιγαίο*, που είχε εκδοθεί από το Ίδρυμα Μιχελή και ήταν συλλογική δουλειά του Σπουδαστηρίου Αρχιτεκτονικής Μορφολογίας του ΕΜΠ.

Στις μελέτες του για την εκκλησιαστική όσο και την κοσμική παραδοσιακή αρχιτεκτονική αξιοποίησε όλο το προηγούμενο υλικό, αλλά και το συμπλήρωσε με εκατοντάδες παραδείγματα από κατάλοιπα κτισμάτων σε όλη την Ελλάδα, καλύπτοντας κενά και ελλείψεις με φωτογραφικό υλικό, αποτυπώσεις και σχέδια. Φρόντιζε δηλαδή να συγκεντρώνει δείγματα από όλη την επικράτεια και στη συνέχεια, αφού ταξινομούσε το υλικό του, να διατυπώνει τις δικές του απόψεις. Γιατί δεν του αρκούσε η αυστηρή επιστημονική ανάλυση, παρότι ωστόσο δεν την παρέβλεπε. Με την άκρα ευαισθησία που διέθετε, προσέγγιζε τα αρχιτεκτονικά μνημεία με τη συγκίνηση και το μάτι του ευαίσθητου παρατηρητή.

Ο Ντίνος Παπαϊωάννου ήταν ένας δάσκαλος σε κάθε του αρχιτεκτονική πράξη και ένας θεωρητικός στη διδακτική του πρακτική. Ωστόσο δεν ήταν μόνο αυτά που τον χαρακτήριζαν. Ήταν ένας σημαντικός και δημιουργικός αρχιτέκτονας, που άφησε πλούσιο αρχιτεκτονικό έργο. Δούλεψε συχνά με ομάδες, κυρίως με συμφοιτητές του. Όλοι τον αναγνώριζαν, και όσοι συνεργάζονταν μαζί του συμβουλευόνταν πάντοτε τη γνώμη του· προχωρούσε σε διορθώσεις και την ανάπτυξη του μελετώμενου έργου. Κανείς από τους συνεργάτες δεν αμφισβήτησε ποτέ τις υποδείξεις του και όλοι ζητούσαν και στη συνέχεια αποδέχονταν τις παρατηρήσεις του.

Έλαβε μέρος σε πάρα πολλούς αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς. Δεν σταμάτησε ούτε τα τελευταία χρόνια να αναμετριέται, να δοκιμάζει και να χαίρεται μ' αυτό το δύσκολο «άθλημα» των αρχιτεκτονικών διαγωνισμών. Είχε τιμηθεί αυτός και οι ομάδες που δούλευαν μαζί με πολλά πρώτα βραβεία ή άλλες διακρίσεις. Θα ήταν μακρύς ο κατάλογος να τον παραθέσουμε τώρα.

Η δουλειά ήταν γι' αυτόν μια ιερή υπόθεση, μια μορφή αποστολής.

Πήγαινε λ.χ. στο Θέρισσο προκειμένου να μεταμορφώσει το σχολείο του χωριού σε ένα μικρό αλλά λειτουργικό μουσείο για την Εθνική Αντίσταση, ή στους Αγίους Σαράντα προκειμένου να επιβλέψει την ανέγερση του ναού του Αγίου Χαραλάμπους τον οποίο μελέτησε μετά τη βράβειυσή του σε αρχιτεκτονικό διαγωνισμό. Από τα σημαντικότερα έργα που μελέτησε είναι η Θεολογική και η Νομική Σχολή, η Κεντρική Βιβλιοθήκη, το κτήριο Διοικήσεως και η Αίθουσα Τελετών καθώς και η Ανωτάτη Βιομηχανική Σχολή στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης. Στην Αθήνα πάλι, στην Πανεπιστημιούπολη του Ζωγράφου, υψώνεται η Φοιτητική Εστία του ΕΜΠ. Πλήθος επίσης είναι τα σχολικά κτήρια της μέσης εκπαίδευσης, τα κτήρια πνευματικών κέντρων και μουσείων. Αλλά και ξενοδοχεία, συγκροτήματα κατοικιών ή μικρές κατοικίες. Η διαμόρφωση όχι μόνον των όψεων, αλλά κυρίως η φροντίδα για τους εσωτερικούς χώρους με τις ζυγισμένες αναλογίες και την αρμονική διάταξη κάνουν διακριτά τα έργα του Ντίνου Παπαϊωάννου. Η συνολική έκδοση του αρχιτεκτονικού του έργου, που πιστεύουμε πως πρέπει να γίνει, θ' αποτελέσει ένα μάθημα σύγχρονης αρχιτεκτονικής που έχει όμως χωνέψει δημιουργικά την παράδοση· μια παράδοση ελληνική χωρίς ίχνος μίμησης αλλά με βαθιά αίσθηση της αναγκαιότητας για στοχαστικές προσαρμογές.

Η ισόμετρη απασχόλησή του με την αρχιτεκτονική πράξη αλλά και τη θεωρία διαμόρφωσε έναν ολοκληρωμένο άνθρωπο. Τα διαβάσματά του, η ενημέρωση για τα πολιτιστικά φαινόμενα, η πνευματική του εγρήγορση ήταν συνεχής. Και όταν τον έπιανες να είναι χαλαρός, άρχιζε να ξετυλίγει τις σκέψεις του, τις εύστοχες παρατηρήσεις του, τα σχόλιά του. Η ποίηση, ο Καρυωτάκης, οι παραστάσεις στο θέατρο Κουν, οι εκθέσεις ζωγραφικής, ο κινηματογράφος, η παρακολούθηση μιας παράστασης στο Ηρώδειο, ή οι κυριακάτικες συναυλίες της Κρατικής Ορχήστρας στον Ορφέα ήταν η συχνή επικοινωνία του με όσα συνέβαιναν

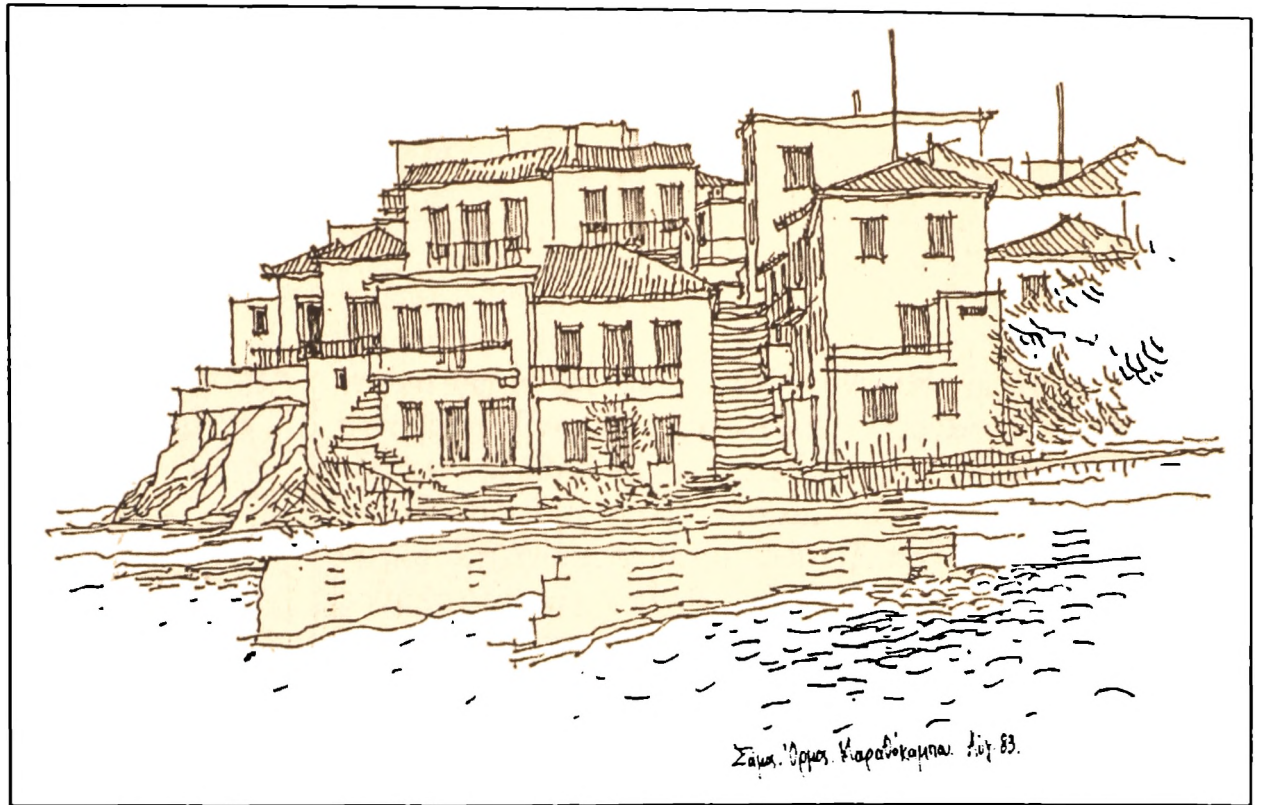
πον τόπο. Αλλά και τα ταξίδια.

Είχε ταξιδέψει πολύ στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Στην Ανατολή και τη Δύση. Εφοδιασμένος συνήθως με μια φωτογραφική μηχανή και πάντοτε με ένα μπλοκ σχεδίου, φωτογράφιζε ή πλάσσειε κάποιο αρχιτεκτονικό σύνολο που σταματούσε το βλέμμα του. Αυτή η παρακολούθηση με το μάτι και η ακριβής εκτέλεση όσων σχεδίαζε του πρόσφερε συγχρόνως τη χαρά της σχεδίασης και την απομνημόνευση της εικόνας.

Για την πολιτική του δραστηριότητα και το βαθύτατο δημοκρατικό του φρόνημα δεν θέλουμε να μιλήσουμε τώρα. Πρέπει όμως να σημειώσουμε εδώ ότι στη διάρκεια της δικτατορίας δούλεψε στον παράνομο μηχανισμό του ΠΑΜ. Ακόμα να θυμίσουμε τις συγκρούσεις του με αντιδημοκρατικά στοιχεία που παρέμεναν στην Αρχιτεκτονική Σχολή. Αλλά δεν είναι η ώρα γι' αυτά.

Θέλουμε να θυμηθούμε τον φίλο που συνοδοιπόρησε σε κρίσιμες ή ανέμελες στιγμές. Η παρουσία του πάντοτε σεμνή· το τέλειο δείγμα της διακριτικότητας και της σεμνότητας. Δεν επεδίωξε ποτέ την προβολή του εαυτού του ή του έργου του· αντίθετα, τα απέφευγε όλα αυτά. Ήταν σκυμμένος στη δουλειά του.

Και τώρα που ο Ντίνος έφυγε, το κενό



Σκίτσο του Ντίνου Παπαϊωάννου από τον όρμο Μαραδόκαμπου της Σάμου, Αύγουστος του '83.

που άφησε άπλωσε μεγάλη λύπη στην καρδιά των δικών του, που έζησαν από κοντά κάθε στιγμή του και τις τελευταίες του ώρες. Όμως και η λύπη των φίλων και των συμφοιτητών του είναι το ίδιο βαθιά. Αναθυμόμαστε τις νεανικές ώρες με τις ανησυχίες και τα ξεφαντώματα· τότε που φαινόταν πως έτσι θα είναι για πάντα η ζωή.

Όσοι τον συνόδεψαν και οι άλλοι που έλειπαν ξέρουν πολύ καλά ποιος ήταν ο Ντίνος Παπαϊωάννου. Στάθηκε για όλους μας πάντα το υπόδειγμα της

ορθής συμπεριφοράς και μας έμαθε πως δεν ζημιωνόμαστε σε τίποτε αν σταθούμε «σεμνά και ταπεινά» απέναντι στη δουλειά μας. Ο Ντίνος ήταν ο καλύτερος, αλλά και ο λιγότερο γνωστός από όλους μας. Γι' αυτό δεν κάνουμε μνεία των ονομάτων των συνεργατών του. Άλλωστε όλοι αναγνωρίζουν –και πάντοτε αναγνώριζαν– ότι ο Ντίνος ήταν ο δάσκαλός μας.

Οι συμφοιτητές του
στα χρόνια 1953-1958

Ντίνος Παπαϊωάννου

Είναι περίεργο πώς, για ορισμένους τουλάχιστον ανθρώπους, πιστεύουμε πως θα είναι πάντα εκεί. Όσπου να μάθουμε ότι άνοιξαν πανιά για το τελευταίο τους ταξίδι. Ήμουν ακόμα σπουδαστής στο Πολυτεχνείο όταν τον συνάντησα. Φορούσε ακόμα τα στρατιωτικά του και μαζί με τον συνάδελφό του, τον Κώστα Φινέ, είχαν κερδίσει ένα σπουδαίο αρχιτεκτονικό διαγωνισμό, για το συγκρότημα της Νομικής και Θεολογικής Σχολής, με Βιβλιοθήκη και Διοίκηση, στο ΑΠΘ. Δούλεψα μαζί τους για δύο αξέχαστα χρόνια, ζώντας από κοντά τους ενθουσιασμούς και τις απογοητεύσεις που μοιράζει το επάγγελμα. Ο Ντίνος ήταν το σταθερό σημείο αναφοράς, η άγκυρα. Πάντα μετρούμενος στα λόγια του, ο ορθολογιστής της ομάδας, σε μια εποχή που η αρχιτεκτονική στην Ελλάδα προσπαθούσε να αρθρώσει κοινωνικό και πολιτικό λόγο.

Μετά χώρισαν οι δρόμοι μας. Τον ξαναβρήκα στο Πολυτεχνείο το '75, συνεχιστή της παράδοσης του καθηγητή Παναγιώτη Μιχελή. Είχε τώρα αλλάξει ρόλο: είχε συγγράψει

διατριβή για τη δομή των μοναστηριών, δίδασκε, κι αυτός με τη σειρά του, μορφολογία, παντρεύοντας την ισχυρή βάση του σύγχρονου συνθέτη με την αναζήτηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Και πάλι συναντηθήκαμε από κοντά στη δημοσίευση της μελέτης του για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική της Σάμου, και με την ευκαιρία διάφορων συνεργασιών μας στο Πολυτεχνείο.

Δεν είχε ποτέ αλλάξει, δεν είχε φορέσει καινούργια φτερά. Προσεκτικά διατυπωμένος λόγος, συγκρατημένη συμπεριφορά, τίποτε επιδεικτικά φανταχτερό – κι ας ήταν ο γύρω κανόνας. Μπορούσε, κάποτε, να γίνει και σαρκαστικός μόλις διέβλεπε τα γνώριμα αυτά συμπτώματα, τα τόσο αταίριαστα στον ίδιο. Εξακολουθούσε να έρχεται κι αφού πήρε σύνταξη, λες κι ήταν πάντα εκεί. Ο Ντίνος Παπαϊωάννου, τελικά, ήταν χτισμένος στα θεμέλια της Σχολής μας. Εκεί θα βρίσκεται για όποιον τον γυρεύει.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

Στέφανος Βασιλειάδης (1933-2004)

Στις 23 του περασμένου Μάη έφυγε από τη ζωή ο συνθέτης Στέφανος Βασιλειάδης, ένας άνθρωπος που αγάπησε και υπηρέτησε τη ζωή με πάθος. Ένα πάθος που ολοφάνερα κατάφερε να το μεταδίδει σε όλους όσοι τον πλησίαζαν ή επωφελούνταν από την παρουσία του. Πώς αλλιώς να εξηγηθεί το τεράστιο πλήθος που προσήλθε στην κηδεία του για να τον αποχαιρετήσει; Κάτι παραπάνω: Πώς αλλιώς να εξηγηθεί το ότι το πλήθος αυτό αποτελούνταν κυρίως από νέους ανθρώπους, από νέους που δεν κατάφεραν να συγκρατήσουν το κλάμα, καλύτερα: τον λυγμό που τους έπνιγε;

Όλα αυτά δείχνουν έναν άνθρωπο που πέρασε από τη ζωή και πέτυχε να γίνει ένας Μεγάλος Δάσκαλος. Γιατί μόνο οι Μεγάλοι Δάσκαλοι κατακυριεύονται από το ασίγηστο πάθος για τα ωραία πράγματα που χαρίζει η ζωή: μόνο αυτοί έχουν το χάρισμα, τη δύναμη, να μεταδίδουν –με απέραντη αγάπη– το πάθος αυτό σε μαθητές, συνήθως πάρα πολλούς: μόνο αυτούς οι μαθητές τους τους θέλουν αδιάλειπτα κοντά τους: μόνο γι' αυτούς, για τους Μεγάλους Δασκάλους, οι μαθητές δεν μπορούν να συμβιβαστούν με την ιδέα ότι θα 'ρθει η στιγμή που δεν θα τους έχουν πια δίπλα τους.

Αν τα σκεφτεί κανείς όλα αυτά, δεν μπορεί, θα καταλάβει γιατί ο ίδιος ο Στέφανος ήταν πάντοτε πρόθυμος σχεδόν να θυσιάζει τον τίτλο του συνθέτη και να συστήνεται ως «μουσικοπαιδαγωγός». Αυτός δεν ήταν πάντοτε ο ρόλος των Μουσών και των προϊόντων τους: να άγουν, να οδηγούν τους ανθρώπους, ιδίως τους νέους, στην απόλαυση των ωραίων πραγμάτων της ζωής; Υπηρέτης τους ο Στέφανος επιτέλεσε το έργο, που Εκείνες του ανέθεσαν, με τον πιο τέλειο τρόπο, που κι αυτόν Εκείνες πάλι του τον δίδαξαν.

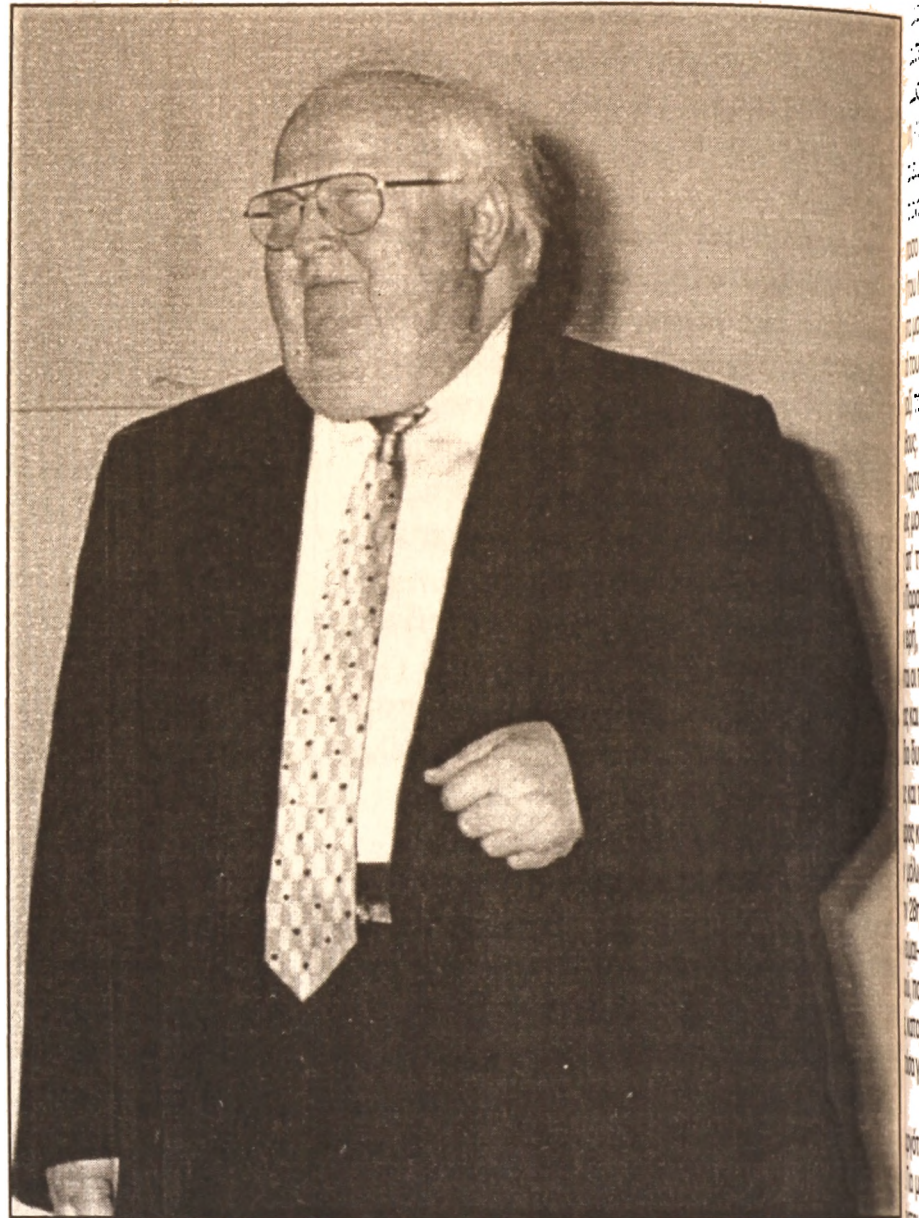
Άκουσε πολλές φορές ο Στέφανος την ερώτηση-απορία: πώς κατάφερε να κερδίζει τις ψυχές των ανθρώπων; Και η απάντησή του ήταν πάντοτε μία: με την αγάπη. Κάποιοι το ξέρουν, πράγματι, πολύ καλά: είναι και αυτό ένα από τα χαρακτηριστικά –ίσως το πιο σημαντικό– ενός Μεγάλου Δασκάλου. *Εάν αγάπη μη έχω, ουδέν ειμί' ... Η αγάπη μακροθυμεί, ... ου ζητεί τα εαυτής, ... ου λογίζεται το κακόν' ... πάντα υπομένει. Η αγάπη ουδέποτε εκπίπτει.*

*

Όταν έχεις τον ίδιο τον Στέφανο να σου μιλάει για τη ζωή του, είναι περιττή κάθε δική σου βιογράφησή του. Αυτός είναι ο λόγος που το θεωρήσαμε πιο σκόπιμο να αναδημοσιεύσουμε εδώ ένα δικό του κείμενο, γραμμένο πριν από μερικούς μόνο μήνες με τον τίτλο «Αντί βιογραφικού».

*

Μέρα Μαγιού διάλεξε ο Στέφανος για τον μισεμό του, μέρα Μαγιού τον έχασαν από δίπλα τους οι φίλοι. Φίλοι από



τα παιδικά χρόνια (πρώτος από όλους αυτός που υπογράφει αυτό το κείμενο), φίλοι από τα χρόνια της εφηβείας, φίλοι από τα χρόνια της δημιουργίας. Φίλοι από τη Δράμα, φίλοι από παντού. Φίλοι αδελφικοί.

Λίγες μέρες πριν από την αναχώρησή του φίλοι ετοίμασαν για τον Στέφανο μια ειδική τιμητική εκδήλωση. Ο ίδιος, με κουρασμένη φωνή, μου περιέγραφε την προηγούμενη μέρα στο τηλέφωνο με ποιον τρόπο θα παρουσιαζόταν στην εκδήλωση αυτή το έργο του *Εν πυρί*. Κι εγώ, πέρα από τη χαρά μου για την για πολλοστή φορά αναγνώριση της μεγάλης μουσικής προσφοράς του, σκέφτηκα πως ένα πυρ, μια φωτιά, μια θεόρατη φλόγα ήταν, πράγματι, όλη η δημιουργική ζωή του, μια φωτισμένη και μια φωτίζουσα δημιουργική ζωή. Ένα πυρ άλλοτε *καθαρτήριο*, άλλοτε *ιητήριο*, πάντοτε όμως *ευάγγελον*.

Άνθρωποι σαν τον Στέφανο Βασιλειάδη μένουν ζωντανοί στη μνήμη των ανθρώπων και ύστερα από το τέλος της εδώ ζωής τους.

ΜΙΜΗΣ ΛΥΠΟΥΡΑΗΣ

Αντί βιογραφικού

Όλοι ξέρουμε σε τι διαφέρει το ποτάμι από το τρένο.

Νερένιο το πρώτο, σιδερένιο το δεύτερο.

Παλιό όσο οι θρύλοι το πρώτο, αρκετά πρόσφατο το δεύτερο (θηρίο το νόμισαν όταν το πρωτοείδαν οι συμπατριώτες μας). Τρόλαβε ωστόσο να περιβληθεί με τόση μυθολογία, χάρη στην τροτίμηση που του έδειξαν η θεατρική και λογοτεχνική φιλολογία, που μοιάζει τόσο παλιό όσο χρειάζεται για να πάρει μια θέση στα μουσεία.

Πόσοι όμως σκέφτηκαν τις ομοιότητες που έχουν τα δυο αυτά στοιχεία ή, γιατί όχι, στοιχειά;

Ένα ατελείωτο φίδι που περνάει μέσα από βουνά και λαγκάδια, και το ένα και το άλλο. Ποιος ξέρει από πόσο μακριά έρχονται και πόσο μακριά πάνε!

Η βουή του Νέστο κι ο ήχος του τρένου ήταν η μόνη μουσική στα πρώτα μου επτά χρόνια. Αυτά μου έφεραν τα πρώτα μηνύματα από τους μακρινούς κόσμους των ταξιδιών τους κι αυτά πήραν μαζί τους τα δικά μου τα όνειρα και τους δικούς μου τους πόθους. Τα πήραν μαζί τους και τα πήγαν προτρέχοντας εκεί που λαχταρούσα πάντα να φτάσω κι εγώ.

Οι γονείς μου, οι συγγενείς και οι παππούδες μου ήταν πρόσφυγες απ' τη Μικρά Ασία. Έτσι, όσο κι αν γεννήθηκα στο όμορφο Παρανέστι της Μακεδονίας, αισθάνομαι σαν πατρίδα μου την ιερή, παντοτινά άβατη Ανατολή. Εκεί γεννήθηκαν και κοιμούνται οι πρόγονοί μου κι οι παραδόσεις και τα παραμύθια της μάνας και του πατέρα μου. Γι' αυτό και αγαπώ και συνδέομαι το ίδιο δυνατά με όλους τους τόπους, με όλους τους ανθρώπους και προπαντός με όλα τα παιδιά του τόπου μας, απ' όποιο μέρος κι αν είναι.

Ήμουν μόλις επτά χρονών, οχτώ μηνών και δέκα ημερών όταν, την 28η Οκτωβρίου του '40 –λογαριάστε τώρα πόσων χρόνων είμαι– με βρήκε ο πόλεμος στα θρανία της δευτέρας δημοτικού, που από τότε κι ως το τέλος της βουλγαρικής, για μας εκεί, κατοχής, έμειναν έρημα, και από σοφά που είχαν γίνει από τα τόσα γράμματα που είχαν μάθει, έγιναν πάλι ξύλα για τη φωτιά.

Πολύ αργότερα, κατάλαβα πως ήταν κατοχή μόνον τέσσερα χρόνια. Για μένα όμως, που έζησα το εφιαλτικό της σκοτάδι, μου φαίνεται ακόμα και τώρα, πως κράτησε τέσσερις αιώνες. Έτσι, ως σχολική μου ζωή, αισθάνομαι μόνο την περίοδο '45-'51. Σ' αυτά τα χρόνια θεμελιώθηκε η αγάπη στη γλώσσα και τα μαθηματικά, στην ιστορία και τις τέχνες. Εκεί, και η συνείδηση του ρόλου και του χρέους για τα κοινά. Ίσως, το μικρό τραγούδι που πολύ αργότερα μελοποίησα, το λέει καλύτερα: ο πόλεμος τελειώνει και η ελπίδα μας φουντώνει τη γκρεμισμένη γη μας να χτίσουμε ξανά.

Τότε, τράφηκα και δέθηκα βιωματικά και συνειδητά με τις δυο αντίδρομες μουσικές παραδόσεις, της Δύσης και της Ανατολής. Σοφοί και ανεκτίμητοι στην αγάπη τους οι πρώτοι μου δάσκαλοι, Αθανάσιος Κωνσταντινίδης, ο οδηγός μου στους πολύκλωνους δρόμους της βυζαντινής μουσικής και Γιαννίκος Ναλπαντίδης, ο εξηγητής των κόσμων της δυτικής πολυφωνίας. Δεν ξέρω αν όλες μου οι άλλες σπουδές, τα διαβάσματα και οι προσπάθειες μιας ζωής, που σίγουρα μου έδωσαν και γνώσεις και τεχνικές δημιουργίας και ερμηνείας, πικρές και χαρούμενες εμπειρίες και γόνιμη, επομένως, γνώση και πείρα, μπορούν να συγκριθούν μ' εκείνα τα έξι χρόνια σε χιμούς, ιδέες, οράματα, πάθος, λαχτάρα, δύναμη και θετική στάση ζωής.

Τον Αύγουστο του '51, ήρθα για σπουδές στην Αθήνα, γεμάτος, λοιπόν, θέληση και ελπίδες και χωρίς, ευτυχώς, επίγνωση

του βάρους και του κόστους που θα είχαν στη συνέχεια οι γενικότερες και προσωπικές, οικονομικές και άλλες δυσκολίες –πρέπει αφού εδώ τα είπαμε όλα να αναφερθώ και στη μεγάλη δυσκολία των ματιών μου, που έπαιξε καθοριστικό ρόλο και για τα πράγματα που δεν μπόρεσα να κάνω, αλλά προπαντός, για όλα τα πράγματα που με βοήθησε να καλλιεργήσω και να αναπτύξω. Όπως, μια χαρισματική –ας μη θεωρηθεί ασυγχώρητη περιαυτολογία, το χάρισμα είναι δώρο, όχι για να καμαρώνει αλλά για να ευγνωμονεί αυτός που το έλαβε– οπτική μνήμη και προσοχή και μια υπερευαίσθησία διάκρισης των άλλων αισθήσεων, ίσως πιο πολύ της αφής παρά της ακοής όπως θα φαντάζονται όσοι με ξέρουν, εξαιρετικά πολύτιμη, να αναπληρώνει την περιορισμένη μου όραση.

Δεν θα σας πω καταλεπτώς για τα χρόνια που πέρασαν από τότε, γιατί τα εξωτερικά τους χαρακτηριστικά μοιάζουν με κείνα που γράφει κανείς στα σύντομα βιογραφικά: σπούδασε Ανώτερα Θεωρητικά της μουσικής στο Ελληνικό Ωδείο με την Ουρανία Άρτεμη Ιωαννίδου ('51-'55), με τον Γιάννη Α. Παπαϊωάννου ('55-'62), πήρε δύο πρώτα βραβεία με ειδική διάκριση, με χρηματικό έπαθλο, δούλεψε σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, σε πολλά δημοτικά σχολεία, γυμνάσια και λύκεια από το 1953 ως τώρα. Στη Δραματική Σχολή του Εθνικού Θεάτρου ('68-'96), στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής Αθηνών, καθηγητής επί συμβάσει ('92-'95). Έγραψε σε συνεργασία με άλλους συναδέλφους του πέντε βιβλία για τη μουσική, έκανε αμέτρητες εισηγήσεις, ομιλίες και εκπομπές στην Αθήνα αλλά και σε πολλές πόλεις του τόπου μας.

Έγραψε πολλή μουσική:

- Για τα παιδιά (πάνω από 100 τραγούδια, το τραγούδι του «Γλυκό τσαμπί σταφύλι», ήρθε πρώτο στον διεθνή διαγωνισμό της UNICEF).

- Για το θέατρο (μουσική σε 18 αρχαίες τραγωδίες που ακούστηκαν στα πιο πολλά αρχαία ελληνικά θέατρα, αλλά και σε πολλές πόλεις της Ευρώπης, της Αμερικής και της Ιαπωνίας), 40 τουλάχιστον έργα του ευρωπαϊκού και νεοελληνικού δραματολογίου.

- 10 πολύτεχνα έργα για ανθρώπινες φωνές, μικρά οργανικά σύνολα και ηλεκτροακουστική μουσική.

Παίρνει, τέλος, μέρος στις προσπάθειες που γίνονται με τον πολιτισμό και την αισθητική παιδεία στον τόπο μας.

Διευθύνει το Κέντρο Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας και είναι Πρόεδρος του Ιδρύματος Χουρμουζίου-Παπαϊωάννου και της Στέγης Ελληνικών Χορωδιών.

Σημασία, όμως, έχει ότι όλα αυτά τα χρόνια δούλεψα σκληρά, γνώρισα πολλούς σπουδαίους ανθρώπους και συνεργάστηκα μαζί τους και διδάχτηκα απ' αυτούς πιο πολλά απ' όσα έμαθα από τις σπουδές μου.

Σκέφτηκα πολύ, πόνεσα ακόμα περισσότερο, αγάπησα και αγαπήθηκα πάρα πολύ, χάρηκα πολλές ομορφιές και, πάνω απ' όλα, τα φωτεινά μάτια, τα φωτεινά πρόσωπα και την εμπιστοσύνη των μικρών παιδιών.

Απογοητεύθηκα πολύ συχνά, αλλά επιμένω να μην απελπιστώ.

Έκανα πολλά λάθη και δυστυχώς ακόμα δεν έμαθα ό,τι έπρεπε να μάθω.

Πιστεύω

στην αξία των προθέσεων

στη λυτρωτική δύναμη της αλήθειας και της ομορφιάς

στην παντοδυναμία της αγάπης

Στέφανος Βασιλειάδης

Τον σκηνοθέτη Ρόλαντ Έμεριχ τον θυμόμαστε κυρίως από την εντυπωσιακή (χάρις στα εφέ) υπερπαραγωγή *Μέρα Ανεξαρτησίας*. Εκεί ο Πρόεδρος των ΗΠΑ (ο επονομαζόμενος «Πλανητάρχης») σώζει την πατρίδα του –ανήμερα την 4η Ιουλίου– αλλά και ολόκληρο τον πλανήτη από εξωγήινους εισβολείς. Τώρα, με την καινούργια του ταινία *Μετά την επόμενη μέρα*, ακουμπάει πάνω σε ένα κάτι περισσότερο από αληθινό, υπαρκτό, θέμα: Το κλιματολογικό «θερμοκήπιο» και τα ανησυχαστικά σημάδια που αυτό μάς στέλνει τα τελευταία δέκα χρόνια.

Σημάδια που δεν αφορούν τη φαντασία

Αυτή τη φορά ο σημερινός πρόεδρος των ΗΠΑ, ο πολύς Μπους, αιχμάλωτος της σιδερένιας λογικής των οικονομικών και των πολιτικών, αδιέξοδων εμπλοκών, αρνείται έστω και να υποψιαστεί τα «σημάδια» των καιρών, γι' αυτό και δεν υπογράφει τη συνθήκη του Κιότο που αφορά στον περιορισμό των θερμογόνων εκπομπών. Στην ταινία τώρα, η οποία –ειρήσθω εν παρόδω– κάνει μια απίστευτα εντυπωσια-



κή χρήση των ψηφιακών μέσων, μια επιστημονική αποστολή στον Β. Πόλο διαπιστώνει έντονα σημάδια αλλαγών –προς το χειρότερο– του ατμοσφαιρικού κλίματος στην περιοχή αυτή. Οι ισορροπίες του οικοσυστήματος των θερμοκρασιών διαταράσσονται με επιταχυνόμενα φαινόμενα. Φυσικοί επιστήμονες, κλιματολόγοι, αναλυτές ηλεκτρονικών μοντέλων και γενικά άνθρωποι ευαίσθητοποιημένοι στα προβλήματα ορθής διαχείρισης του πλανητικού περιβάλλοντος αντιδρούν. Προσπαθούν να αφυπνίσουν την αμερικα-

νική κυβέρνηση, αλλά μάταια. Ο πρόεδρος υποψιάζεται μεν, αλλά όντας δέσμιος της άλλης πραγματικότητας διαστάζει να υιοθετήσει ριζοσπαστικές λύσεις. Ακόμα περισσότερο ο αντιδραστικός αντιπρόεδρος ο οποίος αποκαλεί φαντασιόπληκτους και εξωπραγματικούς τους επιστήμονες.

Το μόνο «λάθος» (στην ταινία) των επιστημόνων είναι η επαλήθευση του χρονικού προσδιορισμού έλευσης των καταστροφικών γεγονότων. Τα 100 ή τα 1000 χρόνια θα γίνουν ελάχιστες εβδομάδες και στη συνέχεια λίγα

24ωρα. Τις παρατεταμένες, κατακλισμαίες βροχοπτώσεις και τις υπερμεγέθεις χαλαζοπτώσεις θα τις ακολουθήσουν γιγαντιαίοι τυφώνες και παλιρροϊκά υπερ-κύματα (φτάνουν μέχρι το μπούστο του Αγάλματος της Ελευθερίας) με βιβλικών διαστάσεων καταστροφές. Τα φαινόμενα αυτά δεν περιορίζονται στη Β. Αμερική αλλά επεκτείνονται σε ολόκληρο το βόρειο ημισφαίριο. Από σταθμούς θερμομετρήσεων του Β. Πόλου καταμετράται πτώση 13 βαθμών της πολιτικής θερμοκρασίας. Γιγαντιαίο σύστημα ψύξης καλύπτει το βόρειο ημισφαίριο. Καινούργια εποχή παγετώνων. Κάτω από τους 150, υπό το μηδέν, βαθμούς! Ολόκληρη η Νέα Υόρκη, αυτή η συμβολική πόλη-ομφαλός κρυσταλλοποιείται. Εκατομμύρια ανθρώπων βρίσκουν ακαριαίο θάνατο. Επιστημονική άποψη, που γίνεται αναγκαστικά αποδεκτή είναι να... «μεταναστεύσουν» οι βόρειοι όσο γίνεται πιο νότια. Το Μεξικό γίνεται η χώρα (για πρώτη φορά στην ιστορία) υποδοχής χορτάτων μεταναστών. Μια άλλη ομάδα νέων κυρίως παιδιών διασώζεται στη Δημόσια Βιβλιοθήκη της Νέας Υόρκης διατηρώντας σχετική θερμοκρασία με το ασταμάτητο κάψιμο βιβλίων – παντός είδους.

Δυστυχώς η ταινία δεν είναι μια αυστηρού χαρακτήρα επιστημονικής φαντασίας. Έχει –και κανείς δεν μπορεί να την κατηγορήσει γι' αυτό– εμπορικό στόχο, αφού είχε και μεγάλο εμπορικό κόστος. Στο σενάριο θα παρεμβληθούν και σχετικές ανθρώπινες ιστορίες, περιστατικά επωνύμων χαρακτήρων με τα αναπόφευκτα αισθηματικά τους, οι ηρωικές ιστορίες, το μελό που γίνεται απαραίτητο για να μπορέσει να σπριχτεί –πώς αλλιώς να γίνει;– το αισιόδοξο τέλος.

Η σεναριακή βάση της ταινίας έχει μεγάλο και αξιόπιστο ενδιαφέρον. Το τεχνικό της μέρος από τα καλύτερα που έχει δώσει ο κινηματογράφος τα πρόσφατα χρόνια (και επιτέλους, σε μια χρήσιμη εκδοχή). Τα υπόλοιπα είναι συμβατικά και μέτρια. Εντούτοις, λέγεται ότι ο Μπους είδε την ταινία και ενδιαφέρθηκε –προβληματισμένος(;)– να τη συζητήσει με αρμόδιους.

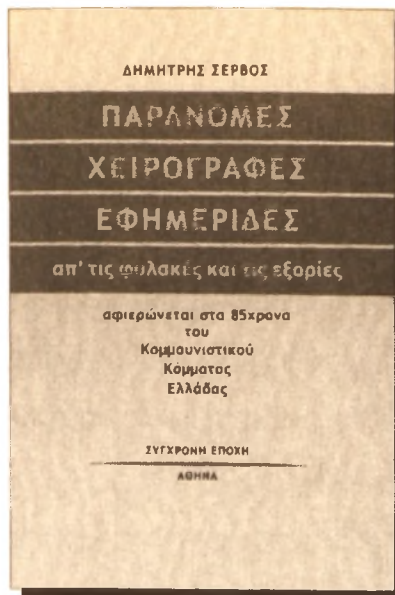
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ



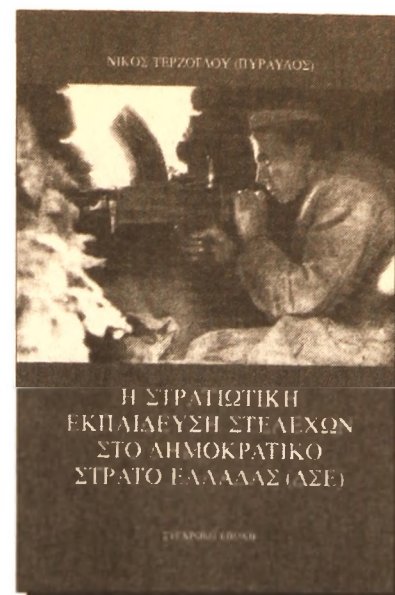
Θ. Πολιτόπουλος
Η ΕΝΕΔΡΑ



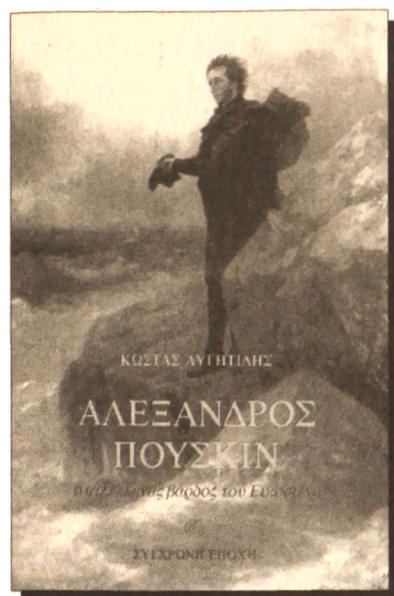
**ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ
ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΚΟΥΒΑΣ**



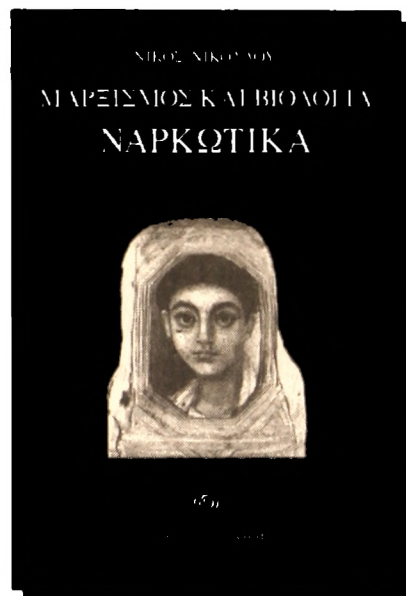
Δ. Σέρβος
**ΠΑΡΑΝΟΜΕΣ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΕΣ
ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ**



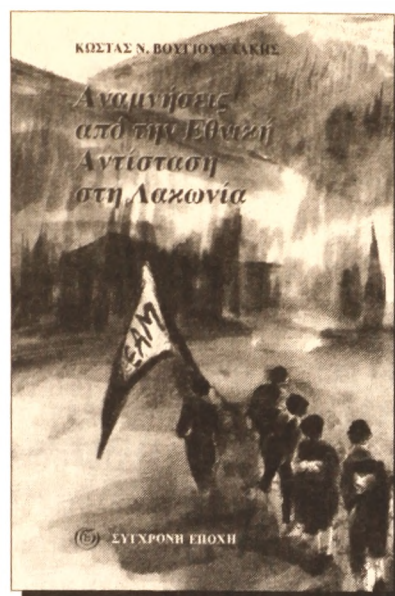
Ν. Τερζόγλου
**Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΣΤΟ ΔΣΕ**



Κ. Αυγητίδης
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΟΥΣΚΙΝ
ο φιλέλληνας βάρδος του Εικοσιένα



Ν. Νικολάου
**ΜΑΡΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΒΙΟΛΟΓΙΑ
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ**



Κ. Βουγιουκλάκης
**ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ
ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΛΑΚΩΝΙΑ**



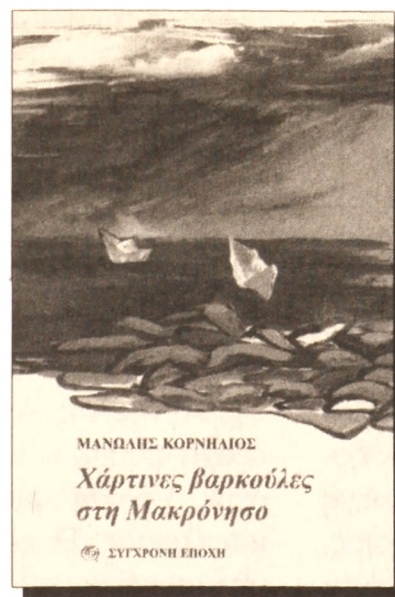
Τ. Αυγερινός
ΤΟ ΚΑΡΑΒΑΝΙ ΤΩΝ ΓΥΜΝΩΝ



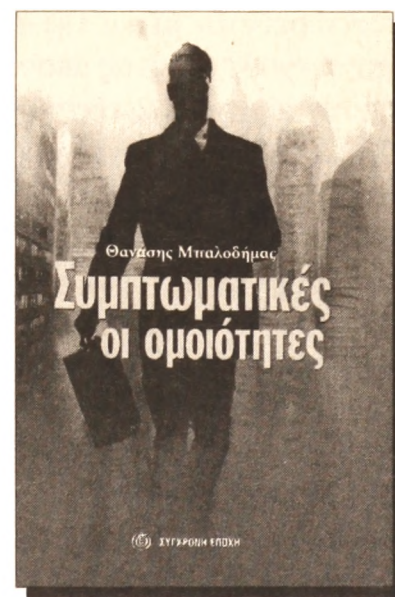
Τ. Ζόμπολας
ΓΡΑΦΗ ΠΑΡΑΝΟΜΩΝ



Δ. Κατσαμάκη
**ΕΚΕΙ ΠΟΥ ΠΕΤΟΥΣΑΝ
ΟΙ ΑΕΤΟΙ**



Μ. Κορνήλιος
**ΧΑΡΤΙΝΕΣ ΒΑΡΚΟΥΛΕΣ
ΣΤΗ ΜΑΚΡΟΝΗΣΟ**



Θ. Μπαλοδήμας
**ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΙΚΕΣ
ΟΙ ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ**



ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Σόλωνος 130, 106 81 Αθήνα, Τηλ.: 2103820835, 2103823649, Fax: 2103813354. <http://www.sep.gr>, e-mail: info@sep.gr

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Μαυροκορδάτου 3, Τηλ.: 2103829835, 2103808132, Fax: 2103829814

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ: 1. Αθήνα, Μαυροκορδάτου 3, Τηλ.: 2103829835, 2103808132. **2. Θεσσαλονίκη,** Μπακατσέλου 3 & Εγνατία 65, Τηλ.: 2310283810.

3. Γιάννενα, 28ης Οκτωβρίου 19, Τηλ.: 2651038090.

Το να παρακολουθεί κανείς από έναν δημιουργό την σκηνική πραγμάτωση ενός κειμένου που γράφτηκε το 1662 με τέτοια ευκολία και αμεσότητα σαν να πρόκειται για ένα έργο που γράφτηκε μόλις χτες, αλλά ταυτόχρονα το έργο να κουβαλά τη σοφία και την εμπειρία των παραστάσεων, των αναζητήσεων και των σκέψεων που το προίκισαν τα χρόνια του, νομίζω ότι μπορεί να δοθεί ως ο ορισμός του να είναι κανείς σοβαρός και ουσιαστικός στο θέατρο.

Σχολείο θεατών...

Η παράσταση του *Σχολείου των γυναικών* από τη Νέα Σκηνή μπορεί να αποτελέσει ένα σχολείο για τους θεατές. Η σκηνοθεσία του Λευτέρη Βογιατζή είναι ένα σχολείο που διδάσκει το πώς παντρεύεται το κλασικό με το μοντέρνο, πώς φτάνει ο δημιουργός στην ουσία και τη νεωτερικότητα χωρίς εντυπωσιασμούς και δήθεν μοντερνισμούς, πώς σεβόμαστε τα κείμενα και πώς τα πραγματώνουμε. Γιατί οι παραστάσεις του Βογιατζή αποδεικνύονται ένα καταστάλαγμα γνώσης που συσσωρεύεται μέσω της εργασίας και της συνεχούς έρευνας μέσα στα κείμενα και τη σύγχρονη πρακτική του θεάτρου. Δημιουργός από εκείνους τους λίγους που δεν διαφημίζουν τη δουλειά τους αλλά η δουλειά τους είναι εκείνη που τους διαφημίζει.

Η συγγραφική πένα του Μολιέρου ασχολήθηκε επανειλημμένα, με εμμονή θα τολμούσα να πω, με το θέμα της απάτης, της απιστίας, της συζυγικής προδοσίας. Το ενδιαφέρον στην προκειμένη περίπτωση είναι πως ο κεντρικός ήρωας, ο Αρνόλφο, δεν είναι παντρεμένος. Άρα δεν ανήκει στους απατημένους συζύγους. Ο φόβος του μάλιστα για να μην μπει ποτέ σ' αυτή την κατηγορία τον οδηγεί στην επιλογή της μελλοντικής συζύγου του, στην ανατροφή και στην εκπαίδευσή της. Όμως ο έρωτας αποδεικνύεται καλύτερος δάσκαλος από τις νοθεσίες και τις αυστηρές προφυλάξεις. Ακόμα και οι πιο αγνοί άνθρωποι μετουσιώνονται σε πονηρούς εραστές όταν τα βέλη του έρωτα τους σημαδεύουν. Ο έρωτας άλλωστε είναι διαχρονικός, όπως και οι ανόητοι άνθρωποι που πιστεύουν πως θα τον κερδίσουν ή θα τον υποτάξουν.

Ο Λευτέρης Βογιατζής, με υποκριτική τεχνική που έχει αποβάλει κάθε ίχνος εντυπωσιασμού, με φυσική εκφραστική προσέγγιση, με αμεσότητα και λιτότητα που στοχεύει απευθείας στις πιο ευαίσθητες χορδές του ρόλου και μεταφέρει αβίαστα χαρακτήρα και ήθη, απέδωσε με τον πιο καίριο τρόπο τον Αρνόλφο, τον μικρονοϊκό κύριο που θεωρεί πως μπορεί να κριτικάρει τους πάντες, να ελέγχει τη ζωή του και να τιθασει τα αισθήματα.

Επιτηδευμένη χρήση του λόγου και σχεδόν χορογραφημένη κίνηση αντιθέτως χρησιμοποιεί ο σκηνοθέτης στους δύο υπηρέτες: στον Αλαίν του Άγγελου Μπούρα και στην Ζωρζέτ της Αλεξάνδρας Λέρτα. Φιγούρες που πλάστηκαν ευφάνταστα και πλούσιες ενεργειακά, ερμηνευμένες από δύο νέους, ταλαντούχους ηθοποιούς.

Το ίδιο επιτηδευμένος είναι και ο λόγος της Αγνής της Αγγελικής Παπούλια. Η έξοχα ρυθμική κίνησή της παραπέμπει στην κίνηση μιας καλοκουρδισμένης κουκλίτσας. Η παρουσία της Παπούλια στη σκηνή συνοδεύεται από σεμνότητα, τυφλή υπακοή και πειθαρχία στις σκηνοθετικές επιταγές, ενώ εκπέμπει ένα σπάνιο υποκριτικό ήθος. Χαρακτηριστικά που είχαμε διαγνώσει ήδη από τις παραστάσεις της στον Μαρμαρινό και που τώρα γίνονται ολοένα και πιο διακριτά. Συνδυάζοντας την παιδική αθωότητα, την ειλικρίνεια και την πονηριά του έρωτα, δημιούργησε ένα πλάσμα διαμετρικά αντίθετο από τον πονηρό, ανειλικρινή και αδέξιο στον έρωτα Αρνόλφο.

Ο Νίκος Κουρής, με μία φαινομενική απλότητα και φυσικότητα των εκφραστικών του μέσων –γιατί είναι εξαιρετι-



κά δύσκολο το να φαίνεται κάτι στο θέατρο απλό–, έπλασε τον ερωτευμένο νεαρό Οράτιο, που παλεύει να κρατήσει την αγάπη της Αγνής.

Ο Προκόπης Πολίτης ως Συμβολαιογράφος παράγει συμπυκνωμένη ένταση, ενέργεια και πάθος. Ανάλογα, αλλά όχι τόσο δραστικά, λειτουργεί και ως Ορόντ (πατέρας Οράτιου), όπως και ο Στέργιος Νένες ως Ανρίκ, γαμπρός του Κρουζάλντ. Στο ρόλο του Κρουζάλντ, του φίλου του Αρνόλφο, ο Άκης Βλουτής, ικανοποιητικός.

Την επιφύλαξη μου εκφράζω ως προς το σκηνικό που σχεδίασε η Έλλη Παπαγεωργακοπούλου. Εντυπωσιακό, προκλητικό αρχικά για το νου, με ενδιαφέρουσες εικαστικές παραπομπές αποδεικνύεται μη λειτουργικό, αν και ενδιαφέρον. Διάδρομοι και ανοίγματα, σκάλες και κούνιες, δυσκολεύουν περισσότερο την κίνηση των ηθοποιών και αντιμετωπίζουν λιγότερο τα προβλήματα χώρου. Τα κοστούμια της συνδυάζουν εμπνευσμένα την αθωότητα και την παιδικότητα με τη σοβαροφάνεια και την υπεκφυγή, αντιπαραβάλλοντας και οπτικά τους δύο αντίπαλους κόσμους.

Η μουσική του Νίκου Κυπουργού δραστική και ατμοσφαιρική. Η μετάφραση της Χρύσας Προκοπάκη υπήρξε αναμφισβήτητη οδηγός της παράστασης, αφού συγκεντρώνει όλα τα χαρακτηριστικά της σκηνοθετικής διδασκαλίας. Ουσιαστική, χωρίς εντυπωσιασμούς και ψεύτικες γαρνιτούρες, εύηχη, σημερινή. Το έντυπο πρόγραμμα της παράστασης ακόμα μια φορά πολύτιμο εγχειρίδιο, με εξαιρετικές φωτογραφίες του Κώστα Ορδόλη.

EIPHHH MOYNTPAKH

Δεν αμφιβάλλει κανείς ότι κάθε νέος και άπειρος διάσος θα έχει πιδανόν αρκετά σκαμπανεβάσματα στη δουλειά του, σημεία της πορείας του λιγότερο ή περισσότερο επιτυχημένα. Αυτό όμως που πρωτίστως ενδιαφέρει είναι εάν σε κάθε νέα παράστασή του η ευφυΐα στην έμπνευση και στην διαπραγμάτευση ξεχωρίζει, δυναμώνει, αποκτά περισσότερη ενέργεια, δείχνει πίστη στον εαυτό της. Η τελευταία απόδειξη ότι αυτό ισχύει για τη θεατρική ομάδα της «Νοητής Γραμμής» έρχεται από μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα όσο και αντιφατική παράσταση, από μια προσπάθεια υψηλών στόχων αλλά και ατελούς αποτελέσματος.

Το ψήλωμα της σκάλας

Η παράσταση, με τον αρκετά ατυχή τίτλο *Το πουλί της ηδονής*, στηρίζεται στη σύνθεση της Όλγας Ποζέλη πάνω στο μελλοντολογικό παραμύθι του αυστραλού συγγραφέα Πίτερ Κάρεϋ. Η ίδια η αρχική σύλληψη του Κάρεϋ θα αποτελούσε ιδανικό τόπο έμπνευσης και για τη γραφή του Βασίλη Ζιώγα: μια αλληγορία για τις κρυμμένες επιθυμίες μας, οι οποίες, κάπου στο μέλλον σύμφωνα με το διήγημα, εκδηλώνονται με το άγγιγμα ενός παράξενου και «εξωτικού» –«εξωπλανητικού»– πουλιού. Το διήγημα του Κάρεϋ είναι μια σύλληψη, όπως θα ήθελε ο Ζιώγας, «συμπαντικού ρομαντισμού»: ιδιαίτερα, στην τελική υπερρεαλιστική του σύλληψη για τους σπόρους που το πουλί αποβάλλει στο πέρασμά του και από τους οποίους τεράστια άγρια δάση βλασταίνουν και κυριεύουν τις πόλεις, δημιουργώντας λαβυρίνθους από δέντρα στα οποία ακούγεται το κελάιδισμα από χιλιάδες χρωματιστά πουλιά... Ο κόσμος του Κάρεϋ είναι ο κόσμος του μύθου, ο οποίος απλώνεται στο βάθος της συλλογικής και στο εύρος της ατομικής φαντασίας μας. Ένας κόσμος όπου το μαγικό στοιχείο και η μητέρα-φύση εμφανίζονται σαν αληθινή πηγή ζωής και σαν τιμωρός δύναμη.

Πάνω σε αυτό το παραμύθι η Όλγα Ποζέλη στηρίξε και ψήλωσε ακόμη περισσότερο τη σκάλα που την οδηγεί στον τελικό της στόχο. Χωρίς υπερβολή, μου φαίνεται πως στόχος της σκηνοθετίδας είναι η μετατροπή του θεάτρου της σε

μαγικό κουτί παραγωγής θαυμαστών εμπειριών, σε χώρο πλασμένο από το υλικό του παιδικού επιφωνήματος και από τη συγκίνηση της πρώτης ανακάλυψης του γύρω μας κόσμου. Έναν χώρο συλλογικού, γενικού νοήματος, όπου ο καθένας καταθέτει και αντλεί την προσωπική, υποκειμενική του εμπειρία. Υπάρχει σίγουρα κάτι σε αυτό το σκηνικό κόσμο της Ποζέλη που μας αφορά και που μας αφορά ιδιαίτερα, κάτι που ζητάει τον εξαγνισμό του νεανικού θεάτρου από την κοινοτοπία και από την υπερβολή και που προκρίνει την αναβάπτιση του σκηνικού λόγου στις καθαρές πηγές της παιδικής φαντασίας και του εφηβικού ενθουσιασμού.

Αν αυτές είναι πράγματι οι μελλοντικές επιδιώξεις, ο δρόμος είναι ακόμη μακρύς. Προς το παρόν, η συγκεκριμένη παράσταση μοιάζει να μένει ανολοκλήρωτη στην πορεία των προθέσεών της. Σε κάποια σημεία απουσιάζει η ενέργεια που θα απογειώσει την πτητική σκηνική μηχανή. Και σε κάποια άλλα, τα διαζευκτικά που ο πειραματισμός ευτυχώς γεννά, δεν γίνονται πάντα ευτυχείς συζεύξεις. Δεν πειράζει: ο χώρος περισσεύει, είναι ακόμη αρκετός για να χαρούμε τη σκηνοθετική δεξιότητα και την αισθητική ποιότητα της Ποζέλη, στοιχεία που κρυσταλλώνονται ολοένα και διαυγέστερα σε προσωπικό ύφος. Υπάρχει ακόμη χώρος για να αισθανθούμε την ευχάριστη αίσθηση ενός ταλέντου που τρέχει μπροστά από τη δική μας αντιληπτική ικανότητα και συχνά την ξεπερνά,



την αιφνιδιάζει, την εκπλήσσει. Υπάρχει ακόμη αρκετός χώρος για να αισθανθούμε ότι στη σκηνή βρίσκεται πολύ και καλό γούστο, προσωπικότητα και πνευματικότητα, όπως και «αυθόρμητες» ερμηνείες της ίδιας της Όλγας Ποζέλη (η οποία, αν ήθελε, θα μπορούσε να διαπρέπει και σαν ενζενύ), του Απόστολου Πελεκάνου και του Χρήστου Σαπουντζή.

Ιδιαίτερο μάλιστα ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος με τον οποίο οι όποιες επιρροές από τον σύγχρονο κινηματογράφο και τη βίντεο-αρτ εγκολπώνονται από την παράσταση και μετασηματίζονται σε «καθαρό» θεατρικό κώδικα: οι ροντ μούβις του '70, ο Ταραντίνο και ο Αρονόφκι μέχρι και ο γλυκός ονειρισμός της *Αμελί* συνθέτουν ένα κλίμα παράστασης που αγκαλιάζει το έργο και του δίνει τη θερμοκρασία του. Μέτοχοι σε αυτό το κλίμα τα εξαιρετικά σκηνικά του Κωστή Δάβαρη και οι φωτισμοί της Κατερίνας Μαραγκουδάκη.

Η παράσταση του «Επί Κολωνώ» διαθέτει ύφος. Και δημιουργεί ατμόσφαιρα. Πόσοι από τους δόκιμους θιάσους μας μπορούν να καυχηθούν γι' αυτά τα δύο; Ελπίζουμε στο προσεχές μέλλον η επανάληψη της παράστασης αυτής σε δροσερότερο μήνα, με την επανεξέταση κάποιων αφηγηματικών κενών και την τόνωση κάποιων αδύναμων σημείων, να συγκεντρώσει το ενδιαφέρον που πραγματικά της αξίζει.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Από τις 22 Απριλίου και μέχρι τις 5 Ιουνίου η Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας παρουσίασε την Πρώτη Διεθνή Μπιενάλε για Βιβλία Καλλιτεχνών με τον τίτλο «Το Παλιό και το Νέο: Διάλογοι και Γέφυρες μεταξύ των Πολιτισμών» (The Old and the New: Dialogues and Bridges between Cultures). Στην έκθεση προσκλήθηκαν τέσσερις επιμελητές και δεκάδες καλλιτέχνες από διάφορες χώρες. Η ελληνική συμμετοχή στην έκθεση αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος βρίσκει κανείς τη δουλειά των σύγχρονων καλλιτεχνών Δημήτρη Αληθινοπούλου, Δημήτρη Ζουρούδη, Δέσποινας Μειμάρογλου και Γιάννη Ψυχοπαίδη. Το δεύτερο μέρος είναι ένα αφιέρωμα στον Αιγυπτιακό Ελληνισμό και συνίσταται σε βιβλία που παραχώρησαν από τις συλλογές τους το Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, το Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α.) και η Alpha Bank.

Οι εικαστικοί καλλιτέχνες και το βιβλίο

Λέγοντας κανείς βιβλία καλλιτεχνών, πιο γνωστά με την αγγλική ονομασία *artists books*, δεν αναφέρεται σε λευκώματα ή μελέτες πάνω στο έργο καλλιτεχνών, ούτε και σε καταλόγους εκθέσεων που αποσκοπούν στη διαφύλαξη για το μέλλον της σύνοψης μιας έκθεσης. Τα βιβλία καλλιτεχνών, όπως εξελίχθηκαν ιδιαίτερα στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα, αποτελούν τα ίδια, ανεξάρτητα και αυτοτελή έργα τέχνης. Αποτελούν δημιουργήματα εικαστικών καλλιτεχνών, οι οποίοι «βρήκαν» στο βιβλίο ως αντικείμενο, ως μορφή ή ως τρόπο επικοινωνίας το μέσο που αρμόζει στην υλοποίηση των ιδεών τους.

Η πρώτη Μπιενάλε για Βιβλία Καλλιτεχνών της Βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας αφορά βιβλία καλλιτεχνών πολλαπλά, που έχουν δηλαδή τυπωθεί σε έναν αριθμό αντιτύπων (*printed multiples*), σε αντιδιαστολή προς τα μοναδικά βιβλία καλλιτεχνών, βιβλία-κολάζ, βιβλία-γλυπτά, βιβλία-εγκαταστάσεις κ.ο.κ., τα οποία είναι κατασκευασμένα με ποικίλα υλικά και μεθόδους και είναι αδύνατο να αναπαραχθούν μηχανικά. Και στις δύο παραπάνω πε-

ριπτώσεις οι εικαστικοί καλλιτέχνες «παίζουν» με τις συμβάσεις της μορφής του βιβλίου (*codex*), τις συμβάσεις της γλώσσας, της γραφής, της ανάγνωσης, της τυπογραφίας, καθώς και με ό,τι άλλο σχετίζεται με το φυσικό αντικείμενο, την έννοια και την ιστορία του βιβλίου.

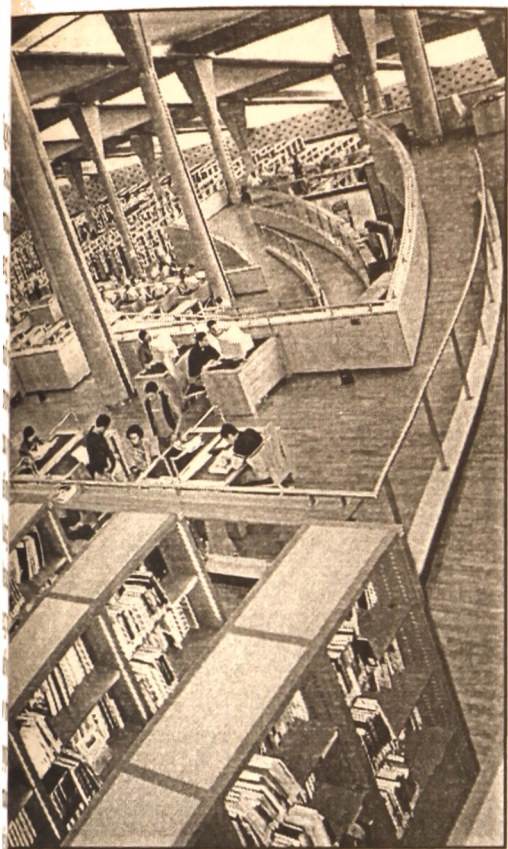
Το πρώτο ενδιαφέρον στοιχείο αυτής της Μπιενάλε είναι ο ίδιος ο χώρος που τη φιλοξενεί, η Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας. Με ένα αρχιτεκτόνημα εντυπωσιακό και φιλοξενούμενες εκδηλώσεις από όλον τον κόσμο, πολλοί ξένοι τη θεωρούν αυτή τη στιγμή ως το βασικό παράθυρο της επίσημης Αιγύπτου προς τον έξω κόσμο. Αν και τα αχανή, υπερσύγχρονα αναγνωστήρια της είναι πράγματι γεμάτα κυρίως με φοιτητές, μιλώντας κανείς με Αιγυπτίους διαπιστώνει ενίοτε μια δυσανεμία για τις ασταμάτητες ξεναγήσεις τουριστών, οι οποίοι φωτογραφίζουν τους αναγνώστες όπως φωτογραφίζουν τις πυραμίδες.

Ωστόσο, με δεδομένη την όξυνση της αυστηρότητας του ισλαμισμού στη χώρα και σε σύγκριση με άλλους χώρους που επίσης ελέγχονται από την κυβέρνηση, η Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας

παρουσιάζεται ως το μέρος όπου μπορούν να επιτραπούν –αν και θα δίσταζα να πω απλώς «επιτρέπονται»– περισσότερες και πιο ελεύθερες εκδηλώσεις πολιτισμού και τέχνης. Στη συναναστροφή με ορισμένους από τους ανθρώπους που εργάζονται ή συνεργάζονται με τη Βιβλιοθήκη, δίνεται η εντύπωση πως, για παράδειγμα μέσω της πρόσκλησης ξένων σε ποικίλες διοργανώσεις, γίνεται μια προσπάθεια να παρουσιαστούν μορφές και ιδέες που οι ίδιοι οι Αιγύπτιοι μόνο καλυμμένα ή έμμεσα μπορούν να υποδηλώσουν στη δουλειά τους: από κριτική της θρησκείας, της βίας ή της σύγχρονης πολιτικής σκηνής, μέχρι γυμνά και ερωτικά θέματα.

Η παραπάνω διαπίστωση αφορά άμεσα και την έκθεση αυτή. Τα βιβλία καλλιτεχνών αποτελούν αντικείμενα που όταν εκτίθενται δεν αποκαλύπτουν συνήθως από μια ανοιχτή σελίδα ή ένα εξώφυλλο όλα τα νοήματα που περικλείουν. Οπότε και δεν προκλήθηκε καμία αντίδραση για το περιεχόμενο των βιβλίων – αντίθετα με κάποιες σχετικά πρόσφατες εκθέσεις σύγχρονης τέχνης σε άλλους χώρους, που κρίθηκαν προκλητικές, και τέθηκε θέμα κλεισίματος τους. Έτσι, από τη μια πλευρά, όταν στήθηκε στους εκθεσιακούς χώρους της Μπιενάλε η βιντεοεγκατάσταση του Δημήτρη Ζουρούδη –ένα μαύρο κουτί σκεπασμένο με μαύρο ύφασμα, μέσα στο οποίο έπαιζε το βίντεο– και όλοι είδαν ότι η μορφή του κουτιού παρέπεμπε στην Κάαμπα και το θέμα του βίντεο αφορούσε θρησκείες, φανατισμό και βία, κάποιιοι από τη Βιβλιοθήκη έθεσαν ζήτημα απομάκρυνσης ή αλλαγής της μορφής του έργου πριν από τα εγκαίνια. Ωστόσο, καθώς ήδη από μήνες ο γενικός συντονιστής (General Commissioner) και ο Πρόεδρος της Μπιενάλε είχαν δεχθεί τη συμμετοχή γνωρίζοντας το θέμα του έργου, έτσι και στην έκθεση κατάφεραν να το αφήσουν να παραμείνει ακέραιο, επισημαίνοντας την ευθύνη της Βιβλιοθήκης προς τους ξένους προσκεκλημένους.

Από την άλλη πλευρά, στους χώρους της ίδιας έκθεσης εκτέθηκαν χωρίς πρόβλημα τα βιβλία της Δέσποινας Μειμάρογλου, που μιλούν μεταξύ άλλων για τη βία ή τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία, το βιβλίο της Αμερικανικής



Αριστερά:
Άποψη των
αναγνω-
στηρίων της
Βιβλιοθήκης
Αλεξανδρείας.

Δεξιά: Από τον
εκθεσιακό
χώρο.

ίδας **Maureen Cummins** *The Business Is Suffering*, με θέμα το δουλε-
πόριο στον αμερικανικό Νότο, και το
βιβλίο της Αιγύπτιας **Hadeel Nazmi**
από την Αλεξάνδρεια, που περιέχει εμ-
φανή και κρυμμένα σχόλια για τις αντι-
ταλότητες της διεθνούς πολιτικής σκη-
νής με το βλέμμα στραμμένο κυρίως
στις αραβικές χώρες.

Για να δει κανείς τι κρύβει στις σελί-
δες του κάθε βιβλίο χρειάζεται τουλά-
χιστον να το ξεφυλλίσει. Και πράγματι,
με την αιτιολογία ότι μέρος της ιδιαιτε-
ρότητας των βιβλίων καλλιτεχνών είναι
και η απτική εμπειρία του θεατή της έκ-
θεσης, αρκετά βιβλία τοποθετήθηκαν
σε ακάλυπτες προθήκες, ώστε να τα
νοιγεί ελεύθερα το κοινό.

Οι προθήκες είναι απλωμένες στον
χώρο κατά τρόπο ώστε οι ακάλυπτες να
βρίσκονται υπό την εποπτεία των φυλά-
κων, αλλά χωρίς να χρειάζεται οι τε-
λευταίοι να στέκονται ενοχλητικά κο-
πά στους επισκέπτες που ασχολούνται
με τα βιβλία. Συνεπώς οι τελευταίοι
μπορούν, αν αφιερώσουν λίγο χρόνο
ξεφυλλίζοντας, να δουν πόσο διαφορε-
τικά έχει δουλέψει ο κάθε καλλιτέχνης
με το μέσο του βιβλίου. Για παράδειγ-
μα, καθένα από τα βιβλία *Τα Πρόσωπα
μιας Μέρας, Νοέμβρης και Η Ναυμαχία
της Χίου* του **Γιάννη Ψυχοπαίδη** μετα-
φέρει μέσα από την αλληλουχία των σε-
λίδων του έναν κόσμο εικόνων, που σε
κάποιες περιπτώσεις μπορεί να έχουν
ως αφορμή ένα κείμενο, όπως το
Duende ή τα *Έπεα Πτερόεντα*.

Φυλλομετρώντας ένα άλλο βιβλίο,
εκείνο της **Nancy Atakan** από την
Γουρκία, αποκαλύπτεται μια τελείως
διαφορετική «χρήση» του ίδιου μέσου:

η καλλιτέχνης εξερευνά την ιδέα της τέ-
χνης ως διάλογο, με αφορμή και το θέ-
μα της έκθεσης: «Γέφυρες και Διάλο-
γοι μεταξύ των Πολιτισμών». Η ίδια
εξηγεί πως κάθε βήμα προς την υλοποί-
ηση του βιβλίου της προϋποθέτει την
επικοινωνία μ' ένα άλλο άτομο, το
οποίο χρησιμοποιεί κάποια γλώσσα
διαφορετική από τη δική της, γλώσσα
λεκτική ή οπτική.¹

Η Δέσποινα Μεϊμάρογλου αξιοποιεί
το χώρο ενός βιβλίου όπως αξιοποιεί το
χώρο μιας έκθεσης. Έχει ως αφετηρία
και σημείο αναφοράς ένα θέμα, το
οποίο αναπτύσσει σε μια ενότητα από
εικόνες και κείμενα, συνήθως ψηφιακά
επεξεργασμένα.

Σε όλα τα παραπάνω παραδείγματα
ο βασικός τρόπος επικοινωνίας που
προτείνουν οι καλλιτέχνες είναι οπτι-
κός. Άλλοι καλλιτέχνες εξερευνούν
περισσότερο και την απτική σε συν-
δυασμό με την εννοιακή διάσταση του
βιβλίου. Η απτική επαφή είναι σημα-
ντική στο βιβλίο της Ολλανδής **Seet
van Hout**: κάθε σελίδα είναι φτιαγμέ-
νη και από ένα διαφορετικό, ινδικό
χαρτί. Η υφή και η ποιότητα του κάθε
χαρτιού δίνουν στην καλλιτέχνηδα το
ερέθισμα να το επεξεργαστεί με δια-
φορετική τεχνική και αισθητικές
προσδοκίες. Το βιβλίο του **Δημήτρη
Αληθινού** *ποιηματα, λο-λογος, ηχος
ηχος*, από το 1976, φέρει ανάγλυφα
λευκά γράμματα στο λευκό εξώφυλλο,
ενώ οι λευκές, κενές σελίδες του είναι
κομμένες στο κέντρο δημιουργώντας
θήκη για μια κασέτα με ποιήματα σε
ακατάληπτη γλώσσα, τα οποία ο καλ-
λιτέχνης συνέθεσε και διαβάζει. Το βι-
βλίο αυτό αξίζει να το κοιτάξει κανείς

σε συνδυασμό με άλλα βιβλία των αρ-
χών του '70 στην έκθεση, όπως το
Logogriphi 70 του ιταλού **Ezio
Gribaudo**. Ο Gribaudo εφηύρε μια μέ-
θοδο χαρακτηριστικής με ανάγλυφο αποτέ-
λεσμα, που την ονόμασε *logogriph*. Το
Logogriphi 70 φέρει σε κάθε σελίδα
έναν «λογόγριφο» τυπωμένο λευκό
πάνω σε λευκό χαρτί. Το βιβλίο μετα-
τρέπεται έτσι σ' ένα αντικείμενο που
μπορεί κανείς να επεξεργαστεί με το
βλέμμα ή την αφή, αλλά όχι και να το
διαβάσει. Αντίστοιχα, το βιβλίο του
ιταλού επίσης **Lamberto Pignotti** είναι
φτιαγμένο όχι από χαρτί, αλλά από μια
πλαστική ύλη με ανώμαλη επιφάνεια.²

Όλα αυτά δίνουν μια γεύση της ποικι-
λίας που βρίσκει κανείς στα τυπωμένα
βιβλία καλλιτεχνών των τελευταίων δε-
καετιών, τα οποία παραδόξως ως μέσο
έκφρασης δεν έχουν βρει στην Ελλάδα
την απήχηση που έχουν σε άλλες χώ-
ρες. Άλλωστε, η ανάδειξη αυτής της
ποικιλίας, ανεξαρτήτως της χρονολο-
γίας δημιουργίας του κάθε βιβλίου,
ήταν μέσα στους βασικούς σκοπούς της
πρώτης αυτής Μπιενάλε, σε αντίθεση
με τις περισσότερες από τις αμέτρητες
σήμερα Μπιενάλε, που μέσα σε πελάγη
επαναλήψεων αναζητούν το νέο στη
σύγχρονη τέχνη.

ΕΥΑ ΦΩΤΙΑΔΗ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. *Bibliotheca Alexandrina First International Biennale For The Artists Book*, κατάλογος έκθεσης, Αλεξάνδρεια 2004, σελ. 22.
2. *Bibliotheca Alexandrina First International Biennale For The Artists Book*, κατάλογος έκθεσης, Αλεξάνδρεια 2004, σελ. 15.

«Ποτέ δεν θα ξεχάσω το ατελιέ του Πικάσο, γιατί έβλεπε [...] σ' όλο το νεκροταφείο του Μονπαρνάς. Δεν ήταν και πολύ ευχάριστο, αλλά πιστεύω πως ο ίδιος δεν το έβλεπε ποτέ. Άλλωστε, δεν τον ενδιέφεραν τα εξωτερικά θεάματα, εκτός και αν του χρησίμευαν σε κάτι. [...] Κοιταχτήκαμε πολύ ώρα με τον Πικάσο. Θαύμαζα την εξυπνάδα του, κατασκόπευα τις φράσεις του γιατί μιλούσε λίγο, σιωπούσα για να μη χάσω τίποτα από τις λέξεις του».¹

Με τον τρόπο αυτό ο Ζαν Κοκτώ περιγράφει την πρώτη του συνάντηση με τον Πικάσο, το φθινόπωρο του 1915 στο Παρίσι. Την εποχή αυτή ο Κοκτώ ετοιμάζει την παραγωγή ενός μπαλέτου που επρόκειτο να ανεβεί τον Μάιο του 1917 από τα Ρώσικα Μπαλέτα του Σερζ Ντιαγκιλέφ.

Ο Πικάσο, η παρέα του, η ροζ εποχή, η Ιταλία και η αυλαία της «Παρέλασης»



Το λιβρέτο του θεάματος, με την ονομασία *Παρέλαση (Parade)*, βασιζόταν στην παρέλαση ενός πλανόδιου λαϊκού θιάσου κατά την διάρκεια ενός πανηγυριού σε ένα δρόμο του Παρισιού. Ένας Κινέζος Ταχυδακτυλουργός, μία Μικρή Αμερικανίδα και δύο Ακροβάτες, συνοδευόμενοι από τρεις Διαφημιστές, επιχειρούν να ξελεάσουν τους περαστικούς να μπειν στο αυτοσχέδιο θέατρο. Όμως κανένας δεν φαίνεται να ενδιαφέρεται. Οι Διαφημιστές καταρρέουν επί σκηνής, ενώ τα υπόλοιπα μέλη κάνουν μία τελευταία

προσπάθεια να εξηγήσουν στο κοινό ότι το πραγματικό θέαμα δεν ήταν η παρέλαση.²

Έχοντας ήδη εξασφαλίσει για την μουσική του έργου την συνεργασία του Ερίκ Σατί και για την χορογραφία τον Λεωνίδα Μασίν, ο Κοκτώ βρίσκεται σε πυρετώδη αναζήτηση σκηνογράφου. Ο Πικάσο φαντάζει στα μάτια του σαν η ιδανικότερη επιλογή. Ένα χρόνο αργότερα και έπειτα από πολλές επαφές μαζί του, ο ζωγράφος δέχεται την πρόταση του Κοκτώ να ετοιμάσει την αυλαία, τα σκηνικά και τα κοστούμια του μπαλέτου.

Αποκομμένος από τους καλύτερους του φίλους, όπως ο Απολιναίρ και ο Μπρακ που πολεμούν στο μέτωπο και κυριευμένος από θλίψη εξαιτίας του θανάτου της αγαπημένης του Εύας Γκουέλ, ο Πικάσο βρήκε διέξοδο στην συντορφιά του Κοκτώ που τον γοήτευε με την αισιοδοξία, τον καταιγισμό των ιδεών και το χιούμορ του. Το να συνεργαστεί μαζί του αποτελούσε την καλύτερη λύση την εποχή αυτή, ενώ η πρόκληση να δουλέψει πρώτη φορά για τη θεατρική σκηνή, τρισδιάστατο πεδίο αισθητικών πειραματισμών, ήταν δελεαστική.

Παρ' όλη την ενασχόλησή του με την αναθεώρηση του ήδη δεκάχρονου κυβιστικού κώδικα, ο Πικάσο είχε και πάλι επιδοθεί στην ζωγραφική αρλεκίνων, πρωταγωνιστών της ροζ του εποχής. Σε εκείνους τους πίνακες, οι προθέσεις του ήταν σαφείς: απομόνωση των καλλιτεχνών και απεικόνισή τους σε ένα υποτυπώδες ντεκόρ, στερημένο από τη μαγεία της σκηνής και τη «joie de vivre». Θαμώνας του τσίρκου, του σινεμά και των καμπαρέ, ο Πικάσο δεν μπορούσε παρά να συγκατατεθεί στον Κοκτώ για την συμμετοχή του σε ένα μπαλέτο που ζωντάνευε επί σκηνής ένα στιγμιότυπο από αυτό το αγαπημένο *modus vivere*.

Φεβρουάριος 1917 και ο ζωγράφος ταξιδεύει για τις προετοιμασίες της *Παρέλασης* μαζί με ολόκληρο τον θίασο του Ντιαγκιλέφ στην Ιταλία, για μία σειρά παραστάσεων των *Ρώσικων Μπαλέτων*. Στο ατελιέ της βία Μπαμπούινο στην Ρώμη, ο Πικάσο θα ζωγραφίσει την γιγαντιαία αυλαία 10,50x16,40 m του μπαλέτου,³ το μεγαλύτερο σε διαστάσεις έργο του.

Σε ένα πρώτο στάδιο, ο ζωγράφος είχε συλλάβει την ιδέα μίας απλής κόκκινης αυλαίας. Έπειτα όμως από την παραμονή του στην Ιταλία, την συμμετοχή του σε εγχώριες λαϊκές παραστάσεις και την επίσκεψή του σε αρχαιολογικούς χώρους, ο Πικάσο επιδόθηκε στην δημιουργία ενός πραγματικού καλειδοσκοπίου, όπου συγχωνεύτηκαν αρμονικά η παρα-

απαθήκη της ροζ εποχής, η παράδοση του λαϊκού θεάματος, οι εντυπώσεις του από τις συναναστροφές με τα υπόλοιπα μέλη του θιάσου και τα απομεινάρια του ρωμαϊκού πολιτισμού.

Η πρώτη εντύπωση από το αναπαριστώμενο θέμα στην αυλαία είναι ότι πρόκειται για το διάλειμμα επτά λαϊκών καλλιτεχνών. Η παρέα έχει επικεντρώσει την προσοχή της σε μία δεύτερη ομάδα. Εύκολα αναγνωρίσιμοι, δύο αρλεκίνοι, μία κολομπίνα, ένας ταυρομάχος, ένας ναυτικός, μία κοπέλα με καπέλο και ένας Μαυριτανός αποτελούν μία ευχάριστη συντροφιά που παίζει κιθάρα, γευματίζει με φρούτα,⁴ πίνει και καπνίζει. Ο ναυτικός, η κοπέλα με το αχυρένιο καπέλο, η κολομπίνα και ο αρλεκίνος του δεύτερου πλάνου χαρακτηρίζονται από μία οικειότητα που εκφράζεται από μία απτή αλυσίδα που δημιουργούν τα χέρια τους. Αντίθετα, ο αρλεκίνος που βρίσκεται σε πρώτο πλάνο μοιάζει απομονωμένος.

Μέσα από την θεματική επιλογή για την δημιουργία της αυλαίας, αξίζει να τονιστεί η πρόθεση του Πικάσο να αναπαρήσει καλλιτέχνες που γνώρισε κατά την διάρκεια της επαφής του με τα *Ρώσικα Μπαλέτα*.

Πιο συγκεκριμένα, στον αρλεκίνο που βρίσκεται σε δεύτερο πλάνο, διακρίνουμε το προφίλ του Κοκτώ. Αναμφισβήτητο είναι ότι ο Πικάσο ζωγράφησε έτσι τον σεναριογράφο, σαν ανάμνηση της δεύτερης συνάντησής τους, όπου ο Γάλλος ποιητής κατέφθασε στο ατελιέ του ντυμέρος αρλεκίνος.⁵ Ο μυτερός σκούφος παραπέμπει στα ενδυματολογικά στερεότυπα του Πουλαινέλλα της *Commedia dell'arte* που ο ζωγράφος είχε την ευκαιρία να γνωρίσει μαζί με τον Ιγκόρ Στραβίνσκι, μέλος τότε του θιάσου του Ντιαγκιλέφ, στην Ιταλία. Για τον δεύτερο αρλεκίνο, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι πρόκειται για τον ίδιο τον Πικάσο: χαρακτηριστική είναι η τάση του να μετουσιώνει την προτίμησή του για τους αρλεκίλους σε αυτοπροσωπογραφίες.⁶ Η ύπαρξη του ναυτικού με το μουστάκι, θέμα που ο Πικάσο είχε δουλέψει το 1903 στο έργο του *Οι Ναύτες*, είναι παρωδία του Ντιαγκιλέφ για τη γνωστή υδροφοβία του. Η γυναίκα με το μυτερό αχυρένιο καπέλο αποτελεί ανάμνηση της Μαγιορκινής του πίνακά του *Σαλτιμπάγκοι* (1905). Όρθια και αγκαλιασμένη με τον ναυτικό, είναι μία μεταφορά στην αυλαία της μπαλαρίνας Όλγας Κοκλόβα, μέλλουσας γυναίκας του. Η αμοιβαία οικειότητα με τον ναυτικό είναι υπαινιγμός στη δεσποτική ηγεμονία του Ρώσου ιμπρεσάριου για τους χορευτές του. Εδώ ο ναύτης-Ντια-

γκιλέφ αγκαλιάζει την Μαγιορκινή-Κοκλόβα για να την προστατέψει από το ερωτικό βλέμμα του Πικάσο. Η άλλη γυναικεία μορφή, μία κολομπίνα της *Commedia dell'arte*, αποτελεί ζευγάρι με τον αρλεκίνο του δεύτερου πλάνου. Μισοκοιμισμένη, ακουμπισμένη στον ώμο του αρλεκίνου-Κοκτώ, είναι η Μαρία Σαμπέλσκα, δεκαεξάχρονη μπαλαρίνα, τότε αντικείμενο θαυμασμού του Κοκτώ. Ο Μαυριτανός με το κάτασπρο καφτάνι αποτελεί χαρακτηριστική φιγούρα των λαϊκών πανηγυριών που περιελάμβαναν καλλιτέχνες αφρικανικής καταγωγής που κατόπιναν φωτιές ή σπαθιά και έκαναν νούμερα υπεράνθρωπης σωματικής προσπάθειας. Μία όμως αντιστοιχία διακρίνεται ανάμεσα στον Μαυριτανό της *Παρέλασης* και αυτόν του μπαλέτου *Πετρούτσκα* (1911) του Στραβίνσκι. Παρ' όλο που γνωρίζουμε ότι ο Πικάσο δεν είχε παρακολουθήσει το συγκεκριμένο έργο, ενέταξε τον ήρωα του *Πετρούτσκα* στην αυλαία της *Παρέλασης* σαν φόρο τιμής στον νέο του φίλο. Λάτρης των ταυρομαχιών και της φολκλορικής ισπανικής μουσικής, ο Πικάσο δεν θα μπορούσε να παραλείψει την παρουσία ενός κιθαρίστα-ταυρομάχου. Η σκηνή της συντροφιάς συμπληρώνεται από έναν σκύλο και ένα τύμπανο, αναπόσπαστα στοιχεία του τσίρκου, αλλά και των έργων της ροζ πικασικής εποχής.^{7, 8}

Δίπλα από την συντροφιά των καθισμένων καλλιτεχνών, διακρίνουμε την δεύτερη ομάδα: μία φτερωτή μπαλαρίνα, όρθια στην πλάτη ενός αλόγου με φτερά που θηλάζει το πουλάρι του, μία μαϊμού, κρεμασμένη από μία σκάλα και ένα τόπι.

Αντίθετα από την προηγούμενη παρέα που ξεκουράζεται, αυτή η ομάδα εκτελεί ένα νούμερο. Η μπαλαρίνα όμως που έχει ανοίξει τα χέρια της για ν' αγγίξει τον ουρανό, η σκάλα που διαπερνά την κουρτίνα, το φτερωτό άλογο, πραγματικός Πήγασος, καθώς και τα άστρα στο τόπι, δημιουργούν μία ονειρική και υπερβατική ατμόσφαιρα, διαμετρικά αντίθετη με τον ρεαλισμό της πρώτης ομάδας καλλιτεχνών. Το ντεκόρ συμπληρώνεται από την σκάλα και το τόπι, που παραπέμπουν σε προγενέστερους πίνακες, όπως *Το Γεύμα του Ακροβάτη* (1905) και *Οικογένεια Ακροβατών* (1905), ενώ η σκάλα και το ταμπόουρλο, ζωγραφισμένα με τα ίδια χρώματα (μπλε, άσπρο, κόκκινο), παραπέμπουν στην γαλλική σημαία, σύμβολο της νέας πατρίδας του καλλιτέχνη.

Η αυλαία διανθίζεται από ερείπια, ένα βουνό και γκρίζα σύννεφα. Κατά την σύντομη παραμονή του στην Νάπολη, ο Πικάσο, συντροφιά με τον Στραβίνσκι, τον

Κοκτώ και τον Μασίν, θα επισκεφθεί την Πομπηία. Θα παρατηρήσουν από μακριά τον Βεζούβιο και θα γοητευθούν από τα απομεινάρια της ρωμαϊκής τέχνης. Ο Στραβίνσκι θα γράψει: «*Στην Νάπολη [...] αντίκρισα έναν μολυβένιο ουρανό, και στην κορυφή του Βεζούβιου ένα μικρό γκρι σύννεφο ακίνητο και ανησυχητικό*».⁹

Πρώτη σκηνογραφική δουλειά του, η *Παρέλαση* αποτέλεσε την αφετηρία μελλοντικών συνεργασιών του Πικάσο με τα *Ρώσικα Μπαλέτα*, όπως αυτές των *Pulcinella*, *Mercurie* και *Tricome*. Η επίσκεψη στην Ιταλία και η επαφή με τη ρωμαϊκή τέχνη υπήρξαν το θεμέλιο για τη νεοκλασική του περίοδο. Τέλος, η *Παρέλαση* επηρέασε και την προσωπική του ζωή, αφού κατά την διάρκεια των προετοιμασιών της, γνώρισε την Όλγα Κοκλόβα, την οποία παντρεύτηκε το 1918. Ο γιος τους Πωλ θα γεννηθεί το 1921 και η χαρά της οικογενειακής ζωής θα αποτελέσει για τον Πικάσο πηγή έμπνευσης σε πίνακες όπως *Η Όλγα στην πολυθρόνα* (1918) και *Ο Γιος του καλλιτέχνη ντυμένος αρλεκίνος* (1924).

ΧΡΙΣΤΙΝΑ Α. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΥ
Λέκτορας του Τμήματος Θεατρικών
Σπουδών του Παν/μίου Πελοποννήσου

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Jean Cocteau, *La Difficulté d'être*, Monaco: Rocher, 1953, σελ. 41.
2. Jean Cocteau, *Parade, Oeuvres Complètes*, t. VII, Genève: Marguerat, 1948, σελ. 303.
3. Σήμερα η αυλαία της *Παρέλασης* φυλάσσεται στο Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης του Παρισιού.
4. Στον πίνακα *Οι Δεσποινίδες της Αβινιόν* (1907), ο Πικάσο είχε ζωγραφίσει σε πρώτο πλάνο ένα πιάτο με πανομοιότυπα φρούτα.
5. Douglas Cooper, *Picasso, Théâtre, Paris: Cercle d'art*, 1967, σελ. 16, σημ. 14.
6. *Αρλεκίνος και ποτήρι* (1905), *Στο Lapin Agile* (1904).
7. *Σαλτιμπάγκοι με σκύλο* (1905).
8. *Οικογένεια Αρλεκίνου* (1905), *Σαλτιμπάγκοι* (1905).
9. Igor Strawinsky, *Chroniques de ma vie*, Paris: Denoël-Gonthier, 1971, σελ. 77.

Συμπληρωματική βιβλιογραφία

1. Menaker-Rothschild, Deborah, *Picasso's «Parade»*, London: Sotheby's Publications, 1991.
2. Volta, Ornella, *Satie/Cocteau: les malentendus d'une entente*, Paris: Le Castor Astral, 1993.
3. Zervos, Christian, *Pablo Picasso*, 27 volumes, Paris: Cercle d'art, 1932-1973.

Στους στίβους των οχρών και των βατεύσεων
Α. Εμπειρικός

Για το Σώμα



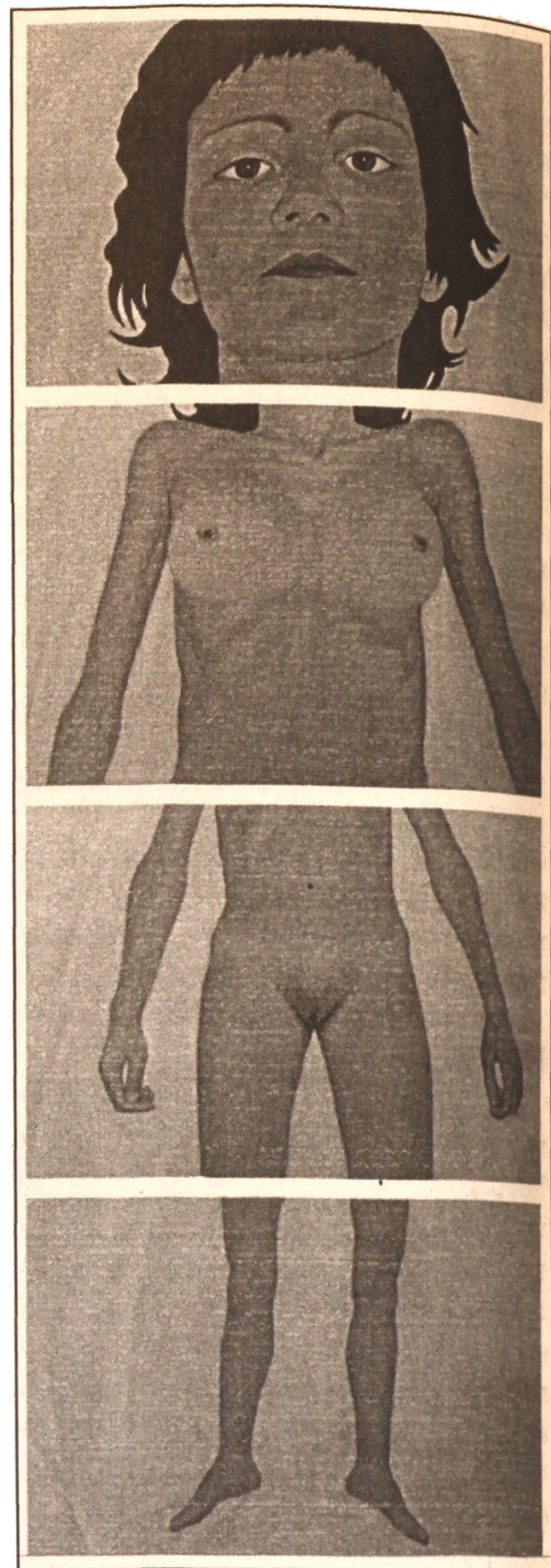
ΤΟ ΣΩΜΑ

Με απασχολεί χρόνια ως πρόβλημα θεωρίας. Το προσπάθησα ως έκθεση εικόνας σ' ένα ιδιωτικό Μουσείο. Το στήνω μήνες τώρα σ' ένα βιβλίο, γιατί πιστεύω πως η αντιμετώπιση του σώματος σε αντιπαράθεση με την θεολογία της μηχανής (και την ποιητική της, όπως θα 'λεγε κι η Πέπη Ρηγοπούλου) είναι το αξιακό εκείνο στοιχείο που καθορίζει την ιδεολογία του πρώιμου μοντερνισμού. Για να φτάσουμε, μετά από τους αιώνες του κυρίαρχου καρτεσιανού διχασμού του σώματος από το πνεύμα, στην αποκατάσταση του Wittgenstein. Ας πούμε πως ο αφηρημένος εξπρεσιονισμός –δηλαδή ένα σώμα που χορεύει την ενέργειά του εμπρός σ' έναν καμβά ο οποίος σιγά σιγά σχηματίζει μιαν αφηρημένη εικόνα– αποτελεί την τελευταία εφαρμογή της καρτεσιανής σκέψης στη Δύση. Και ο Bacon πάλι με τον Freud –αλλά και τους Διαμαντόπουλο και Τσαρούχη που διεκδικούν μιαν ιθαγενή πρόταση– αποτελεί την μετανεωτερική μας συμφιλίωση με το σώμα και την μυστική του, την εφήμερη,

την ιδιοτελή αθανασία. Εφόσον ό,τι ζεις δεν γίνεται να πάψει να υπάρχει.

Το σώμα, η εμπειρία του σώματος, η έκθεση του σώματος, η σωματική αναπαράσταση αποτελούν εργαλεία (ανα)ψηλάφησης του σύμπαντος κόσμου μας (εντός και εκτός). Φοράμε το σώμα μας σαν ρούχο, όπως φέρουμε τις σκέψεις μας ή κατοικούμε τη γλώσσα μας ή ανήκουμε στις αισθήσεις μας, ή αγγίζουμε τις ανάγκες μας, ή... Νιώθουμε, σκεφτόμαστε με το σώμα μας και οι λειτουργίες του είναι η σκέψη μας και πιο μυστική λειτουργία του αυτό που λένε ψυχή.

Υπήρξαν θρησκείες που απαξίωσαν, για «πολιτικούς» λόγους, δηλαδή για ευκολότερη επιβολή και εξουσία των μαζών, το σώμα συκοφαντώντας την πιο βαθιά του σωματικότητα σαν αμαρτία. Υπήρξαν κι άλλες που το αποθέωσαν συγκατανεύοντας στην ύψιστη ζωική του αποστολή: στην απόλυτη ελευθερία του. Αυτό που θα αποκαλούσε ο Ανδρέας Εμπειρικός: «*Άνευ ορίων και άνευ όρων, την κεκτημένην άνοδον της ηδονής*».



Βίκυ Γεωργιοπούλου,
Προσωπογραφία ηλικίας.

ΤΟ ΚΛΑΜΑ

Ποια τέχνη θα το εκφράσει αντάξια; Ποιο μέσο. Το κλάμα συνιστά το πιο συγκλονιστικό υπαρξιακό γεγονός. Χτες το βράδι, βαθιά στον ύπνο μου, στο πιο βαθύ μου όνειρο, «είδα» πως έκλαιγα. Για ώρα πολλή. Ένα αργό, ανακουφιστικό κλάμα. Το πρωί κάθυγρο το μαξιλάρι μου σαν από σιγανή βροχή. ~~Ήμουν εγώ, ήταν κάποιος άλλος; Έκλαιγε το σώμα ή η ψυχή μου; Κι από πού ανάβρυζε αυτή η βαθύτατη ανακούφιση;~~

Δακρυσμένα μάτια. Τα φυλακίζουν

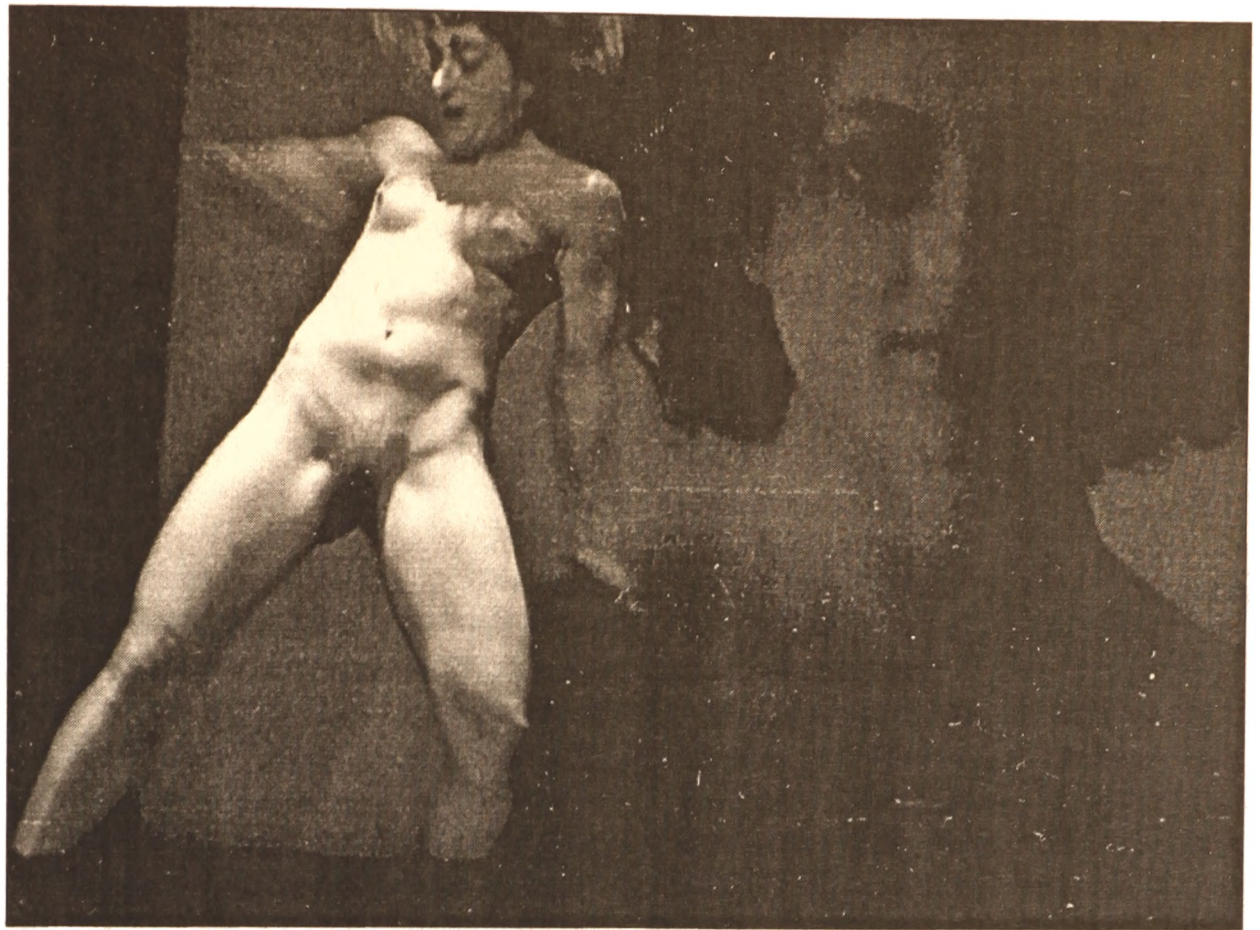
άποιες φωτογραφίες του Bresson. Ο Picasso αποπειράται μια γενεαλογία του κλάματος στα χρόνια που τον απασχολεί η Guernica (1937 και μετά). Φαίνεται πάντως ότι το δάκρυ δεν ζωγραφίζεται αλλά μάλλον κινηματογραφείται (θυμάμαι τώρα τη «Ρεβέκκα» του Χίτσκοκ (1939) για το σιωπηλό δάκρυ της πρωταγωνίστριας, της Τζόαν Ρονταίν).

Φαντάζεσθε τα πρόσωπα των Μενίπας να κλαίνε; Θα είχαμε ένα υπερωπικό διαφορετικό έργο, έστω και με τις ίδιες προθέσεις. Συχνά πάντως έχω δει δακρυσμένα μάτια εμπρός σε πίνακες. Κι εγώ προσωπικά αισθάνθηκα τα μάτια μου να τρέχουν όταν πρωτοείδα έναν Rembrandt ζωντανά· συγκεκριμένα την «Επιστροφή του Ασώτου» στο βρεμιτάζ της Αγίας Πετρούπολης. Τα δάκρυα των Μενίπας θα έκαναν τον παινιγμό του αόρατου αλλά πανταχού παρόντος ειδώλου της εξουσίας, ακόμη πιο καταχθόνιο.

Ο ΠΡΟΣΩΠΟ

Στις «Δεσποινίδες των Τιμών» πρωταγωνιστούν πρόσωπα και βλέμματα. Και βέβαια ο πιο απόρρητος λόγος· με τον θεατή στην πιο προνομιακή θέση του συνομιλητή· δίπλα στον βασιλιά και τη βασίλισσα. Στο –ταξικό– αυτό έργο οι δευτερογωνιστές εκδικούνται και οι καλιάτσοι περνάνε στο πρώτο πλάνο, ενώ το πραγματικό έργο κρύβει το πρόσωπό του πίσω από την πλάτη του τελάου. Ανάμεσα στη μηχανική ανταλλαγή της πραγματικότητας (καθρέπτης) και την αναπαράστασή της (πίνακας ζωγραφικής) παρεμβαίνει ο ζωγράφος, ως μόνος αρμόδιος για να οργανώσει τον κόσμο. Το τελικό έργο προκύπτει από μια εννοιολογική διαδικασία και γίνεται ό,τι ανέκαθεν ήταν: είνιγμα.

Το τελικό έργο, αυτό που ζωγραφίζει ο ζωγράφος απαθανατίζοντας την εξουσία, δεν είναι ορατό. Ορατή είναι μόνο η διαδικασία. Εδώ η εικόνα αποκαλύπτει τα πρόσωπα καθιστώντας τα ιερά. Στον Άνθρωπο χωρίς Ιδιότητες ο Μουζιλ μεταφέρει μια κυβιστική λογική στην κειμενική του σύνθεση. Χάνεται η τρίτη διάσταση, όπως παρατήρησε ο Κούντερα, και τα πάντα βρίσκονται στο πρώτο επίπεδο. Σαν collage του



Αποστολία Παπαδαμάκη, *Human Female (solo study)*.

1914 του Picasso ή του Gris. Όλα είναι ουσιώδη, όλα είναι στοχασμός όλα είναι πρόσωπα.

Η σύγχρονη ελληνική τέχνη είναι ανθρωποκεντρική γιατί ανθρωποκεντρική –και χειρωνακτική– είναι η κουλτούρα της. Εφόσον περάσαμε στην μεταβιομηχανική εποχή χωρίς να έχουμε γνωρίσει βιομηχανική επανάσταση και εφόσον η όποια σχέση μας με την τεχνολογία είναι διαμεσολαβημένη. Δηλαδή δεν είναι πρωτογενής. Είδα την έκθεση του Βασίλη Βλασταρά –την πιο ολοκληρωμένη του– και χάρηκα ένα όλον συμβόλων και οπτικών εμμονών που καταγράφουν την αγωνία του για το δημόσιο που γίνεται ιδιωτικό και αντίστροφα. Εξ ου και η ψύχωσή του με τα μνημεία, τα σώματα δηλαδή που πρέπει να στερηθούν τη σωματικότητά τους.

Ο Βλασταράς κάνει έργο κοιτώντας τις φωτογραφίες των λαθρομεταναστών ή τις αναμονές στα αθηναϊκά γιαπιά. Όλοι κι όλα κάτι αναμένουν και το έργο δεν πρέπει να τελειώσει ποτέ. Αυτή, κατά τη γνώμη μου, είναι η πολιτική διάσταση της δουλειάς του. Μια εργασία in progress όπου κέντρο είναι το δρων σώμα, ενστικτωδώς σχεδόν πάντα, του ίδιου του ζωγράφου.

Μ' άρεσε ο αυτοεξομολογητικός χαρακτήρας της νεότατης Βίκυς Γεωργιπούλου στον χώρο τέχνης «24». Φωτορεαλιστικές αναφορές, ζωγραφικότητα με αίσθηση ρυθμού και ένας ποπ-γκροτέσκος χαρακτήρας που πλησιάζει τα πρόσωπα της ανάγκης, π.χ. τους υπερήλικες, με υπερεκχειλίζοντα συναισθηματισμό.

Και τέλος οι εμμονές της χορογράφου Αποστολίας Παπαδαμάκη σχετικά με το σώμα, το φύλο και την ομορφιά. The Beauty Series λέγεται η σειρά και χαρήκαμε μιαν συνθετική άποψη χορού, video και body art με το σόλο της ταλαντούχου Μαρκέλλας Μανωλιάδη και την ομάδα Quasi Stellar. Μια κατάβαση στα μύχια της ύπαρξης, όπου ο έρωτας είναι τρυφερός, βίαιος και γεμάτος κανιβαλικές απορίες ύπαρξης.

Επιμύθιο: Το σώμα, όμως και η τέχνη, έχει νόμους και μάλιστα αμειλικτους. Μόνο που αυτοί δεν στέργουν στην μικροαστική δικαιοσύνη ούτε τακτοποιούνται με διακοσμητικές διευθετήσεις και δεξιολογικούς εντυπωσιασμούς. Στο βάθος παίζονται τα πράγματα...

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

Βαρκελώνη, μια γιορταστική πόλη δώδεκα χρόνια μετά τους Ολυμπιακούς του '92 και κεντρικό σημείο αναφοράς πάλι το 2004, με το FORUM, πρόγραμμα δραστηριοτήτων με διεθνή απήχηση. Μια καλή ευκαιρία για αναδρομές και συγκρίσεις:

Σκιάς όναρ



Το ίδιο το FORUM, ένα χαοτικό πανηγύρι για όλα τα γούστα: στην είσοδο σου δίνουν δισέλιδο με τις άπειρες εκδηλώσεις της μέρας σε χρονική σειρά. Εκτός από το εξωκοσμικό τριγωνικό κτήριο των συνεδριάσεων (Herzog + de Meuron), μόνιμες εκθέσεις σε κλειστούς και ημιυπαίθριους χώρους, happenings και αυτοσχεδιασμοί κάτω από τέντες, στις πλατείες, παραστάσεις θεάτρου και θεάματα στη στεριά και στο νερό. Κεντρικό θέμα θα μπορούσε να ήταν η συνέντευξη. Ο (μαγνητοσκοπημένος) Γκορμπατσόφ μιλάει στη γιγάντια οθόνη σε κάποιον υπαίθριο πέρασμα, η μαγική έκθεση «Φωνές» πλημμυρισμένη παιδιά να πληκτρολογούν με μανία στις interactive οθόνες, πιο πέρα, η έκθεση «Σταυροδρόμια-Πόλεις» να επιμένει πως η κουλτούρα της πόλης ταυτίζεται με χτισμένες γωνιές, και παντού στο αχανές τοπίο σκόρπιοι μικροί γυάλινοι κύβοι που εκθέτουν τις απλές εκείνες εφευρέσεις χαμηλής τεχνολογίας που έχουν σώσει άπειρες ζωές στον τρίτο κόσμο.

Αλλά και στην υπόλοιπη πόλη έχουν παράλληλα οργανωθεί πλήθος ανάλογων εκδηλώσεων. Πολλά μουσεία έχουν έτσι στήσει επίκαιρες προσωρινές εκθέσεις. Από τις πάνω από 15 που τρέχουν αυτή τη στιγμή, είδα τις δέκα, έχοντας δυστυχώς χάσει τη μεγάλη του Νταλί. Η πόλη σίγουρα ξέρει πώς να δώσει το πολιτιστικό της στίγμα.

Σε σχέση με το '92, η ραχοκοκκαλιά της έχει μείνει ουσιαστικά η ίδια: το πιστοποιεί ο ειδικός χάρτης για τα ψώνια που σου προσφέρεται, με τις κύριες εμπορικές ζώνες με επιμέρους εξειδικευμένο χαρακτήρα, που απλώνονται για πέντε συνεχή χιλιόμετρα από το παλιό λιμάνι ως ψηλά στην Gran Via de

Carles III. Σε αυτό θα πρέπει να προστεθεί ο αντίστοιχος (που δεν μοιράζεται, υποχρέωσή σου να τον συνθέσεις) για αναψυχή.

Όμως τώρα υπάρχει ίσως λιγότερη έμφαση στην αρχιτεκτονική. Η πόλη, χωρίς να πάψει συνεχώς να αναπτύσσεται σύμφωνα με τα προγράμματα του '80 (ανάδειξη του χαμένου άξονα της λεωφόρου Diagonal με τον κόμβο Glories ως τη θάλασσα με το Forum), αισθάνεται πως έχει ισορροπήσει σε μια περισυλλογή γύρω από τη φύση του ανθρώπου, την αμφιβολία για την αλόγιστη κατασπατάληση πόρων, την αβεβαιότητα ενός κόσμου που απειλείται από διάφορους φονταμενταλισμούς.

Έχει πάντως χαθεί εκείνη η άλλοτε τυφλή αισιοδοξία και αυτοπεποίθηση για το μέλλον. Ακόμα και τα παιδιά γύρω μου στο FORUM διασκεδάζουν ξεφωνίζοντας στις κούνιες ή χαζεύοντας τους ταχυδακτυλουργούς, αλλά ήδη πρέπει να ξέρουν πως κληρονομούν ένα σκοτεινότερο κόσμο. Το μαρτυρά άλλωστε η θεματολογία των περισσότερων εκθέσεων, που κινούνται γύρω από τρεις έννοιες: πόλεμος, ετερότητα, αειφορία. Η «En Guerra» στο CCCB (Κέντρο Σύγχρονης Κουλτούρας) και η «Picasso: Guerra I Pau» (Μουσείο Πικάσο) αναφέρονται απευθείας στο πρώτο θέμα, αλλά και η υπονομευτική «Tour-isms. Η ήττα της αντίρρησης» (Ίδρυμα Tapies) μιλάει για έναν άλλο ακήρυχτο πόλεμο, εξίσου καταστροφικό. Το δεύτερο θέμα όμως κυριαρχεί με διάφορους τρόπους. Η μνήμη και η σχέση με το παρελθόν αντιπροσωπεύεται εξίσου από πολλές εκθέσεις: η συνταρακτική έκθεση «Περού - Ιθαγενές και Κατακτημένο» (MNAC, Εθνικό Ινστιτούτο Κουλτούρας) πιστοποιεί το

τραγικό ρήγμα μετά την ισπανική εισβολή, ενώ η έκθεση «Αντικείμενο και μνήμη» (μουσείο Mares) συνδέει την κιθάρα του Bruce Springsteen με το φετίχ των αγίων λειψάνων.

Με μεγαλύτερη φινέτσα, η έκθεση «Η ανθρώπινη κατάσταση. Το όνειρο μιας σκιάς» (Μουσείο Ιστορίας της Πόλης), βασισμένη στη γνωστή φράση του Πινδάρου, σηκώνει ένα καθρέφτη μπροστά στο πρόσωπό μας, εξερευνώντας τις μεταμορφώσεις του μέσα στην ιστορία από αγγελικό σε δαιμονικό μπροστά στο αίνιγμα του θανάτου. Η έκθεση «Τέχνη κι Ουτοπία. Ο περιορισμός της πράξης» (ΜΑΚΒΑ, J.-F. Chevrier, εγκαίνια 3.6.) παρουσιάζει τη σχέση γραφής με τέχνη στις πρωτοπορίες των αρχών του 20ού αιώνα ως εφαρμογή της πικρής διαπίστωσης του Μαλλαρμέ (1897) για την αδυναμία της τέχνης να αγγίξει την πολιτική πράξη.

Ο μόνος που ξεφεύγει είναι ο Robert Wilson, με την μαγική του εγκατάσταση «Εικόνα του σώματος. Ερμηνεία του μουσείου» (Μουσείο Barbier-Mueller, εγκαίνια 4.6.), θέτοντας το ερώτημα τι βλέπουμε πράγματι στο τέχνημα που έρχεται από το παρελθόν, για να απαντήσει με το δικό του πέταγμα της συνδυαστικής φαντασίας. Κάτι που δεν πέτυχε τελικά ο J. Szeeman να πιάσει στο Μουσείο Μίρο με το πυροτέχνημά του για ένα τρίτο δρόμο, της αναρχίας.

Συγκρίσεις με την «Ολυμπιακή» Αθήνα του 2004; Άσε καλύτερα!

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Διαβάζοντας ξανά

Μάνος Στεφανίδης,
πολιτισμός στην εποχή της μελαγχολίας,
επιμολογός: Α. Καρκαγιάννης, με 12 σχέδια
του Βλάση Κανιάρη),
δ. «Αντί-Πολύτυπο», Αθήνα 2004, σ. 205.

Όποιος παρακολουθεί προσεκτικά τα τυπα ΜΜΕ θα έχει διαπιστώσει ότι ο Μάνος Στεφανίδης είναι από τους ελάχιστους διανοούμενους του τόπου μας, που ενώ και πολλά χρόνια παρεμβαίνει με θάρρος στην πολιτική και πολιτιστική ζωή και παθέσει με συνέπεια και συνέχεια τις διδασκαλίες του προτάσεις. Έχει στο ενεργητικό του 11 βιβλία, ανάμεσά τους και το εξαιρετικό *Ελληνομουσείον* (εκδόσεις «Μίλητος»), που φωτίζουν με μοναδικό τρόπο την ιστορία της ελληνικής ζωγραφικής και της νεοελληνικής τέχνης, και εκατοντάδες άρθρα σε εφημερίδες και περιοδικά για τη σύγχρονη πολιτική και πολιτιστική μας πραγματικότητα.

Στο τελευταίο του βιβλίο, *Ο πολιτισμός στην εποχή της μελαγχολίας*, συγκέντρωσε μια σειρά από κείμενά του που είχαν πρωδημοσιευτεί στις εφημερίδες *Ελευθεροπία*, *Αυγή*, *Καθημερινή* και κυρίως στο περιοδικό *Αντί*, προλογισμένα από τον κ. Γιώτη Καρκαγιάννη, ο οποίος ανάμεσα στα άλλα σημειώνει: «Ο πολιτισμός δεν είναι κήπος με ροζ άνθη. Είναι σκληρό πεδίο μάχης με αγκάθια, όπου διεξάγονται σκληρές συγκρούσεις. Αυτό το πεδίο μάχης περιγράφει ο Μάνος Στεφανίδης. Όχι ως ουδέτερος παρατηρητής, αλλά συμμετέχοντας στη μάχη».

Διαβάζοντας ή μάλλον (ξανα)διαβάζοντας τα κείμενα του βιβλίου, είχα την αίσθηση, πέραν της βεβαιότητας, ότι σε όλα θα μπορούσε να μπει τίτλος ή υπότιτλος μια συχνά αναλαμβανόμενη φράση του Στεφανίδη: *Η ζωή είναι αλλού, η ζωή είναι αλλιώς, η ζωή είναι άλλη*. Από αυτή την πεποίθηση πηγάζει η δύναμη ο συγγραφέας και στηλιτεύει τη λογική όλων αυτών, «θεσμούς, πρόσωπα, ιδιοσυμπεριφορές», που υπονομεύουν την «ζωντανή,

δημιουργική, αξιοπρεπή, αγωνιζόμενη, αισιόδοξη, δυναμική» Ελλάδα και στη θέση της προτείνουν και προβάλλουν μια άλλη, γυάλινη, αποχαυνωμένη, διαπλεκόμενη και απαίδευτη.

Ο Στεφανίδης αγωνίζεται για τον πολιτισμό της «ιερής, της ατομικής, της αδιαπραγμάτευτης καθημερινότητας» και τον πολιτισμό μιας κοινωνίας που τιμά και εκτιμά τους «δημιουργούς, τους σκεπτόμενους, τους σχεδιαστές της πραγματοποιήσιμης ουτοπίας, τους ποιητές και τους αρχιτέκτονες» και πολεμά θαρραλέα και μαχητικά τους «ταρταρίνους του μέλλοντος και τους ταρτούφους πάσης μορφής και εξουσίας» που έχουν παραδώσει την πολιτική και τον πολιτισμό σε managers, πολυεθνικές, μεγαλοδικηγόρους, τράπεζες, εργολάβους, θεατά και αθέατα (παρα)κέντρα εξουσίας, κομματικούς εγκάθετους και ανεύθυνες μετριότητες.

Ιδιαίτερα καυστικές μα καιρίες και ουσιαστικές είναι οι παρατηρήσεις του για την τηλεοπτική μας πραγματικότητα. Χωρίς περιστροφές κατονομάζει τους καναλάρχεις και τους μεγαλοδημοσιογράφους-παρουσιαστές, που συνειδητά φροντίζουν για τη συσκοτίση της ενημέρωσης, την εξορία του πολιτισμού και την μετατροπή των πολιτών σε άβουλους θεατές. Και φυσικά καταλογίζει ευθύνες στην πολιτεία που απαθής παρακολουθεί αυτή την τηλεοπτική χυδαιότητα να κατακλύζει τις οθόνες.

Διαβάζουμε σ' ένα κείμενό του: «Ασύδοτοι από μια περιδεή πολιτεία που περί άλλα τυρβάζει, κολακευμένοι από τα χαρέμια των ανίκανων που τους περιβάλλουν, οι μιντιοκράτορες μας γνωρίζουν καλά την καταλυτική επίδραση που έχει το γυάλινο όπλο τους, ιδιαίτερα προς τις λαϊκές μάζες, και το χρησιμοποιούν με κυνισμό και χωρίς αιδώ. Οι στρατιές των προγλωσσικών και των αγραμμάτων, που κατακλύζουν πλέον τη χώρα και δυστυχώς συνιστούν την πλειοψηφία της νέας γενιάς, αποτελούν το πιο εγκληματικό επίτευγμά τους».

Ο Μάνος Στεφανίδης δεν μασάει τα λόγια του, δεν μιλάει στο περίπου, με υπεκφυγές

«Ωρα περιπάτου:
Πικρές φιγούρες
βαδίζουν πάνω - κάτω
στο διάδρομο,
ανέκφραστες, σκεφτικές
με το βλέμμα να σκάφτει
την οροφή απ' όπου
κατρακυλάνε μέρες
ηλιόλουστες, ακρογιαλιές
κι άλλα δροσερά έργα
της φύσεως. Άλλοτε,
πάλι, σκάβοντας μικρές
αδιέξοδες χαράδρες,
αλούλλια κι άλλα
τρυφερά πουλιά της
νοήσεως, φτάνουν στο
ποθητόν»: Σπύρος
Κοκκίνης. Τα μαγεμένα
μάτια (εκδ. ΕΓΟ, 2003).

Από τον Κούρδο του Ιράκ Χινέρ Σαλέμ μαθαίνουμε την ιστορία της οικογένειάς του, τις περιπέτειες που έζησε και ο ίδιος, όταν οδηγήθηκαν στη φυγή προς το Ιράν μετά την άνοδο του Σαντάμ Χουσεΐν στην εξουσία: *Το ντουφέκι του πατέρα μου* (μετάφραση: Έφη Κορομηλά, εκδ. Ωκεανίδα, 2004) είναι μια συγκλονιστική αφήγηση, καθώς στη θέση της πολιτικής ανάλυσης τοποθετεί την ανθρώπινη περιπέτεια, την προσφυγιά αλλά και την αντίσταση.

Βέβαια οι εθνικές εκλογές πέρασαν, αλλά οι ευρωπαϊκές εκλογές πλησιάζουν. Ωστόσο ένα βιβλίο που έρχεται από το παρελθόν εξακολουθεί να είναι διδακτικό ακόμη και σήμερα – για όσους βέβαια ενδιαφέρονται να πολιτευτούν, αλλά και για όσους θέλουν να αντιλαμβάνονται τα κόλπα της «επικοινωνίας» και τη

μακρά προϊστορία τους: *Εγχειρίδιο προεκλογικής εκστρατείας του Κόιντου Τύλλιου Κικέρωνα* (εισαγωγή-μετάφραση: Αθηνά Δημοπούλου-Πηλιούνη, πρόλογος: Καλλιόπη (Κέλλυ) Μπουρδάρα, εκδ. Πατάκη, 2004).

Γράμματα Ψυχάρη προς Νικόλαο Γ. Πολίτη (εκδ. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων - Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη 2003): μια σχολιασμένη έκδοση που περιέχει 43 γράμματα του Ψυχάρη σταλμένα προς τον Πολίτη ανάμεσα στα χρόνια 1884 και 1915, με την επιμέλεια του **Εμμανουήλ Κριαρά**, είναι μια σημαντική συμβολή στη μελέτη του έργου του Ψυχάρη και κυρίως σε γλωσσικά ζητήματα αλλά και σε θέματα που άπτονται του πνευματικού μας πολιτισμού.

Διαβάζοντας το μυθιστόρημα ενός από τους σημαντικότερους συγγραφείς της νεότερης γενιάς στην Αγγλία, του Γκράχαμ Σουίφτ, Στο φως της μέρας (μετάφραση: Θωμάς Σκάσσης, εκδ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 2003) αντιλαμβάνεται κανείς αμέσως τη διαφορά στη διαχείριση ενός αστυνομικού θέματος. Για τον συγγραφέα σημασία έχει η αναζήτηση της αιτίας που προκάλεσε μια εγκληματική πράξη, η εσωτερική διαδρομή και τα υπόγεια πάθη που

και γενικότητες. Μπαίνει στην ουσία των πραγμάτων, στον πυρήνα των προβλημάτων. «Σαν πρόκες να καρφώνονται οι λέξεις / να μην τις παίρνει ο άνεμος», μας έχει πει ο Μανόλης Αναγνωστάκης. Έτσι και τα κείμενα του Στεφανίδη, με λόγο λιτό, περιεκτικό και ποιητικό τροφοδοτούν τη σκέψη, καλλιεργούν την αμφισβήτηση και την κριτική, καταθέτουν γόνιμες προτάσεις και προτρέπουν σε δημόσιο διάλογο. Και όσο και αν οι μέρες μας είναι μελαγχολικές και ο πολιτισμός αδύναμος μέσα στην παντοδυναμία της αγοράς και της αγοραίας σκέψης, κατά βάθος οι παρεμβάσεις του Στεφανίδη είναι οάσεις αισιοδοξίας. Ας το πούμε με τα λόγια

του ίδιου: «Λέω συχνά πως ζούμε σ' έναν τόπο μελαγχολικό και ίσως γι' αυτό επιβάλλεται να είμαστε χαρούμενοι. Και τούτο όχι ως ηθικολογική επιταγή, αλλά ως υποχρέωση προς τους εαυτούς μας τους ίδιους, προς ό,τι αγαπήσαμε και πιστέψαμε, αγαπάμε και πιστεύουμε. Εμπρός στην επηρμένη σοβαρόφάνεια και την αξιοθρήνητη πόζα της εξουσίας, εμείς έχουμε το σκώμμα και το γέλιο ως ανταπάντηση. Ο δικός μας κώμος και η δική μας σάτιρα είναι διφυείς: αφενός μας εκτονώνουν και αφετέρου τους αποκαλύπτουν».

Παναγιώτης Στυλ. Σκορδάς

Πόλεις της μυθοπλασίας

Μια πόλη στη λογοτεχνία. Τρίπολη, (ανθολ. Θ. Βαλτινός), εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2002, σ. 244.

Το βιβλίο ξεκινά με δύο σημειώματα: του υπεύθυνου της σειράς Κώστα Ακριβου (πρόκειται για τη γνωστή σειρά των εκδόσεων Μεταίχμιο «Μια πόλη στη λογοτεχνία») και του ανθολόγου Θανάση Βαλτινού. Το πρώτο σημείωμα είναι και το πιο αδύναμο, γιατί αντιμετωπίζει με τρόπο κάπως επιφανειακό το πολύ σοβαρό ζήτημα του καταρτισμού μιας ανθολογίας. Το δεύτερο σημείωμα, αν και σύντομο, δίνει κάποιες μεθοδολογικές αρχές, ενώ παράλληλα θέτει και το γενικότερο ζήτημα για την εικόνα της λογοτεχνικής πόλης.

Ακολουθούν τα ανθολογούμενα κείμενα. Στην ανθολογία περιλαμβάνονται ποιητικά και πεζογραφικά έργα που αναφέρονται στην πόλη της Τρίπολης. Από μερικούς συγγραφείς ανθολογούνται δύο κείμενα. Τα ποιήματα και τα διηγήματα παρατίθενται ολόκληρα, ενώ από τα απομνημονεύματα και τα μυθιστορήματα επιλέγονται ενδεικτικά αποσπάσματα που σχετίζονται με το παρουσιαζόμενο θέμα. Τα κείμενα που ανθολογούνται είναι 73.

Τα βασικότερα χαρακτηριστικά του βιβλίου, όσα προκύπτουν από ένα προσεχτικό ξεφύλλισμά του, είναι τρία. Το ένα θετικό και πολύ σημαντικό, τα άλλα δύο αρνητικά. Το πρώτο είναι ότι η ανθολογία επιτελεί ικανοποιητικά τη βασική της λειτουργία. Ο αναγνώστης βρίσκει εδώ συγκεντρωμένα κείμενα της προφορικής παράδοσης καθώς και κείμενα αξιόλογων ελλήνων συγγραφέων που αναφέρονται στην πόλη της Τρίπολης, ενώ παράλληλα παρακολουθεί τη διαμόρ-

φωση του λογοτεχνικού προσώπου της πόλης μέσα από το πέρασμα του χρόνου.

Το δεύτερο αντιληπτό με την πρώτη ματιά χαρακτηριστικό του βιβλίου είναι ότι δεν υπάρχει κανένα βασικό κριτήριο για τη σειρά παρουσίασης των κειμένων ούτε καν χρονολογικό.

Τέλος, η τρίτη διαπίστωση στην οποία οδηγεί το ξεφύλλισμα του βιβλίου είναι ότι από την αναμφίβολα πολύτιμη εκδοτική ταυτότητα μερικών κειμένων λείπουν βασικά στοιχεία. Σημειώνω ορισμένες περιπτώσεις: Για τα δημοτικά τραγούδια, δεν μνημονεύονται οι συλλογές από τις οποίες προέρχονται. Και όπου μνημονεύονται, π.χ. Ν. Πολίτη, *Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού*, λείπει η χρονολογία της έκδοσης. Ο τόπος και ο χρόνος έκδοσης θα ήταν λογικό να αναφέρονται και στα αποσπάσματα των απομνημονευμάτων του Κολοκοτρώνη, του Μακρυγιάννη, του Νικηταρά, κ.ά. Την ίδια μανία για «συντόμευση» τη βρίσκουμε και στα στοιχεία ταυτότητας κάποιων επιμελητών των εκδόσεων. Λόγου χάρη, δεν αναφέρεται το όνομα της Άντειας Φραντζή, η οποία όχι μόνο επιμελήθηκε, αλλά βρήκε, μετέγραψε, μετέφρασε και σχολίασε το ημερολόγιο του αμερικανού περιηγητή Έντουαρντ Έβερετ.

Από τη στιγμή που η συγκεκριμένη ανθολογία εκδόθηκε έως σήμερα θα πρέπει να έχουν συμπληρωθεί δύο χρόνια. Στο διάστημα αυτό ο εργατικός και ερευνητικά έντιμος ανθολόγος θα έχει κάνει και ο ίδιος, πιστεύω, παρόμοιες με τις δικές μου διαπιστώσεις. Ενδεχομένως θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι λεπτολογώ. Αλλά ποια άλλη είναι η δουλειά μου στην προκειμένη περίπτωση;

Σωτηρία Σταυρακοπούλου

Αναβάσεις

Νίκος Γρηγοριάδης,
Ανάβαση,
Αθήνα 2002.

Ο Νίκος Γρηγοριάδης, μετά από 13 ποιητικές συλλογές που καλύπτουν χρονικό διάστημα σχεδόν σαράντα χρόνων, μας προφέρει τώρα την *Ανάβαση*, μια ακόμα διάταξη της ποιητικής του προσφοράς που προικονομήθηκε από τις *Μαύρες Ακτές*.

Οι *Μαύρες Ακτές* είναι οι Ποντιακές ακτές, όπου ο Γρηγοριάδης έχει τις ρίζες του. Και αυτών των ακτών η τωρινή *Ανάβαση* μεταφέρει φορτία ανθρώπινου πόνου, ιστορικών περιπετειών και εθνικού μεγαλείου. Πρόκειται για μια *Ανάβαση* η οποία αυτομάτως μας παραπέμπει στην αρχαία κείνη του Κύρου, που κατέγραψε ο ιστορικός Ξενοφών, και φυσικά σε ανάλογες περιπέτειες και εμπειρίες. Ο Γρηγοριάδης εν είναι ιστορικός· γι' αυτό στη δική του *Ανάβαση* καταγράφει με επικό και λυρικό τρόπο τα γεγονότα. Γίνεται εν ολίγοις, με τον τρόπο του, ο Όμηρος της φυλής του, για να ψάλλει τα πάθη της γενιάς του, δείχνοντας και τη σειρά και την εξέλιξη της ελληνικής μοίρας και του ελληνικού ποιητικού όγυου.

Ο χρόνος της *Ανάβασης* ορίζεται σε τρία επίπεδα. Το πρώτο αφορά στη δημιουργία του κόσμου, και φυσικά του ποιητή:

*Αρχή της ύπαρξής μου η περιδίνηση
Και τα πρώτα φιλιά. Και ιδού εγώ
Ήλιος μικρός και γύρω μου
Η αείρωση νεφέλη.*

Πρόκειται για μια παραδείσια ηλικία της αιώσης στον Πόντο, όπου επικρατεί το μέτρο και ο ρυθμός. Οι δυνατοί και ρωμαλέοι άντρες, με έκδηλα τα αρρενωπά τους χαρακτηριστικά και τις «τερψιλαρύγγιες» κραυγές από τη μια, και οι λικνιστικοί χοροί των νυναικών από την άλλη, μέσα από μια καλλιτεχνική μεταφορά, δίνουν την εορταστικο-ιονυσοσιακή μανία, υποβάλλοντας εύλογα την αίσθηση της γονιμοποιητικής διαδικασίας της ζωής.

Όμως η περίοδος της αθωότητας δεν διαρκεί για πάντα· Κορύβαντες και Μαινάδες α υποχωρήσουν μπροστά στα πάθη της παρίδας, στην ένδεια, στο κέρδος, στο συμφέρον, στην εκμετάλλευση:

*Και θα βάλω αλυσίδες στο σκλάβο μου
δελφό,*

*Τι πώς αλλιώς θα τον ελευθερώσω;
Ο δούλος εγώ*

Που έγινα αφέντης.

Κι έτσι εισβάλλει η ιστορία και ο θάνατος με εικόνες που κατέγραψε η ιστορία και τραγικά γεγονότα που συνθέτουν το έπος του Ποντιακού Ελληνισμού:

Και οι μνήμες τυλίγονται σε σύννεφα. Σαν τις ξερές

αφάνες τις φυσάει ο άνεμος. Δεν τις κνηγώ, με κνηγούν.

Και η ιστορία συνεχίζεται πια στο Κιλκίς, όπου ζει ο ποιητής με τη γενιά του. Κατοχή και Αντίσταση, «αγκυλωτοί σταυροί», «θωρακισμένοι στρατιώτες», «μαύρες κουκούλες» συνθέτουν το νέο θλιβερό σκηνικό, για να ακολουθήσει το ακόμα θλιβερότερο του Εμφυλίου.

Στο τρίτο μέρος ο ιστορικός απόηχος αλλά και ο ψυχικός είναι πλέον παρελθόν και η ζωή έχει βρει την ισορροπία της. Ο ποιητής τάσσεται πάντα στο πλευρό της ζωής. Αυτήν υπηρετεί ακόμα κι όταν ψάλλει τα πάθη της. Συγχρόνως οραματίζεται τη «δικαίωση», όπου οι νεκροί γίνονται φωτεινοί φάροι,

θαυματοργές σφραγισμένες εικόνες για περιφορά

και το χώμα

*μες στις μεγάλες παλάμες των νεκρών
πασχίζει να γίνει ουρανός.*

Η *Ανάβαση* γράφτηκε σε διάστημα τριάντα χρόνων. Το υλικό της σπερματικά παρουσιάστηκε και σε άλλες συλλογές του, τώρα όμως βρήκε την οριστική του μορφοποίηση. Ιδιάζουσα και ενδιαφέρουσα είναι και η αρχιτεκτονική της, με την περιληπτική, στην αρχή, και την αναλυτική, στη συνέχεια, αφήγηση. Παράλληλα ο ποιητής παίζει με διάφορες κειμενικές μορφές, ποιητικές και πεζόμορφες. Το Ποντιακό ποίημα, που θρηνεί τα πάθη του Ελληνισμού, είναι η πλέον κατάλληλη επιλογή. Αλλά και η διαφοροποίηση, και η ποικιλία της γραμματοσειράς ακόμη, χρωματίζει με το δικό της βαρύνοντα ρόλο την όλη σύνθεση.

Η λυρική διάθεση και η ερωτική διάσταση, η κοινωνική και η πολιτική καταγγελία, χαρακτηριστικά της γραφής του Γρηγοριάδη, κάνουν και εδώ την εμφάνισή τους. Το πλούσιο διακείμενο, οι γραφές και οι ποιητικές φωνές δηλαδή, που, χωνεμένες δημιουργικά, αναδύονται από το κείμενο, συνδηλώνουν την *Ανάβαση* των Ποντίων, αλλά και όλων των Ελλήνων καθώς και της ελληνικής ποιητικής παραγωγής.

διαπερνούν και υπονομεύουν την τακτοποιημένη ζωή μας.

Ένας μικρός ήρωας: ένα από τα τέσσερα θαυμάσια διηγήματα του Φιόντορ Μ.

Ντοστογιέφσκι

(εισαγωγή-μετάφραση: **Βασίλης Ντινόπουλος**, εκδ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 2003) που περιλαμβάνονται σ' αυτόν τον τόμο και μας οδηγούν μέσα από την απώλεια της παιδικής αθωότητας στην ενηλικίωση. Οράματα και διαψεύσεις μέσα από την ώριμη γραφή του συγγραφέα που εξακολουθεί να ταράζει τις ψυχές μας.

Ζεύξη των αντιθέτων ρευμάτων *Τα Νεφούρια* από τη Χαλκίδα, επιμένουν στη δική τους ιδιαίτερη ροή. Στο τεύχος 11 διάβασα με ιδιαίτερη ζέση απόσπασμα μετάφρασης του Παπαδιαμάντη από το περίφημο μυθιστόρημα του Μπραμ Στόουκερ *Ο Πύργος του Δράκουλα*, και ευελπιστώ κι εγώ μαζί με τον εκδότη του περιοδικού ότι θα δούμε κάποια στιγμή την έκδοση αυτή στο σύνολό της.

ο χαρτοκόπτης



Ανθούλα Δανιήλ

❖ Τα *Σαράντα δωμάτια του Μουρατχάν Μουνγκάν* (μετάφραση: Άνθη Καρρά, εκδ. Εξάντας, 2003) είναι μια ψυχογραφία της σύγχρονης τουρκικής κοινωνίας. Ο συγγραφέας αξιοποιεί δημιουργικά τόσο τη λαϊκή όσο και τη λόγια παράδοση και κινείται με άνεση από το μύθο στην πραγματικότητα. Μέσα από τις εννέα ιστορίες του αναδεικνύει τη σύνθεση μιας ζωής που, ενώ λειτουργεί στο παρόν, διαρκώς διαχέεται μέσα στο παρελθόν και όλα αυτά με χιούμορ, ειρωνεία αλλά και λυρισμό.

❖ Ένα βιβλίο για το Ισλάμ με στόχευση τη μεγαλύτερη δυνατή κατανόηση της πολιτισμικής παράδοσης του ισλαμισμού και έμφαση στις ιστορικές καταβολές και στην ποικιλία των πρακτικών του είναι ένα χρήσιμο εγχείρημα. Ο *Γεράσιμος Μακρής* παρουσιάζει μια εργασία βασισμένη στην ανθρωπολογική θεωρία και χρησιμοποιεί μεγάλο αριθμό εθνογραφικών παραδειγμάτων στην προσπάθειά του να αναλύσει ορισμένες από τις βασικές

έννοιες του ισλαμικού λόγου: *Ισλάμ. Πεποιθήσεις, πρακτικές και τάσεις* (εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 2004).

❖ Ο *Δημήτρης Δημηρούλης* προσεγγίζει τον Σολωμό διεισδύοντας συγχρόνως στο πρωτογενές ερώτημα που είναι η προσέγγιση της ποίησης. Στο βιβλίο του *Φάκελος «Διονύσιος Σολωμός»*. *Ανατομία ενός εθνικού θρόιλερ* (εκδ. Μεταίχμιο, 2003) η αναζήτηση του απρόσιτου «μυστικού» της σολωμικής ποίησης γίνεται με τη φόρτιση των πολλαπλών ερωτημάτων που θέτει ο βίος και το έργο του Σολωμού, καθώς και η μορφή στην οποία μας παραδίδεται η ποίησή του μέσα από το αρχείο του. Η προσπάθεια να ανακατασκευαστεί από το πρώτο υλικό μια νέα ανάγνωση αποκαλύπτει νέες δυσχέρειες αλλά και μια άλλη φρεσκάδα στην πρόσληψη του έργου, ή καλύτερα στην απόπειρα «διαφορετικής» πρόσληψης. Το βιβλίο είναι ερεθιστικό και υποκινεί μια απροκατάληπτη ανάγνωση.

Βιβλία που λάβαμε **Βιβλία που λάβαμε** Βιβλία που λάβαμε **Βιβλία που λάβαμε**

Καίτη Μιχαλοπούλου, *Στην αυτοκρατορία των ενδείξεων. Η ιστορία της δειγματοληπτικής πρακτικής στην Ελλάδα* (εκδ. Παπαζήσης, 2004).

Δημήτρης Σωτάκης, *Έντεκα ερωτικοί θάνατοι, διηγήματα* (εκδ. Μεταίχμιο, 2003).

Αλέξανδρος Κοσματόπουλος, *Ο αγρός του αίματος* (εκδ. Κέδρος, 2003).

Στέφανος Ληναίος, *Η Αλυσίδα. Θέσεις-Αντιθέσεις-Στάσεις-Αντιστάσεις* (εκδ. Προσκήνιο-Άγγελος Σιδεράτος, 2003).

Δημήτρης Λεντζής, *Το μικρό κόκκινο βιβλίο* (εκδ. Ερωδιός, Θεσσαλονίκη 2002).

Βασίλης Παπάς, *Πρωί στο φρύδι* (εκδ. Κέδρος, 2003).

Α-Ι.Δ. Μεταξάς, *Η υφανταγή των μορφών. Από την πολιτική ομιλία του κλασικισμού* (εκδ. Καστανιώτη, 2003).

Τζέφρεϋ Ζ. Ρούμπιν - Ντην Γκ. Προύιτ - Σουνγκ Χη Κιμ, *Η διευθέτηση της κοινωνικής σύγκρουσης. Κλιμάκωση-Αδιέξοδο-Επίλυση* (πρόλογος: Γιώργος Α. Παπανδρέου, μετάφραση: Άγγελος Φιλιππάτος, εκδ. Καστανιώτη, 2003).

Παναγιώτης Κανελλόπουλος, *Ο Χριστιανισμός και η εποχή μας. Από την ιστορία στην αιωνιότητα* (εισαγωγή: Μάριος Μπέγζος, εκδ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 2004).

Αντρέ Πιερ ντε Μαντιάργκ, *Το περιθώριο* (μετάφραση: Γιώργος Ξενάριος, εκδ. Μεταίχμιο, 2004).

Noam Chomsky, *Πειρατές και Αυτοκράτορες, Παλιοί και Νέοι. Η διεθνής τρομοκρατία στον πραγματικό κόσμο* (προλεγόμενα-επιστημονική επιμέλεια: Κώστας Μελάς, μετάφραση: Νίκος Βούλγαρης, εκδ. Λιβάνη, 2004).

Pierre Michon, *Ο αυτοκράτορας της Δύσης* (μετάφραση: Ξενοφών Κομνηνός, εκδ. Ίνδικτος, 2003).

Κυριάκος Δ. Κεντρωτής, *Θησέας και Μινώταυρος. Ο μίτος της ΚΕΠΠΑ και των εξωτερικών σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης* (εκδ. Παπαζήση, 2003).

Πωλ Βιρίλιο, *Αυτό που έρχεται* (μετάφραση: Βασίλης Τομανάς, εκδ. Νησίδες, Σκόπελος 2004).

Κωνσταντίνος Β. Πρώιμος, *Στα όρια της αισθητικής. Ο ρόλος της τέχνης στα κείμενα του Martin Heidegger και του Jacques Derrida* (εκδ. Κριτική, 2003).

Λουσιάνο Κάνφορα, *Εμείς και οι Αρχαίοι* (μετάφραση: Γιώργος Κασαπίδης, εκδ. Μεταίχμιο, 2003).

Μπράνα Σουμάνατς, *Τα σταυροδρόμια του λόγου* (μετάφραση: Χρήστος Παίτζης, εκδ. Νησίδες, 2004).

Rita L. Atkinson, Richard C. Atkinson, Edward E. Smith, Daryl J. Bem, Susan Nolen-Hoeksema, *Εισαγωγή στην ψυχολογία του Hilgard* (τ. Α', μετάφραση: Μαρία Σόλμαν, εκδ. Παπαζήση, 2003).

Ανρί Ζιντέλ, *Πάμπλο Πικάσο* (μετάφραση: Μαριλένα Κοραντζάνη, εκδ. Μεταίχμιο, 2002).

Διονύσης Σέρρας, *Σήματα για την κρύπτη. Λυρικά τετράστιχα και μεταφράσεις* (εκδ. Επτανησιακά Φύλλα, 2004).

Νίκος Χριστοδουλάκος, *Νεκρά είδωλα. Ποιήματα 1960-1977* (εκδ. Παρασκήνιο, 2003).

Σπύρος Νικολάου, *Η σημασία και τα αποτελέσματα της συμμετοχής της Ελλάδος στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο* (εκδ. Εταιρεία Μελέτης Ελληνικής Ιστορίας, 2004).

Χάρης Λύτας, *Λάθε βιώσας. Η επικού-*

ρεια τέχνη του ευ ζην (εκδ. Κέδρος, 2004).

Χρήστος Βούπουρας, *Στο αδιέξοδο της οδού Ασωμάτων* (εκδ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 2003).

Χρήστος Γούδης, *Η σύγχρονη Δεξιά ως ιδεολογία και πράξη* (2004).

Τάσος Γιανναράς, *Τα τραγούδια του Ανήλιαγου* (εκδ. Γαβριηλίδης, 2004).

Μάρκος Τσέτσος, *Βούληση και ήχος. Η μεταφυσική της μουσικής στη φιλοσοφία του Σοπενχάουερ* (εκδ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 2004).

Σοφοκλής, *Οιδίπους επί Κολωνώ* (μετάφραση-επίμετρο: Δ.Ν. Μαρωνίτης (εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2004).

Αρριανός, *Αλεξάνδρου Ανάβασις. Βιβλία I, II* (μετάφραση, περίληψη, σχόλια, ερμηνεία: Γιώργος Ράπτης, εκδ. Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 2004).

Κώστας Πάτσης, *Residents. Το όρθιο μάτι* (εκδ. Μανδραγόρας, 2003).

Νικόλαος Κ. Μουτσόπουλος, *Τα «Γεωγραφικά» όρια της Μακεδονίας και μια άλλη παράμετρος του προβλήματος* (εκδ. Δήμου Γλυφάδας, 1995).

Αλφρέ ντε Μυσσέ, *Δεν παίζουμε με την αγάπη* (μετάφραση: Αλέξανδρος Αδαμόπουλος, εκδ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 2003).

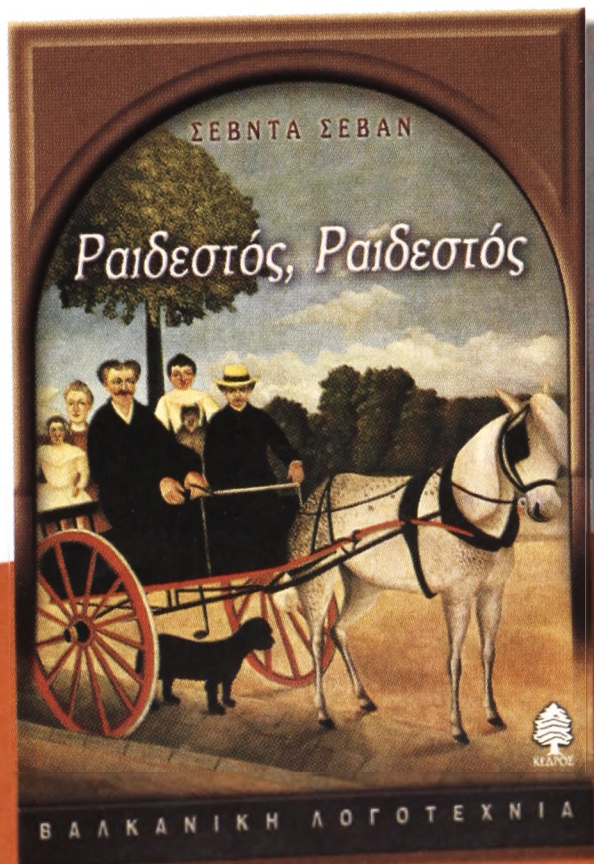
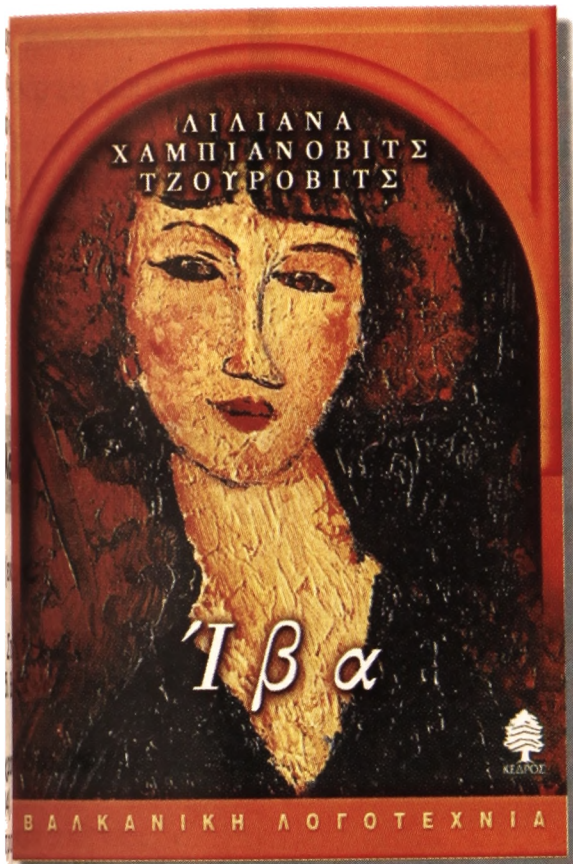
Σπύρος Καβουνίδης, *Δομνίτσα η πρωτοπόρος* (εκδ. Κέδρος, 2003).

Χρήστος Γούδης, *Ιερή συνεύρεση, ποιήματα* (εκδ. Π. Τραυλός, 2001).

Μοναχού Αββακούμ Αγιορείτου, *Οικουμενικό Πατριαρχείο και Εκκλησία της Ελλάδος. Σχέσεις αίματος και πνεύματος στη σκιά μιας διένεξης* (εκδ. Σ. & Μ. Παχούδης, Θεσσαλονίκη 2004).

ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

**Το χθες και το σήμερα
των Βαλκανίων.
Γέφυρες ζωής.**



ΚΕΔΡΟΣ
50 ΧΡΟΝΙΑ
1954-2004

